

26

Jaunā Gaita

276

PAVASARIS 2014

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

VOL. LX, No 1, ISSUE 276
2014

Jaunā Gaita, published since 1955, is a Latvian quarterly devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor-In-Chief:

Rolfs Ekmanis
Phone/Fax: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Associate Editor:

Juris Žagariņš
Phone: 413-732-3803
juris.zagarins@gmail.com

Contributing Editors:

Voldemārs Avens, Māris Brancis,
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Šilenieks, Juris Šlesers, Linda Treija,
Lilita Zaļkalne

Business Manager:

Tija Kārkle
616 Wiggins Road
St. Paul, MN 55119, USA
tijalaura@comcast.net

JG home page and archive:
<jaunagaita.net>

Subscription rates (USD = CAD)

1 year \$39.-
2 years \$76.-

Single issues \$10.-

JG is indexed in *MLA (Modern Language Association) International Bibliography* and *Latvijas Preses Hronika (Chronicle of Latvian Publications)*.

Published by Jauna Gaita, Inc.
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821

Contributions are tax-deductible
in the USA.

Printed by TigerPress
East Longmeadow, MA, USA

ISSN 0448-9179

60. GADAGĀJUMS PAVASARIS 2014

1. (276) NUMURS

S A T U R S

- 1 Indra Avena – Viesulis
- 2 DZEJA – Maija Meirāne
- 6 Inga Strause-Godejord – Smilšu sēklis
- 7 Ainārs Zelčs – Abrene 2002
- 10 Rolfs Ekmanis – Māris Čaklais
- 13 Una Alksne – Estētisms Bārdas lirikā VII
- 17 SCRIPTA MANENT – Sanita Upleja
- 20 Sandis Laime – Raganas Latvijā
MĀKSLA –
- 25 Helēna Gintere – Pianists Vestards Šimkus
- 27 Ruta Čaupova – Egils Rozenbergs
- 28 Egils Rozenbergs – Zīmes smiltīs
- 30 Linda Treija – ALMA Filadelfijā
- 31 Māris Brancis – Laimonis Mieriņš VIII
VĒSTURE –
- 34 Juris Šlesers – LTF
- 38 Franks Gordons – 1915. gads
- 39 Rolfs Ekmanis – RFE/RL
- 42 ATMIŅAS – Uldis Siliņš – Atskatīties,
pasmāidīt: DP Camp Alt-Garge
- 46 DAŽOS VĀRDOS (vg) (ie) (fg) (mb) (jž) (re)
- 62 NO LASĪTĀJU VĒSTULĒM
GRĀMATAS –
- 64 Biruta Abula. 3x3 (1981-2011)
- 68 Jānis Liepiņš – Mērnieku laiki vāciski
- 69 Lāsma Ģibiete – Visslavenākais krotēniēks
- 71 Vita Gaiķe – Lidijas Dombrovskas dzeja
- 72 Juris Šlesers – Mūsu laime?
- 74 Māris Brancis – Par Birutu Baumani
- 74 Gundars Ķeniņš – JBS 44/2 un 44/3 (2013)
- 76 JG LABVĒĻI
IN THIS ISSUE – (jž)

Maijas Meirānes vāks

Maketētājs Juris Žagariņš

JG pateicas par PBLA KF un labvēļu atbalstu

Indra Avena *Viesulis*. 2013. Jaukta tehnika. 80 x 110 cm

Par mākslinieci skat. 31. lpp.

MAIJA MEIRĀNE

DANTES

Rīt mums atkal vajadzēs
jaunus Dantes –
tos, kas izkals
kalēja ēzē sonetus,
citus, kas pārceļ tos nākotnē
valodas upes
otrajā krastā

Danti Alighieri (1265-1321) angļu valodā tulkoja Dante Gabriels Rossetti (1828-1882).

DIVEJĀDI

Es nezinu
cik reiz jau esmu ienākusi pa šīm durvīm,
lai atskārstu,
ka manis šeit vairs nav.

Es apzinos,
kā durvis veļ uz telpu
bet ka zem tām ne sliekšņa, roktura,
tās vispār eksistē kā māns.

Es sapratu, ka durvis, sliekšnis, palodze
var izirt nebūtībā,
bet nebūtība nav tas pats
kas māns.

Jo tīkls sapnī būs tik blīvs
uz kuŗa krītot, mēs atsitamies
un ieraugām paslieksnī nolikto ziedu
mūsu labajai Laimai.

(2012)

Foto: (jz)

* * *
(Lūķītim)

Vai bērzi naktī guļ?
Jā, viņi aizver
savas tumšās acis,
viņi nešalc bez vēja,
viņi guļ stāvus, tāpat kā zirgi
kamēr vējš šķirsta
garos matus.

Guļ bērzs
aizvēris sīkās zaru acis
līdz to pamodina putns
ar bērna balsi.

(2013.8.V)

KĀPNES

Piranesi kāpnes
nav tādas pat
kā Ešeram

Piranesi ir kā murgs
no kuŗa pamosties
var tikai
brēkšus

Ešers kā rotaļīgs klauns
kuŗa zābaks
saspiedis sakarību
sāniski

Loģika, viņš sacīja –
vienmēr paslēpta
pretstatos

Tāpēc jau mūsu laikmets
ir blēžuzemes karaļu
un sausā ledus kalna
kāpēju sapnis

(2013)

KARIATIDA

Kādu rītu mostoties
apklust zemesbalsis
uz galvas uzvelts
neticams smagums

virs galvas pleties
senmīta māns
tās viņas sliekšņu
sijas un sienas

nākamdienu
kad jānes
lai nesadruptu
savu un tuvāko.

(2013)

**MANS
SUDOKU**

Katru rītu es atveru logu
lai pateiktos putniem
par to ka viņi nepūlas
būt vienādoti
viņu dziesmās nav ieraksta
līdzinājuma zīmēm

Mūsu salauzītā doma
iemoka mūs labirintā
uzceļ būri, pieprasa atskaiti
lai neiznāktu pārpratums
būt vienādotiem

Kā labā sudoku
mums vienmēr jāaskan
no visām pusēm –
lai stateniski izdotos pareizi
lai limeniski vairāk nesapņotu

Kāds neprāts vēl vajā un apsūdz mūs
tā vienādoties?

(2012.7.1)

* * *

neiesvied mani
citā oktāvā. dziedu te
starp zālēm un augiem
saules aplī
bet savā

nemaz nepūlies
negribu sēdēt barā
jo te visapkārt
san miers

zāļu mātes lakata
bārkstis
caur plakstiņiem atnes
zemes zaļo gaismu

tā baltā svītra
ir jūra. diena atdala
krastu no krasta
nakts lauž visgaļāko
mēness taku
pa kuŗu tik viegli
pārkausēt neglābjamo

(2010)

* * *

Trīs minūtes pirms iemigšanas
mans prāts atspēlē
dienā pieredzēto –
tur putnu spārni, džezritma vārdi
tur apnicīgu virkņu
izstieptu plaukstu
neatbildāmu vēstuļu,
bet laiks tikmēr garo
kā sausais ledus

Bez dadziem salikt
savvārdu vītnes,
kā jāņzāles vainagam
kā Antija Arnes 3/4 sadali
bez ceļojošām pasakām
kā nekad nepadarāmo –

Un atkal smilgas
balandas un nedaudz čemurziedu
kur paslēpties
var stūrgalvīgi mīkstinātais r

(2013)

Atskaite ir ātrlaiva uz pagājušo.

Neaizbērtā Daugavas pieteka un bērnu dienu zīmējumi aiztvaikotu logu stiklos. Drausmīgās bailes no cilvēkzirga vecmāmiņas laiku Gartenlaubes lapās. Zāļu un nezāļu vārdi, lauki un tēvtēvu dūmistaba.

Pamatskola un klavierstundas: diēzs, bemols. Bēgļuceļš, uzlidojums, gājiens pāri Vislai. Trauksmes atsaukums, bekars. Lībekas noņemnes skolas. Ogles no ugunsкура un zīmējumi pirmajai grupas izstādei.

Olafs Stumbrs uz līdztekām Neištates ģimnazijā. Izlavīšanās vakarā pa internāta logu, lai pirmoreiz redzētu krāsu filmu. Klases avīzīte Skara pāris eksemplāros. Zuikas kunga diriģētais izlases koris Hamburgas radiofonam. Aiz baltajām Doveras klinfīm pazūd Eiropa.

Neciešami karsta Jaunā pasaule ar divkrāsu dzīvi. Kursi latviskai dzīvei. Dizaina studijas un vācu literātūra MICA un Džons Hopkinsā. Jaunanglija, krāsu veltņi grafikai RISD, dienasgrāmatas un izstādes. Daudz gadu mācot... *LaRAS LAPA* un dzejoļu krājumi *Dūmistaba. Naktsvēstules*. Grāmata Valdai Dreimanei. Kaut kas gausi vēl top.

Par dāliju dobi, Piektvakara puduri un mazbērniem citureizi. – Dzīvošana nav jāatliek uz rītdienu, sacīja Valda Dreimane.

Maija Meirāne, 2013. XII

Maijas Meirānes teksti ievietoti bez redakcionāliem labojumiem.

Inga Strause-Godejord. *Smilšu sēklis (Sandbanks)*. 2013
Akrils uz audekla. 41 x 50 cm

Par mākslinieci skat. 31. lpp.

Ainārs Zelčs

ABRENE 2002

Ja Otrais pasaules karš nebūtu bijis...

Vairs nav tālu! – saka Aloizis, pabraucot garām ceļa zīmēm tai Viļakas ielu krustojumā, kur pa labi ceļš aizvijas uz Baltinavu un Kārsavu. Piekrizdams, Aivars pamāj ar galvu. Aloiza automobilis turpina braukt taisni. Viena no ceļa zīmēm ir vēstījusi, ka līdz viņu dzimtajai pilsētai vairs tikai 22 kilometri, mazs gabaliņš, salīdzinot ar jau pieveikto ceļu, kas vedis no pašas galvaspilsētas, pa Vidzemes un Ziemeļlatgales šosejām. Bet tieši mazais ceļa gabaliņš parasti šķiet īpaši garš. Tā vienmēr ir bijis, kopš tā laika, kad viņi sāka mācīties Rīgas augstskolās, — Aivars universitātē, bet Aloizis Apvienotajā kara skolā.

Piestāsim uz brīdi! Automobilis nogriežas pa kreisi, un viņi piebrauc pie Jaškavas kapiem, kur stalti slejas pieminekļi Atbrīvošanas karā kritušiem karavīriem. Jaunekļi pienāk klāt, apstājas. Uzlūkojot pieminekli, puīšu galvas paceļas augstāk. Tajā brīdī kokos iešalca vējš. *Gluži kā kritušo nopūtas.*

Tā gan! – Jaunekļi nav dzejiskas dabas, nedz mānītīgi, bet no skolas sola abu prātos un sirdīs dziļi iespiedušies varoņu gaitu apraksti līdzīgās noskaņās. Piemīņas staba galā akmenī kalta, pulēta liesma. *Viņi stāv sardzē joprojām!*

Kapsētas dziļumā, kapus koptama, līkņā pavecā sieviņa, kas ziņkārīgi uzlūko staltos jaunekļus, mēģinot saprast, vai nav pazīstami. Rīgā viņus tā nepētītu, bet provincē ļaudis ir citādi. Šķiet, ka Aloizam tāda pētīšana nepatīk, jo viņš apgrīžas un dodas atpakaļ, pie automobiļa, un Aivars seko.

Atkal klusi ierūcas Volvo motors, un viņi brauc pa taisnu, gludi asfaltētu šoseju. Ceļš uz kapiem nav bijis asfaltēts. Nu jau dažus gadu desmitus Latvijā darbojas *Zemesceļu biedrība*, kas rūpējas par to, lai vecie ceļi tiktu atstāti tādi, kādi tie ir, lai nemainītos ainava. Sākumā biedrībai nav bijis daudz piekritēju, bet tagad, kad zemesceļu palicis tik maz, tautai biedrība ir iepatikusies, un dažviet pat sāk asfaltu vai betonu ņemt nost. Rosīgi darbojas vairākas senatnes pieminekļu aizsardzības biedrības, neļaujot nojaukt vecas celtnes. Kazukalnā ir nesen lijis, jo mākoņos pavir varavīksne, metot loku uz Purvmalas pusi. Kad viņi ir tikuši līdz Karīgvai, pēkšņi parādās auļojošs jātnieks, kāds

baltūksnējs zeņķis ar lazdas loku uz muguras, gluži kā senlaiku kareivis. Zeņķis pietur zirgu, sāk izveicīgi rīkoties ar loku un tad laiž bultai skriet, un tā izskatās, ka bulta ir tēmēta abiem braucējiem. Volvo, protams, ir ātrāks par bultu, bet zeņķis apsviež kumeļu un nozūd mežā.

Kas tad tas?! – Aloizis neatbild; pieri saraucis, groza stūres ratu. *Pieturēsim Purvmalā! Vai tev nav iebildumu?* – Aivaram tādi būtu gan... Laimdota nedzīvo Purvmalā... *Ja tu tā gribi...*

Jau redzamas pirmās Purvmalas mājas. *Tu taču ievēroji, kāda izskatījās ceļa zīme Viļakā?...* – *Protams!* Tā ceļa zīme, kas rāda, ka no Viļakas līdz Kārsavai 50 kilometri, ir izskatījusies kā parasti, bet Abrenes uzrakstam pāri kāds ar sarkanu krāsu ir uzķēpājis: Pitalova...

* * *

Armijas stāba Informācijas daļas priekšnieks nupat ir atgriezies no parastās pirmdienas sēdes. Ziņojumos dzirdētais nav liecinājis par kādām īpašām briesmām. Izlūkošanas un pretizlūkošanas ikdiena — kādas sūtniecības kara atašejs saticies ar N. kungu, kuŗa brālis strādā Bruņošanās departamentā, kādā kaŗaspēka vienībā rūpīgāk jāseko virsleitnanta N. gaitām, un tā joprojām.

Nu jau aizritējuši 25 gadi, kopš sācies Informācijas daļas priekšnieka dienests; pa šo laiku armija ir tā pieņēmusies spēkā, tik labi apbruņota, apmācīta un apgādāta, kā vēl nekad. Obligātajā kaŗadienestā tagad dienē ap 45 000 kareivju, instruktoru un virsnieku astoņās kājnieku divīzijās, trīs tanku brigādēs, artilērijas un aviācijas pulkos, divās robezsargu brigādēs un flotē.

Gadu gadiem valstsvīri nebija varējuši izšķirties par nocietinājumu līnijas izbūvi uz robežas ar Padomju Savienību. Ne viens vien uzskatīja, ka no austrumu kaimiņa nav jābaidās, bet lielā nauda tādas līnijas būvēšanai izlietojama tautas labklājībai. Pa to laiku austrumu kaimiņš bija apbruņojies līdz zobiem; Padomju Savienībai bija lielākā armija ne tikai Eiropā, bet pasaulē; un lai gan varētais krabis tupēja, ierāvis savā čaulā, tomēr robežu valstis pamazām vien bija kļuvušas aizvien tramīgākas un tramīgākas, un arī Latvijas saeima beidzot bija pieņēmusi lēmumu par aizsardzības līnijas izbūvi. Tāda lēmuma pieņemšana nebija viegla arī Vācijas dēļ. Kā grauds starp diviem dzirnakmeņiem, tā bija uzdīgusi Latvijas valsts; eventālā konfliktā starp šīm divām lielvalstīm

Latvija nedrīkstētu ļaut kādai no tām ievilkt sevi vienā pusē, sanaidojot ar otru. Aizsardzības līnija būtu jābūvē arī pret Vāciju, bet, pa dienvidu robežu novilkta, tā varētu radīt sarežģījumus ar Lietuvu...

Tā bija aizritējuši daudzi gadi. Naudas netrūka, būvmateriālu netrūka, strādnieku netrūka, un tomēr vezums nekustēja no vietas. Galu galā tika nolemts, ka aizsardzības līnija gar valsts dienvidu robežu nav būvējama. Tā vietā, vienlaikus ar aizsardzības līnijas izbūvi austrumos, gar dienvidu robežu novietojami stipri papildu robežsargu spēki, bet robežas tuvumā kašaspēka garnizoni. Padomju Savienības kompartijas centrālkomitejas laikraksts *Pravda* pauda neizpratni par Latvijas rīcību, novelkot īpaši resnas dzeloņstieples starp divām draudzīgām tautām. Bet drīz pēc šā raksta arī padomju pusē sākās lieli robežas nocietināšanas darbi.

Austrumu aizsardzības līniju latvieši uzbūvēja četros gados. Padomju krabis turpināja tupēt savā čaulā. Parasts vērotājs pat varēja iedomāties, ka uz austrumiem no Zilupes laiks ir apstājies. Kreisās partijas pārmeta valdībai valsts naudas izšķērdēšanu, uzstādot nevienam nevajadzīgus dzelzsbetona slazdus. Tā gan, jo līdz ar jaunu ieroču ieviešanu no 1954. līdz 1958. gadam būvētā aizsardzības līnija sāka zaudēt vērtību. Klusībā visi augstākie virsnieki no Armijas stāba bija pārliecināti, ka drošības pret iespējamu padomju uzbrukumu nav arī tagad... Tauta gan varēja

paļauties uz savu armiju. Piemēram, tajā tikpat kā nebija neviena virsnieka, kuŗu būtu savervējuši ārvalstu slepenie dienestī. Latviešu virsnieki bija neuzpērkami un neiebidējami. Zināmu apsvērumu dēļ armijas vadība nekad līdz galam neuzticējās tiem virsniekiem, kuŗi nāca no minoritāšu aprindām, un pat tad nē, ja tie bija krietni vīri, dedzīgi savas valsts patrioti. Informācijas daļas priekšnieks atceras, kā virsnieki ir zīmīgi saskatījušies, kādā sarunā nejauši pieminam pulkvežleitnantu Goldfeldu-Zeltiņu, kuŗš jau 34 gadu vecumā tika atvaļināts no dienesta... Un pulkvežleitnants taču bija Atbrīvošanas kara varonis, Lāčplēša kara ordeņa kavalieris. Vēl jo vairāk — armijas vadība negribēja uzticēties arī tiem virsniekiem, kuŗi bija precējušies ar sveštautietēm. Informācijas daļas priekšnieks ir redzējis dienesta archīvā slepenā ziņotāja № 41 ziņojumu no Kēnigsbergas, par ģenerāļa Rozenšteina novērošanu... Rozenšteina tomēr laimējās; viņa karjēra bija spīdoša; viņš atvaļinājās no armijas kā Armijas komandieris. Armijas komandieris!...

Tas miers un klusums, un gluži vai sastingums uz robežas ar Padomju Savienību slēpj kaut ko ļoti draudīgu... Tas ir klusums pirms vētras. Steidzami jārunā ar Armijas komandieri!...

* * *

Purvmalas galvenajā ielā, vecas koka mājas galā iekārtots omulīgs krodziņš, kur var garšīgi un lēti paēst. Aloizs iegriez Volvo stāvvietā, apstādamijs blakus zaļam vairoga sednam, no kuŗa kāpj laukā ceļinieki. Kad vien tas ir iespējams, latvieši dod priekšroku savas zemes ražojumiem, un, kā ir sākuši 1938. gadā pirkt Forda-Vairoga *Junior de Luxe*, savu pirmo vieglo automobili, tā arī turpina to darīt, un nu jau septīto gadu desmitu. Pa šo laiku ir gājis visādi. Rūpnīca *Vairogs*, automobiļu būves celmlauzis, ir gan gājusi uz augšu, gan cīnījusies ar visādām grūtībām. Pasaules lielākajiem tirdzniecības uzņēmumiem iegūstot aizvien lielāku un lielāku varu, valstīm ir kļuvis grūtāk aizsargāt savus ražotājus ar ievadmuitu palīdzību, un daudzi uzņēmumi galu galā ir padevušies lētāku preču plūdiem, izbeidzot ražošanu. Tā saimnieciskā politika, kādu reiz tika piekopus ministru prezidents Kārlis Ulmanis, tagadējā laikmetā nav iespējama. Taču arī tautai, ne tikai lielrūpniekiem, ir savs spēks un sava teikšana, un tā nu ir noticis, ka tauta ir rikojusies savā labā un turpinājusi pirkt vietējos automobiļus arī tad, kad tie no lētākajiem, salīdzinot ar ievestiem ārzemju ražojumiem, ir kļuvuši par dārgākajiem.

Ainārs Zelčs

Abrene 2002

Ja Abrene būtu palikusi Latvijai...

Kāpēc tad Aloizs tomēr brauc ar Volvo, nevis ar Vairogu? Tāds jautājums ir tikpat kā lieks, jo arī Volvo automobiļi tiek ražoti Latvijā. Lai nu kā iesākumā bija gājis ar Zviedrijas sērkočiņu sindikātu *Svenska Tändsticks Aktiebolaget*, tad nu toties Volvo ienākšana ir noritējusi gludi, pēc Kārļa Ulmaņa nāves Alfredam Bērziņam pārņemot varas grožus savās rokās. Jaunais ministru prezidents stājās pie ciešāku sakaru izveidošanas ar Skandināvijas valstīm, pavecot plašāku ceļu šo valstu kapitāla ienākšanai. Tā ir bijusi atkāpšanās no priekšgājēja politikas, kurš bija centies panākt neiespējamo, — ka lielākā fincietu kapitāla daļa piederētu latviešiem. Jaunais ministru prezidents bija sapratis, ka tas nav iespējams, bet kapitāls no valstīm, par kurām varēja būt drošs, ka tās nemēģinās iekārot Latviju, ir tikpat kā šo valstu sabiedrots kara spēks. Ap to laiku Latvijas iedzīvotāju skaits sāka pieaugt straujāk, paaudzēm atgūstoties no Pasaules kara dziļi cirstām brūcēm. Savas ģimenes nodibināja labajos neatkarības gados vairāk dzimušie pilsoņi. Ja dabīgais pieaugums uz 1 000 iedzīvotājiem 1937. gadā ir bijis tikai 3,4, tad 1950. gadā tas jau pārspēja 1921.-1925. gada 7,3.

Jūs esat divi miljoni, un jums būs dzīvot! – tā Ulmanis bij saucis tautai 1939. gadā. Un nu jau bija tā, ka drīz kāds nākošais ministru prezidents varēs uzrunāt trīssarpus miljonu tautu, neizmirstot arī prezidenta Jāņa Čakstes diskrēto aicinājumu tautietēm: Padariet mūs stiprus, dodiet mums bērnus! Ja katrā mūsu ģimenē būtu sešas mazas galviņas, tad jau pēc vienas paaudzes mēs skaitītu Latviju nevis divas ar pusi, bet septiņus ar pusi miljonus iedzīvotāju!

Tā dzīvojot, arī Volvo automobiļiem netrūka pircēju. Nopelnījuši ar ieguldījumiem Ķeguma ūdens spēkstacijā, kā arī ar sērkočiņiem, Zviedrijas darījumu aprindu ļaudis bija labprāt piekrituši Latvijas valdības aicinājumam būvēt Latvijā Volvo automobiļu rūpnīcu. Bija paredzams, ka jaunās rūpnīcas ražojumus varēs pārdot ne tikai latviešiem, bet arī igauņiem un lietuviešiem, kā arī poļiem. Volvo spēkratus tirgoja tie, kuri zināja gan, kā savai precei dabūt pircēju. Vairogam tik labi negāja; atskaitot Igauniju un Lietuvu, ceļš uz citiem ārzemju tirgiem bija slēgts. Vajadzēja samierināties ar to, kas ir, un valstij arī nebija tik svarīgi no savas akciju sabiedrības izspiest vislielāko peļņu; valstij pietika ar to, ka tai ir pašai sava visvairāk vajadzīgo automobiļu ražošanas nozare. Kā privāts uzņēmums Volvo varēja ātrāk saražot jaunus automobiļu veidus, vairāk izdabājot pircējiem. Sarunas

ar valdību ritēja gludi; maza aizķeršanās radās tikai par to, kur jaunā rūpnīca būvējama. Zviedri gribēja Rīgu, latvieši — kādu no lielākām Latgales pilsētām. Pa Rīgu rīkojoties, būtu mazāki pāravadāšanas izdevumi. Latvijas valdībai turpretī vairāk rūpēja valsts tālāko novadu saimnieciskais uzplaukums, kā arī dzelzceļu izmantošana.

Pats galvenais iemesls tomēr ir bijis bezdarbs... Latgales iedzīvotāju skaits bija stipri savairojies, caurmērā vairāk nekā citos novados. 1914. gadā Latgalē bija dzīvojuši 646 100 cilvēku. Pēc Pasaules kara, pēc bēgļu laikmeta, boļševiku rīkotām turīgāko cilvēku apšaušanām, pēc Atbrīvošanas kara upuriem 1920. gadā Latgalē bija palikuši 497 350 cilvēku. Bet novads sāka atkopties. 1925. gadā tur jau dzīvoja 539 622 cilvēki. Tautas pieaugumam par labu nāca katoļisms, kas pirmā vietā neliek dziļanos pēc mantas. Bērni ir Dieva svētība, bet trūkums nav netikums. 1930. gadā Latgalē bija jau 541 127, 1935. gadā 567 164, 1950. gadā ap 640 000, 1980. gadā ap 800 000, bet 1999. gadā — gandrīz miljons iedzīvotāju, un daudzi, darbu meklēdami, izceļoja uz citiem valsts novadiem. Volvo rūpnīca tika uzcelta Daugavpilī.

– Aloizs un Aivars paliek sēžam. Lai netraucēti aiziet zaļā vairoga braucēji, – vīrs, sieva un divi bērni. Var redzēt, ka sieva ir mātes cerībā. Ja tā turpināsies, tad ģimenei būs jāgādā Vairoga septiņvietīgais minivens. Šī mazā autobusiņa nosaukumam joprojām nav izgudrots īsti labs latviešu vārds – toties Volvo tādus neražo.

* * *

Nolicis pār datoru, Latviešu zemnieku savienības valdes priekšsēdis pēta galvaspilsētas karti, uz kuņas spilgtākā vai blāvāki zaļā krāsā iekrāsoti rajoni pēc pagājušās saimes vēlēšanās nodoto balsu skaita. Nepatikami duļķas acīs, kā nomaļu košums izbalē pret pilsētas vidu, un tur tad vietām paliek gluži balts...

Pirms Pasaules kara Rīgā ir dzīvojuši 520 000 iedzīvotāju, un nepilnā gadusimtenī tie savairojušies līdz 1,2 miljoniem. Par Latviešu zemnieku savienību vairāk balsoja ienācēji no laukiem; dzimuši rīdzinieki — par Latviešu sociāldemokrātisko strādnieku partiju. Par zemsaviešu sivākajiem sāncensiem balsoja arī minoritātes, kas pārtautodamās tomēr vēl turējās arī pie sava, piemēram, Agudas Isroel vienmēr tika pāri vēlēšanu reformas noteiktam 5% ievēlēšanas sliekšnim, ār-

pusē paliekot vēl sīkāku partiju baram. Kādreizējā Vidzemes bruņniecības namā joprojām spēja iespraukties arī Vācu-baltiešu partija, kurai daži novērotāji bija pareģojuši neizbēgamu galu jau pēc 2. saeimas vēlēšanām, kad partija bija spējusi izcīnīt tikai četras vietas iepriekšējo sešu vietā. Politikai atvadas bij teikuši iznīkstošie vecticībnieki un pārlatviskojušies vai repatriējušies poļi. Patiesi, vai ikkatrs sveštautietis labprāt uzdevās par latvieti, latviskojot arī savus vārdus un uzvārdus, taču ne tik dedzīgi balsojot par zemsaviešiem.

Partijas vadonis atraujas no datora un pieiet pie loga. Partijas galvenā mitne atrodas leksrīgā, stalta daudzstāvu nama augšējās stāvos. Viņi ir iecienījuši visaugstāko stāvu, un tur bieži apgrozās arī partijas jaunieši. Cik vien tālu var redzēt, plešas Rīga — mūri, mūri vien... Kā pa šiem gadiem izaugušas pilsetas! Vai to gan kāds spēja paredzēt 1920. gadā, Atbrīvošanas karām beidzoties un sākot celt jauno republiku, tās saimniecību?...

Puse zemes, no kuŗas iztika visvairāk iedzīvotāju, tolaik piederēja saujiņai muižnieku, kamēr latvieši bija kļuvuši par bezzemniekiem paši savā zemē un bija pat spiesti izceļot. Agrārreforma radīja daudz jaunu zemes īpašnieku, daudz zemnieku partijas atbalstītāju. Kārļa Ulmaņa 1934. gada 15. maija apvērsums apturēja visu partiju darbību, taču ilgus gadus faktiski stiprināja zemnieku savienību, valdībām paceļot zemkopību nebijušos augstumos. Ja vēl 1938. gadā latvieši varēja lepoties tikai ar rudzu ražām, kas bija labākas nekā ASV, Argentīnai, Francijai, Igaunijai, Kanādai, Lietuvai, Polijai, Ungārijai, tad vēlākos gados it visur Latvijas lauksaimniecība pietuvojās visražīgākajām valstīm, — Dānijai un Holandai. Ulmaņa pēctecis, Alfreds Bērziņš, ir bijis ļoti izveicīgs valsts vadītājs. Viņš ne tikai uzklauzīja nepārtrauktos Latvijas sūtņa Kārļa Zariņa brīdinājumus par Anglijas valdošo aprindu neapmierinātību ar to, kas noticis Latvijā, valdot Ulmanim, bet arī rikojās...

Bez lieliem satricinājumiem valsts tika atgriezta pie demokratisks iekārtas.

Turpinājumā Aināra Zelča jaunā darba atsevišķi fragmenti, kuros saglabājam autora rakstību.

Grāmata *Abrene 2002* ir rakstnieka un tēlnieka, *e-rakstu* rīkotājdirektora Aināra Zelča jaunākais sacerējums, ko 2014. gada sākumā laiž klajā apgāds *Lauku Avīze*. Iepriekš izdoti romāni *1945RĪGA* (2000), *1940* (2006), *Virves dejotāji* (2007), *Leģionāri* (2012), kā arī sacerēts scenārijs TV filmai *Paralēlā vēsture 1940. gads* (2005).

Rolfs Ekmanis

DISHARMONIJAS HARMONIZĒTĀJS MĀRIS ČAKLAIS¹

Līdzīgi kā viņa līdzgaitnieki PSRS (minēšu dažus – Pauls Ēriks Rummo un Matss Trāts Igaunijā, Jevgeņijs Jevtušenko un Andrejs Vozņesenskis Krievijā, Vasils Simoņenko, Mikola Vinhranovskis, Vitālijs Korotičs un Ivans Dračs Ukrainā, Ramiss Riskulovs Kirgizstānā, Fikrets Hodža Azerbaidžānā, Olžass Suleimovs Kazahstānā, Grigore Vieru Moldovā, Rihors Baraduļins Baltkrievijā, Paruiris Sevaķs un Razmiks Davojans Armēnijā) Māris Čaklais pieder tai poststalinisma dzejnieku paaudzei, kuru darbi izpelnījās īpaši jaunāko lasītāju vētraiņu atsaucību 60. gados, un vēlāk dzeja kļuva par viņu ideālu, protestu un uzdrīkstēšanās zīmi.

JAUNAIS VILNIS. Māris Čaklais bija viena no ietekmīgākajām personībām latviešu literatūrā no 60. gadiem līdz pat nāvei 2003. gadā, t. i., padomju laikā un pirmajos 12 gados, kopš Latvija atguva neatkarību. V. B. Jeitss rakstīja: *Vīra prāts liek izšķirties / Nevainojams dzīve vai nevainojams darbs.*² Čaklais (...) izvēlējās nevainojamu darbu, nevis dzīvi (...). Viņš radīja vienu no lielākajiem un visinovatīvākajiem latviešu dzejas korpusiem. Dzeja *no vienas puses – tas bija būris, kur brīva doma tika pieļauta stingri noteiktās devās. No otras puses – būrim bija zelta stieples: latviešu dzeja nekad nav bijusi – un, domājams, nekad vairs arī nebūs – uz tādas neiedomājamas popularitātes viļņa*³. Knuts

¹ Raksta pirmpublicējums: „Harmonizer of disharmony. Latvian poet and editor Māris Čaklais” – *Journal of Baltic Studies*. Vol 40. No. 2. June 2009. Pp. 215–243. Šeit pārpublicējam saīsināto un Beatrisas Reidzānes latviskoto variantu, kas publicēts filoloģijas doktoru levas E. Kalniņas un Andas Kubuliņas sastādītajā rakstu krājumā *Ceļojums dzejnieku pasaulē: Māris Čaklais, Egils Plaudis* (Rīgā: Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2013. 288 lpp.). Skat. arī Ekmaņa apceri par Māri Čaklo *Dictionary of Literary Biography* (Vol. 353). *Twenty-First-Century Eastern European Writers* (Editors: Steven Serafin, Vasa. D. Mihailovich). Detroit-New York-London: A Bruccoli Clark Layman Book, 2009:40-47. Vidus- un Austrumeiropas rakstnieku vidū šeit atrodami raksti arī par Paulu Putniņu (Alfreds Straumanis), Gundegu Repši (Lalita Muižniece), Zigmundu Skujiņu (Alfreds Straumanis), kā arī par lietuviešiem Vytautas P. Bložē, Ričardas Gavelis, Jurga Ivanauskaitē. Nijole Miliauskaitē un igauņiem Tõnu Õnnepalu, Hando Runnel.

² Yeats, W. B. *Poems*, available at: www.poemhunter.com/poem/the-choice-2

³ Ivaska, A., Rūmniece, M. (eds) *All Birds Know This: Selected Contemporary Latvian Poetry*. Rīga: Tapals, 2001. P. 6.

Māris Čaklais

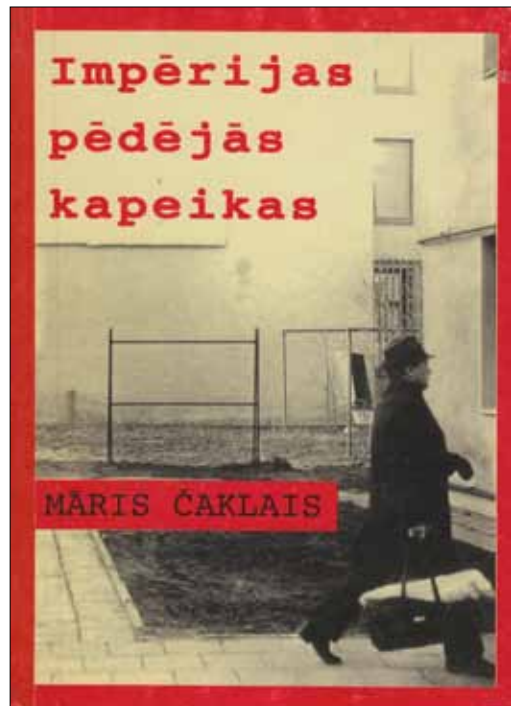
Skujenieks (..) vēlāk apstiprināja to, ka, sākot ar 60. gadiem, dzejnieka kā pravieša funkcijas likās vissvarīgākās: *Tas bija praviešu un pseidopraviešu laiks, kad atklātas un slēptas ķecerības tika ieviestas gan tekstā, gan kontekstā, gan zemtekstā. Tas bija dzejas klausīšanās laikmets: pārpildīti skvēri, teātri un sporta arēnas ļāva cilvēkiem aizdomāties, ka šie pravietiskie vārdi varētu kļūt par īstenību. Par spīti tām sāpēm, ko sagādāja cenzori, tas bija dzejnieku un publikas medusmēnesis. Visas pasaules problēmas, visu aptverošas sarunas, brīnišķīga poētiskā agresivitāte*⁴. Kultūra bija pārvērtusies par brīvības metaforu. Cilvēki, kas atradās šīs kultūras ietekmē, spēja, nopietni klausoties vai lasot dzeju un meklējot zemtekstus, justies daudz „tuvāki” brīvībai nekā ierindas cilvēki, kuri eksistēja tikai padomju dzīves ierobežotajā telpā un nespēja pacelties virs visa, kas bija dogmatisks, sastindzis un absurds. Tā bija nebeidzama kultūras un varas pretīstāvēšana, un tā pozicionēja dzeju ne vien par literatūras, bet arī sociālu fenomenu.

Pastiprinātā literatūras vajāšana 40. gadu otrajā pusē (īpaši nekrievu republikās) lika daudziem rakstniekiem krist apātijā un apklust, tomēr atmosfēra kopš 60. gadu vidus kļuva nosacīti brīvāka, pieļāva pat protestus. Oficiālie partijas ierobežojumi gan faktiski turpināja ideoloģiski noteikt tematus un rakstības stilu, slavas litānija partijai un tās vadoņiem joprojām pildīja daudzu dzejnieku un prozaikņu darbus, daļa Latvijā radīto

darbu tomēr apliecināja: atsevišķi rakstnieki atrod iespējas aplūkot jautājumus un tēmas veidā, kāds bija aizliegts veselus 20 gadus pēc kara. Šie rakstnieki pārstāvēja „jauno vilni”, Māris Čaklais bija viens no tiem. (..) Viņi bija tie, kas viņi bija – dzejnieki; dzejnieki, kas savstarpēji bija pazīstami, pārzināja cits cita darbus, uzskatus. Sovietizētajā Austrumeiropā valdīja pavisam īpaša solidaritātes izjūta progresīvo dzejnieku starpā. (..).

M. Čaklā ieguldījums latviešu kultūrā nebeidzas ar dzeju vien (viņa poētiskais devums ir apkopots 17 grāmatās un piecās izlasēs): viņš ir uzrakstījis divas īsprozas grāmatas, četras eseju grāmatas, trīs autobiogrāfiskas grāmatas, memuāru grāmatu, vairākus bērnu dzejas un stāstu sējumus. M. Čaklais pieder ražīgiem dzejniekiem un rakstniekiem, viņš bija arī literatūrkritiķis un vēsturnieks, ceļojuma piezīmju autors, žurnālists, arī polemizētājs kultūras jautājumos, prasmīgs un iejūtīgs atdzejotājs, kultūras notikumu organizētājs, literāro izdevumu redaktors, jauno autoru balstītājs, intelektuālo un mākslas aktivitāšu veicinātājs, kurš jau pirms PSRS sabrukuma riskēja kļūt par radio „Brīvā Eiropa” korespondentu Minhenē. (..) Daudzi no šiem viņa apskatiem vēlāk tika publicēti grāmatā *Impērijas pēdējās kapeikas* (1997).

Māris Čaklais piedzima strādnieku ģimenē Saldū, mazā senā tirdzniecības pilsētiņā Kurzemē jeb Kurlandē, pusceļā starp galvaspilsētu Rīgu un Baltijas ostu Liepāju. Arheoloģijas dati liecina – pilsētiņa Cieceres upes

⁴ Turpat.

krastos izaugusi no kuršu apmetnes, kuras sākums datējams ar 2. gs. pirms Kristus. Tieši M. Čaklā dzimšanas dienā, 1940. gada 16. jūnijā, padomju Ārlietu komisārs Vjačeslavs Molotovs iesniedza ultimātu Latvijas sūtnim Maskavā un nākamajā dienā Sarkanā armija pārplūdināja Latviju. Tad vēl nezināja, ka Baltijas neatkarības liktenis bija apzīmogots 1939. gada 23. augustā ar Molotova-Ribentropa paktu starp nacistisko Vāciju un Padomju Savienību (...).

ZĒNA GADI. Zēns uzauga vistumšākajā stalinisma periodā un mazliet liberālākos Hruščova gados. Viņa agrā bērnība – vispirms zem krieviem, tad vāciešiem, tad atkal zem krieviem – pagāja kara darbības zonā, apstākļos, kad neievēroja vispārējos likumus: *Toties es jau biju šāvis no automāta, pīpējis īstu tabaku, redzējis vāciešus un pieredzējis citādu brīnumus, ko, nedod Dievs, bērnam gan nevajag pieredzēt* (Čaklais 2000,16), viņš raksta savos memuāros. Divus gadus pēc kara, 1948. gadā, padomju drošības darbinieki arestēja viņa tēvu tieši tūrumā, kur viņš strādāja. Pa tēva apcietinājuma laiku, apmēram pusotru gadu, ģimene slēpās mežā, lai izvairītos no piespiedu deportācijas. (...) Lai izvairītos no režīma smagās rokas, ģimene slepeni pārcēlās uz mežainu Kurzemes apvidu Kuldīgas

Māris Čaklais studenta gados

pusē un apmetās tukšā mājā, kuras īpašnieki bija izvesti iepriekšējā gadā.

Māris, īpaši attīstīts bērns, agri iemācījās lasīt un desmit gadu vecumā sāka rakstīt dienasgrāmatas, kurās vērojamas viņa literārā talanta pirmās izpausmes. Vietējās skolas bibliotēkas saturs nevarēja apmierināt viņa slāpes pēc drukāta vārda galvenokārt tāpēc, ka lielākā daļa pirmspadomju Latvijas izdevumu bija izņemti no plauktiem un sadedzināti vai aizsūtīti uz papīrfabriku. Par laimi, kaimiņmāju grāmatplaukti un bēniņi bija pilni ar aizraujošu lasāmvielu, arī ar aizliegtiem žurnāliem, kas izdoti neatkarības gados. Viņš lasīja nekritiski, visu pēc kārtas, sākot ar latviešu folkloras krājumiem un beidzot ar fantastiku. Viņu īpaši aizrāva vēsturiskie romāni, zviedru rakstnieces Selmas Lāgerlēvas prozas darbi, kas balstījās uz leģendām un sāgām, ieskaitot Vermlandes triļoģiju, un britu rakstnieka Edgara Vollesa detektīvromāni.

Māris pionieros neiestājās (...), par spīti mēģinājumiem piespiest to darīt. Divpadsmit gadu vecumā viņš sastādīja savu žurnālu *Spēriens pa galvu* rokrakstā. Pa vidu bērnišķībā m te bija vairāki fragmenti, kur bija skaidri redzama necieņa pret oficiāli pieņemtiem uzskatiem. Kad viņa uztrauktie vecāki to atrada noslēptu aiz notekcaurules, zēnu sarāja, bet „bīstamo” žurnālu nekavējoties iznīcināja. Kad 1953. gada 5. martā paziņo par Staļina nāvi, Čaklais atceras: viņa skolā tikai viena persona izrādīja sēras – PSRS konstitūcijas skolotājam, sievietei stāvoklī, acīs bija asaras, bet, kad pēc Staļina nāves nošāva Lavrentiju Beriju, padomju drošībasnieku galvu, „imperiālistu aģentu”, pusaudzis uzraksta piemērotu dziesmiņu, ko vēlāk iekļauj poēmā „53. gada pavasaris”, kas sarakstīta 1988. gadā (Čaklais 1989a,13).

STUDIJU GADI. 1958. gadā Čaklais iestājās Latvijas Valsts universitātes Vēstures un filoloģijas fakultātē. Vēlāk memuāros Čaklais uzslavē dažus savus pasniedzējus, galvenokārt valodniekus un literatūrzinātniekus – Arturu Ozolu (latviešu valodas vēsture), Martu Rudzīti (salīdzināmā valodniecība), Vitoldu Valeini un Vilni Eihvaldu (latviešu literatūras speciālistus) un Andreju Siņavski (krievu dzeja 20.–30. gados), kuru 1966. gada februārī notiesāja kopā ar Danielu, piespieda cietumsodu par “pretpadomju darbību”, t.i., par *netīru* paskvilu sacerēšanu par savu valsti, partiju un padomju sistēmu, izsūtot tās ārzemju izdevniecībām [kā konstatē valdības oficiozā *Izvestija* (Čaklais 2000, 37)].

Jau pirmā mācību gada laikā Čaklais novēro, ka studenti, īpaši humanitārie, ir drīzāk negatīvi noskaņoti pret oficiālām, kā cements lietām literārām un politiskām vērtībām. 1958. gada beigās vairākas pagrīdes literāras publikācijas mašīnrakstā cirkulē starp studentiem, piemēram, *Sirds uz trotuāra, Pūt un palaid, Steidzies lēnām*. Māris Čaklais ir viens no *Sirds uz trotuāra* sastādītājiem. Universitātes vadība bija sašutusi par šādu nepieņemamu rīcību, un tās drīz nonāca VDK (Valsts drošības komiteja) uzmanības lokā. 1959. gada 25. martā LVU Komunistiskās partijas organizācija sagatavoja rezolūciju, kurā cita starpā konstatē, ka *tikai ar komjaunatnes grupas pirmorganizācijas bezdarbību izskaidrojams fakts, ka Vēstures un filoloģijas fakultātes Latviešu valodas un literatūras nodaļas pirmajā kursā parādījās idejiski kaitīgais žurnāls „Sirds uz trotuāra”*. *Nodaļas un grupas komjaunatnes organizācija šādu faktu ne tikai nenosodīja, bet piekopa neiejaukšanās politiku* (Čaklais 2000, 41). Latvijas KP CK slēgtā plenārsēdē 1959. gada 7.–8. jūlijā pirmais sekretārs Jānis Kalnberziņš pauda sašutumu: *1958. gada decembrī Vēstures un filoloģijas fakultātes studentu vidū cirkulēja mašīnraksta žurnāls „Sirds uz trotuāra”, pilns ar pretpadomju uzskatiem. Pagājušā gada jūlijā, kad studenti no Rīgas devās uz Kazahiju, dziedāja buržuāziskās Latvijas valsts himnu „Dievs, svētī Latviju!”*. Savukārt Jānis Jurgens, LVU rektors, konstatē: *... tā ir nelaieme, ka pēc tam viņiem (šiem nesenajiem vidusskolu absolventiem un tagadējiem pirmā kursa universitātes studentiem, kuri sakopja un līdzdarbojās „Sirdī uz trotuāra”) tika dots vārds žurnāla „Liesma” 6. numurā, kur viņi nāca klajā ar īpaši nepieklājīgiem smērējumiem* (Čaklais 2000, 40-43). Dažus studentus par līdzdarbību žurnālā izslēdza no universitātes, citus pratināja Drošības komitejas aģenti.

Tulkujusi Beatrise Reidzāne

Turpinājums sekos

AVOTI

Čaklais, Māris. (1989a) *Mīlnieks atgriežas noziegumvietā*. Rīga: Liesma.

Čaklais, Māris. (2000) *Laiks iegrāvē sejas*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds.

Una Alksne

ESTĒTISMS FRIČA BĀRDAS LIRIKĀ – VII

EPITETI, MOTĪVI, TĒLI, METRIKA

Sākums JG270-JG275

Literatūrzinātnieks Kārlis Kārklīņš (1888-1961) konstatē, ka Bārda krāsu epitetus – kopā gandrīz tūkstoti – visbiežāk attiecina uz abstraktiem jēdzieniem – jūtām, sapņiem utt., tādējādi padarot tos tveramākus, vai arī izmanto tos kopā ar kādu jau pastāvošu tropu, panākot spilgtāku gleznu (Kārklīņš 1933,25-26). Visbiežāk lietotā krāsa ir zilā (151 reizi), tad baltā, tumšā, zaļā, sarkanās krāsas tonī un zelta krāsa (Vīksna 1988,90).

Kā redzams, pirmajā krājumā ievērojami lielāks īpatsvars ir romantismā klasiskajai zilajai krāsai, bet krājumā *Dziesmas un lūgšanas Dzīvības Kokam* ir daudz vairāk epitetu, kas izsaka gaismu un tumsu (īpaši baltā, tumšā un zelta krāsa). Zilā un zaļā krāsa, kas krājumā *Zemes dēls* ir visbiežāk lietotās, saglabā redzamu vietu arī otrajā krājumā. Pirmajā krājumā vairāk lietota dzeltenā un pelēkā krāsa, kas pārsvarā asociējas ar rudeni un nomāktību. Otrajā krājumā liela nozīme ir gaismas un tumsas pretstatam vertikālā morāli reliģiskā pasaules izjūtā, ko pirmais apraksta Kārlis Kārklīņš (Kārklīņš 1933, 30-31). Gandrīz pusi Bārdas krāsu epitetu veido melnā un baltā krāsa kopā ar pāreju caur tumšo, pelēko, palso, sirmo, bālo un gaišo (Vīksna 1988,90). Pretstats starp debesīm un zemi izpaužas arī hromatiskajās krāsās. Brūnā (rudzu maizē, velēnā vai pumpuros) apzīmē zemes spēku un potenciālu dzīvības enerģiju. Zaļā atbilst dzīvībai, augļībai un zemes dzīvei ar tās maldiem, kaut gan var būt saistīta arī ar skumjām, kā arī ūdeni vai ledu. Arī sarkanā – asiņu nemiera dziesma – piesaista lirisko varoni zemei. Dzeltenajā krāsā īpatnēji apvienojas saule un sapņi ar vecumu un nāvi, uz ko var norādīt gan sažuvušas, nodzeltējušas rokas, gan rudens dzeltenās lapas, gan liepziedu putekšņu mākonis kā sūtnis no citas esamības sfēras. Zilā – romantisma ilgu krāsa – ir identificēta ar debesīm, tāpat kā baltā un zelta krāsa. Īpaša loma Bārdas dzējā, tāpat kā latviešu folklorā (Kursīte 1996,73), ir metāliskajām krāsām – zeltam un sudrabam. Zelta krāsa vienmēr saistīta ar kaut ko svētu, ar visaugstāko realitātes līmeni, kur atrodas mīlestība, saule un dievišķais. Sudraba krāsa parasti saistīta ar mēnesnīcu, retāk – ar

Zīm. Harijs Gricēvičs

zvaigznēm vai bērza mizu (bērza tēls Friča Bārdas dzejā cieši saistīts ar dvēseli – izteikti dzejoli „Bērza dvēsele”, arī „Pasaciņa” un „No dzīves es par dziļu ievainots...”). Nereti epitets „sudraba” apzīmē skaņu, nevis krāsu (*sudraba smieklī, sudraba zvārguliši*).

Atrodama arī virkne epitētu, kas nozīmē ir aptuveni vienlīdzīgi baltajai krāsai un apzīmē gaismas aktīvu izstarošanu. Visbiežāk lietotie no šiem ir *spožs* un *mirdzošs*, bet ir daudz citu, piemēram, *vizuļains*, *blāzmots*, *zvilš*, *saulstarains* un – viens no nozīmīgākajiem – *zvaigžņots*. Šie epitēti vairāk akcentē izskatu nekā baltais, bet arī ētiskā ideāla nozīme tajos dažādā mērā ir klātesoša – piemēram, kad Bārdas liriskais „es” pretstata uguni ar zvaigžņotu vainadziņu sarkanajai zemes kaislību ugunij. Pārējie Bārdas krāsu epitēti pieļauj ļoti maz variāciju, izņemot dažādi nosauktos pelēkās krāsas toņus, turpretī šis epitētu grupas skaistums ir daudzveidībā. Ieskatam Ritazvaigznes apraksts dzejolī „Ritazvaigzne un Ziemeļzvaigzne” (U.A. izcēlumi):

*Tai vainadziņš mirdzošs kvēl rokās.
Ar starotiem pirkstiem tā raisa
no viņa liesmainus ziedus
un sveiž tos naktsmelnajā telpā –
mums garām kā blāzmainus ritus –
sveiž tālajam ziemeļu princim
sirds ilgu sveicienus gaišus.*

(Bārda 1992,247)

Ja kaut kas notiek tumsā, lietotas izvērstākās dzirdes gleznas [„Purva velni”, „Vārpu māte”, dzejojuma „Sapņotājs pāžs” (4. un 5. daļa), kā arī dzejojumā „Simsana gals” – Simsans ir akls un uztver pasauli pamatā caur skaņu]. Skaņas atainojuma spilgtumu un nepastarpinātību Bārda panāk ar ļoti plašu un daudzveidīgu onomatopoēzes lietojumu, piem.,

putnu radītās skaņas (*vit-vit!*, *cilī!*, *spurks!*; *kārcošs krauklis*), arī vēja, lietus un pārkoņa, dzīvnieku un dažādu priekšmetu (dūcošu zvanu, izkopts u.c.).

Bārdas dzejā vietām izmantoti arī taustes un ožas tēli, piem., šāds apvienojošs salīdzinājums „Meža pasakā”:

*Bet vasara, ar sulām piebriedusi,
kā dzeltains auglis smaržoja visapkārt
un prātus mulsināja kairā tieksmē.*

(Bārda 1992,250)

Lai cik Bārdas dzejoli varētu būt vizuāli uzskatāmi, daļai darbu raksturīga satura nenoteiktība, it kā nepiesaistītība priekšmetiskajai pasaulei. Bārda operē tiešā veidā ar jūtām, sapņiem un simboliskām krāsām, nevis ar tēliem, kas ikdienā būtu redzami. Tā tas ir dzejolī „Nakts” (*Uz jumta zils mākonīts dus, / no vijolītēm pīts. / Sapņi deg visos logos, / sarkani, kā pats rīts*). Dzejolī „Atgriešanās” asara satiekas ar eņģeļa dziesmu. Dzejojuma „Cīņa ar eņģeli” darbība notiek liriskā „es” dvēselē. Mīlestības ilgu objekts *Zemes dēla* pirmajā daļā ir Bārdas apzināti attālināts no jebkādas reālas izpausmes līdzīgi Aspazijas „Pasaciņai”, viduslaiku daļājām dāmām un mīlestībai romantisma klasiku darbos. *Zemes dēla* nodaļā „Mīlas maldi” mīlestības ilgas ir vērstas uz objektu, kas šajā pasaulē nav atrodams – Zvaigžņu meitu, un šis krājuma daļas epigrāfs ir šāds Hermaņa Heses dzejolis:

*Ich liebe Frauen, die vor tausend Jahren
Geliebt von Dichtern und besungen waren.
Ich liebe Frauen – schlanke, wunderbare,
die ungeboren lieg'n im Schoss der Jahre.
Sie werden einst mit ihrer sternebleichen
Schönheit der Schönheit meiner Träume
gleich.*

(Bārda 1990,13)

*Es mīlu sievietes, kuras pirms tūkstoš
gadiem
Mīlēja un apdziedāja dzejnieki.
Es mīlu sievietes – slaidas, brīnišķīgas,
Kas nedzimušas gadu klēpī dus.
Tās reiz ar savu zvaigžņubālo skaistumu
Līdzināsies manu sapņu skaistumam.*

(Bārda 1990,589 – Andas Plēsumas atdzejojums)

Bārdas dzejā var runāt par tēla autonomiju – zināmu neatkarību no atainojamās vielas un pašvērtību. „Idillē” īstenība būtībā attēlota ar visai skarbiem sociāliem motīviem, bet tropu līmenī dzejoļa tēma estetizēta Austrumu motīvos – parkā sēdošais nabagais

puisēns kļūst par sultāniņu, garāmgājēji ir viņa pavalstnieki, bet korpulentie bagātnieki ir „pašās”. Dzejoli „Vārpu māte” tēlainos izteiksmes līdzekļos, aprakstot labības lauku nakti, minēti smaragda gredzeni, zīds un samts. Ziedputekšņu mākonis šajā dzejolī salīdzināts ar dzeltenu sapņu leopardu, ko Zenta Mauriņa 30. gadu beigās sauca par nepieņemamu latviskā ainavā (Mauriņa 1938,85). Dzejoļa „Debess zivtiņas” pamatā ir neparasta redzes glezna:

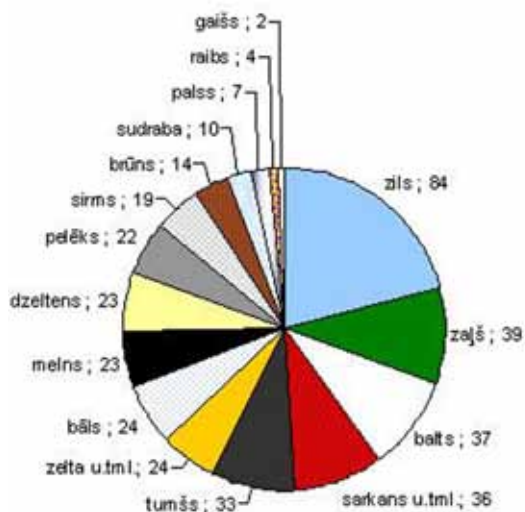
Tiklos zaļos, zilganos,

*klusos debess ūdeņos
tinas mākoņlīdaciņas.
Tinas, vijas cit' pie citas,
brīžam tik uz augšu sitas
spoži sārtas muguriņas —*

*Guļ kā briesmīgs krokodils
debess malā priežu sils —
Lēnām kust tā melnie spuri...
Sārtās zivtiņas tas vēro.
Acīs šausmīgi tam zvēro
divi čigānuguns kuri.*

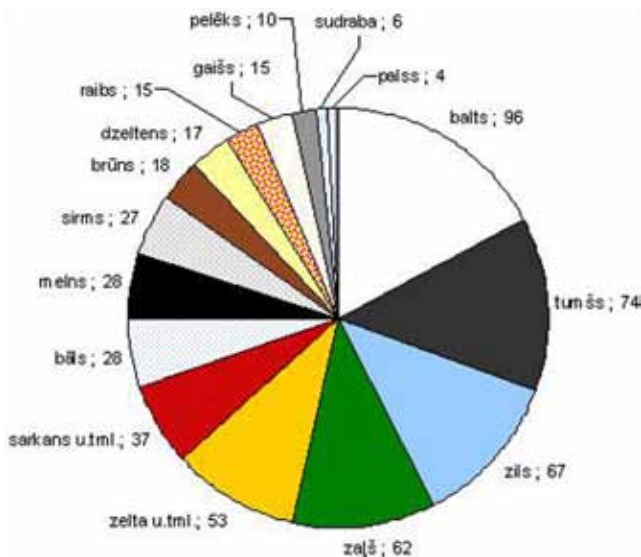
(Bārda 1992,72)

Var piekrist Mauriņai, ka Bārda otrajā pantā rotaļajās ar atskaņām, bet nav precīzi teikti, ka krokodils *nevis domas, bet tikai atskaņas dēļ* .. *uzrāpies latviešu debesīs* (Mauriņa 1938,86-87). Krokodils ir apzināti rotaļīgs (pārspīlēti dramatisks – ar daudzpunkti, zvērojošajām acīm un vārdiem „briesmīgs” un „šausmīgi”), noteikti neparasts, bet vienlaikus ļoti uzskatāms un tieši savas paradoksalitātes dēļ (Bārda liek lasītājam ieraudzīt, ka mežs plāno apēst mākoņus) suģestējošs

Krāsu epitetu biežums krājumā *Zemes dēļ*

tēls. Bārdu priecē krāšņais un dīvainais. Krokodilu un citus dienvīdu motīvus viņš atspēlē arī kādā 1912. gada pirmajā pusē rakstītā vēstulē Paulīnai Puskalnei: *Bet, ja es būtu viņa augstība Abesīnijas ķēniņš Neguss Melniks, tad es pa dubļiem nemaz nestaigātu, bet liktu vienam augsti mācītam krokodijam uz astes mani pa dubļiem apkārt vilkt, ибо я гений и мой дух слишком велик* [Jo es esmu ģenijs un mans gars pārmēru liels]. *Bet cilvēciņam* [Bārda uzruna līgavai] *es liktu vienā palmā sēdēt, un, kad tas krokodils mani norītu, tad viņam būtu jāplaukšķina un jāsauc bravo! Tad es iznāktu no tā krokodiļa atkal ārā, jo viņš nevarētu mani nekā sagremot un sevī noturēt, ибо я гений и мой дух слишком велик, un es pieietu pie tās palmas un nopurinātu cilvēciņu zemē, un viņš iekristu man taisni azotē aiz krekla. Tad es atteiktos no troņa un sacītu abesīniešiem, lai taisa revolūciju, bet pats atnāktu dzīvot uz Aleksandra ielu 28, dz. 7, izņemtu cilvēciņu no azotes ārā, nomazgātu saldā pienā un nobučotu 100000000X1* (Bārda 1992,547). Līdzīgā noskaņā svešzemju motīvi un tēli ir iekļauti dzejolī „Bezdelīgas” (Čaklā 1992b,612), kura laiktelpa ir latviešu pagalmis, bet vecā bezdelīga stāsta jaunajam par Ēģipti, modinot tajās aizrautību ceļot. Eksotiskus motīvus salīdzinoši ikdienišķā vidē ar runājoša gājputna starpniecību ienes arī Oskars Vailds pasakā „Laimīgais princis”. Frīcis Bārda ir bijis pazīstams ar Vailda daiļradi (Bārda tulkojumā žurnālā *Stari* publicēta „Florentīniešu traģēdija” – Kraujņš 1935,102). Iespējams, ka šis motīvs aizgūts no Vailda. Atšķirībā no Vailda krāšņās un izsmalcinātās Ēģiptes, Bārda dzejolī Ēģipte ir deformēta

Krāsu epitetu biežums krājumā
Dziesmas un lūgšanas Dzīvības Kokam

atbilstoši iedomātai bezdelīgu pasaules uz-
tverei, tāpēc Bārdas faraons uz krokodila jā
medīt odus.

Friča Bārdas dzejoļu metrika parasti ir diez-
gan brīva: tajos izmantotas vai nu toniskās
vārsmas, vai silabotoniskās ar mainīgu pēdu
skaitu un atkāpēm no metra. Īpaša nozīme
ir daktila pēdām, kas padara līganu, piem.,
dzejoļa „Dzīvīte” skanējumu, sasaucoties ar
dzejoli minēto šūpošanos. Mainīgs, bet rit-
miski atkārtots daktila un trohaja pēdu sa-
vienojums dzejolī „Mīlestības dziesma” no
cikla „Čigānu dziesmas” padara dzejoļa ska-
nējumu enerģisku, līdzīgu deļai:

*I tu, lunkanā,
kaķe dzeltenā,
manā būdā tagad žurku daudz.
Klausies, lunkanā!
atnāc vakarā —
viena žurka tevi dikti sauc!*

(Bārda 1990,91)

Tipisks estētisma varonis dzīvo iekštelpās vai
noslēgtā dārzā, ko apjož augstas sienas un
viņa nevēlēšanās neko zināt par to, kas ir
aiz paša atlasītās kultūras vides. Turpretī Fri-
ča Bārdas dzejas varonis vienmēr patur acīs
bezglīgo Visumu, viņam piemīt kosmisks
skatījums. Bārdas pasaule ir atvērta, un viņš
vienmēr apzinās, ka ir kaut kas aiz viņa līdz-
šinējā redzesloka. Dzejnieka plašās studijas,
tietoties savu redzesloku allaž pilnveidot,
ļāva viņam iepazīties ar estētismu viņa laika-
biedru darbos. Bet Bārdas pasaules uzskatā
nav estētismam raksturīgās tieksmes abso-
lutizēt (skaistumu un mākslu), tā vietā viņš
tiekas uz sintēzi (kā to skaidri definē priekš-
lasījumā par romantismu). Friča Bārdas pa-
saules ainā dažādas uzskatu sistēmas apvie-
nojas un mijiedarbojas, cita citu nenoliedzot,
bet neļaujot kādai kļūt par visu vērtību mēr-
auklu. Estētisms ir tikai viens no pasaules uz-
tveršanas veidiem, ko Bārda pieņem, un viņa
pasaules uztverē tas mijiedarbojas ar ētis-
kām vērtībām un pan(en)teistisku dabas iz-
jūtu. Tāpat kā viņu interesē fizika un filozofi-
ja, zeme un zvaigznes, tāpat arī skaistais un
labais, māksla un daba, un viņš vienmēr sa-
glabā atvērtību tālākiem meklējumiem.

AVOTI

Bārda, F. (1990). *Raksti* 1.sēj. Rīga: Liesma.

Bārda, F. (1992). *Raksti* 2.sēj. Rīga: Liesma.

Čaklā, I. (1992b). „Komentāri”. Fričis Bārda. *Raksti*.
2.sēj.: 609-634.

Kārklīšs, K. (1933). „Redzes gleznas Fr. Bārdas dzejā”.
Ceļi, II. Rīga: Ramave: 25-31.

Kraujņiņš, K. (1935). *Fričis Bārda: Dzīvē un darbā*. Rīga:
A. Raņķis: 33-156.

Kursīte, J. (1996). *Latviešu folklorā mītu spoguļi*. Rīga:
Zinātne.

Mauriņa, Z. (1938). *Friča Bārdas pasaules uzskats*. Diser-
tācija. Rīga: Valters un Rapa.

Vīksna, A. (1988). „Krāsū epiteti Friča Bārdas dzejā”.
Varavīksne. Rīga: Liesma: 87-99.

Una Alksne ir Kārļa Dziļlejas Fonda balvas laureāte.
Raksts vietām saīsināts.

PĒRCIET, ABONĒJIET, DĀVINIET, ATBALSTIET JAUNO GAITU!

Jaunā Gaita ir globāls vislatviešu
bepeļņas kultūras izdevums.
Redaktori un darbinieki nesaņem
algu, rakstu autori nesaņem
honorārus. Arvien meklējam
izpalīgus, atbalstu un, galvenais,
lasītājus!

Abonēšanu un ziedošanu varat
nokārtot visu zemju valūtās vairākos
veidos.

SKAT. MUGURVĀKA IEKŠPUSI!

Labvēļu pakāpes:

Bronzas:	līdz \$99
Sudraba:	no \$100 līdz \$499
Zelta:	no \$500

Labvēļu vārdi publicēti katra *JG*
numura pēdējā lappusē.

Sanita Upleja

LĀČPLĒŠA SAIME – KO ŠODIEN VARAM ATBILDĒT BRĪVĪBAS CĪŅU PAAUDZEI?

Kad 11. novembra vakarā Daugavmalā Rīgā vai jebkurā citā vietā pasaulē mēs iedegsim sveces, lai pieminētu Latvijas kalendārā ierakstīto Lāčplēša dienu, pie liesmiņām sildīties nāks ne tikai karavīru dvēseles. Nāks arī viņu mātes, kas karā pavadīja, un līgavas, kas no kara sagaidīja. Tēvi, kas karavīrus audzināja, un dēli, ko paši karavīri auklēja. Tur būs Lāčplēsis ar visu savu saimi.

Karavīra darbs noteikti nav no tiem patīkamākajiem, taču kādam tas jā dara. Karavīri ir pelnījuši savu īpašu godināšanas dienu, taču viņu pieminēšana un cildināšana nav atraujama no pārējās sabiedrības. Lāčplēsis bez savas cilts nav nekas.

Ar uzvaru pār bermontiešiem, kas kļuvusi par latviešiem dziļi simbolisko Lāčplēša dienu, cīņa par tautas un valsts brīvību nedz sākās, nedz beidzās. Vēsturei piemīt vēlme sarindot notikumus viegli nolasāmos datumu virknējumos, taču sausie skaitļi ne vienmēr spēj aptvert visu lietas būtību.

Mēs it kā zinām datumus, kad sākās un beidzās Latvijas Brīvības cīņas, kas veidoja un nostiprināja mūsu brīvvalsti. Bet – vai mēs tiešām atceramies un droši varam datēt pašu sākumu, kad tauta apjauta sevi un savas slāpes pēc brīvības? Patiesībā jau mēs arī ļoti labi zinām, ka cīņa par tautas un valsts brīvību nekad nebeigsies. Tā ir savā ziņā mūžīga kopējā lieta un vienlaikus ikdienišķa cīņa katram ar sevi.

Tomēr, atskatoties mūsu tautas un zemes vēsturē, 20.gs. sākums ir īpašs laiks. Tas ir īpašs visai Lāčplēša saimei, ne tikai pašam drosmīgajam karotājam. Pat ja nevaram ar dienas precizitāti datēt lielo pārmaiņu sākumu, pavisam droši varam teikt – tie bija vismaz 15 gadi, ja rēķinām kaut tikai no 1905.gada revolūcijas līdz 1920.gada Miera līgumam un vēlākajai valsts starptautiskajai atzīšanai.

Lielās vēstures taisnē tas ir pavisam mazs nogrieznis, taču tālaika Lāčplēša saimei tā ir milzīgu satricinājumu un pārbaudījumu pilna ikdiena. Ar tautas atmošanos un sāpīgajām revolūcijas mācībām, tai sekojošu mānīgu dažu gadu pieklusumu un vēlākām jukām līdz ar I Pasaules kara sākumu. Ar tautas izklišanu

kara un bēgļu gaitās, ar režīmu un kaklakungu maiņu. Ar lielo un šķietami mūžīgo impēriju sabrukšanu kā kāršu namiņiem. Ar veco ideoloģiju izplēnēšanu un jaunu uzkundzēšanu. Ar vecās kārtības sabrukšanu un jaunas celšanu. Ar mājās pārnākšanu un māju nosargāšanu. Ar šaubu un neticības pašiem sev pārvarēšanu.

Lai karavīrs cīņu uzvarētu, viņam ir jāzina, par ko un kāpēc cīnās, kas stāv aiz viņa un vai tā vārdā vispār ir vērts cīnīties. Un otrādi – lai cīņā uzvarējušam karavīram būtu, kur pārnākt, kādam ir jākopj druva un jāsarģā uguns pavardā.

Cīņa tolaik tika uzvarēta un uguns pavardā nosargāta, par spīti līdz tam valdījušās pasaules kārtības sabrukumam, ideoloģiskajam sajukumam un globāla mēroga pārmaiņām. Ja cīņa toreiz būtu zaudēta un uguns pavardā izčakstējusi, šodien mums nebūtu Lāčplēša dienas, ko svinēt.

Brīdi pirms kārtējā 11. novembra mums vēl ir laiks apdomāt, ko varēsīm pavēstīt, kad atkal tumšā novembra vakarā pie gaišajām sveču liesmām pulcēsies tālaika Lāčplēša saimes dvēseles. Ko teiksim tām par globālām pārmaiņām, par tautas izklišanu, mājās pārnākšanu un pavarda gūns sargāšanu? Ko teiksim par savu nebeidzamo vajadzību apšaubīt neapšaubāmo? Ko teiksim par kopējo lietu un katra paša cīņu ar sevi? No atbildes mums neizbēgt, jo esam viena saime, tikai dažādas paaudzes (*Ir* 2013.6.XI). □

Neatkarīgā žurnāliste Sanita Upleja raksta par aktuāliem, sabiedriski politiskiem jautājumiem kopš 1993.gada. Lielāko daļu sava profesionālā mūža pavadījusi laikrakstā *Diena*, sadarbojusies arī ar LTV Ziņu dienestu un *Radio Brīvā Eiropa* Latviešu redakciju Minhenē.

Sanita Upleja

JG sadaļu SCRIPTA MANENT turpmāk nepublicēsīm „Dažos vārdos”, bet gan kā atsevišķu nodaļu, ievietojot tur (JG veidotāju uzskatā) nozīmīgus, katram latviski lasošam cilvēkam ieteicamus tekstus no latviešu periodikas, tādus kā ar autores un žurnāla *Ir* (www.ir.lv) atļauju šeit pārpublicētās neatkarīgās žurnālistes **Sanitas Uplejas** pērnuden sacerētās esejās.

Sanita Upleja

UZ KAULIEM CELTA LABKLĀJĪBA

AR VERDŽĪBU NAV KO LEPOTIES,
PAT JA VAŽAS NOŅEMTAS

Timeklī publicētā rakstā Jurgis Liepnieks cita starpā rakstīja: *Latviešu tauta tikmēr izceļo, izmirst, latviešu zinātne, māksla un kultūra dzīvo sliktāk kā nīstajā Padomju Savienībā.* Raksta nosaukums bija „Kāds nacionālisms mums būtu vajadzīgs?” un tas publicēts vietnē *Puaro.lv* (2013.22.X). Daudzi ļaudis rakstu uzteica anonīmajos komentāros un ar savu vārdu tvitertelpā, nereti paužot bezierunu sajūsmu.

Kad lasīju šo rakstu, mans skats uzreiz aizķērās aiz citētā teikuma. Un ne jau tāpēc, ka esmu tendēta visur saskatīt sliktu, bet gan tādēļ, ka tieša un netieša padomju laiku slavināšana, kas pamazām pieņemas spēkā Latvijas sabiedriskajā telpā, mani uztrauc jau kādu laiku.

Pavasārī LU pētnieku publicētais *Latvijas sociālās atmiņas monitorings* vēstīja, ka pēdējo gadu laikā audzis to cilvēku īpatsvars, kas pozitīvi vērtē padomju laiku Latvijā, un kā īpaši manāma tika uzsvērtā noskaņojuma maiņa jaunākās paaudzes vidū. Kopumā autori secināja, ka *latviešu negatīvo attieksmi ir nomainījis neitrāls un pragmatiskāks skatījums uz padomju periodu Latvijā.*

Vēl vasarā Latvijas ziņu telpu apskrēja vēsts, ka „Nepārstāvēto parlaments” netālu no Okupācijas muzeja plānojis atvērt Nepilsoņu jeb Dzīvās atmiņas muzeju, kas vēstītu ne tikai par nepilsoņu grūtībām, bet arī par padomju laika sasniegumiem un labumiem. Savukārt rudenī Dailes teātrī Dmitrijs Petrenko iestudēja izrādi *Biedre Zariņa* (diemžēl neesmu redzējis), un iestudējumu pavadošajās mediju ziņās diezgan skaidri bija nolasāms vēstījums, ka padomju laikos bijusi arī normāla dzīve.

Vienīgā dzīve. Fakts, ka daudziem Latvijas un ne tikai Latvijas iedzīvotājiem, padomju varas pusgadsimtā vai septiņdesmit gados (kā nu kurā vietā) bija kopumā laba personīgā dzīve, nav noliedzams. Cilvēki precējās un laida pasaulē bērnus, priecājās un ballējās. Protams, jo tā ir viņu vienīgā dzīve, un vēl jo vairāk tādēļ, ka citas iespējas jau īsti nebija – robežas bija stingri noslēgtas un dzīve bija jādzīvo to iekšienē. Turklāt daudzi

apzināti vai neapzināti izvēlējās arī neinteresēties, kas patiesībā notiek viņu valstī un ar viņu līdzcilvēkiem, kas pats par sevi nav nekāds noziegums.

Pilnīgi noteikti, ka tādas pašas vienīgās dzīves ar ballēm un citiem labumiem dzīvoja arī daudzi parastie cilvēki nacistu pārvaldītajā Vācijā. Kāds taču ievācās izdzīto vai nogalināto ebreju un citu režīma „ienaidnieku” mājvietās, kāds taču izmantoja no Austrumeiropas atvesto „darbaspēku”. Kopumā noteikti tā laika Vācijā daudziem bija gluži laba un normāla dzīve, un it īpaši ja salīdzina ar citām Eiropas valstīm tajā laikā.

Taču vai mēs šodien varam iedomāties situāciju, ka tiek uzņemtas filmas, iestudētas izrādes, rakstītas grāmatas un visādi citādi cildināti Vācijas tā laika ekonomiskie, kultūras un citi „sasniegumi”? Laikam taču nē.

Pat, ja mēs nevaram ar atpakaļejošu datumu pārnest visiem tā laika Vācijas iedzīvotājiem grēkus, ko pastrādāja nacistu režīms, tomēr šodien nav iedomājams slavināt „normālo” dzīvi tā laika Vācijā atrauti no nacisma noziegumiem. Pat ja kādam tolaik bija laba alga, pensija, dzīvoklis vai veselības aprūpe.

Kam bija, kam nebija? Tad kādēļ Latvijā mēs turpinām tiksmīnāties par padomju laika „sasniegumiem” un „labumiem”? Nacistu režīms ilga divpadsmit gadus, tas bija pirms pusgadsimta, un daudz jau vairs nav palikuši tie, kas to laiku paši ir piedzīvojuši. Tomēr cilvēces ētiskā apziņa pamatoti mums liedz to laiku ietīt aizmirstības miglā un izpludināt labā un ļaunā robežas.

Tāpēc vēl jo vairāk dīvaini, ka paši Latvijā cenšamies ar steigu un rožainā miglā ietīt pusgadsimtu ilgu laiku, kas beidzās pirms nepilna gadsimta ceturksņa un kura „labumus” tieši baudījusi liela daļa šodienas Latvijas iedzīvotāju. Kāpēc nespējam vai negribam saredzēt, ka bija tie, kam tiešām kaut kas bija, pretstatā tiem, kam nekā vairs nebija, ieskaitot viņu kailo dzīvību.

Kāpēc vietā un nevietā atsaucamies uz „brīnišķīgo” padomju laika medicīnu, ja simptiem un tūkstošiem cilvēku šā režīma laikā bija miruši no metnēs un izsūtījumā bez jebkādas medicīniskās aprūpes. Turklāt smagākais mantojums, ar ko joprojām neesam tikusi galā, ir padomju laiku radītā korupcija un „blatu” sistēma veselības nozarē, kas ir galēji ciniska un pretrunā jebkādiem ārstu zvērestiem un profesijas principiem.

Un nevaļāg norakstīt padomju režīma represijas uz mistiski tālu Staļina laiku. Pēdējie politeslodzītie baltieši no nometnēm atgriezās tad, kad te jau pilnā sparā ritēja Trešā atmoda. Ja lasa atmiņas un arī vēsturnieku darbus, tad redzams lielais baltiešu politeslodzīto skaits PSRS soda nometnēs, tāpat kā ārprātīgais sodu smagums pat skolēniem par Latvijas karoga uzvilšanu vai skrejlapu izplatīšanu. Turklāt cilvēku izsekošana taču pilnā sparā ritēja vēl līdz 80. gadu pašam beigām.

Par kādu labo bezmaksas izglītības sistēmu varam runāt, ja cilvēkiem ar sliktu raksturojumu un „nepareizo” ģimenes mantojumu, neraugoties uz viņu talantu un spējām, nebija iespējas vispār saņņot par augstskolu. Turklāt tāda sistēma tika piekopta līdz pat 80. gadu beigām. Protams, tādiem nevēlamiem elementiem bija arī iespēja doties studēt uz „brālīgajām” republikām, bet tad tas daudz neatšķiras no labprātīga izsūtījuma.

Prasiet Skujeniekam un Belam. Tāpat es nezinu par kādām lielām padomju laika pensijām, izņemot personālās pensijas padomju nomenklatūrai un militārpersonām, tiek visu laiku runāts. Viena mana vecāmāte saņņema 29 rubļu kolhoznieka pensiju, otra – 50 rubļu, jo bija arī mežrūpniecībā strādājusi. Ar tādu pensiju izdzīvot nevarēja, tādēļ bērni atbalstīja. Savā tuvākajā apkārtnē neatceros nevienu tā laika pensionāru, kurš varētu izdzīvot bez savu bērnu vai radnieku atbalsta.

Arī mani vecāki kā rūpnīcas strādnieki, ja vēl pensionētos padomju laikos pirms hiperinflācijas PSRS sabrukuma priekšvakarā, saņņemtu noteikto 120 rubļu pensiju, kas salīdzinājumā ar viņu algām nozīmētu ienākumu un dzīves līmeņa kritumu uz pusi vai pat vairāk.

Atgriežoties pie raksta sākumā minētā citāta par mākslas un kultūras labajiem laikiem padomju režīmā, varētu pajautāt kaut vai Kņutam Skujeniekam – vai labāk bija padomju soda nometnē jeb tomēr brīvā valstī ar mazo pensiju? Vai Alberts Bels, padomju prokurātūrā pratināts par savu daiļdarbu saturu, jūtās labāk nekā šodien? Diemžēl vairs nevaram pajautāt **Vizmai Belševicai**, kāda ir sajūta, kad maza bērna acu priekšā tevi aizved uz pratināšanu VDK. Arī **Franču grupas** dalībniekiem vairs nevaram pajautāt par viņu labsajūtu padomju laikā.

Var jau priecāties par lielo atbalstu mākslai un kultūrai, un daļa tādu arī izjūta, bet tas notika vienlaikus ar mākslas darbu un grāmatu fizisku iznīcināšanu, norakšanu

specfondos, kā arī daļas rakstnieku un mākslinieku represēšanu, gan liedzot radošo darbību, gan ieslogot nometnēs. Tā rezultātā ir izaugušas latviešu paaudzes bez pašu zelta klasikas apgūšanas, it īpaši tās daļas, kas attiecas uz brīvvalsts izcīnīšanu un uzplaukumu. Tad nav arī īpaši jābrīnās par pašu vēstures nezināšanu.

Nav ko lepoties. Protams, ka var teikt, ka tā tomēr bija mazākā vai maza daļa, kas tika tieši represēti, pazemoti vai apspiesti. Taču, kādās mērvienībās mērit cilvēku ciešanas? Tad jau varētu arī teikt, ka seši miljoni ebreju upuru ir tikai maza daļa no miljardiem pasaules iedzīvotāju. Tomēr mēs tā nesakām un nedrīkstam teikt, apzinoties šo noziegumu pret cilvēci smagumu.

Vai mēs varam iedomāties plātāmiem un lepojāmiem ar to, ka iedzīvotāju sastāva izmaiņas holokausta rezultātā ir normāla vēsturiska un objektīva attīstība, kam nekāds morāls vai politisks novērtējums nav jādots? Protams, ka nē.

Tad kāpēc citāda ir attieksme pret komunisma noziegumiem? Tā ir uz cilvēku kauliem un neizmērojamām ciešanām celta labklājība, kuru vēl šodien daudziem nav kauna apdziedāt. Kā iemācīsim saviem bērniem atšķirt labu no ļauna, ja nespējam atzīt, ka uz citu cilvēku kauliem celta labklājība nav cildināma lieta.

Mums šodien ir brīvība pieminēt vai nepieminēt padomju laika noziegumus, tāpat kā priecāties vai nepriecāties par padomju laika „sasniegumiem”. Taču pāri visam ir jāatceras, ka padomju laikā brīvības nebija. Nevienam. Arī tiem, kas saņņema personālās pensijas, iepirkās specveikalos un dzīvoja specprojektos. Arī viņi bija verdziskās sistēmas ķīlnieki. Un ar verdzību diezin vai ir vērts lepoties, it īpaši tad, kad važas ir noņņemtas (Ir 2013.8.XI). □

Padomju laika pieminēkļi – Ļeņina galva kādreiz atradusies Alūksnē.

Foto: Lita Krone

Sandis Laime

RAGANU TRADĪCIJA ZIEMEĻAUSTRUMU LATVIJĀ

Skat. sākumu JG273-JG275

RAGANU PRIEKŠSTATU UN VĀRDA MAIŅA

Saskaņā ar raganu prāvu materiālos un folklorā balstītajiem Evas Počas (*Éva Pócs*) pētījumiem priekšstatos par raganām centrālajā un dienvidaustrumu Eiropā ir integrēti senāki ticējumi par 1) dažādām dēmoniskām būtnēm, gariem, fejām un 2) burvjiem, kas pildījuši mediatora funkcijas starp cilvēku un dēmonu/mirušo/dievu pasauli. Uz šo ticējumu pamata izveidojušies neskaitāmi ciema raganu paveidi, kas atspoguļo dažādo priekšstatu dažādas pārejas pakāpes, kontaminācijas un lokālos tradīciju variantus, līdz ar to raganu tēls nekādā gadījumā nav uzskatāms par vienu un homogēnu (*Pócs 1991/92:308-309*). Saskaņā ar sociālantropoloģisko interpretāciju ciema raganas institūcija balstīta ideoloģijā, kas neveiksmju cēloni meklē starp cilvēkiem, nevis pārdabiskām būtnēm, un kopienas konfliktus tādējādi risina kopienas iekšienē (*Pócs 1999:112*).

Pirms ciema raganu institūcijas izveidošanās neveiksmju cēlonis tika saistīts ar ļauno garu un dēmonu darbību, un konflikta situācijas tika risinātas ar dažādu rituālu palīdzību. Dēmonisko būtnu transformēšanās par ciema raganām ir notikusi salīdzinoši nesen, par ko liecina fakts, ka, piemēram, ūrgāru apdzīvotajās teritorijās ciema raganu tēlam nepiemīt nekādas oriģinālas, tikai tam raksturīgas iezīmes, bet tās visas ir atvasināmas no senākiem priekšstatiem. Lai gan viduslaiku un agro jauno laiku raganu tiesu procesiem bija zināma loma ciema raganas institūcijas stiprināšanā, tas nebūtu jāuzskata par vienīgo priekšstatu maiņas faktoru. Serbijas un Rumānijas raganu ticējumi pierāda, ka raganu „humanizēšanas” process spontāni norisinājās arī teritorijās un priekšstatu sistēmās, ko raganu tiesu procesi tiešā veidā neskāra (*Pócs 1991/92:311-312*). Lai gan ciema raganas priekšgājēju dēmonisko būtnu un garu klāsts var būt diezgan plašs un daudzveidīgs, tos visus vieno kāda kopīga iezīme – tie šādā vai citādā veidā var kaitēt cilvēkiem, to saimniecībai, lopiem, labībai, tie ir naidīgi pret cilvēku pasauli. Šis postošās garu īpašības noteiktos apstākļos varēja tikt piedēvētas cilvēkiem, ļaujot attīstīties ciema raganu institūcijai (*Pócs 1991/92:309*).

Trīs ērnotas māsas no Šekspīra Makbeta (Three Weird Sisters from Macbeth – John Raphael Smith). 1785. Britu muzejs (British Museum)

Pētījumā par raganu un spoku (angl. *ghost*) savstarpējām ietekmēm 16.-17. gs. angļu dēmonoloģiskajā literatūrā un tautas priekšstatos Džiliana Beneta (*Gillian Bennett*) norāda, ka šajā laikā atšķirības šo būtnu uztverē ir tik niecīgas, ka būtībā par tām iespējams runāt kā par vienu subjektu. Raganas un spoki aplūkotā laikposma literatūrā reti minēti atsevišķi, jo kā neaizstājama sastāvdaļa iekļāvās vienotā priekšstatu sistēmā – tika uzskatīts, ka parādības un spoki ir būtiska liecība raganu eksistencei, tāpat kā raganas – velnu (angl. *devils*), velni – Sātana, bet Sātans – Dieva eksistencei (*Bennett 1986:3-4*). Šādā situācijā, praktiski izzūdot stingrām robežām starp nakts raganām vai tam līdzīgām mitoloģiskām būtnēm un ciema raganām, būtu iespējama atsevišķu funkciju pārņemšana no vienas priekšstatu sistēmas otrā, to dublēšana vai minēto priekšstatu sistēmu daļēja vai pilnīga saplūšana.

Arī Latvijas teritorijā ir norisinājušies līdzīgi procesi un jauno laiku raganu tradīcijā, sajaucoties ar kristīgajā dēmonoloģijā balstītajiem raganu priekšstatiem, integrēti senāki ticējumi. Jau iepriekš tika norādīts, ka saskaņā ar Kārļa Strauberga raganu prāvu pētījumiem ciema raganu priekšstatos jau 16.-17. gs. iekļāvās un par raganām tika sauktas sievietes, kas nodarbojās ar tradicionālajiem tautas medicīnas paņēmieniem – ārstēšanu ar vārdiem, rokām, zālēm, kaulu, sāli u.tml. (*Straubergs 1939a:63*). Tāpat, pieņemot, ka Glīvas piedāvātā vārda *ragana* etimoloģija ir pamatota, būtu iemesls uzskatīt, ka ciema raganu priekšstatos integrēti arī ar zemākās mitoloģijas būtnēm *raganām* saistītie priekšstati – Krēslīņa un Ozoliņa publikācijās iekļautais folkloras materiāls liecina, ka šādas būtnes atsevišķos Latvijas reģionos pazina vēl 19. gs. beigās. Pieļaujot, ka citur Latvijā nakts raganu priekšstati iekļāvās ciema raganu tradīcijā, vārds *ragana* ieguva pavisam citu nozīmi, kurā saplūda vismaz trīs dažādas tradīcijas, veidojot pamatu vārda *ragana* mūsdienu nozīmei. Līdzīgi procesi, visticamāk, norisinājās arī Lietuvā.

Nedaudz atšķirīga situācija konstatējama gadījumā ar vārda *lauma* nozīmes maiņu. 17. gs.

latviešu valodas vārdnīcās, garīgajās dziesmās un sprediķos vārds *lauma* parasti minēts līdzās tādiem vārdiem kā *raganas* un *burvji*, tātad ar šo vārdu vismaz vācu mācītāju terminoloģijā apzīmētas sievietes jeb ciema raganas. 18. gs. leksikogrāfiskajā tradīcijā vārda *lauma* tulkojumam parādās jauna nozīme. Langes vārdnīcā latviešu–vācu daļā teikts, ka *lauma* pagāniskajiem latviešiem ir zemes dieviete, kas valda pār zemi (Lange 1772:170). Vārdnīcā vācu–latviešu daļā jēdzienam *Unterirdische Leute* (t.i., ‘pazemes ļaudis’) Lange kā latvisko atbilstmi piedāvā ‘swehtas meitas’ un norāda, ka to valdniece, pēc seno latviešu domām, ir *lauma* vai *zemes mahte* (Lange 1777:555), savukārt šķirkļī *Erdgöttin* teikts, ka *lauma* ņem ļaunā, ja ceturtdienās vērpj (turpat:212). Pēc Norberta Vēļus domām, šādu vārda skaidrojumu Lange, iespējams, ir aizguvis no Filipa Rūiga (*Philipp Ruhig*) 1747. gadā publicētās lietuviešu–vācu vārdnīcās (BRMŠ IV:163). Iespējams, ka Vēļum ir taisnība, jo Rūiga skaidrojums ir līdzīgs Langes aprakstam. Tomēr nav izslēdzams, ka Lange vārda *lauma* nozīmi, iespaidojoties no Rūiga skaidrojuma, ir mēģinājis precizēt. Saskaņoties ar līdzīgiem ticējumiem par *laumām* arī pie latviešiem, Lange, iespējams, daļēji paturēja Rūiga formulējumu, bet no savas puses pievienoja paša iegūtās ziņas, piemēram, ka *lauma* ir saistīta ar svētmeitām (ir to „valdniece”). Šis priekšstats noteikti nav aizgūts no lietuviešu vārdnīcām, jo leišu folklorā svētmeitas nav pazīstamas. No otras puses, Langes vārdnīcās netieši ir atrodama arī priekšgājēju darbos fiksētā vārda *lauma* nozīme ‘Hexe’. Abās vārdnīcās daļās vārdkopai *Laumas slohta* Lange dod skaidrojumu ‘wild Spargel’, t.i., ‘savvaļas sparģeļi’ (Lange 1772:170; Lange 1777:498), savukārt citviet latviešu–vācu daļā atrodams tulkojums *Laumas slohta* ‘soll der Besen seyn, worauf die Hexen reiten’, t.i., ‘tai jābūt slotai, uz kuras raganas (burves) jā’ (Lange 1772:309).

Stendera vārdnīcā vārda *lauma* skaidrojums atspoguļo 17. gs. leksikogrāfu tradīciju: ‘Hexe, fliegende Zauberin’ (Stender 1789:I 134). Gramatikā savukārt norādīts, ka *lauma* ir „Göttin der Erde, die über der Erde herrschte, welcher der Abend vor dem Freytag, der Peekts wakkars hieß, geheiligt war, an welchem kein Mädchen spinnen durfte. Besonders soll sie Macht über Regen und Hagel gehabt haben. Heut zu tage ist lauma so viel als eine Hexe” (Stender 1783:264), tātad *lauma* ir zemes dieviete, kas valda pār zemi, kuras svētājā vakarā pirms piektdienas, piektdienas, meitas nedrīkstēja vērpj; *laumai* bija īpaša vara pār lietu un krusu. Formulējums, ka *lauma* ir zemes dieviete, pārņemts no Langes. Stenders vienlaikus norāda, ka „mūsdienās”, t.i., 18. gs. otrajā pusē, *lauma* vairāk tiek saprasta

kā *ragana* (*Hexe*), ne kā zemes dieviete. Līdzīga situācija saglabājas arī turpmākajos gadsimtos. 19. gs. beigās un 20. gs. pierakstītajos ticējumos, tautasdziesmās un teikās *lauma* funkcionē gan kā kaitniecisks gars,¹ gan sieviete ar pārdabiskām spējām, kas liecina par to, ka tās transformēšanās par ciema raganu ir notikusi tikai daļēji.

Lauma (latv.) / *laumė* (liet.) ir latviešiem un lietuviešiem kopīga mitoloģiska būtne, kas kādreiz acimredzot ir bijusi saistīta arī ar kopīgu tradīciju. Lietuvas teritorijā ir saglabāties senākais ar *laumēm* saistīto priekšstatu slānis, kurā *laumes* funkcionē kā dabas gari, kuru tēlā, pēc Norberta Vēļus domām, kristietības ietekmē ir ienākušas tikai atsevišķas kaitnieciskas īpašības (Vēlius 1977:126-127). Lietuviešu *laumēm* tipoloģiski līdzīgi daudzu Eiropas tautu dabas gari un fejas (turpat:114-128), tostarp arī tādi (piem., bulgāru *vila*, *samovila*, *samodiva*), ko Eva Poča uzskata par centrālās un dienvidaustrumu Eiropas ciema raganu priekštečiem (Pócs 1989).

Aplūkotais gadījums ar *laumām/laumēm* ļauj izdarīt dažus secinājumus. Pirmkārt, tas pierāda, ka arī Baltijas reģionā jauno laiku ciema raganu priekšstats varēja integrēties senāki, ar pārdabiskām būtnēm un gariem saistīti priekšstati. Otrkārt, no priekšgājējam – mitoloģiskām būtnēm, gariem jauno laiku ciema raganas varēja aizgūt ne tikai raksturīgākās kaitnieciskās funkcijas, bet pārņemt arī to nosaukumu. Treškārt, gan ciema raganas, gan to dēmoniskie priekšgājēji ir bijuši vai joprojām ir pazīstami noteiktā tradīcijas areālā, kurā var nodalīt dažādas zonas. Aplūkotajā gadījumā *laumu* tradīcijas areāls pārklāj visu Lietuvas teritoriju,² kam piekļaujas Latvijas rietumu daļa (Kurzeme, tajā piegulošie Zemgales rietumu apgabali).³ Šajā tradīcijas areālā nošķirama relikta teritorija, t.i., Lietuva, kurā saglabājušās senākās tradīcijas izpausmes, un ekspansīvās inovācijas teritorija, t.i., Latvijas rietumu daļa, kurā tradīcija ir transformējusies, *laumu* tradīcijai daļēji saplūstot ar ciema raganām tipiskajiem priekšstatiem.

¹ Piemēram, „*Laumas bija tādi meža spoki /..?'*” (LFK 1968, 3930, Bēne).

² Visā Lietuvas teritorijā fiksēts gan ar *laumēm* saistīts folkloras materiāls (Vēlius 1977: 83, 91), gan vietvārdi (Grybauskienė 2004: 94).

³ Šajā teritorijā fiksēti visi nedaudzie hidronīmi, kuros iekļauta leksēma *lauma* (Balode 2008: 37), kā arī gandrīz visas 19 „Latvju Dainās” un to papildinājumos ievietotās tautasdziesmas, kurās pieminēta *lauma*. Zīmīgi, ka trīs variantos, kas pierakstīti šī areāla austrumu daļā (Lapmežciemā, Ceraukstē, Gatartā) lietota asindetona konstrukcija *laumas raganīņas* (LD 32471, 2; LD 32472, 13; LD 32493), kas acimredzot ir pārejas variants no *laumu* tradīcijas Kurzemē un Zemgales rietumu daļā uz raganu tradīciju austrumos no šīs teritorijas. Forma *laumė ragana* fiksēta arī Lietuvā (Vēlius 1977: 90–91).

Šie apsvērumi pieļauj iespēju, ka līdzīgi procesi varētu būt notikuši arī ar divām pārējām 17.-18. gs. vārdnīcās minētajām *fliegende Hexen* – raganām un vieglēm. Par pēdējām latviešu folklorā gandrīz vispār nav atrodamas nekādas liecības, savukārt par raganām pieejams diezgan plašs folkloras materiāls. Agrākajās latviešu valodas vārdnīcās nav minēta vēl kāda ciema raganu kategorijai piešķaitāma būtne – spīgana, kuras humanizētājā tēlā jaušamas mantas nesējiem gariem (vilcēm, pūķiem) raksturīgas iezīmes.

Minēto zemākās mitoloģijas būtņu – *fliegende Hexen* raganu un laumu, kā arī šai kategorijai pēc būtības piešķaitāmo spīganu integrēšanos ciema raganu priekšstatos, domājams, īpaši veicināja kristīgajā dēmonoloģijā balstītais priekšstats par raganu lidojumiem uz sabatiem. Raganu prāvu protokolos fiksētie tautas priekšstati iedalāmi trīs nosacītās daļās: 1) folklorizējušās ar raganām saistītās kristīgās dēmonoloģijas doktrīnas; 2) ar tām nesaistīti tautas priekšstati un 3) abu iepriekš minēto saplūšanas rezultātā radušies priekšstati (sk. Valk Ū. 2008:270 ar piemēriem no igauņu raganu prāvām). Raganu spēja lidot, lai piedalītos sabatos, apcerēta daudzos dēmonologu darbos. Piemēram, Nikolajs Remigijs 1598. gadā Frankfurtē izdotajā traktātā „*Daemonolatria*” raksta, ka raganas uz nakts sanāksmēm pulcējas vairākas reizes gadā. Pašas raganas viņam apliecinājušas, ka tās sapulcēs varot būt klāt vai nu personīgi, vai arī sapnī, t.i., dvēselei ar nelabo garu palīdzību atstājot miesu (Straubergs 1939a:52). Šādi gadījumi minēti arī Latvijas raganu tiesu protokolos. Piemēram, Anna Buka 1636. gadā Rīgas Zemes tiesai atzina, ka esot piedalījusies sanāksmēs Zilajā kalnā pie Mujāniem. Lielās svētku dienās viņas dvēsele to atstājot un aizlaižoties pa gaisu, bet miesa paliekot uz vietas guļot (turpat:67). Raganu tiesu protokolos minēti arī citi līdzīgi piemēri, kas liecina par to, ka sākotnēji priekšstats par raganu spēju lidot, dvēselei atdaloties no ķermeņa, tiešā veidā pārņemts no kristīgās dēmonoloģijas.

Līdzīgs priekšstats sastopams arī 19. gs. beigās – 20. gs. sākuma folklorā, tomēr ar vienu būtisku atšķirību – ciema raganas vairs neliido uz raganu sabatiem, bet gan zagt kaimiņu govīm pienu un cirpt aitas,⁴ tādējādi redzams,

⁴ Piemēram: *Agrākos laikos, kad rudzus kūla pa rijām pa naktīm augusta mēnesī, rudzu kūlēji bija novērojuši ugunīgas svītras, kas skrēja pa gaisu, ko sauca par nešlavām un spīganām. Tie cilvēki, kas to garu izlaiduši, lai iet citiem govīs slaukt un aitas cirpt, aizgājuši uz pirti vai arī uz riju balti ģērbusies un slotu padusē. Tur viņi nogūlušies un izlaiduši garu, kas pēc zināma laika atkal atgriezies un iegājis cilvēkā* (LFK 116, 14084, Rencēni); *Reiz kāda sieva gājusi spīganot. Viņa ietinusies baltā palagā un atlaidusi matus vaļā. Pēc tam viņa nogūlušies zemē. Viņas gars aizlidojis spīganot. Viņai garām gājuši*

ka šis priekšstats ir integrēts vietējā tradīcijā. Domājams, ka kristīgās dēmonoloģijas doktrīna par raganu spēju atdalīt dvēseli no miesas īpaši viegli varēja sajaukties ar to mitoloģisko būtņu tradīcijām, kuru raksturojumā ietilpa kāda no ciema raganām tipiskajām kaitnieciskajām darbībām, piemēram, piena zagšana – pirms šo priekšstatu saplūšanas tika uzskatīts, ka pienu zog ļaunie gari, savukārt pēc tam to darīja „ļauņa cilvēku” gari, kas uz laiku spēja pamest ķermeni. Lai iegūtu šādas spējas, vajadzēja noslēgt līgumu ar Velnu (sal. LTT 25289). Par starposmu divu aplūkoto priekšstatu sistēmu saplūšanā uzskatāmi arī gadījumi, kad ļaunie gari tika nevis humanizēti, bet gan, iekļaujoties kristīgās dēmonoloģijas paradigmā, padarīti par cilvēku kalpiem – tika uzskatīts, ka šādus kalpus varēja iegūt tie, kas noslēguši līgumu ar Velnu.

RAGANU TERITORIJA

Dāvja Ozoliņa un Jāņa Krēšliņa pārsvarā Alūksnes rajona ziemeļu daļā vāktais un vēlāk publicētais folkloras materiāls par raganām norāda, ka šī Latvijas daļa 19. gs. beigās ietilpa raganu tradīcijas relikta teritorijā, kurā bija saglabājusies ne tikai senākā vārda *ragana* nozīme, bet arī ar šo mitoloģisko būtņu saistītie priekšstati. Veicot Ozoliņa identificētajām „meža sievietēm” raksturojuma ziņā līdzīgu mitoloģisko būtņu apzināšanu plašākā folkloras masīvā – LFK folkloras kolekcijās, tika noskaidrots, ka 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā raganu tradīcijas relikta teritorija nosežda plašāku ziemeļaustrumu Latvijas reģionu. Šie dati tika korelēti ar rezultātiem, kas iegūti, analizējot LVI VK iekļautos raganu teiku konseptus, kā arī nedaudzās publicētās un privātajās folkloras kolekcijās apzinātās raganu teikas. Dažādajos avotos apzinātais folkloras materiāls iezīmē vienu un to pašu tradīcijas areālu: saskaņā ar šo informāciju 19. gs. beigās – 20. gs. pirmajā pusē raganu tradīcijas relikta teritorija aizņēma visu Valmieras rajonu, Valkas rajonu (pārsvarā tā ziemeļrietumu daļu), Alūksnes rajonu un Balvu rajona austrumu daļu. Šajā teritorijā savulaik ietilpa arī seši Krievijas Federācijai pievienotie Abrenes apriņķa pagasti.⁵ Neliela relikta teritorija konstatēta arī vairākos blakus esošos Sēlijas pagastos Jēkabpils un Daugavpils rajonā.⁶ Citur Latvijā līdzīgi priekšstati fiksēti sporādiski, kas neliecina par vienotas tradīcijas pastāvēšanu

puiši. Viņi paņēmuši un apgriezuši spīganu tā, kur bijusi galva, tur tagad kājas. Pēc kāda laiciņa gars spīganai atgriezies, bet nav varējis atrast muti, un viņš atkal aizlidojis. Pēc laiciņa gars vēlreiz atgriezies, bet, ka nav atradis muti, tad atkal aizlidojis. Tā sievai bijis jānobeidzas (LFK 116, 9600, Rencēni).

⁵ Šī teritorija pētījumā saukta par ziemeļaustrumu Latvijas relikta teritoriju.

⁶ Šī teritorija pētījumā saukta par Sēlijas relikta teritoriju.

attiecīgajā apvidū 19./20. gs. mijā. Lauka pētījumos noskaidrots, ka mūsdienās raganu tradīcija daļēji saglabājusies tikai atsevišķos Balvu rajona austrumu daļas pagastos, īpaši Viļakas apkārtnē.

Apakšnodalā par raganu tradīcijas reliкта teritoriju iztirzājams arī jautājums par šī areāla robežām. Tradīcijas ziemeļu un austrumu robežas skaidrojums grūtības neizraisa, jo šajos virzienos raganu tradīcijas reliкта teritorija turpinās tik tālu, cik tālu ir runāta latviešu valoda – tā sakrīt ar Latvijas–Igaunijas robežu ziemeļos un Latvijas–Krievijas robežu austrumos. Šķiet, diezgan viegli izskaidrojama arī tradīcijas rietumu robeža. Tā gandrīz precīzi sakrīt ar robežu starp vidus dialekta un lībiskā dialekta Vidzemes izloksnēm. Tas, ka raganu tradīcijas reliкта teritorija neturpinās lībiskā dialekta areālā, visdrīzāk norāda uz to, ka teritorijās ar spēcīgu lībiešu valodas substrātu (t.i., kādreiz lībiešu apdzīvotajos apvidos) nedz pati raganu tradīcija, nedz vārda *ragana* senākā nozīme nav bijusi pazīstama. Līdzīgi skaidrojams arī fakts, ka raganu tradīcijai tipisko folkloras tekstu koncentrācija mazinās igauņu valodas ietekmēto izlokšņu apgabalā ap Rūjieni.

Tradīcijas dienvidu robeža ir visjaunākā, jo atdala raganu tradīcijas reliкта teritoriju no inovācijas teritorijas jeb tās Vidzemes un Latgales daļas, kurā nakts raganu priekšstati iekļāvās ciema raganu tradīcijā. Spriežot pēc folkloras materiāla, daļa raganām tipisko pazīmju tika uzņemtas ciema raganu priekšstatos, savukārt atsevišķas nakts raganu īpašības saglabāja mitoloģiskas būtnes ar mainītu nosaukumu. Par šo nosaukumu salīdzinoši nesenu cilmi liecina fakts, ka tie nereti ir aizguvumi no citām valodām: Vidzemē un Zemgalē tādi ir *jumprava* (no vācu *Jungfrau* 'jaunava'), *preilene* (no vācu *Fräulein* 'jaunkundze'), *mamzele* (no franču *mademoiselle* 'jaunkundze'), *gaspaža* (no krievu *госпожа* 'kundze'), kā arī *jaunava*. Domājams, ka Latgalē daļa no raganu tradīcijas saplūdsi ar priekšstatiem par *rusovkām*, kas ir no slāvu tautām aizgūta mitoloģiska būtne (krievu, baltkrievu *русалка* 'ūdensmeita, nāra').⁷ Atsevišķos gadījumos, kartējot minētajos vārdos nosauktajām mitoloģiskajām būtnēm un nakts raganām raksturīgo pazīmju ģeogrāfisko izplatību, iespē-

jams apjaust kādreizējās nakts raganu tradīcijas teritoriju.

Iepriekš minētie mitoloģisko būtnu apzīmējumi reizēm izmantoti raganu tradīcijas teikās, kurās stāstīts par vietām, kas atrodas tuvu tradīcijas reliкта teritorijas robežai, tādējādi iezīmējot pāreju uz inovācijas teritoriju. Viens no šādiem gadījumiem ir Mazšķirbu tiltiņš Valmieras raj. Vaidavas pag., kas atrodas tradīcijas areāla dienvidrietumu stūrī. Kārlis Bukums 20. gs. 20. gados par tiltiņu pierakstīja divas teikas. Katrīna Branda tikai minējusi, ka „*Vaidavā pie Mazšķirba tiltiņa raganas velējoties un dancojot*” (LFK 23, 7766), pirms tam paskaidrojot, ka „*raganas dancojot kā freilenes un skrienot pa gaisu, ka uguns vien šķīstot, slaucot govīs un velējoties*” (LFK 23, 7765). No Kārļa Bukuma mātes Kristīnes Bukumas par tiltiņu savukārt pierakstīts memorāts: *Mazšķirba tiltiņš. Kāds Jākabsons, Mazšķirba rentnieks, vēlu braucis no dzirnavām, piebraucis pie tiltiņa, uz kura divas smuki ģērbušās preilenes esot dancojušas. Tiltiņa apkārtņē dienas laikā esot ļaudis maldināti. Mazšķirba māja atrodas Vaidavas pag. Valmieras apriņķī* (LFK 23, 3768).

Šajā memorātā raganu vietā stājušās *preilenes*. Zīmīgi, ka Katrīnas Brandas stāstījumā par raganām preilenes minētas tikai salīdzinošā aspektā. Izzūdot senākajai raganu tradīcijai un vārdam *ragana* pakāpeniski iegūstot mūsdienu nozīmi, tādi vārdi kā *preilenes* u.tml. varēja kļūt par dominējošiem mitoloģiskās būtnes nosaukumiem. 20. gs. 60.–70. gados pierakstītajos Bukuma materiālos Mazšķirbu tiltiņš saukts par *Jumpravu tiltiņu*. Vietvārda skaidrojumam pievienota teika: *Stāsta, ka pie tiltiņa pat dienas laikā ap dienas vidu jumpravas dejojot. No tā tiltiņš, kas nenozīmīgs, dabūjis savu vārdu; tas mazs, niecīgs* (LVI VK). Šis materiāls rāda, kā viena un tā paša folkloras vācēja pierakstītajos materiālos 50 gadu laikā ir mainīties ar tiltiņu saistītās mitoloģiskās būtnes nosaukums un tai raksturīgās nodarbes – sākotnēji tās bija raganas, kas pie tiltiņa ne tikai dejojušas, bet arī velējušas un maldinājušas cilvēkus, kas šajā apvidū ir tipiskākās raganu nodarbes. Ap to pašu laiku minēts raganu apzīmējums *preilenes*. Lai gan mitoloģiskās būtnes nosaukums šajā stadijā jau ir mainījies, 20. gs. 20. gadu mutvārdu tradīcijā šīs būtnes joprojām veic raganām raksturīgās darbības – ne tikai dejo, bet arī maldina cilvēkus. Savukārt 20. gs. 60.–70. gados, kad tiltiņš, zem tā tekošais strauts un ar to saistītās mitoloģiskās būtnes jau ir ieguvušas *jumpravu* nosaukumu, raganām specifiskās darbības – velēšanās un cilvēku maldināšana no mutvārdu tradīcijas ir izzudušas, saglabājusies vienīgi dejošana, kas

⁷ Iespējams, ka līdzīgs process saistāms arī ar Kurzemes laumu tradīciju. Tā kā laumas tika daļēji humanizētas, sākotnējie, lietuviešu tradīcijai atbilstošie laumu priekšstati saglabājās svētmeitu tradīcijā. Haralds Biezais norāda, ka svētmeitu nosaukums ir jauns, jo vismaz vienu no saliekteņa daļām veido aizgūts vārds *meita* < vidusleļvācu *meit* (Biezais 2006: 215). Pastāv arī viedoklis, ka šis vārds nav aizguvums (sk. Karulis 1992a: 577–579).

ir plaši izplatīta arī citu mitoloģisko būtņu darbība.

Šādi piemēri, kas ilustrē raganu tradīcijas reliktā teritorijas samazināšanos un dienvidu robežas pārvietošanos ziemeļu virzienā, ir vairāki. Vienlaikus tradīcijas dienvidu robežas tuvumā ārpus reliktā teritorijas konstatētas vietas, ar kurām saistītā mutvārdu tradīcija liecina par to, ka tās kādreiz ir bijušas raganu vietas, bet tradīcijas transformēšanās process Mazšķirbu tiltiņa gadījumam līdzīgā veidā ir norisinājies agrāk.

Domājams, ka raganu tradīcijas apgabalu, pirms to skāra tradīcijas inovācijas process, Latvijas teritorijā iezīmē vairāk nekā 210 tādu toponīmu ģeogrāfiskā izplatība, kuros iekļauts vārds *ragana*. Kartējot šos vietvārdus, redzams, ka tie vispār nav fiksēti vai salīdzinoši nelielā koncentrācijā sastopami Limbažu, Rīgas un Ogres rajonā, kas aptuveni sakrīt ar teritoriju, kuru agrajos viduslaikos apdzīvoja lībieši. Salīdzinoši maz vietvārdu, kuros iekļauta leksēma *ragana*, konstatēts arī uz rietumiem no iedomātas līnijas, kas savieno Rūbas pagastu dienvidos un Roju ziemeļos. Šīs līnijas lejasdaļa aptuveni sakrīt ar robežu starp zemgaļu un kuršu agrajos viduslaikos apdzīvotajām zemēm (Apals, Mugerēvičs 2001:202). Zīmīgi, ka lielākā aplūkojamo vietvārdu koncentrācija uz rietumiem no minētās līnijas gandrīz precīzi sakrīt ar zemgalisko izlokšņu apgabalu Liepājas rajonā, kur, kā norāda Jānis Endzelīns, „*nometusies uz dzīvi viena daļa vācu padzīto zemgaļu*” (Endzelīns 1925). Niecīga tādu toponīmu koncentrācija, kuros iekļauta leksēma *ragana*, vērojama arī Rēzeknes un Ludzas rajonā, kas pagaidām ir grūti izskaidrojams fakts.

Aplūkojamo vietvārdu izplatība Latvijas teritorijā kopumā liecina par to, ka raganu tradīcija sākotnēji varētu būt aptvērusi austrumbaltu (latgaļu, sēļu, zemgaļu) apdzīvotās teritorijas, bet nav bijusi pazīstama Baltijas somiem – lībiešiem, kā arī rietumbaltiem – kuršiem. Šīs pieņēmums nav pretrunā ar faktu, ka arī Lietuvā nakts raganu tradīcijai atbilstošie folkloras teksti fiksēti pārsvarā valsts austrumu daļā (Vēliuss 1977:90).

Analizējot folkloras materiālu, kas saistīts ar vietām, kuru nosaukumā iekļauts vārds *ragana*, redzams, ka ārpus raganu tradīcijas reliktā teritorijas ziemeļaustrumu Latvijā un Sēlijā nakts raganām raksturīgās iezīmes konstatētas salīdzinoši maz, tomēr atsevišķos gadījumos šīs folkloras slānis saglabājies arī tradīcijas inovācijas teritorijā. Vairāk gan ir tādu vietu, kurām saglabājies tikai raksturīgais nosaukums, bet ar šo vietu saistītā mutvārdu tradīcija izzudusi. Domājams, ka tas saistāms ar

faktu, ka raganu tradīcijas inovācijas teritorijā, mainoties vārda *ragana* nozīmei un raganu priekšstatiem, no mutvārdu tradīcijas izzuda arī attiecīgais folkloras slānis, savukārt vietvārdi savu funkcionalitāti saglabāja. Senākajā raganu tradīcijas areālā pārsvarā fiksēti arī ar tradīcijas inovatīvo slāni jeb ciema raganām saistītie vietvārdi – raganu prāvu (sadedzināšanas un ūdens pārbaužu) vietas, kā arī raganu sabata vietas.

Pagājušā gada beigās LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts laiž klajā Dr. Sanda Laimes monogrāfiju *Raganu priekšstati Latvijā: Nakts raganas*.

AVOTI

- Apals, Jānis & Mugerēvičs, Ēvalds 2001. Vēlais dzelzs laikmets (agrie viduslaiki). 800.–1200. g. *Latvijas senākā vēsture*. 9. g. t. pr. Kr.-1200. g.
- Balode, Laimute 2008. Baltic Names of Deities in the Hydronyms of Latvia and Lithuania. *Perspectives of Baltic Philology*. Ed. J. Niewulis-Grablonas, J. Prusinowska, E. Stryczyńska-Hodyl. Poznań: Wydawnictwo „Rys”:21–40.
- Bennett, Gillian 1986. Ghost and Witch in the Sixteenth and Seventeenth Centuries. *Folklore*. Vol. 97. No. 1:3–14.
- Biezais, Haralds 2006. *Seno latviešu galvenās dievietes*. Rīga: Zinātne.
- BRMŠ *Baltu religijas ir mitoloģijas šaltiniai*. Sudarē Norbertas Vēliuss. I–IV tomas. Vilnius: Mokslo ir enciklopediju leidybos institutas, 1996–2005.
- Endzelīns, Jānis 1925. „Piezīmes par zemgaļu vārdu un dialektu”. *Filologu biedrības raksti*. V sēj. Rīga:[b.i.]:8–9.
- Grybauskienė, Vīta 2004. „Lietuvių mitologiniai vietovardžiai: iš leksemos laumė kilę vietų vardai”. *Tautosakos darbai XXI (XXVIII)*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas:92–102.
- Karulis, Konstantīns 1992a. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. 1. daļa. Rīga: Avots.
- Lange 1772/1777 – skat. JG274:22.
- LD – Barons K., Visendorfs H. *Latvyu dainas*. I–VI sēj. Jelgava, Pēterburga: Ņeizariskās Zinību akadēmijas spiestava, 1894–1915.
- LFK – Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuves arhīva materiāli; pirmais skaitlis aiz saīsinājuma norāda manuskripta numuru, otrais – vienības numuru manuskriptā.
- Pöcs, Éva 1989. *Fairies and Witches at the Boundary of South-Eastern and Central Europe*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia / Academia Scientiarum Fennica. (FF Communications, 243.) // 1991/92. „The Popular Foundations of the Witches’ Sabbath and the Devil’s Pact in Central and Southeastern Europe”. *Acta Ethnographica Hungarica*. Vol. 37, Nos. 1–4. Budapest: Akadémiai Kiadó. Pp. 305–370. // 1999. „Shamanism, Witchcraft and Christianity in Early Modern Europe”. *Studies in Folklore and Popular Religion*. Vol. 3. Tartu: Department of Estonian and Comparative Folklore, University of Tartu:111–135.
- Stender 1783/1789 – skat. JG274:22.
- Straubergs 1938a – skat. JG274:22.
- Valk, Ūlo 2008. „Reflections of Folk Belief and Legends at the Witch Trials of Estonia”. *Witchcraft Mythologies and Persecutions*. Eds. Gábor Klaniczay, Éva Pöcs. Budapest, New York: Central European University Press:269–282.
- Vēliuss 1977 – skat. JG274:22.

Helēna Gintere

PIANISTS VESTARDS ŠIMKUS

Latvija lepojas ar saviem akadēmiskās mūzikas māksliniekiem, kas iekarojuši pasaules slavu. Līdzās tādiem slaveniem pianistiem kā Kanādā dzīvojošais Artūrs Ozoliņš un 80. gadu Latvijas pianiste Ilze Graubiņa, tomēr tikai nedaudzi varējuši tiešām konkurēt pasaules mērogā. Tāds šodien ir jaunais talantīgais Latvijas pianists Vestards Šimkus. Neskatoties uz saviem tikai 29 gadiem, Šimkus jau guvis fantastiskus panākumus.

Dzimis 1984. gadā Jūrmalā, uzaudzis Tuku ma rajona Vermokos, Vestards arvien atgriežas dzimtajās mājās „Irbēs” meklēt klusumu un mieru pie dabas – pastaigās pa mežu. Būdams ne tikai pianists, bet arī komponists, Vestards stāsta: *attiecībā uz mūzikas radīšanu, tas ir vislabākais laiks, jo staigājot pa mežu, var tādās „dieva zīmes” sakomponēt – tad tikai arī viss nāk galvā, jo, kad apsēžos pie klavierēm, vairs daudz neko nedomāju. Tikai fikēju to, kas radies.*

Klavierspēli sācis mācīties piecu gadu vecumā Emīla Dārziņa mūzikas skolā, kur viņa pedagogs bija Ruta Švinka, Līgita Muižarāja, Teofilis Biķis un Sergejs Osokins. Studējis Karalienes Sofijas Mūzikas augstskolā Madridē pie Dmitrija Baškirova un Klaudio Martinesa Mēnera, Dienvidkalifornijas Universitatē Lošandželosā pie Daniela Pollaka un Riharda Štrausa konservatorijā Minhenē pie Vadima Suhanova. Papildinājis meistarklasēs pie pasaules slavenajiem meistariem Lazara Bermāna, Aleksandra Satza, Igora Žukova un Džoannas Hevilas. Piecus gadus mācījies kompozīciju pie

Pianists Vestards Šimkus.

Pētera Vaska. Jau kā pusaudzis kopš 10 gadu vecuma Vestards ir piedalījies dažādos pianistu konkursos un gandrīz vienmēr uzvarējis – tostarp vairāki *Grand Prix*.

Viens no agro studiju gadu spilgtākajiem koncertbraucieniem bija, kad organizācija *Tilts* noorganizēja turneju pa ASV (2001) Vestards toreiz vēl mācījās Emīla Dārziņa vidusskolas pēdējā klasē. Koncerti notika Losandželosā, Sanfrancisko, Sietlā un Portlandē, sniedzot milzīgu programmu: J. S. Baha *Hromatiskā fantāzija un fūga*, Bēthovena *21. sonāte*, Debisī prelūdijs *Uguņošana*, divas Šostakoviča prelūdijs un fūgas, Skrbabina *4. sonāte*, Šopēna *Pirmā balāde*, divas Rahaņanova prelūdijs un *Otrā sonāte*, kā arī viens paša skaņdarbs. Piedevās Vestards spēlēja Mendelsoņa *Kāzu maršu* Vladimira Horovica transkripcijā, to spēlējot pēc dzirdes, jo Horovica transkripcijām nav nošu. Šo braucienus atceroties, Vestards stāsta: *Koncerti notika brīnišķīgās koncertzālēs ar ļoti atsaucīgu publiku un lieliskiem instrumentiem. Tie bija vieni no veiksmīgākajiem koncertiem, kādi līdz šim ir bijuši. Lielākais koncerts notika Sietlas universitātē – milzīgā zālē ar fantastisku akustiku un pozitīvu gaisotni, ko varēja just publikā, piedzīvojot grandiozākās ovācijas, kādas jebkad ir bijušas. Sekoja virkne studiju pie pasaulslaveniem profesoriem, piem., Dimitrija Baškirova Madridē. Nevar nepieminēt prestižo Beirūtas festivālu, kurā viņš atskaņoja visas Šopēna četras balādes, Ravela *Atspulgu* ciklu un Balakireva saušalīgo, septiņu minūšu garo *Is-lameju, kur nav ne mirkļa atslābt, tā, ka rokas kalst nost* – tā Vestards. Viņam tad bija tikai 20 gadu, un paralēli aktīvai koncertdarībai vēl nācās apgūt studijas spēņu valodā.*

Sekoja divu gadu studijas vācu valodā pie Vladimira Suhanova, Riharda Štrausa konser-

Publicitātes foto

vatorijas maģistrantūrā Minhenē. 22 gadu vecumā viens no neaizmirstamākajiem notikumiem bija koncerts 20 balkonu lielā zālē Tokijas Operā (2006) ar igauņu kamerorķestri slavenā Eri Klas vadībā. Koncertu bija noorganizējusi Igaunijas vēstniecība, un par šo uzstāšanos Šimkus saņēma Igaunijas *Baltās Zvaigznes* ordeni.

Marijas Kanalsas 55. konkursā Barselonā (2009) 11 profesionāļu žūrija no 120 pianistiem atzina Šimkus par labāko. Finālā Vestards spēlēja Bēthovena 4. *klavierkoncertu*. Viņa profesors Baškirovs teica, ka spēlēt šo koncertu finālā ir ļoti bīstami: ar to uzvarēt ir tikpat kā neiespējami, bet – ja tomēr ar šo koncertu uzvar – tad tas nozīmē, ka mākslinieks vēl ilgi noturēsies uz koncertskatuves! Konkursa beigās Vestards saņēma arī publikas balvu – tieši par šo atskaņojumu! Kā Barcelonas konkursa pirmās vietas ieguvējam, viņam bija iespēja ierakstīt firmā *Naxos* albumu ar Antonio Solera sonātēm. Stavangeras Starptautiskajā kameramūzikas festivālā Norvēģijā Vestardam bija piecas uzstāšanās – kopā ar Borodina stīgu kvartetu, viņa iecienīto vijolnieci Izabellu van Kēlenu (Isabelle van Keulen) un Stavangeras simfonisko orķestri. Barcelonas un Stavangeras panākumi pavēra ceļu uz koncertturnejām Ķīnā, Ņujorkā, Parīzē un Romā – ar orķestriem un solo koncertos.

Šimkus radošās darbības lauks sastāda nebeidzami garu sleju. Sadarbošanās ar BBC filharmonisko orķestri, Francijas nacionālo orķestri, Ziemeļvācijas Radio orķestri, Čehijas filharmoniju, Kremerata Baltica, Borodina stīgu kvartetu, vijolnieci Izabellu van Kēlenu un Vertavo stīgu kvartetu Vīnes *Konzerthaus*, uzstāšanās prestižākajās koncertzālēs Tokijā, Maskavā, Prāgā, Šanhajā, Vīnē, Stokholmā, Amsterdamā, Milānā, Soltleiksitijā, Beirūtā u.c. Viņš bijis starptautiskās organizācijas „Planētas jaunie vārdi” stipendiāts, saņēmis Polijas Zelta ordeni, Latvijas Mūzikas ierakstu Gada balvu (2010), kā arī Latvijas Lielo mūzikas balvu (2002, 2009). Liekas, ka viņš dzīvo viesnīcās, lidmašīnās, koncertzālēs, mēģinājumos un ierakstu studijās.

Vestarda Šimkus liela aizraušanās ir kompozīcija. Vācu mūzikas izdevniecības *Schott* direktors Pēters Hanzers-Štrekers uzaicināja viņu komponēt koncertam Visbādenē septiņu minūšu garu skaņdarbu. Rezultātā radās Variācijas par Bēthovena 9. simfonijas fināla tēmu, kas ir ES himna. Izdevniecība publicēja arī Mocarta *Turku marša* parodiju un citus Šimkus skaņdarbus. Ieskaņots (2012) arī solo albums *Vāgnera idille*. Šis programmas laivas tiesu aizņem Vāgnera 1831. gadā komponētā apjomīgā, gandrīz pusstundu garā *Fan-*

tāzija f# minorā „WWW22”, kā arī *Izoldes nāves skats* no Tristana un Izoldes, ko klavierēm pārlicis pats Vestards.

Toronto Latviešu koncertapvienības (TLK) izkārtotumā Šimkus sniedza koncertu (2013.3.IV) *Glenn Gould* studijā ar Vāgnera operu transkripcijām. Lai gan Vāgners ir lielo orķestru komponists, taču Šimkus klavieru izpildījumā tās sakņēja gluži orķestrāli – viņš pierādīja, ka Vāgners labi skan arī 88 melnbalto taustiņu pārlikumā. Likās, ka paša Ferencs Lista gars bija iemiesojies jaunajā pianistā! Ne tikai viņa priekšnesuma maniere un stāja, bet pat viņa ārējais izskats un īpašā aura – to netiši atgādināja. Šādu tehniku varēšanu izdevies sasniegt tikai nedaudziem pasaules pianistiem. Ir arī pavisam nedaudz tādu, kuriem ir tik liela roka, kas var satvert pusotras oktāvas akordus! *Kopš deviņu gadu vecuma ar sirdstrīsām noklausījies Vāgnera operu „Klīstošais holandietis”, vienmēr esmu mazliet apskaudis dziedātājus, orķestra mūziķus un diriģentus par viņu privilēģiju atskaņot Vāgnera mūziku, stāsta Vestards.*

Savā laikā Lists rakstīja: *Klavierpārlikums simfoniskajai partitūrai ir tas pats, kas gravīra gleznai. To var pavairot un izplatīt....* 19. gs. faktiski vienīgais mūzikas izplatīšanas līdzeklis bija klavieres, un ar simfoniju un operu klavieru pārlikumiem komponistu idejas nonāca sabiedrības uzmanības lokā daudz ātrāk nekā izrādēs vai koncertos. Pianists kļuva par radošu personību, kurš radīja mākslas darbu publikas priekšā. Mūsdienās nav daudz pianistu, kuri ir uzstājušies izmantojot improvizēšanas māku, taču Vestarda Šimkus meistarība to atļauj. Rīgā Mazajā ģildē (2013.11.II) uz jaunajām *Steinway* klavierēm diriģenta Rolanda Bēra vadībā Vestards spēlēja Mocarta re minora klavierkoncertu ar savām kadencēm. Pēc koncerta diriģents teica, ka tas bija kaut kas pilnīgi traks, tāds, ko diez vai kāds cits pianists izdomātu un izdarītu, bet bija skanējis ļoti pārlicinoši. 19. gs. pirmajā pusē populāri bija koncerti ar jauktām programmām, kurās uzstājās dziedātāji un instrumentālisti. Šķiet, ka mūsdienās šis koncertu veids atgriežas, publikas prasības straujajā dzīves ritmā liek koncentrēt mākslas procesu. Arī TLK koncertā Toronto – Vestards bija atbraucis kopā ar savu jauno sievu operdziedātāju Elīnu Šimkus, kuru viņš pavadīja pie klavierēm nemaz nelietojot nošu pierakstu. Tas bija ļoti aizkustinošs priekšnesums, ko komentē bijušais *Toronto Star* mūzikas kritiķis John Tērauds: *Labi mūziķi ir atrodami visur. Bet ir gadījumi, kad parādās kāds sevišķi neparasts indivīds, kurš liek izbrīnā sarauties uzacīm un izraisa zosādu. Man tas notika vakar, kad sastapos ar jau-*

no latviešu pāri, savos divdesmitos – Vestard un Elīna Šimkus.

2012./2013. gada sezona Vestardam bija pilna ar interesantiem koncertiem Latvijā. Viens no savdabīgākajiem bija projekts *Samsung Smart Sessions* ietvaros – kinoteātrī *Splendid Palace* Rīgā – ar vēl nebijušu un pārsteidzošu koncertprogrammu sadarbībā ar elektroniskās mūzikas duetu ELVI/DUNIAN, kurā apvienojušies „DJ” un elektroniskās mūzikas producents Elvi Soulsystems, un multiinstrumentālists producents Dunians. Par koncerta vizuālo noformējumu un krāšņajām video-projekcijām gādāja multimēdiju māksliniece Katrīna Neiburga. Līdz šim Latvijā nevienā koncertā akadēmiskās mūzikas pianists nebija sadarbojies ar elektroniskās mūzikas pārstāvjiem, bet šeit mūziķi atļāvās pacelties pāri saviem aizspriedumiem pret žanru, stilu un mēdiju nesaderību. Šīs divas pasaules saplūdināja dažādos žanrus ar videoprojekcijām, izraisot trīsdimensionālu elektroniskās un akadēmiskās mūzikas baudījumu. Šī bija viena no Vestarda vispersoniskākajām koncerta programmām, kur skanēja viņa izvēlētā mūzika, kā arī paša kompozīcijas – viņa līdz šim visunikālākais projekts. Tam pievienojas koncertu līgumi Eiropā un pašmājās, piem., *Likteņdārzam* veltītais koncerts ar tautasdziesmu *Pūt vējiņi* Šimkus paša apdarē klavierēm, bet Ventspilī kopā ar *Simfonieta Rīga* viņa 1. klavierkoncerts klavierēm un stīgu instrumentiem, kā arī 2. klavierkoncerts jauktam korim, klavierēm un orķestrim, komponēts pēc Latvijas Radio kora pasūtījuma. Starptautiskā mūzikas festivālā *Dzintara kaklarota* Kaļiņingradas filharmonijā divos koncertu vakaros (2013.V) uzstājās Šimkus muzikālā ģimene: Vestarda sieva – operdziedātāja Elīna Šimkus un 15-gadīgā māsa – jaunā talantīgā pianiste Aurēlija Šimkus. Vasaras sākumu Latvijā jau trešo gadu ieskandināja trīs nedēļu ilgstošais mūzikas festivāls *Latvijas koncerti*, klausītājiem sniedzot iespēju baudīt 14 izcilus koncertus Rīgā, Saulkrastos, Mežotnē un Dzintaros – ar Šimkus Vāgnera operu transkripcijām – par godu komponista 200. gadskārtai – atklāšanas koncertā (3.VI) *Lielajā ģildē*.

Par to, kur starptautiski iemīļotais pianists Vestards Šimkus rod dievišķo enerģiju, ko tik dāsni dāvā saviem klausītājiem, var atrast latviešu dokumentālo kino režisores Rūtas Celmas Kello uzņemtajā pilnmetrāžas filmā *Brāms un kazas piens*. Filmu pirmo reizi demonstrēja 2013. gada vasarā Rīgā *Splendid Palace*. Tā ir jau Celmas Kello devītā autorfilma, veltīta latviešu mūzikas personībām.

Pianiste un klavierspēles pedagoģe Helēna Gintere ir arī Toronto latviešu kora *Dzirks* koncertmeistare.

Ruta Čaupova

TEKSTILMĀKSLINIEKS EGILS ROZENBERGS

Līdzsvarotības un mēroga izjūta. Visā, ko rada vai dara. Prasme izvēlēties būtisko, patiesi vērtīgo, nākotnes stratēģijai atbilstošo. Spēja saprast, ka dzīvē, mākslā, attiecībās – sajūtu un enerģiju netveramajiem strāvojumiem ir tikpat liela loma kā tam, ko varam redzēt un materializēt. Šo un vēl citu mākslinieka misijai nepieciešamo īpašību stabili uzturēts kopums nodrošina domāšanas un prasību vērienīgumu. Tāds, lielās līnijās vērtējot, varētu būt Egila Rozenberga profesionālās izcilības un cilvēciskās stājas pamats.

Radošā ceļa gājumā, šķiet, allaž svarīga bijusi darbu tapšanas un impulsu uzpildīšanas mija. Tā izpaužas mākslinieka atvērtais dabas, pasaules, kultūrslāņu skatījums. Parādās prasme piedzīvoto pārveidot monumentāli tīrskanīgos, īsteni savos, dziļi tvertos, lakoniskos, bet arvien saturīgos zīmju un semantisko kodu saaudumos. Uzpildīšanās cēlieni, kas, domājams, dāvā azarta garu un uztveres svaigumu, var būt gan ceļojumi, gan ekskursi mūzikā un citu mākslu paveidos. Darbos nekad nejutām ierastuma vai gurdenuma pazīmes. Variācijās intensitāte saglabājas. Par to, piemēram, liecina jūras un piekrastes – smilšu, viļņu un mēness gaismas vizmojuma rakstu mirklīgumam un mūžīgumam, arī Visuma bezgalības apjaušmai veltītie gobelēni no cikla *Zimes smiltis*. Tajos fascinējoši ritmizētie, it kā zeltainie vai sudrabetie, ar kapara stīgojumiem bagātinātie veidojumi – pretstatā dažādu gradāciju tumšzilajam naksnīgumam vai dažkārt smilškrāsas tonim – rada noslēpumaina virrojuma atskārsmi. Tie kļuvuši par savā ziņā absolūtu atpazīstamības un kvalitātes zīmolu. Meistarīgi panāktā tēlainības un rakstu, materiālu enerģētikas un roku darba klātesamības koncentrējuma strāva piešķir dzīvīgu iedarbīgumu arī ar barokālu vitalitātes dāsnumu apveltītajiem tēlu un ornamentu sabalsojumiem gobelēnu ciklā *Enģeļi un maskas*. Savukārt Meksikā gūtajiem iespaidiem veltīto gobelēnu rūsgani dūmakainu toņkārtu saskaņojumos ar kapara vizmojumu apņem tālās Latīņamerikas zemes ainauskās vides un senās kultūras slāņu – misteriozi spēkpilno akmens skulptūru raisītā gaisotne. Šai sakarā varētu atcerēties Voldemāra Matveja atziņas par katrai vietai un zemei piemītošo vides materiālo un nemateriālo faktūru un noskaņu kamertoni. Spēja sajust

apkārtējās telpas īpašo tonalitāti bagātina gan pasaules redzējumu, gan emociju lokus un ievibrējumus telpā.

Egils Rozenbergs ir varējis pabūt daudzās pasaules zemēs. Japāna ar īpatno vides un mājokļa kultūru, ar izsmalcināto vienkāršības un noklusējumu kultu. Pavisam citādā Ķīna. Allaž inspirējošā Spānija. Jau pieminētā Meksika. Savulaik arī Venecuēla, Maroka, Ziemeļzemes. Nesen divu mēnešu garumā izbaudītā Parīze. Gan šie, gan citu kultūras joslu un jomu dāvētie iespaidu uzkrājumi ir mākslinieka iekšpasaules biogrāfijai piederīgi. Kā redzams, jaunu ieguvumu virzieni turpinās. Var piebilst, ka pa pasauli ceļo un jaunas mājvietas citzemju muzeju krātuvēs, izstādēs un citur atrod arī Egila Rozenberga darbi.

Līdzās gobelēniem, kas pieder mūsdienīgu kultūras klasiskām vērtībām, Rozenberga eksperimentētāja un telpisku struktūru pārvaldītāja azarts izpaužas arī no dažādiem citiem materiāliem brīvi un saistoši strukturētos objektos un instalējumos. Tā ir atšķirīgām uzbūves sakarībām atvērta darbošanās. Rodas atšķirīgi sprauguma lauki. Atrāsās ļaunās jaunu telpisku sakarību un sajūtumu plaiksniņumiem.

* * *

LNMM zālē „Arsenāls” atvērtajā (2013.24.X) personālizstādē Egils Rozenbergs ir parādījis ap 40 gadu ilga laikposma darbus, kopskaitā 43 – gan dažādi variētās tehnikās austus gobelēnus, gan telpiskus objektus. Kā zinām, „Arsenāla” zāles telpa ir ideāli piemērota liela izmēra tekstilmākslas darbu eksponēšanai. Te ir iepazītas starptautiskas tekstila un šķiedras mākslas skates. Personālizstāde gan bijusi tikai viena – pirms vairākiem gadiem šarmantajai māksliniecei Edītei Pauls-Vīgneirei. Egils Rozenbergs, protams, uzrunā un piepilda telpu tā kā tikai viņš to spēj – vērienīgi noskaidrotā atsevišķu darbu un visu tajos ietvertu izpausmju saskaņotībā, bez jebkādiem liekiem vai citādi traucējošiem uzslāņojumiem. Ievada daļā redzami ne tik sen tapušie darbi, piemēram, šogad aizsāktā cikla *Rētas* divas kompozīcijas, kurās apkārt trausli iezīmētam sirds veidolam riņķo dažādu zīmju, tādu kā burtu un ķeburu spietojumi. Ar Rozenbergam raksturīgiem meistariem telpisku iespaidu strukturējumiem

izceļas Francijas galvaspilsētā, daudzu mākslinieku Mekā, gūtajiem impulsiem un redzējumiem veltītie darbi *Parīzes ritmi* (I, II 2012 – vilna, lins, kapars). Turpat nākamajā darbu izkārtojuma pavērsienā parādās tik tiešām barokāli kuplinātā tēlojuma pasniegumā un it kā šķelmīgi intonētā noskaņā radītie mūžam milētājiem draudzīgo lidotāju tēli divās kompozīcijās *Enģeļi un maskas* (2007 – lins, sintētika, kapars). Tie patīk skatītājiem, kuriem saistošāka šķiet tiešāka tēlainība.

Teiksmainu garu un atmosfēru uzbur Meksikas senās kultūras slāņiem veltītās kompozīcijas (2007). Ar kapara stīgu ieaudumiem panāktais spožais vizuālais izceļas, pateicoties precīzi pievērstajam apgaismojumam. Patiesu baudījumu gan tiem, kuri pazīst Rozenberga mākslinieka ceļu, arī izstādes apmeklētājiem, kuri tagad viņam tuvojas, var sagādāt varenie, precīzi kodētie gobelēni no cikla *Zīmes smiltīs*. Tajos patiešām gandrīz fiziski sajūkami un ikreiz mazliet citādi iespējams uztvert jūru, tās bezgalības elpu Varam pārliecināties, ka, veiksmīgi izmantodams modernās mākslas praksē izplatīto izraudzīto motīvu loka variāciju principu, Rozenbergs katrā darbā panāk gan noskaņu, gan izpildījuma citādības. Pats būdams jūrmalnieks, mākslinieks lieliski – līdz pat gandrīz netveramām strāvām – spēj uztvert un pārraidīt jūras mūžīgumu un mainīgumu, saklusa diennakts stundu un gadalaiku miju izraisītās iezīmes.

Kā pārsteidzoši krāšņu un iespaidīgu agrīnākā posma veikumu var uztvert lielos figurālos gobelēnus, kas tapuši 20. gs. 70./80. gadu cēlienā. Liela daļa no tiem glabājas muzeju kolekcijās. Tik izvērstā pasniegumā un kopumā tie, šķiet, iepriekš nav parādīti. Te uzskatāmi atklājas tam laikam raksturīgā mākslinieka izteiksmes īpatnība. Viņam patīk radīt kompozīcijas ar daudzām figūrām, iesaistot tās dažādu strauju un pat pārgalvīgu kustību izpaudumos – ir svētku dejas, sporta spēles, jātnieki pieklāvušies auļojošu zirgu mugurām. Vairākos tēmu lokos un motīvos ieaugas Atmodas laika tuvošanās noskaņas. Pavisam tiešu saikni ar latvju rakstu mantojumu uzrāda Lielvārdes jostas ornamentu fragmentu rindojumu kopa ar nosaukumu *Grāmatzīmes latvju rakstiem* (1982 – vilna, lins, jaukta tehnika).

Egils Rozenbergs. *Zīmes smiltīs* (fragments). Gobelēns. 1977.
Vilna, lins, kapars. 250 x 250 cm. Izstādīts LNMM.

Staigājot pa izstādi, varam priecāties, ka ikviens darbs sevī ietilpināto enerģijas uzlādējumu spēj brīvi un pilnīgi raidīt telpā. Lai gan jāsaprot, ka īpašu baudījumu iespējams gūt, uzmanīgi papētot ārkārtīgi rūpīgi nostrādātās ar vibrantu faktūru iedarbīgumu un kapara stīgu ieaudumu mirdzumu piesātinātās gobelēnu virsmas. Viss darbu kopums ar daudzajām tonālo attiecību un krāsu kontrastu variācijām apliecina, ka Rozenbergs pasauli uztver un bauda kā gleznotājs, kā meistars, kurš izjusti saskaņo poētiskus tēlus un kodus ar tekstila materiālu krāstoņu niansēm. Jāzina, ka atšķirībā no daudzu citzemju mākslinieku pieņemtās prakses izmantot izpildītāju palīdzību, Rozenbergs – tāpat kā gandrīz visi latviešu tekstilmākslinieki – savus darbus auž pats savām rokām. Tas piešķir gobelēnu virsmām un kopmasai siltumu un neatkarīgu enerģētisku pulsējuma auru.

Izstādē ir parādīti arī vairāki telpiski objekti, galvenokārt balti un arī krāsaini kokvilnas virvju vijumi. Tos mākslinieks parasti variē atbilstoši konkrētajai vietai un situācijai. Tie, protams, iekļaujas telpā citādāk nekā gobelēni, veidojot savdabīgus ēnu un atspīdumu rakstus.

Jāpiebilst, ka izstādi un arī nopietni sagatavoto katalogu prasmīgi un ar patiesu iejūtīgumu veidot ir palīdzējusi kuratore – mākslas zinātniece Gundega Cēbere. Labi un lietpratīgi ir darbojušies arī tie palīgi, kuri piedalījās ekspozīcijas iekārtošanā. Izstādes kopskanējums skaidri un noteikti parāda Egila Rozenberga neapstrīdamo vietu un nozīmi tekstilmākslas attīstībā 20. gs. otrā pusē un 21. gs. sākumā.

Mākslas zinātnieci Ruta Čaupova, Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūta vecākā pētniece, sarakstījusi grāmatas *Portrets latviešu tēlniecībā* (1981), *Latviešu tēlotāja māksla 1860-1940* (1986, līdzautore), *Marta Skulme. Tēlniecība* (1992), monogrāfiju krievu valodā par tēlnieci L. Davidovu-Medeni (1973) un T. Zaļkalnu (1991), kam pievienojas vairāki nekā 300 zinātnisku un populārzinātnisku rakstu, galvenokārt par latviešu tēlniecību, keramiku, akvareļglezniecību un mākslas zinātnes teorētiskiem jautājumiem.

Linda Treija

ALMA IZSTĀDE FILADELFIJĀ

Pēc ilgāka laika pārtraukuma Amerikas Latviešu mākslinieku apvienība (ALMA) sarīkoja (2013.5.X) izstādi Brīvo latvju biedrības (<http://www.latviansociety.com>) telpās Filadelfijā. Biedrības plašā zāle ar pārbīdāmajām sienām, regulējamām gaismām un profesionālu gleznu piekāršanas sistēmu pārvērtās par izstāžu zāli, ļaujot veiksmīgi un viegli izveidot mākslas darbu parādi, kurai sekoja aizraujošs latviešu mūziķu un Fulbraita stipendijas ieguvēja Riharda Fedotova koncerts ar elektronisko mūziku, skaistām balsīm, dūmiem un citiem efektiem.

Lai gan mākslinieku organizācijas ALMA (<http://www.americanlatvianartists.org>, <https://www.facebook.com>) biedri ir izkaisīti pa visu ASV un arī ārpus tās – Kanādā, Lielbritānijā, Latvijā, šī izstāde tika veidota vairāk kā ASV Austrumkrasta latviešu mākslinieku darbu izlase ar divu mākslinieču no Teksasas piedalīšanos. Šoreiz ļoti spēcīgu iespaidu atstāja fotomāksla. **Anitas Līcis Ribakas** jūtīgajā, smalki grafiskajā atveidā, jūras putas iegūst simbolisku nozīmi darbos *A return visit* un *Unexpectedly so*. Liekas, ka Botičelli Venēra būtu izkāpusi no gliemežvāka un, pēdas plīkšķinot, deļotu liedagā gar viļņu uzsisto putu rakstu. **Andra Rūtiņa** tematiski reālajās kompozīcijās *Nākamais rīts* skatītājs tiek vedināts izdomāt savu stāstu ne tikai nofiksētajam mirklī, bet arī fotogrāfiju varoņu dzīvē. Varoņu tuvumā pievilktos sejas vaibstu kontrasts ar viegli izplūstošajām figūrām fonā un melnbaltā toņu gamma, kam cauri sitas nedaudz brūnīgs piesitiens, rada dramatiski apcerīgu noskaņu. **Daces Margas** gleznieciskās fotogrāfijas *Kompozīcija ar gaismu* (#18 un #19) pierāda, ka arī ar fotoobjektīvu var gleznot. Viņas darbos ir ļoti jūtīgas toņu un gaismu saspēles, reizēm uzmirzot piesātināti spēcīgiem krāsu laukumiem. **Borisa Mangolda** „vintage” noskaņa ienāk ne tikai pilsētas jumtu atveidā darbā *Vecpilsētas jumti*, bet arī nosarmojušajos vītola zarus *Vītols rīta sarmā*. Tautiski nostalgiskajā darbā *Ar saulīti mājup* irga un arāja siluets asi iezīmējas uz gaišās debessmalas. Ļoti aizraujoši bija izsekot izšūto formu un krāsu risinājumiem uz melnā fona tekstila aplikācijās **Gitas Treimanis** izpildījumā. Mazās pelēkās amēbas, savienojoties, daloties,

lokoties un iztaisnojoties darbā *The Beginning* (Sākums), iegūst krāsu un līdz ar to daudz atpazīstamākas dabas formas darbā *Life*. Turpat blakus **Sarmas Muižnieces Liepiņas** pasteļa zīmējums *Nakts virpulī* it kā turpina izšūto formu spēli, šoreiz uz papīra. Darbā pavīd kaut kas no karuseļu vai atvaru virpuljiem un nakts vai okeāna dzijumā esošo būtņu dzīves. Telpisko objektu tēlniecību pārstāvēja **Gints Grinbergs, Zane Treimane** un **Anna Annusa Hagen**. Ginta saktas *Jumis* un *Mēness sakta* pierāda mākslinieka izdomu un veiksmīgu tautisko formu izmantošanu mūsdienu tēlniecībā. Zanes darbam *Waterfront Storm 2* (Kraštmalas vētra 2) piemīt smalku, plūstošu līniju kompozīcija no kokā izgrieztām formām ar vienu nelielu zilu „pilienu” vispārējā dabīgajā koka toņu kolorītā. Kā centrālais tēls izstādē dzīvoja vētras putns *Fēnikss*, noraugoties skatītājos ar savām koši zaļajām acīm. Tas tapis no materiāliem, ko Anna Annusa Hagen savākusi pēc viesuļvētras *Sandy*. Dizainiskās latvisko rakstu lielformāta izdrukas *Zilā saule* un *Rieklis* satriecošās krāsās piederēja **Austrim Mangulim**. Darbu virsma, gluda un spīdīga kā ledus, dod pastiprinātu dziļuma un telpiskuma efektu gan rakstam, gan krāsai. Keramiku ar gaišiem un pievilcīgiem darbiem pārstāvēja **Uldis Stepe**. Latviešu mākslā vēl aizvien visplašāk tiek pārstāvēta glezniecība. Šī izstāde nebija izņēmums. **Antras Vāveres Paes** reālistiskie, pelēko toņu bagātie darbi *Rīta migla*, *Lūgšana* un *Saules atspulgs* atstāja nostalgiski melanolisku sajūtu. Gleznas ir kā radītas, lai skatītājs ikdienas skrējienā apstātos un mirkli nodotos meditativām pārdomām. **Gunas Mundheimas** akvareļi *Sarunas dārzeņos* un *Jūrmalas dārzi* ir kā krāsu un līniju čuksti. Augu motīvu līnijas vijas, veidojot dabas audumu, un kaut kur var manīt pavīdam kāda cilvēka sejas atveidu. Košas krāsas un izteismīgs triepiens spēlējas **Ainas Romanas** audeklos *Berta*, *Bettina* un *Anne with Cat* (Anna ar kaķi), bet ziemeļnieciskais toņu vēsums un abstraktās formas sadzīvo **Ingas Strauses Godejordas** akrila gleznojumos *Light across the River* (Gaisma pāri upei), *Sandbanks* (Smilšu sēkļi – skat. 6. lpp.) un *Ziemas miegs*. Abstrakti, ar drošu līniju un aktīvu krāsu iegleznoti, laukumi kārtojas interesantā, ekspresīvā kompozīcijā **Indras Avenas** lielformāta gleznā *Viesulis* (skat. 1. lpp.), bet viņas meitas **Madelenas Miniatas** smalkais zīmējums *Vasaras dārzs* radies, izsekojot akvareļa pludinājumu nejausībām. **Lindas Treijas** lielformāta darbi *Durvis I. Kuldīga* un *Durvis II. Kuldīga* runā par durvju simbolisko nozīmi cilvēka dzīvē.

Voldemāra Avena darba motīvs un izpildījums ir kā esence latviskajai glezniecībai. Viņa vienkāršā, izteismīgā kompozīcija un piesātinātā krāsa rada spēcīgu pārdzīvojamu skatītājos.

Izstāde bija raiba kā dzeņa vēders, bet reizē interesanta, jo pārstāvēja tik dažādus māksliniekus, mākslas veidus, tehnikas un pieejas mākslai. Cerams, ka ALMA izstādes atkal kļūs par neiztrūkstošu daļu no latviešu kopienas (un ne tikai) kultūras pasākumiem (un ne tikai ASV).

Gleznotāja Linda Treija ir ALMA priekšsēde un JG redakcijas locekle.

Māris Brancis

KRĀSU UN LĪNIJU ZINTNIEKS MIERIŅŠ VIII

Sākums JG269-275

Līdztekus pedagoga darbam un gleznošanai un zīmēšanai (un īslaicīgai mākslas mednežera pienākumu izpildīšanai), Mieriņš ir daudz rakstījis.

Es mēģinu izteikties par citu mākslinieku darbiem. Varbūt tas nesaskan ar mākslas zinātni, bet taisni tāpēc es to daru, jo, lasot atsauksmes, man bieži vien gribas uztrīt duncus. Tāpēc es mēģinu rakstīt no paša, no tā viedokļa, kurš pats rada. Tas ir cits viedoklis. Tu, būdams mākslas zinātnieks, skaties no sava skatījuma, es – no mākslinieka, gleznotājs argumentēja un turpināja:

Man ir patīcis literāri izteikties. Ir ārkārtīgi grūti pateikt savu domu vienkāršāk, jo latviešu valodā sintakse ir tik vaļīga. Es nezinu, kas ir viegli, bet es mokos kā bads ar nāvi. Patīk izteikties arī tāpēc, ka studentiem bieži uzspiedu mākslas vēsturi, bet no sava viedokļa. Vizuālās lietas, jo tās tu vari pierādīt. Tie bija cilvēki, kuri reaģēja uz vizuālām lietām.¹ Pirmais raksts² parādījās Jaunajā Gaitā

¹ Saruna ar Laimoni Mieriņu (2006.16.X). Autora arhīvs.

² Laimonis Mieriņš. „Tēlotāji mākslinieki Anglijā”. JG43(1963):169-172.

(1963). Ar šo Rakstu krājumu kultūrai un brīvai domai (kā rakstīts žurnāla iekšvākos) viņš sadarbojās līdz mūža beigām. Pēc studijām Goldsmīta mākslas koledžā tika iespiesti vairāki raksti arī tolaik visai progresīvajā *Londonas Avīzē*, taču arī tās virzību noteica konservatīvie spēki, un viņa darbība tajā ātri vien beidzās. Viņam pietika ar *Jauno Gaitu*, kur varēja izteikt arī asākas un polemiskas domas. Nākamais JG raksts³ pēc pāris gadiem izraisīja pietiekami kvēlas diskusijas, nostiprinot Mieriņa nesamierniecisko, kaujiniecisko reputāciju. Viņš bija aizticis trimdas „svēto govi” – daiļamatniecību: *ir pamats runāt par dziļu un ārkārtīgi bīstamu tautas mākslas deģenerāciju trimdā. (..) Nacionālais sentiments sasniedzis banalitātes galējās robežas, un tā mērķis ir lēta peļņa. Mieriņam latviskums nebija virspusēja kārtā, aizsegs personīgo ambīciju īstenošanai. Viņam nebija pieņemama Mazās Latvijas mentalitāte un Ulmaņa autokrātiskā valsts iekārta⁴, dzīvošana pagātnē. Viņa skatniens bija vērst uz priekšu.*

Ne tikai kritizēt bija aicināts Mieriņš, bet arī dzīvan skolot, skaidrot modernās mākslas patiesības, kas pašam bija vitāli svarīgas, – gan par *Bauhausu*⁵, gan par krāsu savstarpējo mijiedarbību⁶.

Kā zināms, bēdīgi slavenā Kultūras sakaru komiteja ar tautiešiem svešumā piegādāja ne tikai *Dzimtenes Balsi*, bet arī *Literatūru un Mākslu*, žurnālu *Māksla* u.c. Arī Mieriņam. Tas viņam deva iespēju kopš 1971. gada *Jaunajā Gaitā* publicēt Latvijas mākslas dzīves pārskatus, arī jaunāko grāmatu recenzijas. Ipašu vērību mākslas dzīves apskatnieks pievērsa tiem mākslas veidiem, kuros parādījās modernāks dzīves skatījums, modernākas formas un izteiksmes līdzekļi – keramikai, tekstilmākslai u.c. Vislielāko neiecietību viņš izrādīja pret Padomju Latvijas glezniecību un grafiku, bet sevišķi pret figurālā žanra darbiem. Attiecīgajos gadījumos parādījās viņa ironiskā attieksme un krāsainā valoda, asprātība un pat zināms sarkasms: *Ilustratīvi figuratīvajā vai t.s. sociālistiskā reālisma glezniecībā, grafikā un tēlniecībā allaž dominē idealizēts padomju cilvēka tips – lieliski noauguši abu dzimumu pārstāvji. Vīrieši mēdz būt ar resniem cīkstoņa kakliem, mazu galvu un spēcīgu zodu, muskuļainām,*

*spēcīgām rokām un kājām – kurš gan uzdrošināsies viņiem pretim stāties?! Sievietēm, sociālistiskā darba varonēm, skaistas krūtis un platas gūžas, bet rokas tādas, ka tajās ikviens govš pups pārsniedz plānā paredzēto izslaukuma normu...⁷ Viņa secinājums: *Šī propagandas māksla ir efektīvi veidota, ar pilnīgi izprastu zīmējuma un krāsas būtību, tehniski atgādinādama Rietumu komerciālo mākslu – īsto smaidu zemi.⁸ Un citviet: *Lai nu kā arī tas būtu, tagad Latvijā lietišķās un stājmākslas dalījums ir novedis pie situācijas, kur lietišķā māksla, dizains lauž jaunus ceļus, atbilstošus tehnoloģijas procesa sekām. Stājmāksla uz to reaģē ar nosebošanos. Vajadzētu būt otrādi.⁹ Bez šaubām, mākslas procesu viņš vērtēja no savām pozīcijām, atgādinot neomarksistu filozofa Markūza apgalvojumu par mākslas primāro uzdevumu – nepārtrauktu estētisku sacelšanos¹⁰. Šāda revizionistiskā filozofija nebija piemērota komunisma cēlāja dzīves izpratnes izteicējam bijušajā PSRS, arī Latvijā, bet „estētiskā sacelšanās” notika, lai gan lēni un ne vienmēr skaidri jaušami. Mieriņš domāja, kāpēc stājmākslās tik lēni ienāk modernais, un secināja, ka daļēji tas notiek kompartijas vadības prasību dēļ, *pa daļai no renesanses mākslas galotņu absurdās apbrīnas tehnoloģijas laikmetā, bet galvenokārt tīri organiskas dabas – mūsu tautas zemnieciskais konservatīvisms. Paliek iespaids, ka pēdējam aspektam pastāvošā konjunktūras gaisotne ir kā radīta...¹¹ Paraleli Latvijas mākslas dzīves analīzei Mieriņš regulāri apmeklēja pašas nozīmīgākās izstādes Londonā un arī par tām sniedza savu vērtējumu. Šīs recenzijas ir ļoti erudītas, bieži vien asprātīgi komentētas.****

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atgūšanas mākslinieks gandrīz vai katru gadu pāris nedēļu pavadīja Rīgā, pēc tam sniedzot *Jaunās Gaitas* lasītājiem ieskatu jaunākajās izstādēs. Tie tāpat bija vērtējoši, šad tad parādījās kritiskas piezīmes, piemēram, par diezgan populāro izstādi „Abstrakcionisms Latvijas glezniecībā”¹². Vienlaikus Mieriņš bija ļoti tolerants pret ikvienu mākslinieku, arī,

⁷ Laimonis Mieriņš. „Mākslas dzīve Latvijā 1970. gadā”. *JG84(1971):55.*

⁸ Turpat.

⁹ Laimonis Mieriņš. „Piezīmes par Padomju Latvijas 1977. gada tēlotājas mākslas dzīves parādībām”. *JG119(1978):12.*

¹⁰ Laimonis Mieriņš. „Latvijas 1973. gada tēlotājas un lietiskās mākslas aspekti”. *JG102(1975):16.*

¹¹ Laimonis Mieriņš. „Par dažām 1979. gada Latvijas tēlotājas un lietiskās mākslas iezīmēm”. *JG129(1980):11.*

¹² Laimonis Mieriņš. „Rīgas mākslas pasaule: 2003” *JG235(2003):41-42.*

³ Laimonis Mieriņš. „Diletantisms mūsu daiļamatniecībā”. *JG53(1965):30-33.*

⁴ „Lasītāju pārdomas *JG* 50. gadskārtā [L. Mieriņš]. *JG242(2005):44.*

⁵ „*Bauhaus* 1919–1933”. *JG76(1969):43-44.*

⁶ „Krāsu mijiedarbe”. *JG68(1968):3,58.*

piemēram, rakstot par Tērnera balvu. Neraugoties uz to, ka gleznotājs atzīst ikviena tiesības uz sava viedokļa atklāšanu, šajos rakstos visbiežāk parādās viņa slēpti sarkastiskie novērojumi.

Kāpēc gan Mieriņš ir tik tolerantants pret ikviena mākslinieka darbību? Atbildi uz šo jautājumu var gūt paša gleznotāja izteikumos, piemēram, apcerot 1990. gadā Jāņa sētā, Rīgā, sarīkoto izstādi *Pārmijas*. Tajā parādījās Oļega Tillberga instalācija ar zārkiem, kas izraisīja diskusijas sabiedrībā un presē. Apceres autors secināja: *Jaunrades process ir iracionāls, un māksliniekam tas nav jāizskaidro. Bet atklāta sadursme ar likuma spēku – organizētas brutalitātes visaugstāko spēku, bieži neizbēgama. Ko mākslā drīkst vai nedrīkst, no jaunrades viedokļa ir neloģiski, perversi. Taisni šis aspekts stāv katra radoša mākslinieka personīgās dilemmas centrā. Var jau nodarboties, ja vēlas, ar visu ko, arī runāt par jēlībām, bet – iztiekot bez jēlībām... Pirms gadiem 20 Anglijā, kādā izstādē, hepeningā, jauns mākslinieks publiski šķaidīja dzīvus būrišu putniņus... Skatītāju fiziskie protesti un policijas iejaukšanās nobeidzās tiesā. Kopš tā laika nekas nav dzirdēts par šī mākslinieka „radošām” gaitām. Mistiskais noslēpums meklējams koncepcijas iemiesojuma jēgā – izšķirošais kritērijs mākslā, avangardiskās situācijās ieskaitot.*¹³

Te rodas jautājums – kas, Mieriņaprāt, ir māksla? *Pie velna mākslu! Es gribu sevi, savas izjūtas izklāt, to neviens cits nevar izdarīt. Vai tā ir māksla... Renesanses laikā noteikti nē, tad varbūt būtu taisīti autodafē. Senajā Ēģiptē... No ēģiptologiemi es saprotu, ka viņiem termins „māksla” nemaz nepastāvēja, un paldies Dievam. Bet vai viņiem nav mākslas? Ja kāds zina, kas ir māksla, ko tad viņš pindzelējas... Man viena dāma prasīja: „Vai jūs neesat laimīgs, ka Dievs jums ir devis talantu?” Es gribētu visu apgāzt otrādi un teikt, ka tas Dievs ir draņķis – viņš mani moka ar to, tu neliecies mierā, tu pūlies, tevi kaut kas dzen, un tu nekad neesi apmierināts ar to, ko esi izdarījis.*¹⁴

Talants Mieriņu mocīja, urdīja, bakstīja, dzina. Arī tad, kad nepieskārās krāsām vai ogleš zīmuliņam, audeklam vai papīra loksnei. Glezna vai plikņa skice ir tikai rezultāts tam, kas viņā ir noticis, ko viņš piedzīvojis, ko redzējis, ko izjutis. Viss ir materiāls jaunam darbam.

¹³ Laimonis Mieriņš. „Piezīmes par Latvijas mākslas dzīves parādībām 1990. gadā. *JG182(1991):36.*

¹⁴ Laimonis Mieriņš: „Pie velna ar visu to (mākslu)! Intervējis Māris Brancis. *Kultūras Forums* 2005.8.-15. VII.

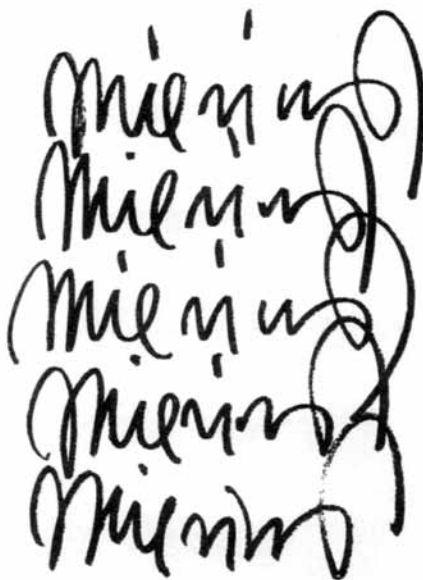
Bet tas bija arī vientuļīgs ceļš, ko latvietis Šiplejā izvēlēties. *Gleznošana, iekšējās brīvības izteikšana, neatkarīgi no modes un mākslas tirgus prasībām, ir mans vienīgais luksuss. Tas ir vientuļīgs ceļš. (..) Kāpēc es nodarbojos ar glezniecību? Es patiesi nezinu. Zinu vienīgi to, ka tas nav tikai ieradums.*¹⁵

Tā nu Laimonis Mieriņš, izredzētais, aicinātais un nolādētais, savā jumta istabiņā ik dienas, negaidot iedvesmu, sēdēja un strādāja, lai vēstītu pasaulei par savu dzīves ceļu, pārdomām, atziņām un vilšanās. Ideju viņam netrūka.

Ar savu vienādiņ ironisko skatienu mākslinieks vēroja apkārtni un cilvēkus, ik brīdi būdams uzvilktis kā stiegra lokā, jebkuru mirkli gatavs izlādēties, tāpēc šķita mūžīgi esam nervozs. Tā jau ir radošas personības daļa – jebkurā sekundē būt gatavam jaunam lidojumam. □

Mākslas vēsturnieks Māris Brancis ir *JG* redakcijas loceklis. Viņa pēdējās publikācijas: *Valerijans Dadzāns: Gleznas* (Rīgā: Mansards) un albums *Starptautiskie ledus skulptūru festivāli Jelgavā, 1998-2012*. Māris dzīvo Jelgavā.

¹⁵ Džons Šīrons sarunā ar Laimoni Mieriņu. *Laimonis Mieriņš. Retrospektīva personalizstāde*. 2005:15.

Juris Šlesers

LTF

NO KURIENES SPĒKS?

Te nu mēs esam – *Rietumu* pasaulē! Mūsu Latvija ir tagad daļa no tās pasaules, kurā mēs dzīvojam – un nevienā citā negribētu dzīvot. Vai tā būtu Amerika, vai Vācija, vai Zviedrija, vai Latvija – mēs esam apritē, kurā *varam elpot*. Bija garš nospiedošs laiks, kad tā nebija – Latvijā nevarēja elpot. Tā bija, kad pirmo reizi pēc izbēgšanas apciemojām dzimteni 1973. gadā, un vēl 1985. gadā. Bet tad kaut kas sāka mainīties.

Oktobrī apritēja 25 gadi no īpaša pagrieziena šai procesā – Latvijas Tautas frontes dibināšanas kongresa.¹ Šo atceri atzīmējot klajā nākuši divi izdevumi par šo organizāciju un to miglāino un miklāino laiku, ko saucam par Latvijas Trešo atmodu. Žurnālists Kārlis Streips angliiski pārtulkojis Tautas frontes aktivistes un valdes locekles Sandras Kalnietes 2000. gadā iznākušo grāmatu *Es lauzu, tu lauzi, mēs lauzām, viņi lūza*.² Tulkojumam dots jauns nosaukums – *Song to Kill a Giant / Latvian Revolution and the Soviet Empire's Fall (Ar dziesmu kaut milzi / Latvijas revolūcija un Padomju impērijas krišana)*. Tas

¹ 1988. g. 8.-9. oktobrī.

² Rīgā: Jumava, 2000.

iznāca elektroniskā formātā³ 2. oktobrī, un iespīestā versijā⁴ prezentēts un ārvalstu diplomātiem dāvināts Ārlietu ministrijas Valsts svētku pieņemšanā 15. novembrī. Tulkotājs arī bija Tautas frontes darbinieks. Līdztekus oktobrī iznāca frontes priekšsēdētāja Daiņa Īvāna un Ilmāra Znotiņa iespaidīgi ilustrēta grāmata *Garaspēka zemes atgūšana*,⁵ kas atspoguļo caur jaunu prizmu notikumus, kurus Īvāns plašāk un sīkāk savā laikā aprakstījis memuārā *Gadījuma karakalps*.⁶

Kalnietes *Song to Kill a Giant* ir nozīmīga kā atgādinājums mums pašiem un cittautiešu iepazīstināšana ar autores aizrautīgi intīmo pieredzi un izjūtām allaž miglā tītajos notikumos starp 1988. gada 1. jūniju un 1990. gada 4. maiju – ko viņa uzskata kā *savu* laiku Tautas frontē un Atmodas kustībā: „Savu apzinātu iesaistīšanos Atmodā sāku skaitīt ar 1988. gada 1. un 2. jūniju, kad notika Radošo savienību plēnums.” Tajā pirmo reizi padomju valstī atklāti atskan apsūdzība, ka Padomju Savienība 1940. gadā Baltijas valstis okupējusi un ka tas notika saskaņā ar Staļina un Hitlera savērēstību, t.s. Molotova-Ribentropa pakta slepeno protokolu. Šī sapulce sagrauj mītu par Latvijas brīvprātīgu iestāšanos Padomju Savienībā un ir iedīglis Tautas frontes kustībai, kas četrus mēnešus vēlāk konkretizējas dibināšanas kongresā. Memuāru autore nobeidz ar dienu, kad pirmā un vienīgā *netotalitāri* ievēlētā Padomju Latvijas Augstākā padome savā atklāšanas sēdē pieņem deklarāciju „par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”. Sākas *pārejas periods*, jeb Latvijas „4. maija republika” – kurai Kalnietes dzīvē jau citāda loma. (1990. g. 21. maijā viņa atstāj darbu Tautas frontes vadībā un pēc kāda laika sāk diplomātes karjeru Latvijā ārlietu resorā.)

Īvāna un Znotiņa *Garaspēka zemes atgūšana* ir lielformāta piemiņas albums – greznis, reizē raupjš. Vāku klāj melnbalta, uzsvērti graudaini pikselēta fotogrāfija ar ļaužu pūli fonā un noliekušos sievieti priekšplānā kārtojot ziedu klāstu pie Brīvības pieminekļa. Ziedi, kaut melnbaltā foto, nepārprotami ir Latvijas karoga krāsās un veido burtus LTF. Znotiņa mākslinieciskais un postmoderni iekārtotais attēlu klāsts pastarpināts ar Īvāna tekstu.

³ Autores izdevums ar „The Group of the European People's Party in the European Parliament” atbalstu. 392 lpp.

⁴ Latvijas Ārlietu ministrijas izdevums, 2013.

⁵ Rīgā: Tautas frontes muzejs, 2013. Ar Latvijas Republikas Ministru kabineta un Kultūras ministrijas finansiālu atbalstu. 232 lpp.

⁶ Rīgā: Vieda, 1995.

Attēli ne vienmēr sasauca ar piekļauto tekstu, un foto apraksti ir visai aptuveni (vai vispār nav). Teksts pēc vārdu skaita ir kāda desmitā daļa salīdzinājumā ar Īvāna ļoti izvērsto 1995. gada memuāru, bet emocionāli spēcīgs. Autors atceras savu uzstāšanos pirmskongresa tautas sapulcē Mežaparka estrādē 1988. gada 7. oktobrī: „Man toreiz kalta lūpas, un likās, ka drēgnā diena ir ellīgi karsta. „Piedod, Latvija!” es teicu, un garīgā Latvija atkal kļuva mūsu māte.” (87)

Noslēgumā īss vēsturisks apskats angļu valodā. Foto apraksti ir abās valodās. Īpaši jāizceļ detalizētā un apjomīgā *Atmodas notikumu hronoloģija* grāmatas beigās (15 lielformāta lpp., latviski un angļiski) – neatsverama visu četru grāmatu lasīšanai un laikmeta izpratnei.

Kalnietes *Song to Kill a Giant* izlasīju, turot otrā rokā latvisko oriģinālu. Tad ķēros pie Īvāna *Gadījuma karakalpa* par jaunu izlasīšanas – tagad ar lielāku sapratni nekā pirmo reizi pirms gadiem. Savukārt arī Kalnietes memuārs kļūst saprotamāks. Jaunie 25 gadu atceres izdevumi, tāpat kā abu autoru oriģinālie memuāri, sakļaujas un viens otru papildina. Žēl gan, ka Kalnietes stāsts izbeidzas ar 1990. gada 4. maiju, jo Īvāns jaunajā albumā „4. maija republikai” velta tikai četras teksta lappuses – kurpretim viņa 1995. gada grāmatā šī nodaļa aptver 110 *neatsveramu* lapušu, īpaši par satricinošajiem 1991. gada notikumiem.

Kalnietes stils ļoti personīgs un tiešs, bez pārlieku filozofēšanas. Pēc profesijas mākslas vēsturniece, toreiz Latvijas Mākslinieku apvienības valdes atbildīgā sekretāre, pusaudža dēla māte, viņa ir iegrimusi darbā nobeigt savu grāmatu *Latvju tekstilmāksla*, kad 1988. gada jūnijā sabiedrības savīļojums viņu ierauj *Atmodas* virpulī. Kādurīt jūlijā Kalnietes darba kabinetā iebrāžas divi televīzijas žurnālisti aizrautīgi diskutēdami par organizētas tautas kustības nepieciešamību. Viņa spontāni piedāvā Mākslinieku savienības konferencu telpu kā koordinācijas centru un tūlīt arī pati aņņemas to pārraudzīt: „Tobrīd es nevarēju zināt, ka tajā ritā man sākas jauna, cita dzīve, no kuras vairs nekad nebūs atgriešanās pie mākslas.” (*Es lauzu...* 20) Redzam ļoti enerģisku, emocionālu, apsviedīgu un pragmatisku sievieti ar apbrīnojamām organizatoriskajām spējām. Cilvēku, ap kuru viss un visi gluži dabīgi griežas, kurš vienmēr centrā. Īvāns viņas aprakstā ir harizmātiskais frontes vadonis, ļaužu aizrāvējs: „Tribūns būt spēja tikai Dainis. Cits nebūtu atradis arvien jaunus, emocionāli spēcīgākus

vārdus, lai uzrunātu, protestētu, atmaskotu, mudinātu, aicinātu cilvēkus sekot frontei.” (*Es lauzu...* 351)

Atklājas atmodas laikmeta komplicētā dinamika. Gribas to saukt par trigonometriju, jo visi konflikti šķiet vērsti nevis uz pretpolu, bet divām pusēm, kur pretinieks pamīšus kļūst sabiedrotais, un draugs – pretinieks: „Neizprotot sadzīvošanas nepieciešamību un dramatisko pretrunīgumu, nav izprotams šis nu jau aizgājušais laiks, tāpat kā frontes taktika un lēmumi. Jau no frontes rašanās brīža, kad partija atļāva „radīt savu kapraci”, tā ir divu pretimstāvēšanai nolemtu spēku sadzīvošana, līdz viens no tiem uzvar.” (*Es lauzu...* 206) Jau 1988. gadā kā tautfrontiešos tā komunistos ir ekstrēmie un kompromisa meklētāji. Starp komunistu politiķiem ir „tumšie spēki” un „gaišie spēki” – vienā spārnā staļinisti un stagnāti (tie 1989. g. janvārī nodibina pretlatvisko „Interfronti”), otrā – PSRS vadoņa Gorbačova „perestroikas” reformu atbalstītāji, kas Padomju valsts pārbūves vārdā cenšas tuvināties Tautas frontes mērenākajam spārnam, lolojot to pievērst Gorbačova vīzijai par jaunu „brīvprātīgu” sociālistisko republiku federāciju. Otrā spārnā ir „Nacionālie radikāļi” (kā Pilsoņu komiteju un Latvijas Nacionālās neatkarības kustības krasākie pārstāvji), kas gan piedalās Tautas frontes kustībā, tomēr pretojas sadarbībai ar komunistiem un režīmu – pat (vai īpaši) tā sauktajiem „gaišajiem spēkiem”, kas dažiem neatkarības prasītājiem šķiet vēl bīstamāki. Īvāns un Kalniete ir pragmatiskās līnijas aizstāvji, saskatot taktisku pielaišanu – „parlamentāro ceļu” – kā pareizo pieeju stratēģiskā mērķa sasniegšanai. Kaut sirdī lolo Latvijas neatkarību, vadošie tautfrontieši nesteidzas to tūlīt vārdā saukt. Dažādi stiepjot „suverenitātes” jēdzienu, tie cenšas apgūt iespējami lielāku vēlēšanu skaitu Tautas frontes kandidātiem PSRS Tautas deputātu kongresa vēlēšanās 1989. gada martā un maijā. Saskaņā ar „perestroiku” komunistu partijai tajās pirmo reizi vairs nav monopols – drīkst būt vairāk kā viens kandidātu saraksts.

Notikumiem piebļīvēts 1989. gada maijs – to dzīvi apraksta gan Kalniete, gan Īvāns. Tautas frontes piedalīšanās oficiālajā 1. maija proletāriskajā demonstrācijā kā „sociāldemokrātiska” organizācija, Baltijas Asamblejas sapulce Tallinā, Tautas frontes un Pasaules brīvo latviešu apvienības pārstāvju apspriede Francijas latviešu mītnē „Abrenē”, PSRS Tautas deputātu kongress Maskavā. 31. maijā Tautas fronte pirmo reizi (*ļoooti uzmanīgi!*) aicina tautu – „sākt apspriest jautājumu

[uzsvars mans – J.Š.] par valstiskās neatkarības atjaunošanu." (*Es lauzu...* 148)

Reakcija ir seismiska. Īvāns tajā brīdī atrodas Maskavā kā deputāts: „31. maija aicinājums ar lielu troksni izskanēja arī PSRS Tautas deputātu kongresā. [...] Baltijai Kremļa batālijās bija lemts ievadīt procesu, kas pasauli sāka atveseļot no divdesmitā gadsimta traģiskajām sērgām – koloniālisma un komunisma.” Milzis jau redzami grīļojas: „Uzturoties Kremļa kongresu zālē, mani reizēm pārņēma sajūta, ka tik tiešām atrodos Gorbija pārbūvei sagatavotā telpā, kas pilna ar pārmēru ļodzīgām stalažām un balstiem, kas pārsātināta ar nestabilitāti, kas šūpojas un kračšķ, teju, teju draudēdama gaisā uz mūsu galvām.” (*Gādījuma karakalps* 234-8)

Neatkarības prasība nu ir atklāta un nepāprotama, seko gada dramatiskākais notikums – „Baltijas ceļš”, rokās saķērušos cilvēku ķēde no Viļņas caur Rīgu līdz Tallinai no devīgā Molotova-Ribentropa pakta 50 gadu atceres dienā. Īvāns uzsver šīs manifestācijas vēsturisko nozīmi: „1989. gada 23. augusts garaspēka zemi ļāva ieraudzīt visai pasaulei” – tā panāca arī šī nolīguma oficiālu nosodījumu PSRS Tautas deputātu kongresā: „Nebūtu miermīlīgā „Baltijas ceļa”, diezin vai Trešās atmodas traģiskajās dienās 1991. gada janvārī Maskavā sapulcētos nekad pirms un nekad pēc tam nebijusi, ap 200 tūkstošiem cilvēku liela manifestācija Latvijas, Lietuvas un Igaunijas brīvības atbalstam.” (*Garaspēka zemes atgūšana* 136-9) Kalniete turpretim detalizēti apraksta šī notikuma *organizatorisko* procesu – milzīgo un precīzo darbu, kas tajā tika ieguldīts, kādi satraukumi pārdzīvoti. Lielās dienas beigās viņa ir tuvu fiziskam sabrukumam: „Jutos tik iztukšota, ka pat nepaliku frontes virtuvītē, lai kopā ar citiem priecātos. Kaut kā aizvilkos līdz dzelzeļa stacijai, lai brauktu uz Bulduriem, kur reizēm tajā vasarā atpūtos. Vilcienā cilvēki saviļņoti viens otram stāstīja piedzīvoto un pārdzīvoto.” (*Es lauzu...* 192-9)

Lavīna ir iekustējusies – tautfrontieši ir iemācījušies darboties politikā un tautas *garaspēks* atsauca arvien lielākās dziesmotās sapulcēs un gājienos ar vairāku simtu tūkstošiem dalībnieku. 1990. gada 17. marta vēlēšanās Tautas fronte iegūst vairākumu Padomju Latvijas Augstākajā padomē, novedot pie triumfālās 4. maija neatkarības deklarācijas. Kalniete nav deputāte, bet ir klāt: „Aiz loga gaviļē cilvēki. Skan „Dievs, svētī Latviju!”. Ar grūtībām tieku līdz Gorbunovam un frontes uzdevumā pasniedzu

rozēs. Apskauju Daini, noskūpstu Škaparu⁷ ... Valda pilnīga eiforija. Aiz loga cilvēki skandē: „Gorbunovu! Gorbunovu!”.” (*Es lauzu...* 377) – Hmm ... ne Īvānu, ne Kalnieti, ne Škaparu – bet *Gorbunovu* ...?

Anatolija Gorbunova popularitātes izaugsme vienmēr likusies enigmātiska. Ieskatu sniedz Kalnietes pieraksti. Atgriežoties pie 1988. gada norisēm – Latvijas Komunistiskās partijas centrālkomiteja Gorbunovam uzdevusi sekmēt plašas tautas masu organizācijas izveidošanu Gorbačova „perestroikas” (pārbūves) programmas sekmēšanai – „iestāties spēlē, mēģinot pārņemt savā kontrolē stihisko procesu,” kas sabiedrībā jau bija sākušies. „No šī scenārija izpildīšanas mūs paglāba entuziasms.” (*Es lauzu...* 22) Iedarbojās „sadzīvošana”. Tā gada 4. oktobrī, četras dienas pirms Tautas frontes dibināšanas kongresa, ar Gorbačova svētību Gorbunovs kļūst par LPSR Augstākās padomes priekšsēdētāju. Kongresa rīcības komitejas priekšnieks Jānis Peters sāk viņu publiski dēvēt par Latvijas prezidentu. „Šo titulu ar sajūsmu pārtvēra tautā. 7. oktobra Mežaparka manifestācijā tūkstošiem balsu skandēja: „Prezidentu! Prezidentu!”, aicinot Gorbunovu uz skatuves runāt.” Sajūsma ir pārņēmusi arī rīkotājus: tautfrontietes Sandra Kalniete un Džemma Skulme pacilāti skrien Gorbunovam klāt un, satvērušas viņu zem rokas, sirsnīgi sveic un aicina šarmanto politiķi sēdēt kopā ar viņām. (*Es lauzu...* 48-56, 287) Acīmredzot tuvināšanās vēlme bijusi abpusēja, varbūt arī fiziskais magnētisms spēlēja lomu. Jautājums, kurš kuru „pārņem” paliek miglā tīts – bet Gorbunovs pamazām kļūst par tautfrontieti un neatkarības aizstāvi. Īvāns savā 1995. gada memoriālā atzīmē: „...LPSR Augstākās Padomes sēdē ... 1990. gada februārī ... savu parakstu vēlēšanās iet kopā ar LTF deva arī Anatolijs Gorbunovs. Mums nebija vienotas attieksmes pret viņa kandidatūru. ... Mūsu nacionālā situācija, šķiet, prasīja būt pretimnākošiem pret jebkuru populāru personu, neatkarības idejas potenciālu atbalstītāju.” (*Gādījuma karakalps* 263)

Norisēs pēc 1990. gada 4. maija Kalnietes memoriāls neiesniedzas. Labi, ka mums ir *Gādījuma karakalps* – tur Īvāns tās attēlo tikpat pamatīgi un aizrautīgi kā Kalniete „Baltijas ceļu”. Tāpēc daļēji apskatīšu arī to – nodaļu „4. maija republika”. Gribas mudināt lasītāju to sameklēt un izlasīt. (Īsais un virspusējais

⁷ Jānis Škapars, literāts, kādreizējais laikraksta *Literatūra un Māksla* redaktors un Latvijas dabas ainavas aizstāvis, LTF domes priekšsēdis, viens no Kalnietes tuvākajiem līdzgaitniekiem atmodas darbā.

apraksts 25 gadu atceres albumā salīdzinoši nobāl.) Latvija vēl okupēta, 1991. gada janvāra un augusta notikumi vēl priekšā, pati neatkarība vēl mērķis aiz kalniem – bet jaunievelētā „LPSR Augstākā padome” ar savu Tautas frontes vairākumu arvien robustāk sāk uzvesties kā patiesi neatkarīgas valsts parlaments un valdība – „4. maija republika”. Ar šaubām, bet – kā liekas – tomēr gudru apdomu, Tautas frontes priekšsēdētājs Iļvāns nepretendē uz parlamenta priekšsēdētāja amatu, ļauj šai krēslā palikt populārajam žonglētājam Gorbunovam. Par ministru prezidentu kļūst tautfrontietis fiziķis Ivars Godmanis. Žurnālists Iļvāns paliek parlamenta priekšsēdētāja vietnieka postenī. Kā 1990. gada būtiskāko simbolu Iļvāns izceļ „brīvo dziesmusvētku atgriešanos”: „Latvijas kosmiskās simfonijas minoro toņu pāraugšana mažorā, apcerīguma uzplaukums liksmē. Gājiens, kura krāsas un skaņas ir tikai niecīgā, redzamā puse, kura gaviļu dzīlēs mirdz tautas laimīgākie mirkli, pacīlātība, kādā tapušas dziesmas un melodijas ... Ar to vairāk nekā politiskām deklarācijām mēs pieteicām savas tiesības Rīgā un Latvijā.” (298) Šis citāts precīzi atspoguļo garaspēka un dziesmas spēka tēmu Iļvāna un Kalnietes grāmatu nosaukumos – un Tautas frontes izvēlētās nevardarbīgās cīņas simboliku. Var tikai piekrist Iļvāna slēdzienam: „4. maija republika kļuva iespējama ar mieru un labu prātu. 4. maija republikas stiprākais bruņojums, kā izrādījās, bijusi pacietība un brīvības ideja, no kuras nedrīkstēja atkāpties.” (279) Bet mākoņi savelkas ...

„Laiks, kuru var saukt par traģiskāko Atmodas vēsturē, kā Latvijas jaunā ēra sākās tieši ar 1991. gada pirmajām dienām.” (309) „Tumšie spēki” nu savā varā pārņēmuši pārbuves vadoni Gorbačovu un janvārī sāk apvērsuma mēģinājumu pret Baltijas republiku jaunajām valdībām. Latvijā tos personificē komunistu stagnāti Alfrēds Rubiks un Viktors Alksnis. Konfrontācija 1991. g. 1. janvāra rītā – „ap 30 melno berešu kaujnieku”⁸ ieņem Rīgas Preses namu un uz jumta paceļ sarkano karogu, deklarēdami, ka „pakļaujas tikai PSRS likumiem.” Iļvāns zvana uz Maskavu, atbilde – lai runānot ar Rubiku. (309-10) Tātad – Rubiks taīsa apvērsumu Rīgā ar Gorbačova atbalstu! Atbalstu Baltijas valdībām tomēr deklarē Gorbačova sāncensis Jeļcins (tas pats, kas augustā savukārt aizstāvēs pašu Gorbačovu pret „tumšo spēku” pučistiem – ļaujot mūsu neatkarībai beidzot kļūt istai.). 7. janvārī „sakarā ar

briesmām, kas draud Latvijas demokrātijai,” parlaments pilnvaro Iļvānu pārstāvēt Latvijas intereses pasaules valdībās un parlamentos. Kad 13. janvārī Lietuvā tanki uzbrūk cilvēkiem Viļņas ielās, Iļvāns piedalās lēmumā uzstādīt aizsprostus Rīgā nevardarbīgai aizstāvēbai pret līdzīgu agresiju. Sākas leģendārās „barikāžu dienas”. Kritiskajā 20. janvārī Iļvāns ir Vašingtonā, sūtņa Anatola Dinberga mājā, kad pēkšņi atskan zvans no Rīgas – „pie leikšlietu ministrijas kauja ... esot nošautie un starp tiem arī Andris Slapiņš⁹ ...”. (330)

Abu jubilejas izdevumu viena no galvenajām iecerēm nepārprotami ir iepazīstināt un atgādināt sveštautiešiem par mūsu neseno vēsturi un pārbaudījumiem, un kā tie sasauca ar līdztekus norisēm citur Padomijā un pasaulē. Man nav bijusi izdevība iepazīties ar Kalnietes *Song to Kill a Giant* iespiesto versiju, bet izlasīju elektronisko un vietām salīdzināju ar latvisko oriģinālu. Kārlis Streips ir paveicis milzu darbu to ne tikai tulkojot, bet arī padarot to saprotamāku šīs dienas nelatviešu lasītājam. Uzkrīta liels skaits „drukas velniņu” un arī dažas ne gluži izdevušās vietas tulkojumā, kas prasīt prasījās pēc vismaz vēl viena korekcijas lasijuma pirms nodošanas spiestuvei. Jācer, ka tas ir izdarīts. Lasītājam, kas pats nav dzīvojis padomju iekārtā, noteikti noderētu arī pamatīgs komplekts ar paskaidrojumiem lappušu pakājē. Grāmatas viela droši vien visvairāk rezonēs ar lasītāju, kam pašam jau pieredze un izpratne līdzīgos notikumos, un vieglāk orientēties sareģītajā stāstā. Par Iļvāna un Znotiņa atceres albumu jāsaka, ka tas ir emocionāli un vizuāli spēcīgs, varbūt drusku par „frāžainu” dažai gaumei, bet faktuālās informācijas derētu vairāk un precīzākas, īpaši angļiskajā daļā un foto paskaidrojumos. Hronoloģija albuma beigās ir vērtīga. Gribas izteikt vēlmi, lai Dainis Iļvāns un Kārlis Streips iztulko *Gadījuma karakalpu* angļu valodā (vismaz nodaļu par 4. maija republiku) – to tad varētu dāvināt diplomātiem, bibliotēkām un draugiem un nedraugiem un likt plauktā blakus Kalnietes *Dziesmai*. Bet, no kurienes tas spēks – kur tas mājo? Par to vēl jāpadomā. □

Dr. med. Juris Šlesers ir JG redakcijas loceklis un daudzu rakstu autors. Dzīvo ASV, Bostonas pievārtē.

⁸ Melnās beretes – PSRS Iekšlietu ministrijai pakļauts iekšlietu karaspēks „OMON”

⁹ Militanti tajā vakarā Rīgā nošāva 5 cilvēkus, starp tiem barikāžu notikumu filmētājus Andri Slapiņu un Gvido Zvaigzni. Pavisam kā barikāžu laikā bojā gājuši uzskaitīti astoņi cilvēki. (*Garaspēka zemes atgūšana* 183).

Franks Gordons

1915. GADS DAUGAV'S ABĀS MALĀS

Rakstīt šo apcerējumu mani pamudināja jūsmīgas atsauksmes par Kristofera Klarka (Clark) grāmatu *The Sleepwalkers. How Europe Went to War in 1914* un prof. Kaspara Kļaviņa raksts „Padomāsim – visi kopā!” (*Jauno Laiks* 2013.7.IX).

Tuvojas I Pasaules kara simtgade, un Kristofers Klarks detalizēti un patiešām pamatīgi izgaismo laika sprīdi no 1914. gada 28. jūnija (Sarajevas atentāts) līdz 1. augustam, kad sākās karš, *kuru neviens tā īsti negribēja*, – karš, kurā zaudēja dzīvību 20 miljoni. Tās 34 dienas, kas aplūkotas Klarka monogrāfijā, bija piesātinātas ar maldiem, meliem, pārpratumiem, apjukumu, ilūzijām un pašapmānu.

Kā zināms, Latviju I Pasaules karš skāra ļoti sāpīgi, likteņupe Daugava kļuva par frontes līniju, tās krasti bija slacīti asinim, taču šī kara beigu cēlienā dzima Latvijas valsts. Prof. Kaspars Kļaviņš savā rakstā, aicinādam lasītājus padiskutēt par vairākiem Latvijas vēstures aspektiem, zināmā mērā „sasaucas” ar Jāni Krēsliņu senioru, īpaši jautājumā par „700 gadu verdzību”. *700 gadu verdzības pasaka* (!) *neapšaubāmi ir latviešu stereotipa virsotne*, raksta prof. Kļaviņš. Skatot 1915. gadu, prof. Kļaviņš raksta par pilnīgi bezjēdzīgo bēgšanu no vācu armijas Kurzemē un norāda, ka vācu karavīri negatavojās Kurzemes latviešus iznīcināt. Te varētu iebilst, ka ne jau vācu karavīri, bet ķeizars Vilhems II esot paredzējis izvietot *in Kurland* vācu kolonistus, un baumas par šo plānu radīja satraukumu Kurzemes latviešos. *Ar visu cieņu pret strēlnieku cīņām*, raksta prof. Kļaviņš, *jāatzīst, ka tūkstošu jaunu, talantīgu cilvēku nāve, stājoties pretī vācu armijai Tīrelpurvā un citur, bija bezjēdzīga, jo nekāda piedalīšanās cariskās Krievijas un Vācijas konfliktā nedeva neko citu kā tikai dzīvā spēka* (..) *zaudējumu*.

Te nu ir istā vieta salīdzināt šos prof. Kļaviņa spriedumus ar to, ko Uldis Ģermanis rakstīja savā grāmatā *Latviešu tautas piedzīvojumi: 1914. gada 1. augustā Krievija pietēca karu Vācijai. Vēl nesen latvieši ir cīnījušies pret nīsto krievu ķeizara patvaldību savas Lielās revolūcijas laikā. Tomēr vēl lielāks*

ir naidis pret vācu baroniem. Tāpēc, karam sākoties, latvieši nostājas Krievijas pusē. (..) *Bēgošā krievu armija spiež iedzīvotājus frontes tuvumā doties bēgļu gaitās uz austrumiem. Gan spaidu kārtā, gan brīvprātīgi kurzemnieki pamet savas mājas.* (..) *1915. gada 1. augustā Krievijas Valsts domes deputāti J. Goldmanis un J. Zālītis nāk klajā ar uzsaukumu latviešu tautai: ‘Pulcējieties zem latviešu karogiem* (..) *Uz priekšu ar latvisku karogu par Latvijas nākotni!!’ Kāda būs Latvijas nākotne, tas toreiz vēl nav skaidri nosakāms. Bet visi jūt, ka jānotiek kaut kam lielam”.*

To tālo dienu atbalss sasniedza mani 28 gadus vēlāk. *Drīz mēs nonācām Irtišas augštesces novadā un Kutihā, krievu veccībnieku – keržaku sādžā, kur bijām ciemiņi kādā ģimenē; pasirmais, ūsainais saimnieks jautāja, no kurienes mēs.* „Tā tad no Rīgas? Ek, Babitškoje ozero, latiškije bariņi!” (*Babītes ezers, latviešu jaunkundzes!*). *Izrādījās, ka viņš XII armijas sastāvā 1915. gadā karojis Rīgas pievārtē plecu pie pleca ar latviešu strēlniekiem* (skat. *Laiks*, 2008.15.XI).

Arī mani tautieši Kurzemē un Lietuvā dabūja ciest tai 1915. gadā. Citēšu sava tēva Jāzepa Gordona vēstuli (1974.29.IX): *1915. gadā, kad vācu karaspēks tuvojās Rīgai, visas vidusskolas tika evakuētas uz Iekšskrieviju. Es toreiz biju pēdējā klasē. Mums teica, ka mūsu vācu valodas skolotājs tagad strādājis Voronežas reālskolā. Tā kā man tur bija radniece, bēgļe no Jelgavas, es 1915./16. mācību gada gaidās pārcēlos uz Voronežu. Toreiz Voronežā mita daudz žīdu bēgļu no Kurzemes un Lietuvas, kurus antisemitis un melnsimtnieks, virspavēlnieks lielkņazs Nikolajs Nikolajevičs ar varu aizdzina uz Iekšskrieviju.*

Kāda vēstures ironija! Atceroties II Pasaules karu un holokaustu, liekas gandrīz neticami, ka minētais lielkņazs Nikolajs Nikolajevičs apsūdzējis piefrontes joslas žīdus spiegošanā par labu Vācijai. Un, kā vēsti laika liecības, tā dēvētajā *Ob*. *Ost* teritorijā – Polijā, Lietuvā, Baltkrievijā, ko bija okupējusi ķeizariskās Vācijas armija, attiecības starp vācu zaldātiem un daudzo žīdu miestu iedzīvotājiem bijušas tīri labas. *Man kann doch mit ihnen reden.* Jo manu tautiešu sarunvaloda – jidišs neko daudz neatšķīrās no Reinzmes vai Bavārijas „friču” runas. Varēja saprasties!

Tā nu tas bija. Viela gan pārdomām, gan diskusijai. □

Raksts pārņemts no autora „Vērojumiem un pārdomām” *Laiks / Brīvā Latvija* 2013.36.

Rolfs Ekmanis

STARPTAUTISKIE RAIDĪJUMI LATVIEŠU VALODĀ 20. GS. OTRĀ PUSĒ

Sākums JG235(2003), 237(2004), 238(2004), 248(2007), 250(2007)–256(2009), 261–262(2010), 266(2011), 268–269(2012), 271(2012), 273–275(2013)

RADIO BRĪVĪBA (RB)/RADIO LIBERTY (RL) PASPĀRNĒ 1975-1984 – III

Pēc Vašingtonas turpat ceturtdaļgadsimta atkārtotiem solījumiem un to nemitīgas laušanas, tolaik ASV senāta ārlietu komisijas priekšsēdis, Ilinoisas (Illinois) štata senators Persijs (Charles H. Percy) panāk (1984.8.X) baltiešu raidījumu pārcešanu no RL, t.i., *Radio Liberty* jeb *Radio Brīvība*, kura mērķauditorijas ir Padomju Savienībā iekļautās tautas, uz RFE (*Radio Free Europe* jeb *Radio Brīvā Eiropa*), kas pārraida uz t.s. satelītvalstīm – Čehoslovākiju, Poliju, Rumāniju, Ungāriju un Bulgāriju. *Līdz ar šo Baltijas valstu raidītājs būs pareizā vietā kā daļa no „Brīvās Eiropas” raidītāja, kas ir saskaņā ar ASV ārpolitikas viedokli, neatzīstot Baltijas valstu inkorporāciju Padomju Savienībā – tā senators Persijs.*

Jau pirms tam Persijs, kura štatā pēckara gados saplūdis ievērojams skaits baltiešu bēgļu, izrāda īpašu interesi radioraidījumos uz PSRS iekļautajām Baltijas republikām – tie esot *informācijas dzīvības avots igauņu, latviešu un lietuviešu valodā*. Pateicoties viņa entuziasmam un vairāku citu senatoru (Clairborne Pell, Howard Baker) atbalstam, jau pirms gada un divām nedēļām (1983.23. IX) ASV senāts bez balsošanas (tikai ar *yea*) pieņem papildinājumu valdības institūcijas *Board of International Broadcasting* (BIB jeb Starptautisko raidījumu padomes) radio likumā, paredzot īpašas baltiešu nodaļas dibināšanu RL sastāvā, tādējādi atšķirot igauņu, latviešu un lietuviešu redakcijas administratīvi no citu sovjetu varai padoto nekrievu tautu RL redakcijām un, protams, pasvītrojot jau neskaitāmo reizi Baltijas valstu nelegālo inkorporāciju Maskavas impērijā. Baltiešu trimdas jumtorganizācijas – Igaunų nacionālā padome Amerikā (*Estonian American National Council*), Amerikas Latviešu apvienība (*American Latvian Association*), Lietuviešu

padome Amerikā (*Lithuanian American Council*), Igaunų pasaules padome (*Estonian World Council*), Pasaules brīvo latviešu apvienība (*World Federation of Free Latvians*), Augstākā komiteja Lietuvas atbrīvošanai (*The Supreme Committee for the Liberation of Lithuania*) un Apvienotā Baltijas komiteja (*Joint Baltic American National Committee*) izsaka atzinību par šo administratīvo pārmaiņu RL vadībai. Bet neatkarīga baltiešu nodaļa RL sastāvā neīstenojas lielā mērā nesaskaņu dēļ pašu RL strādājošo baltiešu vidū – gan par jaunās baltiešu nodaļas nosaukumu (*Baltijas Republiku radio? Radio Baltija?*), gan arī par to, kurai no tautībām piešķirams nodaļas vadītāja postenis.

* * *

Minhenes Latviešu redakcijas septītajā gadā, redakcijas vadītājam Vilim Skultānam aizējot (1982) pēc vācu likumiem obligātajā pensijā (divus gadus pirms baltiešu redakciju pārcešanas no RL uz RFE) un pēc vismaz vienas personas atsacīšanās (ģimenes/darba apstākļu dēļ) no piedāvātās iespējas kandidēt RL Latviešu redakcijas vadītāja postenim, Latviešu redakcijas krēslā iesēžas dažus gadus pēc vēstures doktora disertācijas *The Emergence of a Modern Latvian Nation: 1764-1914* (University of California, Berkeley) aizstāvēšanas Jānis Arveds Trapāns (radiovārds Viktors Krasts, skat. JG275:45). Šis ir arī laiks, kad radio vadība palielina katras baltiešu redakcijas darbinieku skaitu par diviem darbiniekiem. Trapāns iesaka Ingridu O'Brien, kura kā bērns no Vācijas bēgļu noņemtnē kopā ar vecākiem nokļūst Austrālijā, iegūst augstāko izglītību Sīdnejas Universitātē, pēcāk Itālijā, nodibina neveiksmīgu ģimenes dzīvi ar ASV pilsoni, pirms kļūšanas par RFE darbinieci Minhenē strādā Apvienotajā baltiešu komitejā ASV, kur ieapzīstas ar vienu no latviešu trimdas sabiedrības (PBLA, ALA u.c.) pilāriem – PBLA u.c. organizāciju vadībā esošo Gunaru Meierovicu Viktors Strunskis ar dzīvesbiedri Baibu (1986)

Foto: Rolfs Ekmanis

Viena no pirmajām RL Latviešu redakcijas darbiniecēm Dr. Margarita Ausala (Kastaņolā, Šveicē, 1970. gadu vidū)

(1920-2007), pirmā Latvijas ārlietu ministra Zigrīda Annas Meierovica (1887-1925) dēlu, drīz vien kļūst par viņa dzīvesbiedri **Ingrīdu Meierovicu** un 90. gadu otrā pusē pārceļas uz dzīvi Rīgā (skat. interviju žurālā *Santa* – 2013.XI). Otrs Trapāna ieteiktais un RL vadības apstiprinātais (1984) darbinieks ir no Latvijas Berlīnē nokļuvušais (1977) **Viktors Strunskis**, Politehniskā institūta (Kīpsalā) militārās katedras absolvents (skat. „Kā mani par virsnieku taisīja”. *Latvija Šodien* 1982:1-7).

Salīdzinājumā ar Valdemāru Kreicbergu un Vili Skultānu jaunais redakcijas vadītājs, uzņemoties „saldo nastu”, mēģina sev padotajiem atvērt citu dimensiju, proti, uztaustīt spirtgākus ceļus ar „nopietnību”, tā teikt, ar svarīgās grumbās savilkto pieri. Īpaši sākuma gadi, kā atceras viens no līdzgaitniekiem, bijis „pienaglotu tēžu laiks”, kas prasās pēc neliela skatiena mazliet atpakaļ.

* * *

Liela jautrība bija strādāt kopā ar Vili Skultānu, mūžīgas ēverģēlības un dienas, kad darbā biju tā pārsmejies, ka sāni sāpēja, e vēstījumā (2013.14.IV) atceras tolaik jaunatnes programmu galvenais veidotājs, jurisprudences studijas Bostonā beigušais Juris Kaža (skat. JG273:44-45), kuram, tāpat kā pārējiem „minheniešiem” bijis jādara arī „melns darbs” – jātulko diendienā ziņas un sižetus no angļu valodas par aktuālo politiku. Patikami bijis strādāt kopā arī ar Valdi Kreicbergu un Margarītu Ausalu, kurai Skultāns piešķīris neoficiālo iesauku „Kukažiņa”. Bijuši arī visādi piedzīvojumi, piemēram, dažu darbinieku spontāna dzišanās vakariņot ar Kažas mašīnu uz Veronu, Itālijā. Dažbrīd neformālā gaisotnē neizpalikusi arī atsevišķu darbinieku no ASV universitātēm 70.

gados atceļojusi eksperimentēšana ar „zāļites” dūmiem.

* * *

Tolaik par jaunāko redaktoru pieņemtais Ēriks Rūsis (skat. JG274:30), taustoties pa saviem atmiņu kambariem, atceras (2013.16. IV) Vili Skultānu kā *klasisku aukstā kara ētera kareivi*, kura dzīves saturs jau kopš 1956. gada bijis radoraidījumi uz dzimteni latviešu valodā – no Minhenes, Madrides, Frankfurtas, pēcāk atkal no Madrides un Minhenes (skat. šo rindiņu rakstītāja piezīmes JG237, 248, 253-256, 261, 262, 269, 273-275). Ne jau par velti padomju prese laiku pa laikam pieminējusi Vili Skultānu dzēlīgos komentāros, par ko viņš pats, protams, tikai priecājies, jo, *ja jau guvis šādu ievēribu, laikam centieni būs bijuši pareizā virzienā...* Ēriks raksturo savu priekšnieku kā *kolorītu tipu, kura komandā strādāt ne vienmēr bija viegli, bet par garlaicību gan nevarēja sūdzēties*. Redakciju viņš vadījis ar *stingru, bet mīlīgu roku*, jo viņam vienkārti *nesanāca notēlot bargu šefu – tā no rītiem viņš mani sveicināja ar „Labrīt, jauneklī! Vai šodien, pārmaiņas pēc, darīsi kaut ko darbam līdzīgu?!”* Sekojusi uzsišana uz pleca un tikpat skaļa pavilkšana uz zoba: *Tu tik esi zēns, kas māc strādāt! Ne tikai jauns, nepieredzējis, bet, ak vai, uzaudzis Amerikā – valsti, kuras iedzīvotāji Skultānam bijuši īpašā statusā, no kā dažkārt nācies ciest arī tur nokļuvušajiem bēgļiem. Vārdam „amerikāņi” nereti ticis piekabināts ne visai glaimojošais epitets „dullie”, ar naudu apsēsta sabiedrība, ko vada nekompetenti politiķi. Zaļknābja „amerikāņa” Ērika ziņu un komentāru teksti tikusi sazimēti krustām šķērsām ar treknu sarkanu zīmuli. Vilis nēmas labot visu – gramatiku, saturu un stilu. Kādreiz papīrs bija tik ļoti sašvīkāts, ka tas studijā pie mikroфона bija jāgriež riņķī un apkārt, lai izlasītu... Man šis sarkanais zīmulis, protams, šķita liela netaisnība. Tāpēc laiku pa laikam eksperimentēju. Savos komentāros kaut kur pa vidu ievietuju dažas rindiņas, kādreiz veselas rindkopas no cienījamā šefredaktora paša rakstu darbiem. Kā par brīnumu, arī šie teksti tika tikpat nežēlīgi laboti... Darbs Minhenes redakcijā Ērika uztverē bijis intensīvs, spriegs un nopietns, taču arī svētki tikusi nopietni svinēti: redakcijas telpas pārvērtās par pieņemšanas zāli, kur latviešu darbinieku ģimenes un citu tautību redakciju pārstāvji pulcējās pie latviski klātiem galdiem un viņa glāzēm. Atceros vienus Valsts svētkus, kad vakara noslēgumā igauņu kolēģi ar biroja krēsliem*

priecīgi vizinājās pa gaiteniem, brīžiem skaji saukdami – „Saldējums! Saldējums!”.

No „minijociņiem” Ēriks vēl spilgti atkailina kopīgu konspiratīvas vēstules sacerēšanu un nosūtīšanu kolēģei Līgai Morusai (skat. JG274:27-28), pēc pārliecības stingrai veģetārietei. Vēstules sūtītājs – it kā kāds Līgas pielūdzējs kādā Latvijas kolhozā, viņas raidījumu slavinātājs, kurš kā pateicību solījis nosūtīt uz viņas adresi Minhenē lielu kolhoza desas luņķi. *Šis mazais viltojums prasīja samērā rūpīgu darbu. Bija jāorganizē padomju pastmarka, ar roku jāizveido attiecīgs zīmogs utt.* Diemžēl, mazliet satriekts zūdās RL Latviešu redakcijas darbinieks Ēriks Rūsis: *pūles tajā reizē pilnībā neattaisnojās, jo kolēģei uzreiz radās aizdomas par mistisko desu.*

* * *

Jau no paša sākuma RFE/RL darbiniekiem jāpieredz dažādu krīžu periodi, kas turpinās visriņķī arī 70. gados, kaut arī baltiešus tieši neskar. Darbinieku atlaišanas, kuru sākums meklējams jau 60. gadu pašās beigās, kad darbu zaudē ap 500 cilvēku. Starptautiskās Olimpiskās komisijas oficiāla žurnālistu statusa morāli nosītoša nopiešķiršana RFE/RL pārstāvjiem Ziemas olimpiādē Insbrukā, neraugoties uz Baltā nama un kongresmeņu asiem protestiem, kam pievienojas virkne vētraiņu, stabilitātei nekalpojošu norišu, to vidū pastāvīgās maiņas „politikas dēļ” RFE/RL vadībā. Pēc astoņiem gadiem RFE direktora postenī demisionē (1975) Durkijs (William P. Durkee), „CIPa laikos” (līdz 70. gadu sākumam) viens no starptautisko operāciju vadītājiem. Seko arī citas amatpersonas „biezajā galā”, to vidū ilggadējais RL direktors Sardžents (Howland H. Sargeant). Abus raidītājus, kas apvienojas (1976.1.X), uzņemas vadīt bij. CBS TV ziņu nodaļas vadītājs Mikelsons (Sig Mickelson), no kura vadības groži pēc nepilniem diviem gadiem nonāk akadēmiķa, vairāku ASV universitāšu rektora un bij. vēstnieka Kenijā Fergusona (Glenn Ferguson) rokās – līdz 1982. gadam, kad RFE/RL vadībā uz dažiem gadiem tiek nozīmēts bij. Ņujorkas štata senators Baklijs (James Buckley).

Tam visam pievienojas nopietnas nesaskaņas RFE/RL darbinieku vidū, kas pieņemas spēkā pēc ukraiņu matemātiķa un literāta, disidenta Leonida Pljuščā referāta „Padomju Savienības židu emigrācija” radiopersonālam Minhenē 1976. gada februārī, neilgi pēc viņa izlaišanas no PSRS. Kā atceras Mikelsons (*America's Other Voice*, 1983:251),

īpaši kodīgu atbalsi izraisa raksturojums „Eiropas entropija” attiecībā uz jauniebraucējiem. Tas ir arī laiks, kad vairākas redakcijas, visvairāk vislielākā – Krievu redakcija – sāk līdzināties cīņu arēnai, galvenokārt sakarā ar atsevišķu iebraucēju nozīmēšanu redakciju hierārhiju piramidās virs ilgus gadus nostrādājušiem darbiniekiem, kuri piedevām tiek apsūdzēti „antisemitismā” (kas visumā ir bezjēdzīgs lietojums, jo daudzu citu vidū bez žīdiem, kā vēsta valodnieki un etnogrāfi, pie semītu valodu grupas pieder arī arābi). Agresivitāte bezmazvis sasniedz fizisku kautiņu līmeni. Ne par velti rudens mēneši iegūst „Minhenes 1976. gada oktobra revolūcijas” slavu. Dažu gadu laikā židu tautības darbinieki Krievu redakcijā sastāda 32%, kas 90. gadu sākumā jau sasniedz 50% – tā savi grāmatā *Radio Free Europe and the Pursuit of Democracy: My War Within the Cold War* (New Haven-London: University of Yale Press, 1997:65) vēsta BBC Ungāru redakcijas darbinieks Dr. Urbans (George R. Urban), RFE direktors 80. gadu pirmajā pusē. Vairākās redakcijās vadošie darbinieki tiek nomainīti, vācu tiesas tiek pārpludinātas ar sūdzībām un pretsūdzībām, no Vašingtonas ierodas situācijas izmeklētāji. Kričlova (James Critchlow) vadītās BIB izmeklēšanas komisijas ļoti nelabvēlīgais Krievu redakcijas darbības novērtējums (1978) gandrīz momentā kļūst par *cause célèbre* pēc nonākšanas amerikāņu manipulatīvajos plašsaziņas avotos. Pa sīkākam konfliktam atgadās arī dažās citās tautību redakcijās. Attiecības starp BIB un oficiālu pieprasījumu spilēs nonākušajiem RFE/RL vadītājiem kļūst ievērojami saspringtākas.

Turpinājums sekos

Vizma Belševica un Jānis Trapāns Minhenē (1991)

Foto: Rolfs Ekmanis

Uldis Siliņš

ATSKATĪTIES,
PASMAIDĪTDP CAMP ALT-GARGE
(1945-1946) – VI

DRaugi. Man bēgļu nometnē ātri atrodas draugi, visi vecāki par mani. Daudz mētājos kopā ar Tālivaldi Stūrestepu jeb Stepiņu un Ēvaldu Paegli. Daudzi bija domājuši, ka arī es būšu vienā no vecākajām klasēm. Pārsteigums – tikai pirmajā. Ēvaldam ir nometnē arī māte, Stepiņš ir vieninieks. Ēvalds staigā apkārt tādā kā militārā uniformā tumšā haki krāsā. Iesaukums viņam bija gājis garām. Viņi abi ar Stepiņu apmeklēja ģimnāzijas 4. klasi. Stepiņš ir bijis leģionā. Viņa runā var saklausīt viegla izloknes pēdas, mutē trūkst priekšzobu, un tie, kas redzami, nav labā kārtībā. Stepiņam kaut kur Vācijā atrodas kāds radinieks, pie kura viņš aizbrauc ciešos un pēc laika pārrodas nometnē jaunā uzvalkā un ar jauniem zobiem mutē. Stepiņš ir skolas prefekts. Viņa publiskās runas skolas sarīkojumos seko zināmam šablonam: vispirms muldās kā pa ķešu, tad pieņem pamatstāju. Tā ir zīme, ka tūlīt būs beigas un sekos patriotiskais moments – kaut kas par Latgales zilajiem ezeriem, Dzintara jūru, ozolu birzēm. Lai nu runātājs kāds (viņa ievadraksti *Ausmā* bija daudz labāki), Stepiņš bija lāga zellis.

Vismaz viens vācu skuķis mums ar Stepiņu var pateikties par savu dzīvību. Mēs ziemā vienā no Pielbes dīķiem viņu izglābām no noslikšanas. Meitene bija iekritusi neaizsalušā daļā, ķepurojās uz muguras, reizēm jau paiedama zem ūdens. Arī mēs ar Stepiņu, kurš bija galvenais glābējs, ielūzām. Skuķi izvilcām, un tas aizgāja raudādams mājās. Sienas avīzē lai tikām (uz ziņu dēļa pie ēdamzāles sienas). Redaktors bija pat aizgājis dīķi mērit, bijis ļoti dziļš. Var jau būt, bet minētais skaitlis

No Ulža Siliņa arhīva. No kr. 1. rindā: V. Sermule, Dz. Zariņa, neatpazīta. 2.r.: neatpazīta, M. Valtere, neatpazīts, neatpazīta. 3.r.: V. Zariņa, U. Siliņš, A. Krūmiņš, E. Pauliņa, A. Kučeris.

man likās pārspīlēts. Mēs bijām dienas varoņi veselu dienu.

Labs čoms man ir Arvīds Krūmiņš, izbijis autobusa un SD šoferis. Viņš brauca ar nometnes ambulances mašīnu. Mēs staigājām apkārt pa vakariem stundām ilgi un viņš man stāstīja par savu sievu, kas palikusi Rīgā. Skumjas pēc sievas gan pārāk ilgi nevilcās. Drīz Arvīdam atradās vācu brūte. Viņš bija privileģētā stāvoklī, jo bija pašam savs buduārs – SK mašīna. Sieva vairs netika pieminēta. Mēs uzturējām sākuma gados sakarus arī Austrālijā. Bijām ļoti sadziedājušies. Mūsu speciālnumurs bija duets – *Augstienē pie Madonas*. Otrs čoms man bija leģionārs Valdemārs Deklavs, saukts Deķis, gara auguma volejbolists un basketbolists. Viena no mām 1945. gada draudzenēm bija Dzintra Zariņa, ap 20 gadu veca. Ieraksts manā dienasgrāmātā: *Dzintras raksturs pilnīgi atbilda viņas vārdam „Atombumba”. Ekscentrisms bija galvenā „viela”, kas piepildīja mazās Dzintras būtni. Un tomēr viņas dēļ es biju ar mieru atsacīties domāt pat par Valiju Sermuli, ar kuru daudzējādā ziņā viņa nemaz nevarēja salīdzināties. Jāsaka tāpat kā Gundegai: „Kā māns, kā burvība...” (Brigaderes Princese Gundega). Pēc 6 mēnešiem burvība beidzās.*

Valija Sermule man vienu brīdi dikti patika. Viņa sagājās ar savu klases biedru Visvaldi Bokumu. Reiz abi bija sastrīdējušies, un pēkšņi manā priekšā pavērās zelta izdevība: sarunājām abi randiņu, resp., ka vakarā iesim kopā uz kino. Visu pēcpusdienu staigāju dažus kilometrus virs Septītām debesīm, vakarā nonācu ar blikšķi atkal uz zemes. Abi bija salabuši. Noskatījāmies filmu katrs no sava stūra. *Sic transit gloria mundi!* Tā man līdz 1948. gadam bija tikai simpātijas, bet nevienas štendīgas brūtes.

TEĀTRIS. Es biju sagudrojis, ka jāuzved revija. Ne man bija sižets, ne arī kāda jēga, kā tās lietas jādara. Vispirms Nadziņu Andrejam, kurš ļoti zīmēja, tika pasūtīnātas dekorācijas skices. Andrejs tās arī uzzīmēja, pie tam krāsās ar baloniem visās malās. Mana stulbā ideja tika tikpat stulbi ilustrēta. Sarunāju aktierus. Miļicu Gunārs, kurš bija labs komiskās izdarībās, bija mans galvenais deļotājs. Tā faktiski nebija deļa, bet tāds skrējienis ar komiskiem lēcieniem. Grūti aprakstīt, bet izskatījās jociģi. Noturējām pat pāris mēģinājumus. Bet, kad es mēģināju sarunāt Paegles Ēvaldu – viņam kā indiānim ar kādu skuķi bija paredzēts dziedāt „Mīlas sauciens maigs”, viņš mani pasūtīja uz poda. Ne viņš spraudis spalvas matos, ne dziedās. Saprātīgs cilvēks Ēvalds. Arī Juris Soikans bija padzirdējis par maniem plāniem un bija par nodomu izteicis labvēlīgi. Projekts mira dabīgā nāvē. Man liekas, ka es arī nopietni nedomāju, ka tur kas iznāks. Bet fantazēt ir jauki. Kā dziesmā dzied: *But I can dream, can't I?* Es to izvedu dzīvē pāris desmit gadus vēlāk Sidnejā.

Teātra spēlēšana pie latviešiem ir tik pat populāra kā kora dziedāšana. Skatuves mums nebija, bija tikai tāds paaugstinājums ar priekškaru. Zāles griesti bija arī skatuves griesti. Leišiem un igauņiem savas zāles nebija un saviem sarīkojumiem lieto-

ja mūsējo. Nometnes teātrī režiju no sākuma vadīja M. Valtere-Einberga, aktrise-režisore, strādājusi Jelgavas teātrī, Liepājas drāmas un operas teātrī. Viņai bija meita Vija un dēls Juris. Kad viņa 1947. gadā pievienojās Libekas latviešu teātrim, Alt-Garges teātri vadīja mans tēvs. Izceļoja uz ASV. Vija Einberga-Rūķe guva Kanādā pie latviešiem ievēribu ar saviem trinišiem. Dēls Juris Valters ir sekojis mātes pēdās.

Pirmais iestudējums bija A. Gūtmanes-Šteinbergas sacerētā jauniešu ludziņa *Izpalīgi*. Gūtmane bija pamatskolas skolotāja, kurai viss bija vai nu melns vai balts. Viņa, kā saka, bija morālā pavarda sargātāja un rūpējās par tīrību domās un darbos. Sanācām interesenti kopā uz tādiem kā kursiem, Valteres vadībā. Mēs bijām kādi desmit – atceros pāris kundzītes, kas vairs nebija pirmā pumpurā, un mazu, stāvīgu *Butch* tipa jaunavu. Viņa it kā dienējusi 15. divīzijā. Valtere bija pilna apbrīnas. Nezin, kādi bija viņas pienākumi 15. divīzijā, bet nometnē viņas uzdevums bija rūpēties par sieviešu komunālo pirti. Luga bija uzrakstīta īsti skolmeistariski, pilna didaktikas. Kad es pirmajā mēģinājumā skaļi nolasīju savu lomu, visi, ieskaitot Valteri, smējās, jo es savu tēlu uztvēru kā caur un cauri šaržētu. *Nē, nē, nē, tā Valtere, jūs esat domāts varonis, cēls jauniētis ar ideāliem...* Ideāliem!!! Mans Dievs, kā var sacerēt tāds didaktiskus mēslus! Es lūdzos, lai mani nomaina. Dievojos, ka neesmu lomai piemērots. Nevarot atrast citu.

Man ar Gūtmani iznāca darišanas vēlāk Sidnejā, kad viņa lasītāja vēstulē uzbruka manai lugai *Ķemermiestīņā*. Tā bija aizskārusi viņas kristāldzidro dvēseli. Mēs bijām kvit. Viņas luga arī bija aizskārusi manu ne tik dzidro dvēseli. Pirmizrāde bija 1945. gada oktobrī. Galu galā jau nospēlēju. Bija grūti, tik grūti. Otrais iestudējums bija Rūdolfa Blaumaņa *Zaļļi*. Tur es pie lomas netiku.

UZ SKOLU. Pēc gada pārtraukuma atkal uz skolas sola. Apstākļi ir diezgan bēdīgi. No sākuma trūkst mācību grāmatu, par laboratorijas iekārtām nemaz nerunājot. Bez pēdējām bija jāiztiekt visu skolas laiku. Mūsu galvas tiek pildītas ar teoriju. Alt-Gargē trūkst arī piemērotas skolas telpas. 1946. gadā uz ceļ jaunu skolas ēku divām klasēm. No rīta uz skolu iet jaunākās klases, vecākās pēcpusdienā. 1945. gadā ģimnāzijā darbojās tikai četras klases. 5. klasē bija pieteikusies tikai viena skolniece, kas spiesta pārcelties uz citu nometni. Pirmajā klasē iestājas arī viens otrs bijušais gaisa izpalīgs, jo nekas cits nav ko darīt, bet tie drīz atbirst.

Mūsu veselības interesēs UNRRA bija izlēmusi, ka līdz 14 gadu veciem bērniem reizi dienā jādod karote zivju eļļas. Nezin kāpēc, šis rīkojums tiek attiecināts arī uz ģimnāzijas 1. klasi. Nostāda mūs visus rindā. Skolotāja ar karoti un zivs eļļas pudeli rokā pie rindas pirmā gala. Saņēmējam mute vaļā kā vārnēnam. Iegrūž karoti mutē! Klunks! Velns, kur riebigš šķidrums! Mute atkal vaļā. Otrs skolotājs tajā iebāž karoti marmelādes. Tas jau drusku labāk, bet riebigā garša mutē pilnīgi neizzūd. Pēc 1945.

gada mums vairs zivju eļļu nedod. Ģimnāzistiem izsniedz arī mēnesi pāris tāfelītes šokolādes.

SKOLOTĀJI. Pirmais ģimnāzijas direktors bija Daugavpils Technikuma skolotājs, mag. mat. J. Žagars. Viņu nomainīja Valsts teknikuma direktors, tvaika mašīnu speciālists V. Frīdenbergs. J. Žagars mira Sidnejā 2006. gadā, V. Frīdenbergs – Adelaidē 1970. gados. Frīdenbergs bija liela, impozanta auguma, autoritātas dabas, bet ne bez humora izjūtas. Viņš ātri izpelnījās *Vecā krampja* palamu. Frīdenbergs likās itin glaimots, jo krampi vis tik viegli nevarot atlikt. Tur nu viņam bija taisnība. Viņš pasniedza fiziku. Ojārs Celle man raksta: *Kā atceros no fizikas stundām, viņam bija arī labs humors. Klasiskas bija viņa fizikas stundas. Pamanījis pa logu garām braucošu tvaika lokomotīvi, viņš sāka uz tāfeles zīmēt kā tās tvaika katls, vārsti, cilindri un viss cits darbojas. Viņa vokabulārijā nebija visiem tvaika mašīnas atribūtiem latviskie nosaukumi. Viņš izlīdzējās teikdams: un šito padarīšanu dzen tvaiks, un visa tā būšana caur šito štruntu griež riteņus un iet uz priekšu. Mēs visi rījām smieklus un visu ko vēl ilgi saucām par padarīšanām, būšanām un štruntiņiem. Cita starpā viņš domāja, ka meitenes fiziku zina tikai uz 3 ar krustu. Vienīgais izņēmums bija Irma Freimane, kas viņam patika, jo saprata matemātiku. Viņš viņai vienīgai fizikā ielika piecnieku.* Arī Frīdenbergs nonāca ar kundzi Alisi Austrālijā, Adelaidē. Viņu dēls Jānis pārnāca no kara un apprecēja vienu no mūsu ambulances māsiņām. Jānis tagad ir miris. Frīdenbergu meita Marianna bija pamatskolas skolotāja. Žagars turpināja pasniegt matemātiku vecākām klasēm. Atzīmes savā grāmatīņā viņš lika šifrā. Ja uzdevums nebija pareizi izrēķināts, tad teica: *jūsu tilpiņš ir sabrucis*. Viņš bija apprecējis Latvijā vienu no savām skolniecēm. Ģimenē auga dēls. Žagars ar savām izdarībām reizēm krasi atšķīrās no tradicionālā skolotāja prototipa.

Ja jautājam, kādus slavenus dēlus Alt-Garge pasaulē ir devusi, tad vispirmām kārtām no man zināmiem cilvēkiem jāmin Juris Soikans – jau toreiz ļoti dinamisks, 25 gadus vecs jauneklis vēlākais pedagogs, mākslas zinātnieks, RTU Goda doktors. (Te nu es varu nonākt uz „slidena ledus“, jo par daudzu mūsu nometnieku vēlākām gaitām es nekā nezinu. Par Alt-Garges slavenām meitām galīgi neko.) Spējīgs? Noteikti. Ne velti viņš kā gleznotājs vēlāk guva internacionālu slavu. Patikams? Ne vienmēr. Juris sev Alt-Gargē atrada arī draudzeni, ļoti patīkamu personu, vārdā Ninu Žiglevicu, ko vēlāk apprecēja. Es pie sevis nobrīnījos, kas tā par sievieti, kas grib Soikānu ar labu precēt. Bet tas bija toreiz. Ģimenē divas meitas. Tagad miris. Viņš 2. klasē bija mans ģeometrijas skolotājs. Viņa stundas mēs gaidījām ar lielu nepatiku. Viņš izgāja uz skolnieku iebaidīšanu, man liekas, ka viņam patika, ka no viņa bīstas. Ienāk klasē, ar troksni nosviež savu portfeli uz galda. Nāves klusums. Jautājumi seko viens otram tādā ātrumā kā „kaulu zāga“ šāvieni. To mērķis laikam bija likt skolniekam ātri domāt. Tas darbojas pie studentiem, kuriem ir laba matemātiskā domāšana, bet mēs, izņemot Neimaņa Birutu, ar to nevarējām lepoties. Katrā ziņā viņš ar savu iztu-

rēšanos panāca, ka mēs uz ģeometrijas stundām gājām kā pie zobārsta. Vienreiz mums izdevās atmaksāt viņam par mums nodarītām „pārestībām”. Skolas sarīkojums. Mielastā visi, *učūki* un *učēļņiki*, sēžam pie galdiem. Katram galda karte ar vārdu un pantīņu vai izteicienu, kas raksturo attiecīgo personu. Smagsvāriem tos rakstīju es, to starpā arī Soikanam. Tad visi tiek uzaicināti nolasīt, kas uz galda kartes rakstīts. Mūsu lielais moments ir klāt. Soikanam uz galda kartes rakstīts: *Valdi pār sevi un tad pār citiem!* Ho, ho, ho... taisni acu starpā! Jābrīnās, ka represīvais aparāts neveica pēc tam nekādu izmeklēšanu. Drošvien, pateicoties pašam Soikanam. Tā bija kaila reputācijas slepkavība gaišā dienas laikā. Kad tikāmiem pēc 50 gadiem, mūsu attiecības bija ļoti draudzīgas. Soikans mums pasniedza arī speciālu priekšmetu – mākslas izpratni. Izpratnes stundās viņš bija pavisam cits cilvēks. Es tiku daudz no viņa mācījies par glezniecības virzieniem, gleznotājiem. Ja es kaut ko no tās lietas zinu, tad man par to jāpateicas viņam. Reiz viņš mums uzdeva sarežģītu domrakstu (tēmu neateros, kaut kas par emocijām). Mans klases biedrs Nadziņu Andrejs bija norakstījis īsu definīciju, bet es rakstīju plašu apcerējumu. Cik nu tas attiecās uz pašu tematu, tā cita lieta, bet Soikānam tas patika. Vai no 10 līdz 12 cilvēkiem vēl kāds ko iesniedza, nezinu. Viņš eventuāli pārcēlās uz Libeku, kā saka, uz plašākiem ūdeņiem.

Algebru 1. klasei pasniedza T. Apinis. Gauži lādzīgs vecpuišs, kas algebru mācīja ar lielu sajūsmu, sliktas atzīmes negribēja likt, un sagaidīja no mums tikpat lielu entuziasmu algebras laukā. Dzīve un mēs viņu ātri izmācījām, ka arī tiem, kas baro, kož rokā. Mēs viņu saucām par *Santimetru*. Viņš bija mūsu rokudarbs – pašu veidots divkosis. Viņam noteinē bija māsa-invalidē.

Mums bija labs čoms, elektriķis K. Bite. Pierunājām viņu mācības gada beigū konferencē, kur tika pārrunātas audzēkņu sekmes, ievilkt skolotāju istabā noklausīšanās ierīci. Pirmās reizēs tā būšana nestrādāja, bet pēc kādiem pāris gadiem – *folltrefer!* (no vācu *Volltreffer* – tiešs trāpījums). Tur mēs atklājām, ka ir pavisam divi Apiņi – klasē mūsu aizstāvis, pie skolotājiem negatīvu ziņu pienesējs. Skolotāji brīnījās, kā mēs zinām, kas runāts skolotāju istabā, un mēs atkal brīnījāmies, kā viņi zina, kas notiek pie mums.

Bet atgriezīsimies atpakaļ pie jau minētā skolas sarīkojuma un galda kartēm. Apiņa pantīņš: *Kas tad tas par putnu bija, / Nakti līda ezerā – / Dzeltens knābis, melna spalva, / Daudzas bumbas pakājā. Santimetra* ģimīs pēc vizītkartes nolaišanās bija pilns nesaprašanas un aizdomu, jo viņš, acimredzot, zināja, ka pantīņš savā oriģinālā formā ir nepiedienīgs un divdomīgi rupjš. Bet viņam jauca galvu vārds *daudzas*, ko es, lai duļķotu ūdeni, bija pielicis. Ja notiktu pratināšana, man atbilde bija gata: *Kā, tā ir ūdens vīstiņa! Kad tā ienirst, augšā nāk burbuļi. (Neņem man' ar pliku rok' / es prot' dejot lambetvōk!)*

Ģeometriju mācīja Pauline Ziedaine, jauka dāma. Viņa bija tālu priekšā saviem konvencionāliem laika biedriem. Skolotāji aizliedza kožlāt klasē kožlājamo gumiju, izņemot Ziedaini, kas atzina, ka tas esot veselīgi. Viņas piemiņai meita Maija ir nodibinājusi pie Vītola fonda stipendiju. Dabas zinības pasniedza *Torpiņš*, istā vārdā Bērziņš, bet mums viņš bija un palika *Torpiņš*. Viņš runāja dialektā, kādā es īsti nevaru pateikt – bija uz latgaliešu pusi. Viņa runa cēlās un krita no pianissimo uz forte un atpakaļ uz pianissimo. *Un ka–tram TOR–PI–NAM IR SEP–TI–ŅI CER–me–niši...* No tā brīža Bērziņš kļuva par *Torpiņu* un viņa bērni, kuru bija kāds pusducis, par *cermenišiem*. Sievas M. Bērziņas vārds? Kā citādi, kā *Torpiņiene*. Viņa pasniedza vecākām klasēm vācu valodu. *Torpiņš* dzīvoja Igaunās un viņam pie mājeles bija pašam savs sakņu dārziņš. Trigonometriju kādus semestrus mums pasniedza K. Caune. Džentlmenis caur un cauri. To nevar teikt par mani. Es nemācījos un klases darbos šmaucos. Viņš man būtu izdarījis pakalpojumu, ieliekot divi, bet viņš likās neko nemanām. A. Mezīte, vecmeita jau gados, runāja alūksniešu izloksnē un pasniedza mums, jaunākām klasēm, vācu valodu. *Steine izrunā kā Šteine, bet es esmu dzirdējusi, ka saka arī Steine...* Uzdotos atstāstamos gabalus bija jāiemācās no galvas. Mēs ar skaudību skatījāmies uz K. Milenbacha klasēm, kur skolnieki tika mudināti atstāstījumos lietot savus vārdus. Es nolēmu uzņemties cīņu tikt no Mezītes vaļā. Pārrunāju lietu ar Celles Ojāru, kuram arī Mezīte krita uz nerviem. Norunājām sarīkot mūsu klases audzēkņu vakaru, ielūgt Mezīti, kur tad Ojāra klātbūtnē es viņai izteikšu klases vārdā neuzticību. Ko gan cilvēks visu nedara izglītības labā. Runāts, darīts. Nabaga Mezīte bija glaimota, ka ielūgta tikai viņa, bet tas nevilcās ilgi. Pateicoties manas mātes popularitātei, viņa negāja pie direktora, bet tieši pie viņas. Ģimenes inkvizīcija mani ņēma priekšā, lika atvainoties un pat saņēmu no tēva pirmo un vienīgo reiz viegļu plauku. Man liekas, ka tā tika dota vairāk modes pēc, jo man nekādu savtīgu, huljigānisku mērķu nebija. Prasīju Ojāram, vai viņam arī likts atvainoties? Nē. Gāju viens pats. Ar to pašu mana *Via Dolorosa* beidzās. Nākamo gadu mācījāmies pie Milenbacha. Pavisam cita opera! Dēdelsdorfā Ojāru izmeta uz trīs dienām no skolas, jo Mezīte viņu nosūdzēja, ka viņš viņai rādījis vietu, kurai cilvēks sēž virsū. Ojārs to vēl tagad uz stingrāko noliedz.

4. klasei angļu valodu pasniedza Ņina Žiglēvica, vēlākā Jura Soikana sieva. Vēl viens skolotājs angļu valodā bija jau iepriekš minētais R. Zalāns. Pie viņa visi noteiktie artikuli ar sarežģītu *th* skaņu tika izrunāti kā ze: *Ze rein in Spain rains mainly on ze plain*. Arī māc. Lazdas kundze, ļoti izskatīga dāma, kādu laiku bija angļu valodas skolotāja. Ļoti kautrīga, sarkst bez gaļa. Latīņu valodu pēc M. Smuļko īsu laiku mācīja „Jaunais” Ķirvelis, bijis zobārstniecības students, kurš pie riņķa zāģa bija pazaudējis kreisai rokai pirkstu. Šo roku viņš vienmēr turēja žaketes kabatā. Vienmēr labi ģērbies, vienmēr uzvalkā un ar kakla saiti. Es, guļot ambulancē ar dzeltonu slimību, sadraudzējās ar viņa tēvu – „Veco” Ķirveli,

strēlnieku virsnieku un Daugavgrīvas bataljona komandiera R. Bangerska adjutantū. Arī viņš ārstēja kaut kādas kaites, kas viņu drīz pieveica. Viņš man stundām tika stāstījis par savām strēlnieku gaitām. Es biju fascinēts klausītājs.

Latviešu valodas skolotājs 1. klasei bija J. Čirulis. Viņa jājamzirdziņš bija tautasdziesmas. Arī viņš ātri izpelnījās kādu palamu, kas pagaisusi no atmiņas.

Par viņu mūsu pagrīdes žurnālā *Lūriķi* bija lasāms: Vējiņš svilpo aptiekā, / Pudelītes skalodams, / Čirul's savā barakā / Tautas dziesmas skandinā.

Mūsu pagrīdes izdevuma *Lūriķa* cenzors. Viņš bija arī skolas inspektors. Čirulis 1946. gadā pārcēlās uz citu nometni. Esmu dzirdējis, ka viņš Vācijā ticis nogalināts. Ķīmiju 1. klasei pasniedza Vējiņš, saukts *H2O (Hašdivio)*, arī *Cucurbita pepo* (ķirbis). Mazs, lādziņš un apaļš. Viņš laikam bija bijis aptiekars kādā provinces pilsētā. Zīmēšanu pasniedza Arnolds Ozols-Ozoliņš. Es biju noteikti viens no viņa visneapdāvinātākajiem skolniekiem. Ozoliņš, nebeidzis Mākslas akadēmiju, bija jau no 1941. gada kā brīvprātīgais izstaigājis Krievijas kara laukus, bijis apakšvirsnieks un vada komandieris, visbeidzot kara ziņotājs. Viņam ar mani vēlākos gados bija daudz kopēju gaitu (viņa meita Karina ir mana un manas sievas Ilzes krustmeita). Viņš bija Soikanam palīdzējis pie cikla *Bēgļi* sagatavošanas, un ņēma ļaunā, ka viņa vārds nekur nav bijis pieminēts. Es gan īsti nesapratu, kāpēc Soikanam būtu jāmin savus tehniskos palīgus, Ozoliņš-Ozols jau būs palīdzējis tikai ar iekrāsošanu, bet tad Arnoldam bija tendence saskatīt pārestības, kur tās bija un nebija. Viņš sagājās ar kādu kundzi, kas pameta ģimeni, un abi aizbrauca uz kādu citu nometni. Ozoliņš-Ozols aizbrauca uz Austrāliju, bija Adelaides latviešu teātra dekorators un viens no latviešu sabiedrības pilāriem. Viņš Austrālijā apprecēja vienu no bijušām Alt-Garges pamatskolniecēm. Izšķīrās. 1990. gados viņš atgriezās Latvijā, kur nomira. Ģimenei dēls un meita.

Mana māte Elza Siliņa mācīja latviešu valodu ģimnāzijas vecākajām klasēm, Ojāra māte Anna

No R. Āboltiņa arhīva. Ģimnāzisti. Stāv skolas direktors V. Frīdenbergs. No kr. 1. rindā: K. Rutka, L. Šmite, M. Bokuma, Dz. Sudraba, I. Gerharde, I. Freimane. 2. rindā: E. Babāne, B. Neimane, V. Damme, V. Einberga. 3. rindā: T. Stūresteps, U. Siliņš, J. Gargurnis, V. Martinsons, J. Zars

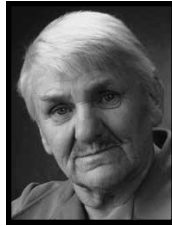

Celle – jaunākajām. Par manu māti man raksta Dz. Celinska-Sika: *Viņa bija mūsu klasei latviešu valodas skolotāja. Viņa ienāca klasē smaidoša, laiņa un ienesa visu latvisko līdz. Viņa manus domrakstus izlasīja visai klasei un teica: „Tā tam jābūt.” Un galā lika pieci.* To pašu man raksta viņas audzēkne, pamatskolniece Elga Gustiņa-Dāboliņa: *Elza Siliņa kundze bija mūsu klases audzinātāja. Viņa bija mana mīļākā skolotāja visās skolas gaitās. Bija skolotāji, pie kuriem patika mācīties un bija kauns, ja nezināja uzdoto vielu, bet bija daži, kurus skolēni mēģināja visādi nerrot un izvest no pacietības. Tāda bija vācu valodas skolotāja Meziņas jaun kundze (saukta Čiepa) un dabas zinību skolotājs Kampe (Kampītis). Pēdējo kādā stundā mēģināja izprovocēt Andris Palejs, kaut ko prasot par velnu vai ko tamlīdzīgu. Kampītis lika Palejam pašam stāstīt par velnu. To viņš arī darīja, tādejādi nokavējot laiku, un skolotājs nākamās stundas vielu vairs nevarēja izstāstīt, jo grāmatu nebija. Tā mēs neuzvedāmies ne pie M. Kampes kundzes, nedz pie Tavas mammās. Un pamatskolniece Aina Druviņa-Urdevica par māti: *Kad viņa ienāca klasē, visi bija tik klusi, ka varēja mušu dzirdēt lidojam. Viņa nekad nebārās, nekad nepacēla balsi. Ja mēs pie viņas kaut ko nebijām iemācījušies, tad mums bija kauns.**

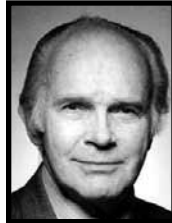
Minētais *Provocētājs* bija Andris Palejs, vēlākais Dr.h.c. ing, būvinženieris, Rīgas Tehniskās universitātes Goda doktors. Viņš par nopelniem Latvijas tehnisko zinātņu attīstībā saņēmis TZO ordeni (IV šķiras). Vēl apbalvots ar *Meritorious Service medal*. Ķīmiju vecākām klasēm kādu laiku pasniedza Zaica jaun kundze. Viņa kopā ar spiestuves īpašnieku K. Grauzi bija bijuši LU ķīmijas profesora asistenti. Pēc V. Kūliņa demisijas par sporta skolotāju nāca Jēkabs Kalderovskis, kurš bija arī nometnes sporta vadītājs. Viņa laikā 1946. gadā izbūvēja āra basketbola un volejbola laukumu. Basketbola laukuma virsma bija cieši nopresēts māls. Nebija driblam ideāla, bet iztīkt varēja. Meitenēm rokdarbības pasniedza M. Rupeka, rokdarbniece, gleznotāja un ļoti plāpīga dāma, Vijas un Dzintras Zariņas vecmāmiņa. Vairāk skolotāju no sākuma gadiem nenāk prātā. Vismaz manējie visi, šķiet, ir uzskaitīti. □

Dramaturgs, režisors un žurnālists Uldis Siliņš, viens no Sidnejas Latviešu teātra (1951) dibinātājiem, par nopelniem teātra mākslā saņem Kr. Barona Prēmiju (1976), arī Spodra Klauverta Piemiņas fonda balvu. Lugas un humoristiskie skeči apkopoti krājumos *Konservēts latviskums* (1969), *Letiņi nezudīs* (1977) un *Kad pārņāksi, bāleliņ* (1984), bet bērnu lugas – *Spēlēsim teātri* (1969), divos sējumos kopā ar E. Siliņu). JG iespiestas Ulža lugas *Aijā žūzū, lāča bērns* (207-208, 1996-1997) un *Zem dienvidu krusta* (210-211, 1997). Izdod novadpētniecisku grāmatu *Mēs esam carnīkavieši. Pastaiga pa novada vēsturi, 1211-1944* (Rīga: Elpa, 2002. 304 lpp. – skat. JG231:116-118). Aptuveni 10 gadus trimdas humora un satīras žurnāla *Rūgtais Apīnis* redaktors. Vairākas lugas izrādītas Latvijā. Bēgļu laikā kopā ar vecākiem nonāk Rietumvācijā, bet pēc Lielās izklīšanas (1950) dodas uz Austrāliju. Dzīvo Sidnejā. Autobiogrāfisko piezīmju „Vācijā kara pēdējos mēnešos” sākums iespiests JG257, kam seko turpinājumi JG258(2009), 260-261 un 263(2010), 267(2011).

VEĻIEM pievienojas kultūras darbiniece Dr.med. **Aina Galēja-Dravniece** (1925-2013), žurnāla *Akadēmiskā Dzīve* ilggadēja redakcijas locekle, studentu stipendiju programmu (U. of Wisconsin – Madison & Eau Claire u.c.) izveidotāja, akcijas „Latvijas lepnums” laureāte, LU Goda biedre, TZO. ●●● Gleznotājs, arī fotogrāfs **Ēriks Dzenis** (1925-2014), deju pasaules atainotājs, baleta slavenību portretists, uzsāktās studijas LMA (1943), kuras vācu okupācijas laikā pārtrauca pretlikumīgā iesaukšana Latviešu leģionā, turpina politisko bēgļu nometnē – Latviešu mākslas skolā Eslingenā. Trimdas gaitās nokļūst Kanādā (1950), kur godalgots par darbiem grupu un solo izstādēs (PBLA KF godalgas 1997 un 2011 u.c.). Dzeņa tēvs Kārlis, Ozolu pagasta vecākais, deportēts uz Sibīriju (1941.14.VI). ●●● Filozofijas doktors, LZA korespondētājloceklis, LU Filozofijas un socioloģijas institūta vadošais pētnieks **Vilnis Zariņš** (1930-2014), pievēršas klasiskā humānisma vērtībām Latvijā, daudzu zinātnisku un publicistisku tekstu autors, izdevniecības „Zvaigzne ABC” pagātnes domātāju (Voltēra, Didro, Larošfuko, Dekarta u.c.) sērijas „Avots” redkolēģijas, Valsts prezidenta vēstures komisijas, Latvijas Gētes biedrības un RLB padomes loceklis. TZO. Viņa uzskatā *Latvija joprojām ir okupantu noziegumu satricināta. Tās atjaunošana pieņemamā līmenī vēl prasīs laiku un pūles.* (re)

Aina Galēja-Dravniece

Ēriks Dzenis

Vilnis Zariņš

Latviešu literatūra, it īpaši, dzeja, kļūva par manas radošās dzīves daļu. ●●● Rundāles pils direktoram, mākslas zinātniekam **Imantam Lancmanim** (29.X) Francijas **Ordenis mākslā un literatūrā** par *žilbinošo darbu Rundāles pili, dedzīgo humānismu, nenogurstošu kultūras dzīvīgumu, savas zemes kultūras glabāšanu.* To pasniedzot, Francijas vēstnieks Latvijā **Viskonti (Stefan Visconti)** citē rakstnieku **Malrō (André Malraux)**: *Le musée est un des lieux qui donnent la plus haute idée de l'homme* (Muzejs ir viena no tām vietām, kas sniedz visaugstāko ideju par cilvēku). Skat. arī plašu interviju ar Lancmani LU socioloģes **Dagmāras Beitneres** monogrāfijā *Mēs, zemieku tauta* (2012). ●●● Bij. valsts prezidentei, Prof. Dr. **Vairai Vīķei-Freibergai** ģenerāļa **Pulaska (Kazimierz Pułaski)** **Fonda Brīvības bruņinieka** balva – ar rokām izgatavota 18. gs. virsnieka parādes zobeņa kopija, ko fonds sadarbibā ar *Europejska Akademia Dyplomacji* piešķir par *brīvības, taisnīguma un demokrātijas popularizēšanu.* ●●● **VV-F** ievēlēja par Pasaules līderu alianses (**World Leadership Alliance**) un premjerministru foruma, **Madrides kluba (Club de Madrid)** – prezidenti (pirmoreiz sievieti šajā postenī!). ●●● **Eiropas cilvēka Latvijā** balva bij. premjeram **Valdim Dombrovskim.** ●●● Festivāla **Prozas lasījumi** (2013) galvenā balva **Ingai Žoludei** par stāstu „Rakstnieku nams”. ●●● Par godu Latvijas 95. dzimšanas dienai ir izveidota **Roberta Zuikas** tautasdziesmu krājuma **Lakstīgala** mobilā aplikācija vairāk nekā 100 tautasdziesmu vārdu un nošu ērtai atrašanai. ●●● Par darbu Gruzijas tuvināšanā Eiropas Savienībai **Svētās karalienes Tamāras ordenis EP deputātei Dr. Inesei Vaiderei.** ●●● **PBLA Gada balva** Zviedrijā mītošajai **Valentīnei Lasmaneij** par Latviešu Centrālās padomes darbības un bēgļu laivu kustības (1944-1945) dokumentēšanu. ●●● **Ojāra Vācieša** prēmijai no 17 dzejkrājumiem izvēlēts **Amandas**

CILDINĀJUMI – Sakarā ar **Imantam Auziņam** (1937-2013) par Ukrainas literatūras popularizēšanu piešķirto (21.VIII) ukraiņu dzejnieka, komponista/mūziķa un filozofa **Grigorija (Hryhorii) Skovorodas** (1722-1794) literatūras balvu **Dievišķo dziesmu dārzs** svinībās Latvijas vēstniecībā Kijevā bij. Ukrainas vēstnieks Latvijā **Rauls Čiļāčava** ieraksta viesu grāmatā arī šādus vārdus: *Negaidīti, bet uz visu mūžu manā dzīvē ienāca Latvija – burvīga valsts, ar visaptverošu kultūru un Eiropas tradīcijām.*

Žīdu glābēja Žana Lipkes memoriāls Balasta dambī, Rīgā

Foto: Ieva Čika

Aizpuriertes *Turp*. ●●● *Latvju Tekstu* dzejas balva Edvīnam Raupam par krājumu *Mirkļis šis un Mārtiņam Puļatam* par – *Nāk gaismā pati lampa*. ●●● Operdziedātājam Aleksandram Antonenko kā pirmajam nezviedram Josi Bjorlinga (Jussi Bjorling) balva. ●●● Sanfrancisko Mazā teātra dibinātājam un galvenajam dzinējspēkam, aktierim/režisoram Laimonim Siliņam balva *Spēlmaņu nakts 2013* (23.XI) par mūža ieguldījumu Latvijas teātra mākslā. ●●● Guntaram Godiņam Somijas Lauvas Bruņinieka ordenis (Suomen Leijonan ritarikunta) par somu literatūras latviskošanu. Viņš saņēmis (2005) arī Igaunijas prezidenta Baltās zvaigznes ordeni (Valgetähe teenetemärk). ●●● ALAs ilggadējais biroja vadītājs Raitis Eglītis ir viens no 32 Latvijas Atzinības krusta saņēmējiem. ●●● PBLA KF Goda diplomu Gotamam post mortem (Nic Gotham) par dzeza mūzikas attīstību Latvijā un latviešu mūzikas popularizēšanu Kanādā, Jasunori Kikuči par Latvijas un Japānas mūziķu sadarbības veicināšanu, prof. Andrejam Plakanam par grāmatu *A Concise History of the Baltic States* (2011), Astrai un Jānim Reveliņiem par O. Grīna tautas mākslas muzeja izveidošanu; Atzinības raksti JG lidzstrādniecei Lāsmāi Ģibietei un Guntai Rudzītei par darbību presē. ●●● Nobela prēmija (2013) literatūrā kanādietei Alisei Monrō (Alice Munro), „mūsdienu mazo stāstu meistare”, dažkārt pārvērtētai – *Antona Čehova lidzniecība* viņa nav. ●●● Nobela Miera prēmija (11.X) OPCW (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*) jeb Ķīmisko ieroču aizlieguma organizācijai, dib. 1997), kurā sadarbojas 198 valstis, lai radītu no ķīmiskā bruņojuma brīvu pasauli. ●●● Bukarestē notikušajā Austrumeiropas un Centrāleiropas arhitektūras triennālē galvenā godalga kategorijā „Sabiedriskās ēkas” arhitektei Zaigai Gailei par žīdu glābēja (vēcu okupācijas laikā) Žaņa Lipkes memoriālo veidojumu Ķīpsalā, Mazajā Balasta dambī 8. ●●● Knuta Lesiņa balva (Mineapolē, ASV) klarinetistam Haraldam Klīpam (Salaspils) un pianistam Kārlim Tirzītim (Ogre). ●●● Anšlava Eglīša un Veronikas Janelsiņas fonda balvas – prof. em Dr. Andrejam Plakanam un JG lasītājiem labi pazīstamajam Frankam Gordonam (skat. JG270:29-31). ●●● *Expo 2013* Ķīnā godalgotas Cēsu audējas Māra Krieviņa un Dace Migliniece. ●●● Latviešu valodas aģentūras / Latvijas Žurnālistu savienības konkursa „Valodas stāstnieks 2013” uzvarētāji – Elīta Veidemane, Lāsma Ģibiete, Jana Rubiņčika, Laima Ozola, Ingūna Mīze, Ilze Brinkmane, Imants Viksne, Inga Kļava, kā arī periodikas izdevumi *Latgālys Radejys*, *Rīgas Laiks* un *Zaļais Circenis*. ●●● Pasaules labākie pludmales volejbolisti Aleksandrs Samoilovs un Jānis Šmēdiņš iegūst *World Tour* titulu. (vg) (re)

JAUNIZDEVUMI

LATVIEŠU RAKSTNIEKI CITVALODĀS – Angliski ir iznākusi eiroparlamentārietes Sandras Kalnietes grāmata par Tautas frontes laiku *Es lauzu, tu lauzi, mēs lauzām, viņi lūza* jeb *Song to Kill a Giant: Latvian Revolution and the Soviet Empire's Fall* (skat.

34. lpp.). ●●● Noras Ikstenas grāmata *Dievmātes draudzene* vienlaicīgi iznākusi gan latviešu, gan gruzinu valodās, par pamatu ņemot pēdējo gadu notikumus Gruzijā un tur sastapto ļaunu stāstus. ●●● Ilze Bērziņa grāmata *A True Love story* aicina noticēt laimīgām beigām un izvadā lasītāju bēgļu ceļā no Latvijas uz Vāciju un tad Kanādu, uz Parīzi un atpakaļ, un visbeidzot – pēc romantiskiem piedzīvojumiem un traģiska zaudējuma – nokļūst Meīnā, ASV, kur viņa beidzot atrod savas istas mājas un īsto mīlestību. (vg)

DZEJA – Andras Manfeldes trešajā krājumā *Ziemeļu tirgus* turpināta urbānās dzejas tradīcija, šoreiz aizvedot lasītāju prom no Rīgas uz Kurzemi un Liepāju. ●●● Aktieris, režisors, dziesmu autors un izpildītājs Varis Vētra debijas krājumā *Tu esi skaista visos niekos, sikumos!* sakopojis 86 dzejoļus ar prozas un dramaturģijas elementiem, kuros pausti novērojumi un pārdomas par cilvēku savstarpējo attiecību līkločiem. ●●● KD *Robežstūmēs* iekļauti pēdējos 2 gadus Radio Naba literatūras raidījumā atskaņotie 22 dzejnieku darbi pašu autoru lasījumā – no Ingmāras Balodes, Pētera Draguna, Anas Fomas un Lara Krēšliņa līdz Rutai Štelmaheirei, Sergejam Timofejevam, Jānim Vādonam un Henrikam Eliasam Zēģneram. (vg)

PROZA – Ingas Žoludes ceturtais romāns *Santa Biblia* tiek raksturots kā sociālkritisks trilleris, kas dod retrospektīvu un multikulturālu skatījumu uz sievietes vietu un lomu dzīvē un pasaules kopainā, galvenai varonei cenšoties glābt pasauli. ●●● Elvitas Rukas romāns *Izdzīvo. Piedzīvo. Lido* ir dokumentālos notikumus balstīts oriģinālliteratūras darbs, kas vienlaikus ir gan personisks stāsts, gan vēstījums par autorei (dz. 1970) paaudzi kopumā. ●●● Detektīvomānā *Rīgas zīmoga alķīmija*, ko rakstniece Franciska Ermlere (Cimare) iecerējusi kā cikla *Rīgas detektīvs* aizsākumu, noziegums tiek izdarīts mākslinieku aprindās un to atrisināt cenšas jurisprudences students. ●●● Valdis Rūmnieks savā *Lāčplēšī* turpina Pumpura *Lāčplēša* dzīvi pēc cīņas ar Melno bruņinieku un izglābšanās no Daugavas atvareim. ●●● Gundara Ignata pirmais romāns *Pārbaudes laiks* veltīts mūsdienu Latvijas ierēdniecībai, ko viņš labi pārzina, gandrīz 10 gadus nostrādājot dažādās ministrijās u.c. valdības institūcijās. ●●● Māras Svīres detektīvomāns *...un neuzzinās neviens* ir par cilvēku likteņiem, kas atkarīgi no izmeklētāju, prokuroru un tiesnešu godaprāta. ●●● 20-gadīgā bērnu nama meitene *Santa Arāja* savā pirmajā grāmatā *Ar likteņa pieskārienu* apraksta daudz ko no savas pieredzes, un līdzekļus no grāmatas pārdošanas ziedo Latvijas audzģimeņu kustības attīstīšanai. (vg)

DAŽĀDA SATURA – Interneta žurnāla *Satori* galvenais redaktors Ilmārs Šlāpins jaunvārdu vārdnīcā *Jaunā latviešu valoda* sakopojis kopš 1999. gada vāktus jaunvārdus un jaunus vārda lietojumu piemērus, mēģinot samierināt valodu ar tās lietotājiem un aicinot nebūt ksenofobiskiem. ●●● Noslēdzot Ojāra Vācieša mēnesi, novembra beigās klajā nāks *Dzīves dziesma sarkanā. Ojārs Vācietis un viņa*

laiks, kuras pamatā ir 2. Starptautiskajā zinātniskajā konferencē *Ojārs Vāciētis un viņa laiks latviešu rakstniecībā* nolasītie referāti. ●●● **Kārļa Skalbes Mūža rakstu** 6. sējumā ievietoti 49 dzejoļi, 18 prozas darbi, 70 raksti, sešas runas Latvijas Tautas padomes sēdēs, astoņas vēstules – Lizetei Skalbei, Augustam Saulietim, Annai Brigaderei (līdz šim publicēta tikai vēstule Lizetei 1918.15.III), 11 ilustrācijas un rādītājs *Mūža rakstiem* I-VI. ●●● **Marisa Vētras** grāmatas *Atbalsis. Raksti un vēstules* 1. sējumā (sastād. un komentējis **Agris Redovičs**), pirmo reizi sakopoti LNO u.c. Eiropas opereteātru solista un valdzinošo atmiņu stāstu autora raksti presē, kā arī vēstules latviešu kultūras darbiniekiem un draugiem, kas glabājas Latvijas muzejos, arhivos un privātos krājumos. Teksti sakārtoti divās daļās: Eiropā (1921-1946) un Kanādā (1947-1965), kas atbilst arī Vētras dzīves dalījumam. ●●● **Māras Zālītes** *Pieci pirksti* ir autobiogrāfiska bērnības atmiņu grāmata, kurā autore tēlo atgriešanos kopā ar ģimeni mājās no Sibīrijas 20. gs. 50. gadu otrajā pusē un dzīvi Latvijā 50./60. gadu mijā. ●●● **Inese Runce** pētījumā *Mainīgās divspēles. Valsts un Baznīcas attiecības Latvijā: 1906.-1940.* secina, ka Latvijas vēsturē dominējošie valsts un Baznīcas attiecību modeļi bijuši raksturīgi Rietumeiropai. ●●● Sakarā ar LTF dibināšanas 25. gadadienu iznākusi bijušā Augstākās Padomes deputāta, tautfrontieša, publicista **Viļa Selecka** grāmata *Tas bija brīnums, ko mēs paveicām*, kurā stāstīts par mūsu tautas ceļu uz brīvību, uzsverot, ka Tautas frontes laiks ir viens no spožākajiem periodiem Latvijas vēsturē, jo beidzās ar tās neatkarības atjaunošanu. ●●● Leģionārs **Bruno Plūme**, kas trimdas gadus pārsvarā pavadījis Toronto, bet nu atgriezies dzimtajā Limbažu pusē, grāmata *Ceļš uz Latviju* apraksta savus braucienus uz Latviju, sākot jau no 1966. gada, līdz ar to cieši sekojot pārmaiņām Latvijā. ●●● **Ārstam**

No zobena saule lēca

Viktoram Straubam ASV uz 95. dzimšanas dienu iznākusi grāmata *Latviešu ārsta dzīve Amerikā*, kurā ietverts viņa dzīves sīks un pamatīgs apraksts no 1952. līdz 1990. gadam ASV. ●●● Iznācis krāšņi ilustrēts rakstu krājums *Fedja. Teodors. Tulio* par Latvijā dzimušo somu melodramas meistaru **Teuvo Tulio** (ist. v. Teodors Tugajs), kas visaktīvāk strādājis pag. gs. 30.-50. gados, bet tikai 80. gadu beigās viņa darbi izpelnījās atzinību. ●●● Vēsturnieki **Vitālijs Šalda**, **Ēriks Jēkabsons**, **Toms Ķikuts** un **Jānis Riekstiņš** grāmata *Latvieši PSRS varas virsotnēs* sagatavojuši Jāņa Rudzutaka, Jukuma Vācieša, brāļu Mežlauku un Roberta Eihes portretu skices, kā arī apceres par laikmetu un vidi, kurā darbojās šie u.c. latvieši padomju impērijā; tekstu papildina retas fotogrāfijas un apmēram 1 000 minēto personu anotēts rādītājs. ●●● **Jura Ciganova** *Latvijas neatkarības karš 1918.-1920.* labāk palīdzēs saprast sarežģītos politiskos apstākļus un notikumus pēctecību virzībā uz neatkarīgu valsti. ●●● **Laima Kota** (bij. **Muktupāvela**) pievērsusies bērnu literatūrai un izdod divas grāmatiņas ar skaitāmstāstiem - *Matilde* un *Terēze. Iši skaitāmstāsti mazajiem bērniem* un *Matilde un Terēze jeb Kā būt Te, Tur un Cītur*. ●●● **Vīks** jeb **Viktors Kalniņš** *Kenijas pasa-cīņās* sakopojis pasakas, ko saviem bērniem stāstījis bērnībā. ●●● **Gundegas Sējas** grāmata *Kā es ar opi braucu Latviju lūkoties* bērniem draudzīgā valodā uzrunā gan bērnus, gan vecākus un vecvecākus, aicinot vienas vasaras ceļojumā pa Latviju. (vg)

TULKOJUMI – *Kultūru hibriditātē* (Cultural Hybridity) (tulk. Pauls Daija) Kembridžas U. prof. **Pīters Bērks** (**Peter Burke**) sniedz lakonisku ieskatu kultūru mijiedarbes vēsturē, pievēršoties arī valodai, kādā tiek aprakstītas pārmaiņas kultūrā. ●●● Čilē dzimušā **Roberto Bolanjo** (**Roberto Bolaño**) ro-

Foto: Ieva Lūka

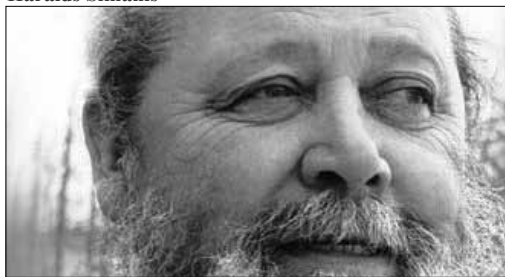

māns 2666 (tulk. Dace Meiere) izpelnījies plašu atsaucību visās zemēs, kur tas ir tulkots, un autoram paredz izcilākā Latīņamerikas 20. gs. rakstnieka slavu. ●●● Ziedra Henninga Mankella (**Henning Mankell**) kriminālromāns *Slepkavas bez sejas* ietilpst sērijā par inspektoru Kurtu Valanderu (tulk. Ieva Lešinska). ●●● Igaunis Hargla (**Indrek Hargla**) detektīvromānā *Aptiekārs Melhiors un Olevistes baznīcas noslēpums* (tulk. Maima Grīnberga) iedzīvojas viduslaiku Tallinas gaisotnē. (vg)

MŪZIKA – Valsts svētku gadadienā operā notiek pirmizrāde *Jāņa Lūsēna* un *Māras Zālītes* mūziklam *Meierovics* – par brīvās Latvijas pirmo ārlietu ministru *Zigfrīdu Annu Meierovicu*, klātesot viņa dēla – sabiedriskā un politiskā darbinieka *Gunāra Meierovica* (1920-2007) – atraitnei, 80. un 90. gados *Radio Brīvā Eiropa* darbiniecei *Minhenē, Ingridai Meierovicai*. ●●● Ķīpsalas hallē skatāma (16.-17.XI) 2010. gadā izveidotā dejas izrāde *No zobena saule lēca* (rež. **Uģis Brikmāns**) – mītisks stāsts par senas baltu cilts gudro dzīvesziņu. Piedalās vairāk nekā 1 000 dalībnieku, viņu vidū bangu un dūdu grupa *Aulji*, koris *Gaudeamus*, etnomūziķi (**Zane Šmite, Ivars Cinkuss, Kristīne Ādmine, Lauma Bērza, Aiga Sprinža, Sandra Budeviča**), 30 dažādu paaudžu deju kolektīvi u.c. ●●● Pirmatskaņojumu tiešraidē no Tukuma piedzīvo *Riharda Zaļupes* oratorija *Maize* (diriģ. **Jānis Ozols**) ar *Imanta Ziedoņa* vārdiem no dzejkrājuma (1982) ar tādu pašu nosaukumu. Svētku koncertā – vienā no pieciem, kurus visas Latvijas mērogā rīko prezidenta kanceleja – muzicē solisti **Elīna Šimkus** un **Andris Lapīšs**, valsts kamerorķestris *Sinfonietta Rīga*, koklētāju ansamblis *Balti*, Tukuma skolotāju koris *Vanema*, sieviešu koris *Noktirne* un Tumes jauktais koris. ●●● Oktobra vidū 71 Latvijas Nacionālā simfoniskā orķestra mūziķis (no 93) par galveno dirigentu ievēl **Andri Pogu**, Bostonas Simfoniskā orķestra asistentdirigentu un *Orchestre de Paris* galvenā dirigenta, igauņa **Jervi (Paavo Järvi)** labo roku. ●●● *Warner Classics* laiž

klajā **Marinas Rebekas** disku *Mozart Arias*; viņas portrets rotā britu žurnāla *Opera Now* (2013,12) vāku. ●●● Vācu žurnālā *Opernwelt* māksliniecisko virsotņu vidū minēti **Alvis Hermanis** – *gada labākais operas režisors* un scenogrāfs **Cimmermaņa (Bernd Alois Zimmermann)** *Die Soldaten* Zolburgas festivālā, scenogrāfe **Monika Pormale** – Čaikovska *Jevgeņijā Oņeginā* Sanktpēterburgas Mihaila teātrī, un dziedātāja **Marina Rebeka**. Par gada labāko operas namu ar absolūto balsu vairākumu ir kļuvusi Berlīnes Komiskā opera, kur sezonu atklāj **Viestura Kairiša** un **Ievas Jurjānes** inscenētā Britena (**Benjamin Britten**) opera *A Midsummer Night's Dream* (Sapnis vasaras naktī), un neilgi pēc tās – Mocarta *Così fan tutte* Hermaņa iestudējumā. ●●● Vērā ņemami ir izdevniecības *Upe tuviem un tāliem* **Iļģu** ieraksti bērniem *Gadapkārti, no ziemas līdz vasarai* (no Meteņiem līdz Jāņu dienai) un **Haralda Šimaņa** dziesmu cikli *Par zāli, par sāli un Tevi* (1979), kur no Rīgas Doma atskan arī viņa poēma ērģelēm „Mīlestība nekad nebeidzas” (1976) un **Māras Zviedres** „Lūgšana”. ●●● Postfolkloras grupa *Vecpilsētas dziedātāji* albumā *Puzurs* brīvi rotājās ar latviešu folkloru, smejoties tajā gan idejas 12 dziesmu vārdiem, gan arī mūziku, ko veido plašs instrumentu klāsts, sākot no pavisam tradicionāliem līdz mūsdienīgiem. ●●● Eiropas Centrālās bankas (ECB) rīkotajās, Latvijai pērnruuden vēltitajās Eiropas kultūras dienās (*Geheimmisvolles Lettland*) Frankfurtē pie Mainas piedalās Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris, Valsts akadēmiskais koris *Latvija* (diriģ. **Ainārs Rubiķis**), Valsts kamerorķestris *Sinfonietta Rīga* (diriģ. **Normunds Šnē**), Latvijas Radio koris (diriģ. **Sigvards Kļava**), **Kristīne Blaumane** (čells), **Baiba Skride** (vijole), **Reinis Zariņš** (klavieres) un **Aigars Reinis** (ērģeles), *Music from Baroque to Modern*, koklētāja **Laima Jansone**, perkusionists **Artis Orubs**, grupa *Instrumenti* u.d.c. Atskaņoti **Artura Maskata**, **Ērika Ešenvalda**, **Pētera Vaska** u.c. skaņdarbi. ●●● Pasaules skaistāko šūpuļdziesmu izlasē *Lullabies of the World*, ko laiž klajā vācu mūzikas izdevniecība „Carus” <www.carus-verlag.com>, iekļauta arī mūsu šūpuļdziesma *Aijā, žūžū* – kokles iespēlēta un Berlīnē dzīvojošās **Dianas Mūnas (Diana Moon)** iedziedāta. ●●● Grupas *Prāta vētra* un *Instrumenti* pag. g. oktobrī piedalās žurnāla *Filter* mūzikas industrijas speciālistiem un ekspertiem organizētajā festivālā *Culture Collide* Losandželosā un Ņujorkā. Seko vairāki koncerti Eiropā – pirms lielkoncertiem novembrī Latvijā. ●●● Pēc iecelšanas par LNO vadītāju **Zigmārs Liepiņš** pavēsti, ka *beidzies laikmets, kad operteātrī režija bija svarīgāka par mūziku* (KD 7.XI). (re)

Haralds Šimanis

TĒLOTĀJMĀKSLA – Henie Onstad mākslas centrā Norvēģijā, Oslo priekšpilsētā Hovikodenē, izstāde *Elektromagnētisms – modernisma māksla Ziemeļeiropā: 1918-1931* (26.IX-15.XII), kurā Latviju pārstāv kubisma klasiķu **Aleksandras Beļcovas**, **Ģederta Eliasa**, **Jēkaba Kazaka**, **Ludolfa Liberāta**, **Oto Skulmes**, **Uga Skulmes**, **Niklāva Strunkes**, **Romana Sutas**, **Erasta Šveica**, **Valdemāra Tones** un pasauleslavenā konstruktivista **Gustava Kluča** darbi no LNMM un Ģederta Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzeja krājuma, kā arī privātām kolekcijām. Pirmo reizi Latvijas klasiskā modernisma paraugi tiek eksponēti kopā ar Dānijas, Igaunijas, Lietuvas, Norvēģijas un Zviedrijas mākslu. ●●● Vairāk kā divus mēnešus mākslas muzejā „Rīgas birža” skatāma visaptveroša izstāde, veltīta latviešu glezniecības vecmeistaram **Jūlijam Federam** (1838-1909) viņa 175 gadu jubilejā. Šajā sakarā izdots autoru kolektīva krājums. ●●● Izvērtējot 2013. g. trešā ceturkšņa izstādes un mākslinieku darbus, Purviša balvai (2015.II) neatkarīgo ekspertu darba grupa ir nominējusi **Kristapu Ģelzi** un **Ilmāru Blumbergu**. ●●● Mišņa bibliotēkā referē (6.X) **Aivars Celmiņš** par latviešu grafikas vecmeistara **Riharda Zariņa** (1869-1939) dzīves gājumu un viņa ieguldījumu Latvijas grafikā. ●●● Oktobrī galerijā „Absida” savas jaunākās tekstilijas rādīja gleznotāja **Daina Dagnija**. ●●● LNMM „Rīgas Biržā” sarīko (2013.25.X) starptautisku zinātnisku konferenci *Nākotnes mākslu meklējot. Valdemārs Matvejs un ārpus Eiropas kultūru pētniecība 20. gs. sākumā* – lai rosinātu domu apmaiņu par pasaules kultūras mantojuma daudzveidību un popularizētu latviešu gleznotāja, teorētiķa un pētnieka **Matveja** (1877-1914) unikālo ieguldījumu, kura atziņas veicināja daudzu kā latviešu, tā krievu avangarda novatorisko mākslinieku izpratni par šo kultūru nozīmi modernās mākslas tālākā attīstībā. ●●● Atzīmējot tēva kokačelnieka **Arnolda Rogas** 100 gadu jubileju, viņa dēls akvarelists **Uldis Roga** sarīkoja plašu izstādi Ģ. Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā. Tāpat kā pirms 50 gadiem, arī šoreiz bija skatāms kā tēva tā dēla veikums. ●●● Ar ievērojamiem panākumiem noslēdzies Latvijas nacionālais paviljons 55. Starptautiskajā Venēcijas mākslas biennālē, kur Mākslinieku **Kaspāra Podnieka** un **Kriša Salmaņa** veidotās ekspozīcijas *North by Northeast* (Ziemeļi-Ziemeļaustrumi) apmeklētāju skaits sešos biennāles mēnešos 11 reizes pārsniedzis plānotās prognozes – Latvijas paviljonu apskatījuši 222 620 apmeklētāji. Tāpat sasniegti citi vērienīgā un mākslinieciski augstvērtīgā projekta mērķi, to vidū: piesaistīt starptautiski pieredzējušus mākslas profesionāļus, veicināt sadarbības

Prof. Dr. Janīna Kursīte-Pakule

Foto: Māris Brancis

Arnolds Roga. Pāris dejo

iespēju attīstību māksliniekiem, kuratoriem un institūcijai, vairot projekta Latvijas nacionālā paviljona atpazīstamību Latvijā un ārvalstīs, kā arī uzskatāmi prezentēt Latvijas nacionālo unikalitāti starptautiskai auditorijai. ●●● Ar izstādēm *Lapmežciemā* un *Jelgavā tika atzīmēta akvarelista Visvalža Garokalna* (1933-2005) 80 gadu jubileja. Mākslinieks īpašu ievēribu ieguva ar saviem latviešu strēlniekiem veltītiem akvareļiem. ●●● Rīgā Dekorātīvi lietišķās mākslas un dizaina muzeja izstādē *Uz lielās dzīves trases. Sešdesmito gadu grafiskā valoda* (iniciatore gleznotāja **Sandra Krastiņa**) eksponēti dekoratīvās mākslas priekšmeti, grafiskā dizaina paraugi, autoru skices, poligrāfiski tiražēti izdevumi, plakāti, pastkartes un interjeru fotogrāfijas, kas apliecina 60. gadu grafisko valodu – „lineāri ģeometriskā” stila visaptverošo klātbūtni kā cilvēka ikdienā, tā arī praktiski visās mākslinieciskās jaunrades jomās. Diskusiju par izstādi var skatīt LTV *100g kultūras. Nacionālie dārgumi* (2014.2.1). ●●● **Gintas Gerhardes-Upenieces** grāmata *50 Latvijas glezniecības meistardarbi* ir veidota uz LNMM krājuma bāzes. Atlasītie 20. gs. mākslas darbi, kas izgaismo atsevišķus autorus un viņu darbus, ir neliels mēģinājums parādīt to māksliniecisko daudzveidību, domāšanas plašo spektru, individuālās brīvības robežas, kas skatāmas Latvijas mākslas kopainā, ko reprezentē tādi mākslinieki, kā – Jānis Rozentāls, Vilhelms Purvītis, Johans Valters, Jēkabs Kazaks, Jāzeps Grosvalds, Ģederts Eliass, Romans Suta, Niklāvs Strunke, Kārlis Padegs, Jānis Tidemanis, Džemma Skulme, Jānis Osis, Edgars Iltners, Rūdolfs Pinnis, Biruta Baumanē, Imants Lancmanis, Edvards Grūbe, Leonids Mauriņš, Līvija Endzelīna, Maija Nora Tabaka, Jānis Pauļuks, Lidija Auza, Vilis Ozols, Indulis Zariņš, Imants Vecozols, Miervaldis Polis, Leonīds Āriņš, Boriss Bērziņš, Bruno Vašilevskis, Raimonds Staprāns, Laris Strunke. ●●● Jau trešo reizi augstu Francijas valsts apbalvojumu saņēmušais **Imants Lancmanis** *Dienas korespondentei Undīnei Adamaitei* (2013.14.XI) par **Ilmāru Blumbergu: Mani personīgi** [mūsdienu

instalācijas] nesaista. Tāpēc, kad es šķirstu mākslas žurnālus, man šķiet, ka redzu apmēram vienu un to pašu. Ļoti asprātīgi, ļoti jauki, bet tur nav dziļuma. No šāda viedokļa – Blumberga izstāde *Es nemiršu* ir viens no varenākajiem mākslas darbiem, kādi vispār bijuši iespējami Eiropā. Tur kopā ir viss – tradicionālā glezniecība, instalācija, dizains, tur ir grandioza dramaturģija. Blumbergs ir ģeniāls scenogrāfs, kas saplūst vienā mākslas darbā. Viņš ir ļoti dziļš, ārkārtīgi nopietns, viņā ir emocijas, pārdzīvojums, bez kā visam pārējam nav jēgas. (Skat. arī Lindas Treijas rakstu JG275:34.) (mb)

TRADĪCIJU VEICINĀŠANA – Baltu sakrālā mantojuma 4. konferencē (23.XI), kā vēsta **Gunta Saule**, astrologs un laika zīmju pētnieks **Ivo Puriņš** referē par laika zīmju ritmiem un zīmēm baltu kultūrā, ķīmijas zinātni doktors **Edgars Alksnis** – par baltu tradīciju dabaszinātnieku noklusēto atklājumu gaismā un filoloģijas doktore **Janīna Kursīte-Pakule** – par katra paša atbildību, *redzot, apzinoties un novērtējot to, kā vārds piesārņo telpu arī tad, ja mēs to neesam sacījuši, arī tad, ja to neesam izlasījuši. Un par tam pretējo – ar vārdu radītu, atīrītu telpu. Teju katrai tautai esot savi varbūt svētie, varbūt neaizsniedzamie vietvārdi, piem., armēņu svētkalns Ararats, kas atrodas Turcijas valstī, un latviešu Abrene, attālumu līdz kurai rāda tikai sens ceļa rādītājs Vijakas pusē Vēršukalnā.* ●●● Ziemas viduspunkta vakarā (21.XII), īpaši laukos, arvien vairāk piekopj veco tradīciju pagalmos un ap mājām un sētām **izvilkt blūki**, lai savilktu tajā visus iepriekšējā gada krenķus un neveiksmes, un tad ar mūsu visu labo domu un kopā dziedātu dziesmu spēku blūkus sadedzinātu kopīgi iedegtā svētugunī – tā Gunta Saule (*Zaltis*). (re)

LOM – No LOM idejas autora **Dr. Pauļa Lazdas** uzrunas muzeja 20. gadadienā (*LOM Apkārtraksts* nr. 36): (..) Kopš 1983. g. un katru nākamo vasaru kā universitātes pasniedzējs skaidroju studentiem mūsaiķu vēsturi, kā saka, „uz vietas” Eiropā visā tās plašumā un garumā. Pa ceļam iepazīnāties ar Dahavu, bundesreihā muzeju Rietumberlīnē, Klementa Gotvalda komunismu cildinošo ekspozīciju un Lidices sāpju vietu Prāgā, sociālisma sasniegumu izstādi Budapeštā, Aušvices memoriālo muzeju Polijā līdz *Yad Vašem* holokausta piemiņas muzejam Izraēlā. Katrs apmeklējums stiprināja apņemšanos kādreiz, kad Latvija būs brīva, radīt muzeju, kas parādītu netaisnību, apspiestību, teroru, upurus, nolaupīto tautas godu un atmiņu. Murgi pārtapa cerību sapnī. Un radās arī projekts. Trūka tikai darbīgu roku un karsto siržu. 1993. gadā, kad „Jaunā impērija” bija sabrukusi un okupācijas ievainojumi bija daļēji sadzijuši, bet turpinājās apvainojumi, aizmirstība, patiesības noliegšana un okupācijas gadu netikumi, kādā aukstā februāra dienā, iznākot no Brīvības ielas pasta, saskrējās ar vecu draugu no Čikāgas **Dr. Rūsiņu Albertiņu**, kam izklāstīju ieceri un projektu. Viņš kļuva par pirmo muzeja entuziastu. Tajā pašā vakarā Rūsiņš aicināja mani „Tālavijas” konventā uzrunāt plašu, ieinteresētu sabiedrību. Nākamajā dienā, pusdienojot „Rīdzenes” viesnīcas restorānā, pārliecināju miļu paziņu no studiju laikiem **Dr. Gundegu Micheli** atbalstīt muzeja radīšanu. Viņa arī apsoliya pārrakstīt projektu savā skaistajā rokrakstā (toreiz datori bija retums), lai iesniegtu kultūras ministram **Raimondam Paulam**, kurš ātri deva savu iedvesmojošo atbildi: *Dariet!* (..) Aizmirstot par 8 stundu laika starpību, piezvanīju **Abulu** pārim pusnaktī un saņēmu solījumu pirmajam lielākajam ziedojumam. Atbalsts nāca no ALA, PBLA. Bieži iznāca tikties ar Tiju Turku

Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā ap Ziemsvētku laiku

Krūmiņu. Un neviens neatteicās pielikt savu roku: ne **Alfrēds Geidāns**, ne **Andris Kolbergs**, ne **Ivars un Vija Muzikanti**, **Leons Taivāns**, **Rihards Pētersons**, prof. **Jānis Stradiņš**, **Brigita Radziņa**, **Māra Zālīte**, **Vizma Belševica**, **Gunārs Priedītis**. (...) Prof. **Valters Nollendorfs**, draugs no seniem jaunības laikiem, pēc kāda laika atlika savu pētniecības projektu, lai palīdzētu tulkot tekstu pirmajam ekspozīcijas posmam. Un tā brīnīšķīgā kārtā jau 1. jūlijā radās pirmais posms izstādei. Pārtraucot universitātes komandējumu, atklāšanas dienā man atlika tikai izslaucīt izstādes telpu un salabot kanalizāciju. Pārliecināju Ārlietu ministriju iekļaut muzeju oficiālās protokola vizītes, pirmais goda viesis muzejā bija Islandes prezidents **Ragnars Grimsons (Ragnar Grimsson)**. Viņš rūpīgi apskatīja katru eksponātu un relikviju, un okupācijas varas vēstures kroplojumus. Atvadoties prezidents teica šo patieso vērtējumu attiecībā uz okupācijas varas politiku ierobežot pagātnes apziņu: *Laupīt kādam atmiņu ir noziegums. To darīt nozīmē atņemt cilvēcību*. 1998. g. pēc Muzeju valsts pārvaldes priekšnieka vietas izpildītājas **Intas Bušmanes** padoma un premjera **Guntara Krasta** pavēles radījām ceļojošo okupācijas vēstures izstādi, ko skatījuši Eiropas parlamentārieši Briselē un sabiedrība visās Eiropas galvaspilsētās, Anglijas parlamentā, ASV Kongresā un ANO. Muzejs neatdos un neslēps Latvijas tautas okupācijas vēsturi nevienam, bet atklās to un sargās kā pamatu, uz kura mūsu tauta droši pastāvēs. ●●● LOM no bijušās, tolaik nelegālās Latvijas Neatkarības kustības (LNK) dalībnieka **Jāņa Rožkalna** saņēmis brīvības cīnītāja **Gunāra Astras** (1931-1988) dzimšanas dienā (22.X) 85 dokumentus un relikvijas, kas skar nevardarbīgas pretošanās organizācijas darbību Latvijā 70. un 80. gados, un tikuši saglabāti LNK biedru arestu un kratīšanu laikā (1983) Rožkalna dzīvesvietas – mājas Ļeņina (Brīvības) ielā 209 – pagrabā. Kā viena no svarīgākajām relikvijām tiek izcelts LNK zīmogs, ar ko apzīmogoti visi dokumenti, kas sūtīti starptautiskajām organizācijām, arī klišējas proklamāciju izgatavošanai, šablons uz rakstam *Saharovs – mūsu sirdsapziņa* u.c. (re)

IZGLĪTĪBA – Latvijas ekonomika un identitāte kopš neatkarības atgūšanas palikusi dziedošās revolūcijas laikā līmeni jeb „postalu svarā” – tā, atsaucoties uz tolaik populāro teicienu *kaut postalās, bet brīvi*, Letonikas 5. kongresu atklājot, LZA prezidents **Ojārs Spāritis**. Iemesls nespējai radīt valsti un skaidrot tās pamatnācijas identitāti meklējams valdībā, kas esot ļoti kūtra, lai atvēlētu naudu zinātnēi – politiķi esot aizmirsuši, ka katrs zinātnē ieguldītais lats augļos nes 50 latus. Viņa teikto apliecina arī Latviešu valodas institūta direktore **Ilga Jansone** attiecībā uz naudas piešķirumu programmai *Nacionālā identitāte*. ●●● LU studēšus korporācijas **Gundega** filistru b-bas pr-jā **Kristīne Jarinovska** žurnālā *Ir* (25.X) atbild pati uz savu jautājumu „Vai Latvijā vajag augstskolas?” – *Nav vajadzīgas, jo brīvas personu, pakalpojumu un kapitāla kustības apstākļos nav nacionāli 1,9 miljonu nelielai sabiedrībai ar strauju novecošanas tendenci daļēji uzturēt no nodokļu maksātāju līdzekļiem publisku funkciju, kuru Latvijas darba tirgū nonākt gribošajiem*

Laima Jansone

vidusskolēniem ar labu zināšanu un prasmju līmeni ražo un piedāvā citu dalībvalstu institūcijas. (...) *Baltijas jūras apkaimē jau ir pietiekams augstskolu piesātinājums, lai nodrošinātu vidusmēra skolas abiturientam derīgo sarežģītāko profesiju apguvi. Studējošo sadzīves izmaksas Tartu vai Viļņā ir lētākas nekā Parīzē vai Rīgā.* ●●● Tajā pat laikā **LU Senāta 94. gadadienas** svinīgajā sēdē rektors **Mārcis Auziņš** izsaka gandarījumu par LU (dib. 1919.28.IX) darbības mērķa daļēju īstenošanos kļūst par starptautiski atzītu Eiropas un pasaules nozīmes zinātnes universitāti, dodot ieguldījumu Latvijas tautsaimniecībā un sabiedrības ilgtspējīgā attīstībā – šogad LU ar savām 13 fakultātēm, 21 institūtu dabas, humanitārajās un sociālajās zinātnēs, un vairāk nekā 130 akreditētām studiju programmām iekļuvusi 5% labāko pasaules universitāšu vidū. ●●● *Kā tas iespējams, ka dienu no dienas, gadu no gada vienīgā svešvaloda Latvijas TV ir krievu valoda?* – jautā mums pazīstamais Latvijā mītošais somu žurnālists **Rislaki (Jukka Rislakki – la.lv. 21.X)**. *Kurš to ir nolēmis un kad? Kā tas var notikt vēl 2013. gadā neatkarīgā valstī, kas ir ES un NATO dalībvalsts un kur likums nosaka vienu valsts valodu – latviešu valodu?* Rislaki sauc atmiņā somu kultūras žurnālista **Hannu Martila** reiz teikto: *Austrumeiropas TV virsū runātie tulkojumi atgādina Putina minoritāšu politiku: upuri pavisam neapklusina – zem zābaka viņš drikst pat mazliet papīkstēt.* ●●● Kembridžas U. lietuviešu, latviešu un igauņu studentu organizētajā pirmajā Kembridžas Baltijas konferencē (*Occupy Cambridge*) septembra otrās nedēļas nogalē, ko atklāj bij. Lietuvas prezidents **Valdas Adamkus**, viens no runātājiem, **Roberts Ķīlis**, uzsver nevienlīdzību izglītības iespēju un sasniegumu izmantošanā, kas radot lielākas ilgtermiņa attīstības grūtības Baltijas valstīs. Kembridžas U. pērngada rudenī dažādos līmeņos studējuši 80 lietuvieši, 28 igauņi un 25 latvieši. Latviešus vada medicīnas doktorante **limbažniece Agnese Irlke**. ●●● Informācija no **Ilzes Kuzminas** ziņojuma (*la.lv 5.XII*), kam virsrakstā varētu likt: *Bravo, LV meitenes!* – *Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas (PISA – Programme for International Student Assessment) pēdējie dati (2012) vēstī, ka 15 g. v. LV meiteņu sasniegumi matemātikā, dabaszinātnēs un lasītprasme ir augstāki nekā zēniem (vēl tikai Somijā meitenes pārspēj puikas matemātikas uzdevumu risināšanā). LV skolēnu sasniegumi*

vispār uzlabojušies ne tikai matemātikā, bet arī dabaszinībās un lasītprasme. Esot pamats spriest, ka izglītības kvalitāte LV augusi un tā sasniegusi ES valstu vidējo līmeni matemātikā un dabaszinātnēs, bet lasīšanā joprojām atpaliek. Valstij, diemžēl, nesot izdevies palielināt izcilnieku, t.i., to skolēnu skaitu, kuri spēj atrisināt augstākās grūtības pakāpes uzdevumus matemātikā. OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) valstīs vidēji šādu skolēnu ir gandrīz 13%, Igaunijā pat teju 14%, bet Latvijā – vien 8%. Piem., LV visās devītajās klasēs mācās ap 20 000 skolēnu un tikai 60 no viņiem ir izcili – tas esot nepietiekoši, lai nodrošinātu valsti ar augsta līmeņa ārstiem, zinātniekiem, politiķiem un uzņēmējiem. Pēdējos gados sasniegumi būtiski pieauguši **Rīgas ģimnāzijās** – matemātikā Rīgas ģimnāzistu sasniegumi vidēji ir tādi paši kā Šanhajā, bet lielo pilsētu ģimnāziju sniegums salīdzināms ar Somijas rezultātiem – tāpat Latvijas skolām ne tik daudz jāmacās no citām valstīm, cik no Rīgas ģimnāzijām. Pētījumā piedalījās 65 valstis un vairāk nekā pusmiljons skolēnu, no LV – 6 896 skolēni no 270 skolām. (re)

FOTO/FILMA – Portretfilmu izlasē par izcilām Latvijas personībām LTV1 izrādīta (12.XII) *Kokles pavēlniece* – par etnomuzikoloģi, kokles virtuozu **Laimu Jansonī** – tradicionālā mūzika, džezs, regejs, etnoks... Rīgas meitene, kura savas mūzikas zināšanas ir smēlusi gan vienkāršā mūzikas skolā Rīgas Latgales priekšpilsētā, gan Jāzepa Mediņa Rīgas 1. mūzikas skolā, gan Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā, gan Sibēliusa Akadēmijā Somijā. ●●● Austrālijas latviešu Kulturas dienu (2014) logo dizaina sacensībās uzvar Austrālijas Nacionālo U. (Australian National U.) beigusi fotogrāfe **Maija Medene**, kuras darbi publicēti Anglijas *Vogue* un *Cosmopolitan* žurnālos. Pirmā patstāvīgā izstāde Pertas (Perth) *Kurb Gallery* (2002). **PBLA KF Krišjāņa Barona balva** (2006) par sēriju *Tradīcija pārējā* – mana paauzde. Kopā ar 7 Rietumastrālijā mītošiem latviešu māksliniekiem izstādījusi savus darbus Talsos un Madonā (2013). (re)

Maija Medene

DIASPORA – Kādēļ katru gadu no jauna jāpierāda esošā finansējuma nepieciešamība prioritāriem un veiksmīgi sevi pierādījušiem izglītības pasākumiem? – jautā PBLA Izglītības padomes priekšsēde **Daina Grosa** – *ja Latvijas valdība atsakās atbalstīt latviešu skolas, kas ir daudzu ārpus Latvijas izceļojušo tautiešu vienīgā saikne ar Latviju un latvisko kultūru, tad lieki ir runāt par kaut kādiem reemigrācijas plāniem un cerēt uz emigrējušo ģimeņu atgriešanos*. Budžeta (2014) pēdējā lasījumā Saeimā samazināts atbalsts latviešu valodas apguvei diasporā, kas ir pretrunā ar *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņem 2012.-2018. gadam*, kā arī ar *Rīcības plānu sabiedrības saliedētības sekmēšanai izglītības nozarē 2012.-2014. gadam*. ●●● *apollo.lv* (10.XII) atklāj šokējošas detaļas par Lielbritānijā paverdzināto, angļu valodu vāji apguvušo latviešu viesstrādnieku šausmigajiem dzīves apstākļiem – dzīve baiļu un šantāžu ielenkumā, atteikšanās liecināt policijai baiļu dēļ, iedzišana nebeidzamos parrādos. Par vienu no „darbadevējiem” stāsta Kristīne, kas strādājusi 7 dienas nedēļā 12 stundas dienā: *Pateica, ja es vērsīšos policijā vai kādam ziņošu kaut ko sliktu par viņu, viņš mani atradīsot jebkurā vietā – Anglijā vai Latvijā – un izrēķināšoties ar mani. Kā izrēķināšoties, nav ne jausmas, bet draudi tika izteikti. Lekšēji es jutos šausmīgi, es neko nevarēju izdarīt. Tā kā es citu darbu nevarēju atrast, jo man pasei bija beidzies derīguma termiņš, bet jaunas uztaisīšanai nebija naudas, tad man nācās strādāt vīsmaz par tām 20 mārciņām nedēļā, lai es varētu paēst. Es negribēju, lai viņš mani iemet mašīnā, aizved uz kādu mežu un nosit. Man bija bail. Es baidījtos. Viņš visiem draudēja*. ●●● Par Anglijā gandrīz vai verdzībā nospīstajiem viesstrādniekiem *apollo.lv* komentē LV vēstnieks **Andris Teikmanis**: *Viņi vai nu zvana vai nāk paši un lūdz palīdzību, viņiem nav naudas, par ko nopirkt biļeti mājup, nav viņiem naudas un vietas, kur pārgulēt, tad mēs viņiem atrodam kādu patversmi, kur var pārīst nakti. Mēs palīdzam viņiem, meklējot naudas līdzekļus caur radniekiem. Ja nav citu iespēju, tad mēs varam palīdzēt ar naudu atpakaļ biļetei uz Latviju no fonda, kas tika izveidots šogad no valdības*. ●●● **Sietlā**, ASV, uz spēles ir likta vietējās latviešu kopienas pastāvēšana, proti, pilsēta pēc gadiem pieciem būvēšot jaunu sliežu transporta atzaru, kam ceļā atrodas Latviešu sabiedriskais centrs jeb „Nams”, kur, citējot vienu no latviešu valodas skolotājiem bērniem, *centra slēgšana turienes ļaudīm būtu briesmīga ķibeles, vecie ļaudis svētdienās nāk šeit uz dievkalpojumiem, jaunie latvietīši mācās, visi kopā svin svētkus... ja centra nebūs vai tam nāksies pārcelties, diez vai viņi pēc tam vairs spēš atkal sanākt kopā... Vašingtonas štātā dzīvo aptuveni 2 000 latviešu. Biedrībā, kas regulāri organizē Latvijas mūziku un teātru viesizrādes, kopīgus svētkus, aktīvi darbojas ap 300 cilvēku, nedaudz vairāk luteriskajā draudzē. Namā dejo latviešu tautas deju grupa *Trejdeksnītis* ar 28 dalībniekiem un dzied koris *Sigulda* ar 25 dalībniekiem. Aizvadītā gada pēdējos mēnešos vien uz Nama skatuves dēļiem kāpj gan **Valmieras Drāmas teātra***

spēlmaņi ar *Bezkaunīgajiem* večiem (arī 13 citos „latviešu pagastos” Ziemeļamerikā), gan arī Vašingtonas U. (U. of Washington) Mūzikas fakultātes ielūgtais tautas mūzikas ansamblis *TRIO* (*Zane Šmite, Kristīne Kārkle, Ivars Cinkuss*). (UW 40 dziedātāju spēcīgs amerikāņu koris pērnvasar savukārt piedalās Dziesmu un deju svētkos Rigā – skat. *Indras Ekmanes* rakstu „Singing Across the Sea: UW Music Department Strengthens Ties to the Baltic”. *Ellison Center for Russian, East European and Central Asian Studies* jeb REECAS blog site.) ●●● Katru otru nedēļu Latviešu kultūras fonda klajā laistās, latviešu uzņēmēju finansētās un *Sandras Bandarevskas* rediģētās *Irijas Vestis* lasot ap 5 000 cilvēku. ●●● Latviešu Fonda gada sapulcē **Toronto** (28.-29.IX) JG saimniece *Tija Kārkle* atkārtoti ievēlēja LF padomē, uzņemdamās arī turpmāk kasieres pienākumus un mājas lapas vadīšanu. JG redakcijas locekles *Anitas Liepiņas* vadībā savukārt tiek daudzināts pērngada sākumā mirušais dzejnieks **Imants Ziedonis**. (ie) (re)

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES PREAMBULAS saturs un vajadzība tiek pārsriesta krustām šķēršām, bieži vien nevairoties no matu skaldīšanas, gan timeklī un feisbukā, gan arī laikrakstos, žurnālos un tādos specizdevumos kā *Jurista Vārds* (2013.22.X), visvairāk kocentrējoties uz **Dr. Egila Levita** nopietno, izsvērto noformulējumu, piem.: *Manas valsts un tautas pamatvērtības ir: latviešu nācijas pastāvēšana cauri gadsimtiem, latviešu valodas un kultūras saglabāšana un attīstība, katra cilvēka un tautas garīgā, sociālā, kultūras un materiālā labklājība, gīmene, tiesiskums, humānisms un demokrātija, godīgums, drošība, vides aizsardzība, darbs, latviskā dzīvesziņa.* ●●● Par preambulas nepieciešamību liecinot, piem., LTV *Sastrēgumstunda*, kur joprojām tiek runāts par „latviešu kopienu” un „krievu kopienu”. Kas tā par latviešu kopienu? Ir pamatnācija, tās dēļ ir dibināta mūsu valsts Latvija! Būtu divaini, ja franči vai vācieši runātu par franču un vācu kopienām savās valstīs. Un kāpēc tikai krievu kopiena? Kāpēc ne ukraiņu, baltkrievu, armēņu un citu tautu kopienas? – izsauca *Latvijas Avīzes* redaktors **Voldemārs Krustiņš** (la.lv 22.X) ar piebildi, ka preambula aizskārusi kādu citu „spēku” sāpīgās intereses un pat izraisījusi *histērisku pretdarbību*. ●●● Dzejnieka/publicista **Jāņa Vādona** (la.lv 4.X, skat. JG260) uzskatā preambula nepieciešama ne tikai „citu spēku” apgaismošanai, bet arī daudzu latviešu izklūšanai no *pēncpadomju sindroma, no bīstamā purva, (...) kurā esam bijuši tik ilgi, ka tas kļuvis ērts un pašsaprotams. Tik ērts, ka arvien vairāk latviešu piekrietoši māj ar galvu prasībai Dziesmu svētkos dziedāt krievu valodā, apšaubā divvalodības draudīgumu un ir gatavi dažus „Saskaņas centra” piedāvātos materiālos ieguvumus celt krievni augstā par vērtībām, kuras šī partija ne vien nepārstāv, bet gan atklāti, gan slēpti noliedz un apkaro... Latvijas robežas novelk un nosargā latviešu valoda un kultūra, kas faktiski bija un paliek pirmais un vienīgais valsts izveidošanas iemesls.* ●●● Pievērsoties mazas nācijas mazās valodas izdzīvošanas iespējām savā valstī dzejnieks/tulkotājs **Edvīns Raups**

(skat. JG265:2-8) jautā: *Bet kā saprast tos ārēji it kā veselīgos un sociāli aktīvos ļaudis, kuri joprojām neatzīst Latvijas valsts tiesības nodrošināt latviešu valodai un tās nesējīgu vislabvēlīgākos apstākļus izdzīvošanai? Kuri naidpilnā, ironiskā vai demagoģiskā retorikā joprojām pieprasa „dokumentu”, uz kura būtu skaidri un gaiši rakstīts – krievi okupēja Latviju? Vai šāds papīrs darītu nebijušas tūkstošu un tūkstošu padomju varas paveiktas nevainīgu latviešu slepkavības un izsūtīšanas ar visām ģimenēm? Vai pēc šāda papīra saņemšanas visi krievi sāktu runāt latviski? Vai arī „viņpus mūra” sēdošajiem politiķiem pēkšņi rastos apskaidrība, kurā valstī viņi dzīvo? Sāpīgākais ir tas, ka šādai retorikai joprojām ir dzirdīgas ausis, tai ir sava informatīvā telpa, ko – gluži kā senāk – sargā biezs dzelzs priekšskars un ka Latvijas vara, izglītības un tiesiskuma sistēma visus šos gadus neko te nav varējusi darīt (delfi.lv 3013.20.VIII).* ●●● Un **Ilma Čepāne**, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja (la.lv 25.X), par sacelto āziotāžu: *No Saskaņas centra atsevišķu politiķu puses projekta autors Levits u.c., kas piedalījušies tā apspriešanā, tiek vainoti konstitūcijas „prihvatizācijā”, ir pat tādi, kas saņem algu no valsts budžeta, jēdzienu „valstsnācija” un „latviešu nācija” dēļ preambulai piedēvē rasismu un dēvē to par „pirmsholokausta ideju”.* LU profesore uzsver, ka *Latvijas valsts ir izveidota latviešu nācijas pašnoteikšanās ceļā. Šo latviešu nācijas valstsgribu rakstiski pirmo reizi formulēja mūsu izcilais valstsvīrs Miķelis Valters jau savā 1903. gadā publicētajā rakstā „Patvaldību nost! Krieviju nost!”, kur lasāmi vārdi: „Latvieši, lauzieties ārā no Krievijas!”. (...) Latviešu Pagaidu Nacionālā padomes 1917. gada 17. novembra uzsaukums „Visiem latviešiem” bija pirmais kvazikonstitucionāla rakstura valsts dokuments, kas izteica latviešu nācijas valstsgribu, t.i., savā zemē dibināt savu nacionālu valsti. Tolaik neatkarīga, demokrātiska Latvija bija vajadzīga tikai latviešiem. Nevienus latviešiem to nedāvināja. Apkārtējās valstis mēģināja topošo, vēl nestabilo Latvijas valsti nožņaupt. Sava nacionāla valsts latviešiem bija jāizcīna. (...) Vienlaikus Latvijas valsts nav domāta tikai latviešiem, bet gan visiem Latvijas pilsoņiem. Valsts nesēja konstitucionālo tiesību un politiskā izpratnē ir Latvijas tauta kā juridisks veidojums. (...) Un ir pilnīgi leģitīmi, ja arī latvieši tiek iezīmēti Satversmē, kas savulaik netika darīts, jo toreiz tā bija pašsaprotamība. Taču pēc ilgstošas okupācijas tā daudzliem vairs nav pašsaprotamība. Tādēļ norāde uz latviešu nācijas lomu valsts izveidē un Latvijas valsts uzdevumu, cita starpā – nodrošināt latviešu nācijas, valodas un kultūras pastāvēšanu, ir tikai loģiska un taisnīga. Mēs neesam un ne-gribam būt bezvēstures mankurti. (re)*

FRANKA GORDONA SLEJA „Preambulā nav nekā briesmīga” (LA.lv 2013.23.X): Satversmes preambulā, ko sagatavojis ļoti kompetentais tiesībnieks **Egils Levits**, teikts, ka 1918. gada 18. novembrī latviešu vēsturiskajās zemēs proklamētā Latvijas Republika ir izveidota uz latviešu nācijas negrozāmās gribas un tās neatņemamo pašnoteikšanās tiesību pamata, lai varētu brīvi pašnoteikties un kā valstsnācija veidot nākotni pati savā valstī. Citiem,

Vācu-padomju „uzvaras” kopparādi (1939.22.IX) pēc tolaik Polijas pilsētas Brest-Litovskas ieņemšanas pieņem vācu ģenerāļi (no kr. Mauritz von Wiktorin un Heinz Guderian) un sovjetu tanku brigādes komandieris (Semjon Krivošein). Attēlā vācu armijas (Wehrmacht) motociklisti un krievu tanki.

skopākjiem vārdiem: savu valsti nodibinājusi latviešu tauta. Nekā briesmīga – viss itin loģiski un dabiski. Turpat preambulā teikts, ka *Latvijas valsts savā darbībā (..) atzīst un aizsargā cilvēktiesības, tostarp mazākuma tiesības*. Tātad arī mazākumtautību jeb minoritāšu tiesības. Un tas, ka *latviešu valoda ir vienīgā valsts valoda*, arī nedrīkst mulšināt nevienu, jo Latvija taču ir unitāra valsts un latvieši ir šīs valsts pamattauta, kuras vārdā tā nosaukta. Pienācīgais, var teikt, politkorektums visstingrāk izpaužies Vācijas konstitūcijā (*Grundgesetz*). Preambula te sākas ar vārdiem: *Apzinoties savu atbildību Dieva un cilvēku priekšā (..), vācu tauta pieņēmusi šo Pamatlikumu*. Nevis „Vācijas tauta”, bet „vācu tauta”. Tā ir Vācijas Federālās Republikas pamatnācija. Piebīdīsim: ar visiem turkiem, kuru skaits sniedzis miljonus. Labs ir. Atšķirsim Francijas konstitūciju. Valsts nosaukums ir *Republique Francaise*, t. i., franču (ne Francijas) republika, un konstitūcijas preambula sākas ar vārdiem: *Franču tauta svinīgi proklamē*. Un, tā kā suverēnā vara Francijā pieder franču tautai, tad ir pilnīgi dabiski, ka *Republikas valoda ir franču* (konstitūcijas 2. pants). Arī uz tiem pieciem miljoniem islāmticīgo, kas mīt Francijā, attiecas šis 2. pants. Latvijā Egila Levita sagatavotajā preambulā teikts, ka mērķis ir *nodrošināt latviešu nācijas pastāvēšanu cauri gadsimtiem, latviešu valodas un kultūras saglabāšanu un attīstību*. Tas ir dabiski un saprotami, jo *dotajos apstākļos* latviešu nācijas pastāvēšana un latviešu kultūras saglabāšana ir apdraudēta – īpaši, ja zināmām apriņķiem izdotos „iegālvot Eiropai”, ka Latvija ir divkopienu valsts, „kur runā divās valodās” – ar psiholoģiskiem secinājumiem, kas rodas „paši no sevis”. (fg)

[Pēc dučiem labi pārdomātu viedokļu parādīšanās informācijas avotos treknu svītru Levita vadītajai komisijai pārvelk **Andris Bērziņš**, to likvidējot. Citā sakarībā komunikācijas zinātnu doktore **Sandra Veinberga** vērs pirkstu pret prezidentu par politiskā diskursa atklātības līmeņa novešanu Latvijā līdz nullei: *ir izveidojusies paradoksāla situācija – mūsu prezidents nav tautas vēlēts, bet viņš anulē tautas ievēlētus politikus, nesekojot normālas politiskās loģikas principiem* (tvnet.lv 21.XII).]

LATVIJA – AR SKATU SENDIENĀS – Sakarā ar 900 gadiem, kopš Nestora hronikā *Pagājušo laiku stāsts* pērnagd pirmo reizi pieminēts seno latgaļu vārds, Āraišu arheoloģiskajā muzejparkā norisinās (21.IX) **Latgaļu vārda svētki**, kur iespēja uzzināt par seno latgaļu dzīves un apbedījumu vietām (piem., Ģūģeru kapulauka villainēm), apģērbus, rotām, bruņojumu un senvēstures īpatnību glabātājiem vietvārdiem. Zvārtes „zāļu sieva” **Līga Eglīte** savukārt atklāj seno zintniecību dziedināšanas prasmes un neslēpj vietas, kur atrodamas labu labas zāļu tējas. ●●● Vienīgā kalendārā atzīmētā **vienība ar lietuviešiem** ir **Saules kauja** (1236.22.IX), kad lietuviešu-zemgaļu karaspēks iznīcina krustnešu Zobenbrāļu ordeni, kura liktenis aprakstīts *Indriķa Hronikā: kā bābas viņus apkāva / Man žēl ir daža varoņa, / ko tur bez pretestības sita. / Tie citi izmisumā krita / Un mājup bēga, ko vien spēja. / Bet zemgaļi nu nekavēja / kā vārguļus tur apsist tos*. Bez Saules kaujas bijušas arī citas kopīgas senču cīņas, kā norāda Luterā akadēmijas docents **Guntis Kalme** – kuršu uzbrukumi Rīgai (1210 un 1228), žemaišu un kuršu spožā uzvara pie Durbes (1260 – lielākā kauja 13. gs. Austrumeiropā un smagākā vācu sagrave Latvijā, kad kritis Livonijas ordeņa mestrs, Vācu ordeņa maršals, ap 150 bruņinieku un tūkstošiem citu krustnešu), zemgaļu un lietuviešu uzvara pie Aizkraukles (1279., kad kritis Livonijas ordeņa mestrs, 71 ordeņa brālis), zemgaļu uzvara pie Garozas (1287) u.c. (re)

LATVIJA – AR SKATU VINDIENĀS – Vaira Vīķe-Freiberga intervijā laikrakstā Diena (5.XI) uzsver, ka Latvijas vēsture nav ticības mācība, kurai vai nu tic, vai netic. Tā ir sarežģītu faktuaļu notikumu kopums, ar kuru katram puslīdz inteligentam cilvēkam vajadzētu pēc iespējas dziļāk iepazīties. Sākot ar atmodas laikmetu, latvieši no apspiesta sabiedriskā slāņa autoritāras impērijas ietvaros lēnām izkopa savu pašapziņu – ne tikvien kā tauta vai etniska grupa, bet kā nācija. I Pasaules karš pēc vairāku impēriju sabrukuma palīdzēja veselai virknei tautu iegūt sev neatkarīgu valsti. Latvieši par savējo dabūja cīnīties ļoti sīvi, un pat skolēni bija gatavi šai cīņā iesaistīties. Tie, kas mudina necienīt un noniecināt viņu upurus un sasniegumus, manās acīs ir vienkārši nožēlojami. ●●● No Brīvības cīņu (1918-1920) dalībniekiem ar Lāčplēša ordeni tika apbalvoti 1 620 karavīru, to vidū 47 vācieši, 15 krievi, 11 lietuvieši, 7 poļi, 6 igauņi, 4 žīdi un 2 baltkrievi. ●●● EP deputāts Kārlis Šadurskis atspēko Krievijas ārlietu ministra pirmā vietnieka Vladimira Titova vēstures kropļojumu *antihitleriskā koalīcija* attiecībā uz laika posmu no 1939.1.IX līdz 1941.22.VI: *Pirms kara, kā arī pēc PSRS iebrukuma Polijā 1939.17.IX, līdz pat Vācijas iebrukumam PSRS, Nacistiskā Vācija un Padomju Savienība bija visciešākās sabiedrotās un partneres, kas gatavojās kopīgai pasaules iekarošanai. (...) Atgādinot par trešā reiša un padomju karavīru 1939.22.IX sarikoto kopēju uzvaras parādi Brestā, grūti bez smagām pārdomām par lielvaru cinismu lietot terminu „antihitleriskā koalīcija”.* Un par Titova uz Sibīrijas Gulagu deportēto baltiešu nodēvēšanu par „nacistiem”: *Laiks arī Krievijai atzīt Staļina režīma istenoto genocīdu un cilvēku masu iznīcināšanu Latvijā un pārējās okupētajās valstīs, cietušajiem un upuru tuviniekiem izmaksājot kompensācijas. Vācijai bija nepieciešams ilgs laiks pagātnes mantojuma izvērtēšanai, un kā civilizēta valsts tā izmaksā kompensācijas nacistiskā režīma upuriem (ir.lv 23.X).* ●●● Izstāde *Nacionālā pretošanās kustība II Pasaules kara noslēgumā Kurzemē* Latvijas Nacionālajā bibliotēkā vēsta par leitnanta Roberta Rubeņa komandēto pretpadomju/pretvācu kureliešu vienības atsevišķo

Bruno Javoīšs un Knuts Skujenieks, aiz viņiem vidū Radio Brīvā Eiropa Pētniecības nodaļas bij. darbiniece Minhenē Dr. Dzintra Bungs, grāmatas *Virtuālais ceļojums caur dzeloņdrātīm* atvēršanas svētkos LOM.

Foto: Aivars Lepiņš, Dienas mediji

bataljonu, kas Ugāles, Usmas, Rendas un Zlēku pagastos cīnījās (1944.14.XI-9.XII) pret vācu 16. armijas daļām, SD un SS vienībām. ●●● Netālu no Sūpes ezera Viesītes novada Elkšņu mežā „Latvijas aizsargu” Jēkabpils nodaļa (vad. Ivars Bisnieks) tikšot atjaunots „Jāņa Indāna un Jāņa Grāversona bunkurs”, kurā, atgriežoties padomju okupācijas spēkiem kara beigās, mituši (līdz pat 1950.25.II) 11 nacionālie partizāni. Pāri robežai Rokišku rajonā, Lietuvā, atjaunotie trīs partizānu bunkuri kļuvuši nozīmīgi ne tikai tūrisma veicināšanā, bet arī jaunatnes izglītošanā par vēstures notikumiem. ●●● Pēc atjaunošanas 18. novembra priekšvakarā Dobeles novadā Īles mežos atkal ir atvērts nacionālo partizānu bunkurs, ko 1948. gadā lieto apvienotās latviešu-lietuviešu grupas partizāni. ●●● Ar levas Dāboliņas starpniecību JG272(2013):22-31 publicētais Bruno Javoīša „Mans karoga stāsts” izraisījis interesi arī citos plašsaziņas līdzekļos, piem., Aivara Kļavja teksts „Tornī kāpējs” žurnālā *Ir* (2013.25.IX). Izdots arī Javoīša zīmētais *Virtuālais ceļojums caur dzeloņdrātīm* – patiesībā spēļu kārtis, kuras radīt pamudinājis un tapšanā palīdzējis cits bijušais lēģernieks – kuldīdznieks Jānis Mētra, aizrautīgs kāršu kolekcionārs. Savukārt tekstus Bruno zīmētajām kārtīm rakstījis vēl viens kādreizējais politieslodzītais – dzejnieks Knuts Skujenieks. Piespriežot Javoīšam (1964.27.VI) pēc PSRS kriminālkodeksa 65. panta 1. daļas par pretpadomju aģitāciju un propagandu maksimālo sodu – 7 gadus ieslodzījumā – Mordovijā, izmeklētājs esot atklāti pateicis: ja karogs būtu uzvilkt kādas mazpilsētas baznīcas tornī, nevis Rīgas centrā milicijas durvju priekšā, sods būtu krietni mīkstāks. Atzīmējot karoga uzvilšanu radiotornī, Kara muzeja paspārnē notiek sarīkojums „Diena zem sava karoga” (6.XII) – klātesošais Javoīšs savu uzrunu iesāk ar vārdiem: *Nesauciet mani par varoni! Tas kādam, vienkārši, bija jāizdara un esmu pateicīgs Dievam par viņa izvēli! Lielo darbu paveicāt Jūs, kas palikāt šeit!* ●●● Recenzējot Māras Zālītes autobiogrāfisko prozas darbu *Pieci pirksti* („Mansards”, 2013) par bērnības gadiem izsūtījumā, rakstniece Gundega Repše secina, ka Sibīrija tur atklājas *skopi*, pie reizes izsakot cerību, ka tas pāriešot, *ja mums būs vairāk pārlicenošu, mākslinieciski iedarbīgu darbu par visu, kas ar mums ir noticis un notiek* (*Ir* 2014.8.I). ●●● JG iesaka izlasīt laikrakstu *Laiks/Brīvā Latvija* redaktora Līgita Kovtunas saturiski izcilo interviju (nr. 41, 2013.2.-8.XI) ar bij. LTF pr-ju (1988-1990), vēlāk laikraksta *Literatūra. Māksla. Mēs* redaktoru un LSDSP pr-ju (2002-2005) Daini Ivānu, kurš LV nākotni redz iepriecinoši rožainu, kā arī Liānas Langas un Guntara Godiņa sarunu ar Skujenieku *Latvju Tekstos* (Nr. 6, 2013). (re)

JUKAS RISLAKI SLEJA „Kad taps pieminēklis Esteri Lūsei?” – Latvijas galvaspilsētā ir daudzi pieminēkli un piemiņas vietas. Lielākais un redzamākais no tiem, protams, ir Padomju Savienības uzvaras pieminēklis. Centrā stāv cara armijas ģenerālis un mazliet tālāk, pie kanāla, Puškina pieminēklis. Kā zināms, daudzi būtu gatavi centrā novietot arī Pēteri Pirmo ar visu zirgu. Iespējams, šobrīd to paveikt kavē nākamgada Saeimas vēlēšanas. Gribu

uzdot vienkāršu jautājumu, un daru to pavisam nopietni: kad neatkarīgā Latvija uzceļ pieminekli **Esterei Lūsei**? Kas viņa ir? Tiem, kas to nezina, īsi pastāstīšu. 1949. gadā Vecbebru tehnikumā pie Kokneses arestēja vienpadsmit nacionāli noskaņotu audzēkņu grupu. Daļu no jauniešiem nosūtīja uz Vorkutu izciest 25 gadus sodu. Tur nonāca arī mūsdienās Skrīveros dzīvojošais Imants Ēriks, kurš 18 gadu vecumā bija uzvilcis mastā neatkarīgās Latvijas sarkanbaltsarkano karogu. Vienīgā meitene, kuru arestēja, bija Estere Lūse. Viņa šo karogu uzšūva, un par to tiesa viņai piesprieda 10 gadus. Ja atmosfēra Rīgā ir tāda, ka šo simbolisko rīcību nevar godināt, varbūt pieminekli var uzcelt kaut kur citur Latvijā? (*diēna.lv* 20.IX). (jr)

FRANKA GORDONA SLEJA (*la.lv* 28.X) „Prasās vismaz skaidrojums”: 11 000 parakstu par labu Pārdaugavas pompozā un bezgaumīgā „uzvarētāju” pieminekļa novākšanai – tātad Saeimā varēs šo prasību iztīrīt. Bet te ir vairāki „bet”. Pirmkārt, **Kārlim Eihenbaumam** no Ārlietu ministrijas ir visai iespaidīgs arguments: ar Krieviju noslēgtais līgums par memoriāliem. Otrkārt, ja ķersies pie pieminekļa nojaukšanas, vismaz Rīgā draud uzliesmot etniska rakstura sadursmes, bezmaz vietējs „pilsonkarš”. Varbūt es pārspīlēju, bet izslēgt šādu varbūtību nevar. Treškārt, Krievija varētu izraisīt starptautisku skandālu, griezties pie ANO Drošības padomes, Eiropas Komisijas un nez kur vēl. Vai Latvijai tas vajadzīgs? Varbūt tiešām vajadzēja šo monsturu nojaukt 1991. gada augusta beigās reizē ar Rīgas Jeņinekli? Sak’, stihiska tautas dusmu izpausme – padarīts un cauri... Kas tad patlaban atliek? Manuprāt, ne Krievija, ne prokrieviskās aprindas nevarētu pat iepikstēties, ja pieminekļa priekšā labi redzamā vietā uzstādītu lielu plāksni ar uzrakstiem latviešu, angļu un krievu valodā, kas īsi un skaidri pavēstītu, ko Latvijai atnesa „atbrīvotāji”: 1949. gada deportāciju, tik un tik nošauto uz padomju kara tribunāla spriedumu pamata, ārzemju raidījumu traucēšana, izolējot Latviju no ārpasaules u. tml. Plāksnei būtu jābūt no izturīga materiāla. Lai katrs, kas 9. maijā dodas turp, nevarētu to plāksni apiet. (fg)

LATVIJA – AR SKATU MŪSDIENĀS – Gadumijā pasaules masu informācijas avotos viens no tematiem ir **LV pievienošanās eirozonai**. ●●● Sakarus ar Latvijas bankām, baidīdamās no ārpus Rietumu pasaules izcelsmes lielas naudas ieplūšanas Latvijā, pārtraukusi Volsrītra lielāka banka *J.P. Morgan-Chase*, kam ironiskā kārtā par savu noguldītāju/klientu apkārpšanu (un finanču krīzes daļēju izraisīšanu) tiek piespriests \$13 miljardu (am. biljonu) liels naudas sods (*The Washington Post* 2013.19.X), un pa virsu vēl nepilnu 2 miljardu „kukulis” valstij, lai izvairītos no kriminālizmeklēšanas par bankas sakariem ar megakrāpnieku Medofu (Bernie Madoff), notiesātu uz 150 gadiem čohā. ●●● Publicists/blogitārs **alehins** (26.X): *Kremļa un jebkuras citas autoritārās propagandas kara mašīnas darbības ierobežošana Latvijas sabiedrībā ir demokrātiskas valsts pienākums. Manā skatījumā tā ir demokrātijas antifašisma misija*. Autors pats sevi dēvē (4.IX) par **latviešu nacionālistu**, kura uzskā-

tā **etnocentristu jeb traibalistu** vīzija par Latviju, *brīvu no krieviem, ir mazreālistisks stulbums, klaji nepatriotiska, pat nodevīga doma*. ●●● Saeimas deputāte, politioloģe **Dr. Rasma Kārklīna** izteikusi (*ir.lv* 13.XI) atbalstu Latvijas pilsonības piešķiršanai demokrātiem un šaha ģenijam **Garijam Kasparovam**: *Ja uz svāra kausiem liek „nopelņus,” tad tas vien, kādus labus vārdus viņš pēdējās nedēļās ir teicis par Latviju, jo sevišķi – mūsu demokrātiju un toleranto etnopolitiku, ir liels nopelns, vēl jo vairāk, ņemot vērā daudzos apmelojumus, ko mums nākas piedzīvot no Krievijas puses. Pilnībā pievienojas Aizsardzības ministra Arta Pabrika teiktajam, ka „ja Latvija var dalīt termiņuztūresšanās atļaujas merkantiļ mērķu dēļ, tad parlamentāriešiem jāpieņēma, ka pilsonību var iegūt arī to demokrātisko vērtību dēļ, ko pārstāv Garijs Kasparovs”*. (re)

EIROPAS SAVIENĪBA/PARLAMENTS – Pēc deputātes **Ineses Vaideres** iniciatīvas sadarbībā ar nodibinājumu „Rīga 2014” Briselē EP Baltijas ceļa gaitenī ar grupas *Latvian Voices* priekšnesumu tiek atklāta Latvijas Nacionālās bibliotēkas izstāde *Jūgendstila Rīga* (15.-18.X). *Tuvojoties Rīgas kā Eiropas kultūras galvaspilsētas statusam 2014. gadā, vēlējos saviem kolēģiem parādīt labāko, ar ko lepojāmies – latviešu tautas dziesmas, UNESCO kultūras mantojuma sarakstā iekļauto Rīgas jūgendstila mākslu un arhitektūru, gardāko, ko ražo mūsu pārtikas uzņēmumi – tā Vaidere*. ●●● Attiecībā uz Latvijas pārstāvjiem Eiropas Parlamentā LU students **Didzis Šēnbergs** pieprasa tādu vēlšanu likumu, kas nodrošinātu pašcieņas minimumu un neļautu ievēlēt tādus cilvēkus, kuri Atmodas laika beigās nodeva valsti un atbalstīja Maskavas bruņotu apvērsumu. Metot politikorektumu pie malas, viņš citē savā laikā pret „LV pārstāvi” Briselē **Alfrēdu Rubiku** vēsto Augstākās tiesas lēmumu krimināllietā: *Nolūkā panākt Latvijas neatkarības atjaunošanas procesa apturēšanu Rubīks, lai destabilizētu stāvokli valstī un vardarbīgi gāztu likumīgo valsts varu, izveidoja pret Latvijas Republiku naidīgi noskaņotu sabiedriski politisku organizāciju – Rīgas OMON un PSRS militārpersonu grupējumu. Īstenojot Rubika nodomu par valsts varas vardarbīgu gāšanu, naidīgo spēku grupējumā ietilpstošā Rīgas OMON vienība laikā no 1991. gada 14. līdz 20. janvārim minētā mērķa sasniegšanai izdarījusi bruņotus uzbrukumus Latvijas Republikai uzticamā spēka – Iekšlietu ministrijas – struktūrām un brīvprātīgiem neapbruņotiem likumiskās valsts varas aizstāvjiem* (*la.lv* 19.XI). ●●● Komunikāciju zinātni doktors **Mārtiņš Kaprāns** pēc Rubika okupācijas fakta (1940. VI) noliegšanas („Latvijas pievienošana PSRS” bijusi „tikpat brīvprātīga kā iestāšanās ES”) un apgalvojuma politiskā uzrunā Grīziņkalnē (2013.1.V), ka daudzi 1949. gadā tikuši nosūtīti uz *Gulagu* pelnīti, jo sadarbojušies „ar fašistiem”, lūdzis LV autoritātēm izvērtēt iespējamus kriminālpārkāpumus (t.i., nozieguma pret cilvēci attaisnošanu) EP deputāta sākumā, LV Drošības policija (DP) konstatē, ka noziegums pret cilvēci nav noticis, tikai vēstures faktiem neatbilstošas informācijas izplatīšana. DP viedoklis ir pretējs Augstākās Padomes lēmumam „Par

konvenciālo tiesību normu izpildi Latvijā attiecībā uz noziegumiem pret cilvēci” (1992.25.III). ●● EP Saharova Balva (dib. 1988) piešķirta (10.X) talibu sašautajai pakistāniešu pusaudzei **Malalai Jusafzai**, cīnītāji par meiteņu tiesībām uz izglītību Pakistānā. Pirms tam padomju disidenta vārdā nosauktā balva piešķirta irāņu cilvēktiesību aizstāvei **Nasrinai Sotudehai** un irāņu kinorežisoram **Džafaram Panahi**. ●● Tā kā Snoudena (**Edward Snowden**) nopludinātie dokumenti liecina par amerikāņu NSA (Nacionālās drošības aģentūras) ielaušanos vismaz 35, arī „vislabāko sabiedroto” valstu vadītāju komunikācijas tīklos – no Izraēlas, Vācijas, Francijas, Beļģijas līdz Austrijai, Ungārijai, Norvēģijai, Zviedrijai, Šveicei, pat Lichtenšteinai, ES tieslietu komisāre **Viviena Redinga**, lai izlīdzinātu pozīcijas ar ASV, pieprasa izveidot (līdz 2020) **Eiropas izlūkdienestu**. ●● EP Cilvēktiesību komisija ar lielu balsu vairākumu nolemj acināt Snoudena dot tās priekšā personīgu liecību (*The Guardian* 2014.9.1). (re)

LATVIJAI VISAPKĀRT – IGAUNIJAS bij. aizsardzības ministrs, vēsturnieks **Lārs (Mart Laar)** iesaka nepaļauties uz aizsardzības sistēmu, kas balstās pieņēmumā, ka bīstamā brīdī citi mūs „izručīs”: *Ceri uz NATO, bet turi pulveri sausu. Starptautiskās attiecības ir būtiski svarīgas, tomēr paļauties mēs varam tikai paši uz sevi. (..) Ir vitāli svarīgi, lai mums būtu spēcīga griba sevi aizstāvēt, t.i., apņē-*

NA organizētais lāpu gājiens Rīgā, 18. novembrī

mība vajadzības gadījumā cīnīties. Jo spēcīgāka griba, jo drošāka valsts. ●● **LIETUVAS** ES Pado-
mes prezidentūras laikā (pērngada pēdējos sešos mēnešos) īpaši uzsvēta lietuviešu kultūra, māksla, arī grāmatniecība, piem., *Visuotinė Lietuvių enciklopedija* (Lietuvus enciklopēdija, sasniegts 21. sēj.) prezidentes **Dr. Dāļas Grībauskaites** protekcijā. ●● Sabiedrībā sašutumu izraisa **KF TV PBK** (Первый Балтийский канал - Pirmā Baltijas kanāla) pārraides *Человек и закон* (Cilvēks un likums - 4.X un pēcāk). Lai gan aizstāvēt no PSRS karavīriem Viļņas TV torni (1991.13.1), noslaktēti tiek 14 cilvēki, viņu skaitā meitene **Loreta Asanavičūte**, kurai pāri pārbraucis tanks, pārraidē apgalvots, ka nesot bijis neviena upura, kura nāvē būtu vainojami padomju militāristi, un viss notikušais esot liela Lietuvas varasiestāžu provokācija, turklāt, Lietuva, lūk, aizmirsusi, ka *divus gadsimtus piederējusi Krievijas impērijai*. Kā vēsta *Lrytas.lt*, Lietuvas radio un TV komisija (LRTK) pieņēmusi lēmumu uz 3 mēnešiem apturēt to PBK pārraižu retranslēšanu, kuru saturs veidots KF, Baltkrievijā un citās pie ES nepiederošās valstīs – tas ir aptuveni 70% PBK raidījumu. ●● *Baltijas Mediju alianses* jeb BMA (kur reģistrēta PBK) Lietuvas biroja vadītāja **Jolanta Butkevičiene** atkāpjas no amata, jo pārraide par 1991.13.1 notikumiem nav savienojama ar manu Lietuvas pilsoņu pārliecību un vērtībām. *Esmu dziļi pārliecināta, ka šis raidījums bija ne tikai kļūda, bet arī provokā-*

Demonstranti Kijevas Maidan Nezaležnosti (Neatkarības laukumā)

cija pret Lietuvas valsti. Cienot to cilvēku piemiņu, kuri ziedojuši dzīvību par Lietuvas neatkarību, cienot savu ģimeni – tonakt pie Seima dežurēja gan mans tētis, gan brālis, kas vēlāk apbalvots ar 13. janvāra piemiņas medaļu. ●●● Latvijas Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes (NE-PLP) vadītājs **Ainārs Dimants** aģentūrai Leta (9.X) izteicies, ka nevarēšot pieņemt lietuviešu lēmumu, jo jāvadās pēc likumiem, kādi ir spēkā Latvijā. BMA līdzīgās daļās pieder Latvijas pilsonim **Oļegam Solodovam** un Krievijas pilsonim **Aleksejam Pļasunovam**. LV Drošības policijas vērtējums savukārt ir, ka filmas sižets ir viena no „maigās varas” izpausmēm, ko nevar kvalificēt kā noziedzīgu darbību, kas vērsta uz nacionālā naida izraisīšanu (la.lv 12.XII). ●●● **UKRAINĀ** simtiem tūkstoši demonstrē (kopš 24.XI) Kijevas Neatkarības laukumā (*Maidan Nezaležnosti* --*Майдан Незалежності*) sakarā ar prezidenta **Viktora Janukoviča** stūres griešanu Maskavas virzienā un atteikšanos parakstīt Ukrainas valdības apstiprināto (18.IX) ES asociācijas līgumu. Kijevas Eiropas laukumā savukārt demonstrē krietni mazāks skaits prokrievisko spēku – ar autobusiem no krieviskajiem Ukrainas austrumiem un dienvidiem savesti gados jauni, sportiski vīrieši – katrs no viņiem, kā no Kijevas ziņo politikurologs **Mikola Rjabčuks**, par piedalīšanos saņēmis 300 grivnas (*aljazeera.america* 16.XII). Pēc Janukoviča tikšanās Kremli ar **Vladimiru Putinu** (17.XII), ģeopolitiskajā ciņā gluži kā izsolē augstākais likmes solītājs uzvar – Krievija atceļ tirdzniecības barjeras, aptuveni par 1/3 samazina Ukrainai piegādājamo

gāzes cenu, iegādājās „brālīgas mīlestības” vārdā Ukrainas valdības obligācijas \$15 miljardu apjomā. Ja tiek piešķirta nauda cauruma aizbāšanai, tas tikai aizkavē krīzi. Ukrainai jāpieņem stratēģiski lēmumi par industriālās bāzes reformām, modernizāciju, konkurētspēju – komentē Lietuvas ārlietu ministrs **Linas Antanas Linkevičius**. ●●● Proeiropeisko spēku un opozīcijas [Jūlijaš **Timošenko** partijas *Batkivščina* (Tēvzeme), ko Ukrainas parlamentā (*Verhovna Radā*) pārstāv **Arsēnijs Jaceņuks**, *Udar* (Trieiciens), ko vada **Vitālijs Kļičko**, *Svoboda* (Brīvība), ko vada **Oļegs Tjagniboks**, u.c.)] *Eiromaidana* protesti pret iesaistīšanos Putina Muitas/Eirāzijas jeb Āziopas Unijā/Savienībā, izsakot neuzticību Janukovičam un pieprasot viņa valdības atkāpšanos, tiek oficiāli kriminalizēti (2014.16.I), kas ukraiņu un pat krievu ekspertu (piem., Ivana Nikašina) uzskatā nebūt neliecinošs par ukraiņu mierīgu pakļaušanos Maskavas divgalvainajam ērglim. (Putina uzskatā dekadentai Eiropai neesot nekā kopēja ar pareizticīgajiem austrumslāvu kristiešiem – krieviem, ukraiņiem, baltkrieviem.) ●●● **BALKRIEVIJA** – Frankfurtes Grāmatu meses/gadatirgus (*Frankfurter Buchmesse*) ietvaros vācu izdevniecību asociācijas Miera prēmiju (2013) saņem patlaban Zviedrijā mītošā pētnieciskā žurnāliste/rakstniece **Svjatlana Aleksijeviča** (Святлана Алексіевіч). Šeit dažas rindkopas no viņas uzrunas Frankfurtes Paulskirche: *Ceļojot pa pēcpadomju reģioniem, par pieredzi pēdējos 20 gados, savās grāmatās dodu vārdu mazajiem cilvēkiem, kuri vēsturē ir kā smilšu graudiņi. Nevienam viņiem nepiegrīž vērības. Viņu*

Das Nest jeb „ligzda” – ASV vēstniecības jumts Berlīnē (2013, Heft 44)

čukstošais vai izkliegtais vārds pazūd vakuumā. Viņi vienkārši izgaista, nomirst ar visiem saviem noslēpumiem. Es eju pie viņiem un ieklausos. Iela man ir kā koris, kā simfonija. Aleksijevičas Utopijas autobiogrāfijas jeb Sarkanā cilvēka vēstures pēdējā/5. sēj. nosaukums: Saklausīts laiks – Krievijas un bijušās Padomju Savienības vēstures apliecinājumi – par revolūciju, Gulagu, karu, Černobili, Sarkanās impērijas sabrukumu... Rakstniecei raksturīgs ir pieraksts no Kabulas gadu pirms (1988) Padomju armijas izvākšanās no Afganistānas: *Jauna afgāņu sieviete ar bērnu rokās. Pieeju pie viņas un sniedzu spēju lācīti. Bērns to satver ar zobiem. Prasu, kādēļ bērns to tur zobos? Sieviete izritina bērnu no segas un es redzu tikai rumpi bez locekļiem. „Tas ir jūsu darbs,” viņa atteic. „Viņa nezina, par ko muld,” norūc netālu stāvošais Padomju armijas kapteinis. „Mēs taču atnesām viņiem komunismu...”* ●●●

KRIEVIJAS akadēmiķa Aleksandra Čubarjana vadītā vēsturnieku grupa (kā vēsti Valdis Bērziņš – la.lv 5.XI) Krievijas vēstures mācību grāmatas jauno koncepciju nodevusi izskatīšanai prezidentam Putinam, kuram tajā veltīta atsevišķa nodaļa. Akadēmiķis Vladimirs Fortovs Krievijas Vēstures biedrības sēdē asprātīgi izteicies, ka *Krievijai ir ne tikai neparedzama nākotne, bet arī neparedzama pagātne.* (Zīmīgi, ka pēc simtiem vēstulju saņemšanas lietojums „tatāru-mongoļu jūgs” jaunajā versijā nomainīts pret politiski korektāko „Zelta ordas jūgu”.) ●●● Putins izdod pavēli likvidēt (9.XII) valsts kontrolē esošo, bet visumā objektīvo ziņu aģentūru RIA Novosti, ko aizstās jauna, „prokrieviskāka” aģentūra ar nosaukumu Krievija šodien (Россия Сегодня), kanāla Rossija-1TV (LV tā retranslācija Rossija-RTR) līdzšinējā vadītāja Dmitrija Kiseļova vadībā. Kā kuriozitāti jāmin jaunās amatpersonas visā nopietnībā raksturotais ES samits Viļņā novembra beigās kā Zviedrijas, Polijas un Lietuvas vēlme atbilstīgs par Pētera I karaspēka uzvaru pie Poltavas (1709) – pēc revanša par Poltavu īpaši

ilgojoties Zviedrijas ārlietu ministrs Karls Bilts – senas zviedru dzimtas pēctecis, kurā ir bijuši arī ģenerāļi. Un par homoseksuāļiem – pēc nāves viņu iekšējos orgānus jasadēdzina un jāaprok, lai tie netiktu ziedoti. Krievu laikraksta Vademosti komentārs: *Kultūras vietā Kremlis ir sācis uzspiest ideoloģiju, informācijas vietā – propagandu.* ●●● Rossija-1 TV vēsta (17.X) par aptuveni 1/3 krievu vēlēšanu atjaunot Maskavā pie KGB nama Lubjankas laukumā demontēto (1991.VIII) pieminekli Feliksam Dzeržinskim („Dzelzs Feliksam”, 1877-1926) – poļu muižnieku (šļahtiču) izcelsmes boļševiku revolucionāram, padomju drošības dienesta Čeka (no: Viskrievijas Arkārtējā komisija cīņai pret kontrrevolūciju, sabotāžu un spekulāciju) dibinātājam un pirmajam vadītājam, „Sarkanā terora” arhitektam. ●●● Putins dažus mēnešus pirms soda izciešanas izsludina amnestijas pankrupas Pussy Riot dalībniecēm Marijai Aļohinai un Nadeždai Tolokoņņikovai, kuras kopā ar jau agrāk atbrīvoto Jekaterīnu Samuceviču Maskavas Kristus Pestītāja katedrālē pirms diviem gadiem līdzās baznīcas ikonostasam sarīko „panku lūgšanu” (Dievdzemdētāja, padzen Putinu!...). Amnestiju abas atbrīvotās nodēvē par Kremļa sabiedrisko attiecību triku, Tolokoņņikovai piebilstot, ka *visa valsts ir uzbūvēta kā kolonija. Kolonijas un cietumi ir valsts seja, (...) es gūvu unikālu pieredzi, kas ļaus vieglāk patiesi iesaistīties cilvēktiesību darbā, redzēju valsti no iekšpusē, redzēju šo totalitāro mašīnu, kāda tā ir (The Guardian, AFP, tvnet.lv, RFE/RL u.c. ziņu aģentūras 23.XII).* (Dažus mēnešus pirms piespriestajiem 10 gadiem amnestēts arī naftas magnāts Mihails Hodorkovskis.) ●●● POLIJAS kultūras ministrs Zdrojevskis (Bogdan Zdrojewski) Radio pārraidē (2014.8.I) izsaka sašutumu sakarā ar zinātnieces Pjorkovskas (Krystyna Piorkowska) atradumu (2013.XI) Valsts arhīvā Vašingtonā – ar zvērestu apstiprināto (1945.10.V), līdz šim nezināmo dokumentāro liecību par padomju režīma pastrādāto Katiņas noziegumu, ko sniedzis amerikāņu leitnants Van Vliits: *Mums sāpīgākais ir tas, ka no 1944. līdz 1952. gadam Rietumu sabiedroto patiesības slēpšana par Katiņu bija politisks, nevis nejaušs lēmums.* Vliitam (John H. Van Vliet), vienam no sabiedroto karagūstektniekiem, kurus vācieši aizveduši (1943) uz nozieguma vietu, Vašingtona likusi klusēt, kamēr cita līdzīga liecība ar slepenības statusu vēlāk pazudusi. ●●● VĀCIJAS ietekmīgais nedēļas žurnāls Der Spiegel vēsta par amerikāņu spēcīgu radīto nopietno saspīlējumu Vašingtonas un Berlīnes attiecībās – uz ASV vēstniecības jumta Berlīnē atklātais datu ievākšanas atzars / noklausīšanās postenis (amerikāņu pārstāvniecībās tādi esot ap 80 visā pasaulē, tostarp Romā, Parīzē, Madridē, Prāgā, Ženēvā, Frankfurtē u.c.) izspieģojis Vācijas pilsoņu, to vidū ekonomikas/politikas aprindu augstu amatpersonu komunikācijas līdzekļus, arī amerikāņu „labākās sabiedrotās” Angelas Merkeles privātās telefonarus. Spieģošana draugu starpā ir nopietns pārkāpums, tā vienkārši nedara – pamāca Vācijas kanclere Briseles samītā. Pag. g. rušens Der Spiegel numuros detalizēti dokumentētas amerikāņu izspiedzes aktivitātes, kas arī pieeja-

mas angļu valodā žurnāla tīmekļa variantā „The NSA Secret Spy Hub in Berlin” (27.X). *Der Spiegel* un *The New York Times* lasītāji 17. decembrī uzzina, ka saniknotā Merkele telefonārunā ar Obamu izsaukusies: *This is like the Stasi! – Das ist wie bei der Stasi!* – Maskavas paspārnē esošās Austrumvācijas (1949-1989) spēcienests (*Ministerium für Staatssicherheit*). ●●● Raidisabiedrības ARD un laikraksta *Die Welt* aptaujās 60% Vācijas iedzīvotāju uzskata Snoudeņu, ASV valstiskās elektroniskās izspiedzes informācijas (1,7 miljonu dokumentu) nopludinātāju, par varoni (8.XI), un, vadoties no *Der Spiegel* aptaujas (5.XI), 90% vāciešu neuzticas amerikāņiem (*den Amerikanern ist nicht zu trauen*). ●●● **TATARSTĀNĀ** mītošo krievu grupējumi atklātā vēstulē Putinam protestē pret Krievijas vicepremjera **Igora Šuvalova** pausto (2.IX) viedokli, ka visiem *Tatarstānas iedzīvotājiem, neatkarīgi no tautības, jāmāk runāt tatāriski*. ●●● **BAŠKORTOSTĀNĀ** pamattautas amatpersonas pieprasa obligātu baškīru valodas mācīšanu skolās, kas rada satraukumu republikā mītošo krievu (36% no iedzīvotāju skaita, pārējie: baškīri – 30%, tatāri – 25%) aprindās.

CITUR ĢEOPOLITISKAJĀ TĒLPĀ – ĒĢIPTES bruņoto spēku ieceltā reakcionārā valdība pasludina (25.XII) demokrātiski ievēlētu „Musulmaņu brālību” par teroristu organizāciju. Valdības drošībnieki aiztur (29. XII) vairākus Kataras TV *Al-Jazeera English* žurnālistus, viņu vidū Austrālijas latvieti **Pēteri Gresti** (skat. *JG270:53*) un AJ biroja vadītāju ēģiptieti (**Mohamed Fahmy**), aizdomās par it kā *iekšējai drošībai kaitīgu ziņu nelikumīgu pārraidīšanu* (*theguardian.com, washingtonpost.com, bbc.co.uk* 29.XII). ●●● **ASV** par ne visai gludi funkcionējošiem valsts varas augstākiem izpildu orgāniem pag. g. beigās uzskatāmi liecina Kongresa apakšnama labā spārna radikāļi, kuri piespiež „slēgt” uz 16 dienām valdību (*shutdown* – 2013.1-16.X), kam par galveno iemeslu, kā izrādās, nav vis valsts parāda (\$16,7 triljoni) ierobežošana, bet gan republikāņiem ideoloģiski nepieņemamās prezidenta Obamas admi-

nistrācijas izstrādātās veselības aprūpes reformas (ACA jeb *Affordable Care Act*, tautas mutē *Obamacare*). Ironiskā kārtā pieejamība ACA internetā sākumā izvērsās par fiasko tehnisku iemeslu dēļ. Maldinošais „brīvā tirgus patriotisms”, lielā mērā korporatokrātu/Völstrīta kontrolēts, liedz vāji vai tīši nepareizi informēto amerikāņu vairākumam iepazīties un piemērot savām vajadzībām citur pasaulē visiem pilsoņiem automātiski pieejamo „socializēto medicīnu” – no Kanādas, Skandināvijas un Somijas līdz Vācijai, Austrijai, Francijai u.c. „attīstītām valstīm”, pat Kostarikai (skat. *HuffPost-Business* 2013.29.XI – „States Is the Best (Being the Worst)”). ●●● Republikāņu kongresmeņu (viņi visi ir miljonāri) „sirdis ir aizslēgtas” pret miljoniem ASV trūkcūcietēju kā, cita vidū, par to liecina balsošana pret pabalsta pagarināšanu bezdarbniekiem un pārtikas kuponu (Food Stamps) piešķiršanu nabadzībā grimstošajiem pilsoņiem. ●●● *AP Center for Public Affairs Research* vēsta, ka dažnedažādu iemeslu dēļ tikai viens no 20 amerikāņiem esot apmierināts ar savas valsts sistēmu (*AP-HuffPost* 2014.2.1), ko varētu uzlūkot par sava veida kuriozitāti. Toties par tādu nevar uzskatīt pazīstamā amerikāņu autora (*The End of History and the Last Man*, 1992, u.c.), Stanforda U. politekonomista Fukujamas (**Francis Fukuyama**) arī tīmeklī atrodamo nopietno, neapšaubāmos faktos balstīto eseju „The Decay of American Political Institutions” (*The American Interest*, 2013.8. XII), kā arī politologa **Pētera Dreiera** (Occidental College) iedziļināšanās vērtu rakstu „Is America Ready for a New War on Poverty?” (*HuffPost* 2014.8.1). ●●● **IRĀNĀ** pēc slepenām sarunām Omānā un vairākās citās valstīs (galvenokārt ar ASV pārstāvjiem) vienojas (24. XI) apmaiņā pret starptautisko sankciju mazināšanu uz 6 mēnešiem ierobežot Teherānas kodolprogrammu, ko koordinē Starptautiskā Atomenerģijas aģentūra (IAEA). ●●● **JEMENĀ** uz katra ASV dūcēju/tranu (*Drones*) jeb bezpilota lidaparātu nogalinātā iedzīvotāja rodas 40 līdz 60 jaunu „teroristu” – tā ASV augsta ranga eksdiplomāts (2004-2007) **Nabeel Khoury** izdevumā *Cairo Review of Global* ▶

Europas kultūras galvaspilsētas Rīgas gads atklāts (2014.18.1) ar *Gaismas ceļu - Grāmatu draugu ķēdi, kad daļu grāmatu no rokas rokā pārvieto no Latvijas Nacionālās bibliotēkas vecās ēkas uz jauno - Gaismas pili - Daugavas otrā krastā.*

Foto: LETA

Ar patiesu prieku un baudu izlasu gandrīz visus JG rakstus un tekstus. JG275 īpaši patika Lindas Treijas recenzija par Ilmāra Blumberga izstādi. Lai JG zeļ un veidojas skaista savā veidolā un bagāta saturā kā allaž. Pievienoju tēlnieka Igora Dobičina iespaidīgo alumīnija objektu, kas tapis gandrīz tāpat kā Jaunajā gadā lej laimes.

Ruta Čaupova, Rīgā

Igora Dobičina alumīnija veidojums

JG275 ir efektīgs! Dagmāras lappuse ar foto laba. Raksti, kā vienmer, saistoši, interesanti un vēstures anālos svarīgi.

Voldemārs Avens, Ņujorkā

Vēlu raženajai JG redakcijai un visiem domubiedriem traukties vēja spārnim un sajūst dzīvību katrā lietus lasē! JG275 ģimnazisti lasīja: „Estētisms Bārdas lirikā”, „Kārļa Egles piezīmes”, „Kas ir intelektuāļi!”, „No tēvu zemes raugoties”, Lāsmas Ģi-bietes recenzijas.

Anita Šmite, e-žurnāla *Skolas Vārds* līdzstrādniece, Luža Bērziņa konkursa organizētāja, Rīgā

Liels paldies par JG275. Par labiem vārdiem par Imantu, Leona Brieža dzejoli, Imanta dzejoliem. Ar interesi lasu arī citus materiālus. Ļoti svarīgi šķiet raksti par neseno vēsturi – Māra Branča „Krāsu un līniju zintnieks Mierīņš” un „No tēvu zemes raugoties”, kā arī Rolfa Ekmaņa publikācija „Starptautiskie raidījumi latviešu valodā 20. gs. otrā pusē”. To sen jau iesāku un lasu turpinājumos. Rīgā šīs dienas ir smagas, grūti samierināties ar tādu traģediju, kurai nebija nekādu objektīvo iemeslu, vien tas, kā salīdzinoši neliela cilvēku daļa grib ātrāk, lētāk, izdevīgāk tikt pie lielākiem ienākumiem, naudas un nez vēl kādiem labumiem. Lai veicas visos darbos, arī ar JG turpinājumu.

Irina Cigaļska-Auziņa, Rīgā

Gatavojam LZA Gadagrāmatu – 2014. JG mēs apbrīnojam – nudien! Lai izdodas noturēties 2014 - Zirga mugurā mums visiem!

Ilgā Tālberga, Rīgā

Lai Jūsu gaita būtu arvien jaunā!

Hannes Korjus, Rīgā

► *Affairs* (2013.23.X). ●●● Al-Baidas provincē ārpus Kaifas (Qaifa) ciema dūcošie nāves aparāti nogalina (12.XII) 13 jemeniešus, kuri vairākās automašīnās devušies svinēt kāzas. ASV bruņoto spēku pārstāvji atzinuši, ka kļūdaini uzskatījuši kāziniekus par al-Kaīda teroristiem. Trīs dienas pirms tam dūcēji nogalina trīs. ●●● **PALESTĪNIEŠU** līderis **Jassirs Arafats**, pamatojoties uz Lozannas (Lousanne) Medicīnas U. *Institute de radiophysique* zinātnieku testiem, kurus apstiprina arī britu autoritatīvā medicīnas publikācija *The Lancet* (12.X), miris (2004) no saindēšanās ar radioaktīvo *poloniju 210*. (re)

STATISTIKA – *Pasaules ekonomikas foruma* (WEF) ziņojumā, kur apzinātas 136 valstis, dzimumu ekonomisko, tiesisko un sociālo līdztiesību ziņā **Latvija** ierindota **12. vietā** (Lietuva – 28., Igaunija – 59. vietā). Visaugstāk novērtēta Islande, kam seko Somija, Norvēģija, Zviedrija, Filipīnas, Īrija, Jaunzēlande, Dānija, Šveice, Nikaragva un Beļģija. Vācijai piešķirta 13., ASV – 23., bet Krievijai – 61. vieta (*tvnet.lv* 25.X). ●●● LV izdevumi **sociālajai aizsardzībai**, kā vēsta *Eurostat*, ir zemākie ES – 15,1% (Igaunijā – 16,1%, Rumānijā – 16,3%, Lietuvā un ASV – 17%, Dānijā – 34,3%, Francijā 33,4%). ●●● *USA Today* (2013.21.XI) vēsta, ka no 20 skaitākajām Eiropas pilsētām laikraksta lasītāji nobalsojuši

par **Rīgu** kā **visskaistāko** (Rīgai seko: Bergen, Insbruck, Dubrovnik, Chester, Praha, Budapest, Santorini, Venezia un Bruges). ●●● Žurnāls *National Geographic Traveler* norāda, ka no tām 20 pasaules vietām, kuras noteikti jāapmeklē, ir arī Rīga, izceļot tās „dažādību” – vecpilsētas ielas esot tādas, par kādām rakstīts pasakās, bet mazliet tālāk tās kļūstot par lieliem bulvāriem, kādi redzami Parīzē vai Sanktpēterburgā. Pilsētas arhitektūra atainojot tās sarežģīto vēsturi, bet, *cauri gadsimtiem ilgajām ārvalstu varām, Rīgas nenoliedzamais latviskais gars nekad nav mazinājies*. ●●● Pasaules lielākā ceļvežu izdevēja *Lonely Planet* mājaslapā par *Baltijas valstu kosmopolītisko stūrakmeni* nosauktā Rīga ierindota 4. labākajā tūrisma galamērķī (2014) – aiz Parīzes, Trinidadas un Keiptaunas. Rīgai seko Cirihe, Šanhaja, Vankūvera, Čikāga, Adelaide. ●●● Saskaņā ar *Legatum Prosperity Index* jau 5. gadu par pasaulē pārtikušāko valsti atzīta Norvēģija, kam seko Šveice. Ekonomiski spēcīgākā Eiropas valsts Vācija ierindota 14. vietā, Igaunija – 36., Lietuva – 43., bet Latvija – 48. vietā (aiz Kazahstānas). (re)

Materiālus sastādīja Vita Gaiķe (vg), Indra Ekmane (ie), Māris Brancis (mb), Franks Gordons (fg), Jukka Rislakki (jr), Rolfs Ekmanis (re), Juris Žagariņš (jž)

Katrs JG numurs man sagādā daudz prieka. Esmu lielā sajūsmā par Rolfa Ekmaņa recenziju (JG274) – par Vairai Viķei-Freibergai 75. gadskārtā veltīto Latvijas Universitātes Akadēmiskā apgāda *Festschrift – Scientiae et Patriae*. Pirms daudziem gadiem Vaira un es bijām *Journal of Baltic Studies* redakcijas locekļi.

Nikolajs Balabkins, prof. em.,
Lehigh U., Bethlehem, Pennsylvania.

JG275 Māris Brancis: ...*latviešu māksla trimdā pastāv ne tikai gadu vai divus, pat ne vienu gadu desmitu, bet nu jau turpat 70 gadus – tas vien izraisa cieņu un apbrīnu*. Rīta Laima: *Tie sūdi no LPSR laikiem vēl aizvien ir aizdambējuši Latvijas attīstības gultni*. Pacēlu karogu pie mājas jau par godu Mārtiņdienai, un turēšu ilgi, līdz 18. novembrim. Kad atkal ienāks krievi, tad manu grēku sarakstā kāds būs atzīmējis arī šo... Bet viņi gan nenāks, – jo nav jau aizgājuši, izjaukti ziedi pie Zemitāna pieminekļa, apķēpāts piemineklis Jānim Čakstem, apķēpāts Brīvības cīņu piemineklis Sudrabkalniņā...

Ainārs Zelčs, Alūksnē

Paldies par kārtējo, ļoti interesanto JG274. Tā kā esmu jau daudz gadu saņēmis (arī lasījis) JG, man ir veidojušies dažādi vērtējumi. Likās, ka iepriekšējā vadībā JG izdzisis – esmu pateicīgs, ka nu tā atdzīvināta un pārveidota. Daudz rakstu, kas veicina pārdomas – tādi ir Līgitas Levinskās, Ulža Bērziņa tulkotais Česlavs Milošs, Jura Šlesera raksts „Cīņa ap dabu”, KIBERKAMBARIS ar Otto Ozolu u.c. Bet manu labsajūtu sabojāja Rolfa Ekmaņa apraksts par Ausmas Cimdiņas sastādīto grāmatu. Es arī cieņu VVF, bet vai ir vajadzīgs tik briesmīgi „pielist”? Uzskaitot jau sarakstītās grāmatas, ir izlaista Jembergas, Raudsepa un Slogas VVF. Manuprāt tā ir daudz vērtīgāka par Māra Čaklā darbu. Saprotu, ka pieminēšanu nav pelnījis demagoga Ruka „darbs”.

Juris Petričeks, Siguldā

Kad Uldim Ģērmanim jautāju kādu mēnesi pirms viņa nāves, ko viņš uzskata par saviem tuvākajiem līdzgaitniekiem un domu biedriem, viņš nosauca Ekmani („nu jā, Rolfu”) un vēl tikai pavisam nedaudzus, tai skaitā Eduardu Berklavu. Tas, starp citu, ir fiksēts arī pēdējā ierakstā Karolinskas slimnīcā, 1997. gadā. Rolfam Ekmanim ir izdevies *Jau no Gaitu* pārtaisīt par interesantu izdevumu, kum vairs nav nekāda sakara ar kultsakarnieku izdevumu pirms tam. Tas patiešām ir liels nopelns. Tamdēļ biju izbrīnīts, ka dodat iespēju izteikties (JG275:26-29) zvērīnātai latviešu tautas ienaidniecei Olgai Procevscai. Es pieņemu, ka nezinajāt, kas viņa ir, jo pirms pāris mēnešiem es arī neko tamlīdzīgu nebiju dzirdējis. Taču nu jau Procevska ir regulāra viešņa prokrieviskās aktivitātēs, pēdējo varat izlasīt LA (<<http://www.la.lv/fantazijas-par-valodas-inspektora-slepkavibu>>). Var jau, protams, atsaukties uz „plūralismu” u.c. modernām lietām, taču Procevska ir lielas iespējas paust savu viedokli Latvijā visur kur, jo, atskaitot *Latvijas Avīzi* (ar ziņāmām atrunām), visi citi izdevumi un plašsaziņas

līdzekļi kopumā ir veco naķu un bušmeņu rokās. Ja Ģērmanis būtu dzīvs, viņam neatrastos vieta nevienā no Latvijas preses izdevumiem, kā jau neatradās arī agrāk. Diezin vai *Jaunajai Gaitai* jāuzņemas šis „pētnieces” uzskatu popularizēšana. (...) Tā jau tagad Krievijas aģenti strādā – šo un to pareizu, acimredzamu, pasaka, lai tūlīt pēc tam (vai pat tai pašā rakstā) publicētu visreakcionārākos muldējumus. Otto Ozols liekas esam ļoti labdabīgs un patriotisks cilvēks, bet bieži viņam iznāk skaidra grafo-maniska izdarīšanās. Pat labi iecerētu rakstu dažkārt tukšvārdbības pēc nav iespējams līdz galam izlasīt. Un viņam kāda naivitātes komponente klāt, gandrīz vienmēr. Bet, iespējams, grafomanijas nav, ir tikai aprēķins izdzīvošanas dēļ, jo daudzu portālu/laikrakstu žurnālistiem maksā nevis cietu algu, bet tikai par rindiņām. Ekmanim ļoti interesants apcerējums par *Brīvo Eiropu*. Šim radio milzu nozīme bija, to tik spilgti vēl atceros. *Amerikas Balss* izglītotākam cilvēkam bija tomēr mazliet par seklu veidota, bet galvenais – reti runāja „no latviešu interešu viedokļa”. *Brīvā Eiropa* ne velti tika krievi vairāk traucēta no krievu torņiem. VDK „gaišie prāti” jau zināja, ko dara. Es absolūti neesmu konspirāciju teoriju pasaules uzskata piekritējs, bet kā Jums liekas – vai raidītājā *Brīvā Eiropa* tomēr neieviesās „stūra mājas” acs? Man par to tāpat sanāca ar Ģērmani apspriesties...

Didzis Liepiņš, Rīgā (2013.29.X un 5.XI)

Pieminot nesen mūžībā aizgājušo pazīstamo un daudz cienīto Latvijas dzejnieku Imantu Auziņu (1937-2013), JG275 pirmā lappusē ir ievietots dzejnieka dzejolis „Pļi! – 1905” (no krājuma *Skumjais optimisms*, 1968). Pļi! krieviski, parasti arī kā pavēle, nozīmē šaut. Dzejolis veltīts Krievijas cara režīma soda ekspedīciju nošautajiem latviešu revolucionāriem. Jāmin, ka pirms soda ekspedīciju ierašanās, revolucionāri bij pastrādājuši neskaitāmus varas darbus, slepkavības, laupīšanas un bij nodedzinājuši pus tūkstoti no Vidzemes un Kurzemes muižām. Dāvids Beika (1885-1946), slavenais latviešu revolucionārs un iespaidīgais komunistu varas vīrs, kurš vadīja Augusta Bilenšteina (1826-1907), ievērojamā latviešu valodas pētnieka un folkloras materiālu vācēja, mācītājmuižas un archīva nodedzināšanu, Padomju Krievijā publicēja labā latviešu valodā atmiņas par savu revolucionāro darbību *Meža brāļu gads* (Maskavā 1937, Rīgā 1956), kuras nobeidz teikdams: *Vēl mēs šausim! ...Vēl šausim! Mēs vēl šausim!* Un to Beikas ideoloģijas un ticības brāļi arī darīja, līdz beidzot viņu pašu komunistu varas vīri apcietināja un nolikvidēja.

Jānis Krēsliņš, Bronksā

... faktiski jau JG ir vienīgais latviešu kultūras žurnāls pasaulē. *Latvju Teksti* diemžēl netur līdzīgu un visi citi pseidointelektuālie žurnāli nacionālā ziņā ir pilnīgi vienaldzīgi vai pat kaitīgi tautai.

Ieva Dāboliņa, Rīgā

TRĪSREIZTRĪS FENOMENS

3x3 ārpus Latvijas 1981-2011: Pasaules mēroga kustība visu paaudžu latviešiem.
Rīgā: Drukātava, 2013. 328 lpp.

Vai latvietība ir vērtība un vai piederība latviešu sabiedrībai vēl joprojām ir privilēģija, kā to pirms gadu desmitiem domāja Līga Ruperte? – Iepazīstoties ar aplūkojamo dokumentu krājumu, varam droši secināt, protams!

Izdevumā sakopota informācija par visām 150 ārpus Latvijas 3x3 nometnēm, to dalībniekiem, programmām, ideāliem un panākumiem. Dr. Līgas Rupertes un viņas vīra Dr. Arnolda Ruperta iecerētā un kopīgi ar domubiedriem izauklētā kustība izvēršusies par pasaules mēroga fenomenu, sākot ar pirmo 3x3 nometni ASV, Garezerā (1981). Pasaules latviešus joprojām iedvesmo skaidri uzstādītie mērķi: latvisko zināšanu papildināšana, latviskās kopības veicināšana, latvisko

ģimeņu stiprināšana un latvisko draudzību sekmēšana. Nostaigātajos 30 gados paauzdes izmainījušās, pieredze nemitīgi augusi un piemērojusies laika tecējumam. Daudzие seno dienu nometnotāji iegājuši Dieva dārzos, toreiz jaunās māmiņas jau vecmāmiņas, un kādreizējie mazlāciņi tagad jau pieredzējuši nometņu vadītāji, meistari un lektori. Draudzība, cieņa un latviskā sirdsdegsme, kas vieno 3x3 dalībniekus, atspoguļojas dokumentu krājumā ievietotajos pārskatos un atstāstos. Nezinu nevienu citu latviešu pasākumu, kas tik dziļi būtu ietekmējis daudzo interesentu latviskās piederības sajūtu.

1989. gadā Garezerā Jānis Gulbis, žurnāla *Skola un Ģimene* redaktors (Latvija), Juris Ruņģis (Austrālija) un Līga Ruperte izplānoja pirmo Latvijas 3x3 nometnes programmu 1990. gadam Madlienā. Cerība 3x3 kustībā iesaistīt visus latviešus spēra pirmos soļus, un kādreiz tik nereālā iecere sāka īstenoties. Dokumentāciju klāstu par nepārtraukti augošo kustību Latvijā ceram sagaidīt drīzumā. Necerēti un brīnumaini iespaidīgs ir bijis šis ceļš, un varam būt pateicīgi daudziem darbiniekiem, kas ar cieņu saglabājuši

Jura Žagariņa foto uzņēmumi no 3 x 3 nometnes Garezerā, Mičiganā, 1989. un 1990. gadā

1. Raksta autore Biruta Abula un Latviešu kultūras biedrības „Tilts” priekšsēdētājs Ģirts Zeidenbergs

3. Profesors Valdis Zeps, *Kēves dēla Kurbads* autors

2. Līga un Arnolds Ruperts ar nometnotāju no Latvijas Jāni Gulbi

4. Professore Vaira Viķe-Freiberga

senos dokumentus, un tiem, kas šos mīlestības stāstus ietvēruši grāmatā, kas lasās kā gandrīz vai neticama pasaka.

Lasot par 3x3 nometņu darbību, pievienojos Līgas Rupertes uztvērumam, ka privilēģija piederēt latviešu tautas kopībai ir noturīga, dzīvot spējīga un augoša. Kā grāmata liecina, atvērtā vide un vēlme iepazīt latviskās gara mantas un tautas senās tradīcijas un nodot tās nākošajām paaudzēm joprojām atrod dedzīgus devējus un ņēmējus. Pulcējušās tīri latviskā vidē ir ģimeņu paaudzes, draugi, seni un jaunatrsti. Visi 3x3 ļaudis ir kļuvuši ne skatītāji, bet latviskās kultūras lietotāji.

Grāmatu ievada vairāki 3x3 kustības stūrakmeņi: Dr. Līga Ruperte, Jānis Kukainis, Dr. Vaira Viķe-Freiberga, Dr. Valters Nollendorfs, rotkaļu meistare Lilita Spure un Latvijas 3x3 priekšsēde Inese Krūmiņa, augsti novērtējot unikālo kustību, kas darbam un izpriecei ir spējusi savilņot paaudzes. Seko apraksti par visām ārpus Latvijas 3x3 nometnēm. Darbinieku atmiņās un dokumentos ir saglabājusies informācija par laiku un vietu, vadītājiem un darbiniekiem, notikušajām ievirzēm, iecerēm un panākumiem. Grāmata liecina par pasākumiem, kas devuši iespēju tik daudziem mācīties un mācīt, piedalīties un izteikties, vērtēt un rosināt, būt atraisītiem, patiesiem un demokrātiski uzklaušītiem. Tā liecina par latvieša dziesmu, kas tiešā vai pārnestā nozīmē ar dziesmu ceļas, gulstas, un dienas gaitā runā tikai „savu valodiņu”, jo tā mums „Dieva dota”. Redzam, cik unikāli latviska ir 3x3 gaisotne, kur varam apzināties, cik bagāts, zinīgs un spējīgs ir ikviens latvietis, kas spēj dzīvot latviskā vidē, staigājot svešās, bet draudzīgas zemes tēkās.

Bagātīgie apraksti ar simtiem fotogrāfiju dokumentē nometņu dzīvi ASV, Kanādā, Anglijā, Zviedrijā, Francijā, Austrālijā un Īrijā. Visu šo nometņu dalībnieki ir auduši latvisko piederības jostu (kā tas norādīts grāmatas pielikumā). Trīs kontinentos, septiņās valstīs kopīgais dalībnieku skaits ārpus Latvijas nometnēs ir bijis samērā noturīgs. Laikā no 1981. gada līdz 2011. gadam ap 16 900 ārzemju latvieši ir piedalījušies vienā vai vairākās nometnēs. Skaitam 2012. gadā pievienojās 83 Īrijas nometnotāji. 196 nometnēs līdz 2012. gada rudenim piedalījušies pāri par 28 000 dalībnieku – tāds ir Līgas Rupertes uzdotais kopskaits pasaulē.

Augusts ASV ir 3x3 laiks. Saklausījuši mudi Mūžu dzīvo, mūžu mācies, daudzi ar 3x3 programmām jau ilgus gadus esam uz „tu”. Visas nometnes, iespēju robežās, cenšas

gādāt programmas, par kurām interese ir izteikuši daudzie dzirdēt un mācīties gribētāji. 3x3 nometņu pamatprogrammas ir līdzīgas, lai gan īpašas virstēmas vada individuālo nometņu ikgadējo gaisotni. Nedēļas garumā trīstreiztrīsnieki klausās, diskutē un mācās, attīstot savus mākslinieciskos talantus. Vairāki kādreizējie iesācēji ir šodien pazīstami mākslinieki, kas atzīst, ka pirmos soļus latviskās mākslas laukā spēruši 3x3 nometnē. Daildarbu ievirzes ir visnoturīgākās un populārākās ievirzes 3x3 kustībā.

Nav iespējams uzskaitīt grāmatā dokumentēto 3x3 programmu bagātību un vadītāju izdomu un ideju pārpilnību. Apbrīnas vērtā ir krājumā aprakstītā vadītāju tālredzība, piemērojot lektoru tematus aktuāliem vai vēsturiskiem notikumiem. Kādā no nometnēm, un nereti visās, piedalījušies un referējuši vai visi trimdas sabiedrībā pazīstamie politiķi, sabiedriskie darbinieki un mākslinieki, arī no Latvijas, kuru bagātais zināšanu pūrs pavēris skatu uz šodienas Latviju. Es izvairo nosaukt krājumā minēto pašai izdomāto līdzgaitnieku vārdus. Viņu skaits ir simtos. Visi 3x3 darbinieki strādā bez atlīdzības, veltot neskaitāmas stundas, savu brīvo laiku un nereti savus personīgos līdzekļus kopīgajiem mērķiem. Pateicības vārdus izsaka idejas iedvesmotāja Dr. Ruperte ikvienam par lielo atdevi un mīlestību, ko darbos un vārdos izrādījuši neskaitāmie 3x3 kustības sekotāji, saklausot aicinājumu un saņemot gandarījumu par savu līdzdalību.

Gadu pēc pirmās nometnes Garezerā, 1982. gadā notika pirmā 3x3 nometne Rietumkrastā, kur pēc 1988. gada nometņu darbība neurpinājās. Kopš 1983. gada sekmīgi un ar lielu izdomas bagātību strādā 3x3 Katskiļu nometne, Ņujorkas luterāņu latviešu draudzes īpašumā. No ASV austrumu piekrastes un arī kaimiņzemes Kanādas (divas nometnes notika arī Kanāda) ierodas roku un prāta ieviržu dalībnieki, lai mežu klusumā un skaistajā Katskiļu kalnu pakājē rosinātu domas un gūtu zināšanas. Katrai nometnei raksturīgu nokrāsu pienes vietējie talanti: teātru cilvēki, koru diriģenti, valodu speciālisti un neatsveramie amatu pratēji, kas nereti uzņemas tālus ceļus, lai varētu ar sirdsdegsmi piedalīties kopīgajā darbā un priekos.

Ne mazāk izsmeltoši krājumā ir dati par Eiropas 3x3 nometnēm. Anglijas 3x3 nometņu liktenis administrācijas un iespēju ziņā atšķirīgs no nometnēm Ziemeļamerikas kontinentā. Paralēli latviskajām 3x3 nometnēm kopš 1987. gada izcili darbojas atsevišķas nometnes angļu valodā jaukto laulību

ģimenēm. Anglijas nometnes raksturīgas ar lielo bērnu skaitu un uzsvērumu bērnu programmām. Bērni tiek apzinīgi informēti par pagātņi ar skatu nākotnē. Nometnē bieži „stāsta angliiski, bet svin latviski”. Darbinieki ir galvenokārt vidējās paaudzes Anglijā dzimušie latvieši.

Zviedrijā laika posmā no 1985. līdz 1991. gadam aizvadītas piecas nometnes, ko kuplīnājuši Zviedrijā dzīvojošie latviešu vēsturnieki, rakstnieki, dzejnieki un vairāki dalībnieki no Latvijas.

Četru Abrenes pils Francijā (Chateau de La Ville au Maire) nometņu darbība sakrita ar Latvijas Trešās Atmodas laiku. Brīvās sarunas ar Latvijas tā laika politiķiem darīja nometnes programmas īpaši pievilcīgas kā vietējiem latviešiem, tā arī tālbraucējiem. Viedokļu apmaiņa 1991. gada nometnē notika dramatisko augusta notikumu priekšvakarā.

Jaunākajā 3x3 nometnē 2012. gadā Jāņu laikā Īrijā pirmo reizi 14 ievirzēs kopā nāca 83 Īrijas latvieši, jo tieši Jāņu laikā *ikviens no mums, lai kur arī būtu, vēlas atgriezties pie savām latviskajām saknēm* (Ilze Ceiča, Īrijas 3x3 vadītāja).

Grāmatā dokumentēta vispusīga informācija par Austrālijas latviešu 3x3 saietiem (nometnēm), kur ļaudis pulcējas janvārī, katru gadu citā pilsētā vai pilsētu tuvumā.

Pirmais saiets notika Kanberā ar 3x3 nometnēm raksturīgu dienas gaitu, īpaši uzsverot „prāta” izdarības. Rotācijas kārtībā saieti seko vairākās Austrālijas pilsētās, dodot iespēju latviešiem no dažādām dzīves vietām piedalīties šais iecienītajās nodarbībās. Atbildība un vadītāji mainās, programmu dažādība ir bagātīga, mainīga un laikmetīga. Nometnes programmas veidojot, rīkotāji mērķtiecīgi cenšas iesaistīt vairākas paaudzes, kas varētu viena no otras mācīties un nodot zināšanas tālākam darbam. Austrālijas 3x3 saieta ļaudis sevi uzskata par visdraudzīgākajiem trīsreiztrīsniekiem (Arnis un Māra Siksnas), jo nedēļas laikā katram dota iespēja iepazīties ar visiem dalībniekiem. Austrālieši

5. Imants Freibergs pie Mekintoša rāda tautas dainas Dacei Veinbergai, Zigim Miežītīm un Fricim Bērziņam.

6. Valdis Muktupāvels pūš dūdas.

7. Valdis Muktupāvels uzrunā folkloristus.

8. Ilga Reizniece dancina nometnotājus.

ik gadus aicina vairākus viesu lektorus un nozaru vadītājus no aizjūras zemēm, īpaši Latvijas, un programmu piemēro viesu piedāvātajām lekcijām, kas sekmē pārrunas par politiskiem un aktuāliem jautājumiem. Iecienītas ir teātru mākslas ievirzes, un liela vēriba piegriezta latviešu valodas bagātajam pūram. 90. gados dalībnieku skaits samazinājies, un ierasto ieviržu vietā pastiprināta vēriba veltīta priekšnesumiem un bagātīgam referātu klāstam.

Dokumentu krājuma kopsavilkumā ideju paudžiem, rosinātājiem, īstenotājiem, darbiniekiem un dalībniekiem pateicību izsaka Līga Ruperte, kam PBLA 2010. gadā piešķīra Pasauls Brīvo Latviešu Apvienības balvu par ideju un negurstošo un neatlaidīgo darbu un gadiem ilgo līdzdalību kustības pilnveidošanā.

Vislielākā pateicība pienākas Rasmai Zvejniecei, dokumentu krājuma galvenajai sastādītājai un redaktorei, un viņas līdzstrādniekiem par rūpīgu un neatlaidīgi lielo darbu bagātīgā krājuma sagatavošanā. Grāmatai pievienots rūpīgi sagatavots personu rādītājs. Tā ir liela formāta (8½ x 11½ collas), iesieta. Uz smalka linu tīkla dizaina vāka iespiests grāmatas nosaukums un 3x3 Dieva zīme, kas ar variācijām ir visu nometņu grafiskā zīme. Grāmatu *3x3 ārpus Latvijas 1981-2011* var pasūtīt Rīgā, Rozes grāmatnīcā. Cena Ls 15,85 plus sūtīšanas izdevumi (skat.: www.3x3.lv).

Biruta Abula

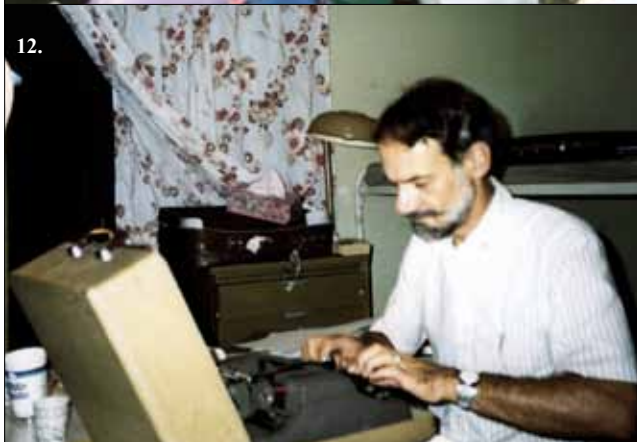
Biruta Abula jau kopš aizvadītā gs. 70. gadiem ar lielu enerģiju un mērķtiecīgumu nododas bēgļu skubināšanai pulcēties, dibināt literāras kopas un to ietvaros debatēt, analizēt, vadīt, lemt un respektēt citu uzskatus – ne tikai, lai kustētos domas, bet lielā mērā arī, lai saglabātu latviskumu kā vitālu spēku. Visas Abulas klajā laistās grāmatas izceļas ar lielisku uzzīņas materiālu – *Latviešu literatūras darbinieki rietumu pasaulē* (1991), *Ausekļieši no pašobelēm pasaules tālēs 1945-1950: Augsburgas Ausekļa ģimnāzijas audzēkņu atmiņu un rakstu krājums* (2004), *The Latvian Evangelical Lutheran Churches* (2008) un *Latviešu literārie pulciņi Amerikas Savienotajās Valstīs 1950-2011* (2012).

9. Sofija un Marija Žagariņas

10. Zigis Miezītis uzrunā deļotājus.

11. Pēteris Bankovskis vada nodarbības pie ugunsķura.

12. Juris Žagariņš piepalīdz pie nometnes avīzītes.

MĒRNIĒKU LAIKI VĀCISKI

Reinis Kaudzīte und Matīss Kaudzīte.
Landvermesserzeiten. Salzburg: Verlag
Kaspars Kļaviņš, 2012.

Uldim Ģērmanim, astoņdesmitai jubilejai gatavojoties, Misiņa bibliotēka bija nolēmusi sarīkot plašu izstādi. Sprotamā kārtā tādai izstādei klājās raksturot vēsturnieka literārās ietekmes. Kaudzīšu *Mērnīeku laiki* Ģērmanim atvēlētajos stendos bija starp pašām nozīmīgākajām grāmatām. No Kaudzīšu romāna Ģērmanis allaž smēlies spēku, ja tie dzīves un publicistiskos cīņos tikuši iztērēti. Ģērmanis, drusciņ pārspilējot, mēdza teikt, ka daudzām tautām tik izcila romāna nav, katrā ziņā vismaz vāciešiem ne. Tad nu viņiem, amizanti izsakoties, šis romāns ticis ar Valda Bisenieka un Kaspara Kļaviņa gādību.

Ģērmanim līdzīgu nostāju, vācu literatūras vērtības nosakot, paudis Alfrēds Gāters, kas pēc Madonas ģimnāzijas pabeigšanas sāka studēt ģermaņu filoloģiju ar vienu vien ieganstu – lai iepazītos ar vācu prozas mākslas izciliem paraugiem. Studēšana sagādājusi vilšanos. Pēc tam Hamburgā īstenotās medicīnas studijas, protams, nebija vilšanās motīva nosacītas.

Pirmo reizi *Mērnīeku laiku* vācisko izdevumu redzēju pavasarī, kad LU Akadēmiskajā bibliotēkā Austrijas Rakstnieku savienības priekšsēde Marianna Grūbere lasīja sava romāna *Ins Schloss* fragmentu. Akadēmiskās bibliotēkas direktore Venta Kocere viešņai pēc literārā sarīkojuma pasniedza Kaudzīšu *Mērnīeku laiku* tikko iznākušo vācisko tulkojumu un piebilda, ka tulkotājs sēž zālē. Tā kā Matiasa Knolla tur nebija, tad vienīgais, kas tādu darbu spējīgs paveikt – ir Valdis Bisenieks, un viņš sēdēja man tieši līdzās. Par ģermanista darba spējām nešaubījos, zinātdams, ka viņš viens pats radījis apjomīgu *Latviski – vācisku vārdnīcu*, bet ķeršanās pie *Mērnīeku laikiem* man likās kā tāds pašnāvības mēģinājums. Tikai pa gabalu redzēju lielo sējumu, taču uzreiz bija skaidrs, ka vācu izdevumam izmantots 1913. gadā Rīgas Latviešu biedrības sagādāta izdevuma vāks. To pēc biedrības lūguma bija darinājis mākslinieks Eduards Brencēns, reizē veidojams lielisku grāmatas grafisko daļu – zīmējumus, kuri tagad ietverti latviešu klasiskās mākslas mūžīgajos paraugos. Tai pašā 1913.

gadā izdoti *Mērnīeku laiki* ar vienkāršāku vāku. Arī šis retais izdevums ir Misiņa bibliotēkas krājumā.

Bisenieks nav nekāds plikata, tomēr nav arī tik bagāts, ka jaudātu bez algas strādāt divus gadus bez apstājas. Tā kā Valsts Kultūrkapitāla fonds aizvien reklamējas par nabaģu, sprotamā kārtā uzradās jautājums, kas Biseniekam maksāja algu jeb honorāru. Bisenieks goddevīgi uzreiz piesauca Kaspara Kļaviņa vārdu. To biju gan dzirdējis citā sakārā, tomēr nebiju pietiekami informēts par vēstures zinātņu doktora darba gaitām.

Kaspars Kļaviņš dzimis Rīgā 1968. gadā, studējis LU, skolojies daudzās citās mācību iestādēs, un tagad viņš ir mācībspēks vairākās Latvijas un Eiropas augstskolās, viesprofessors arī Minsteres U., grāmatas pases daļā par pašreizējo darbošanās vietu norādīta Zalcburga. Kļaviņš ir vāciski pārtulkotā izdevuma *Landvermesserzeiten* zinātniskais redaktors, un viņš arī apgādājis tulkojumam lietpratīgu priekšvārdu.

Bet, lai būtu, kam priekšvārdu rakstīt, lai būtu, ko zinātniski komentēt – vajag pašu vārdu, par kuriem gādājis izcilais vācu valodas gara izpratējs Valdis Bisenieks. Novērtēt tulkojumu, protams, īsteni var tikai vācieši, tomēr arī mums, kas no skolas gadiem jau pazīstam *Mērnīeku laikus*, ir ko sacīt, kaut vai – salīdzinot izjūtas, kādas rodas, lasot latviešu oriģinālu, kādas – lasot tulkojumu.

Mani pilnā mērā apņēma tā gaisotne, kas izjusta, lasot *Mērnīeku laikus* latviski. Vārdi iespējamai atbilstībai izraudzīti ar apbrīnojamu izmanību. Manā lūkojumā Ilzes un Kaspara saruna vāciski skan pat iespaidīgāk nekā latviski. Tāda savādība iespējama tāpēc, ka gadu desmitiem latvieši ir vācu mācītāju skoloti didaktiskajā piētismā, un – vāciski vai pusvāciski – vārdi Kaspara un Ilzes mutē veidojas ar vecās luteriskās baznīcas kalpu druscīņu jocīgu pieskaņu. Īpašvārdi visur atstāti negrozīti. Lai vācieši varētu latviskos vārdus izlasīt, dots rūpīgi izsvērts paskaidrojums. Teksta redaktors ir Austris Grasis.

Kāds saimniecisks un politisks censonis izteicies, ka Edvarta Virzas *Straumēni* ir kaitīga grāmata, jo radot ilūziju, ka latviešiem vieniem pašiem iespējams izsisties dzīves grūtībās, kā neesot vis (laikam domāts, ka latvietim obligāta ir ES, sliktākajā gadījumā – Krievijas palīdzība). Arī *Straumēni* savulaik tika pārtulkoti vāciski, un vācu sabiedrība tos atzinīgi uzņēma. Par *Mērnīeku laiku kaitīgumu* varēs izteikties citi *literatūras pazinēji*, esmu pārliecināts, neviens tomēr nespēs uzrādīt tulkojuma *bīstamību*.

Valdis Bisenieks jau iepriekš no latviešu valodas vāciski pārtulkojis Astridas Beināres romānu *Rīgas Dievmātes klosteris*. Biseniekam ir nozīmīgi tulkojumi ne vien no vācu, bet arī itāļu valodas. Viņš ir pārtulkojis *Atskaņu hroniku*. Pārtulkot Gēti, Rilki, Cveigu, Teodoru Mannu – tas ir grūts uzdevums, lielākoties paša tulkotāja izraudzīts. Viss vienmēr veikts ar cildināmu rūpību. Tomēr *Mērnīeku laiku* vāciskais tulkojums jāvērtē par gara varoņdarbu.

Valdis Bisenieks dzimis 1928. gadā Rīgā. Bisenieks iestājies Rīgas 1. valsts ģimnāzijā, kam bija klasiskas vidusskolas raksturs, bet absolvējis viņš Rīgas 11. vidusskolu, kas bija Franču liceja turpinātāja. Bisenieks ir beidzis Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes vācu nodaļu, vēlāk docējis vācu valodas priekšmetus vairākās Latvijas augstskolās. Bisenieks ir habilitēts filoloģijas doktors, doktora disertāciju aizstāvējis par vācu valodas teikuma intonācijām.

Jānis Liepiņš

Rakstnieks, Dr. med. Jānis Liepiņš ir stāstu, tēlojumu, atmiņu un dzejoļu grāmatu autors. Atdzejojis Dantes sonetus *Vita nuova* kopā ar Vizmu Belševicu.

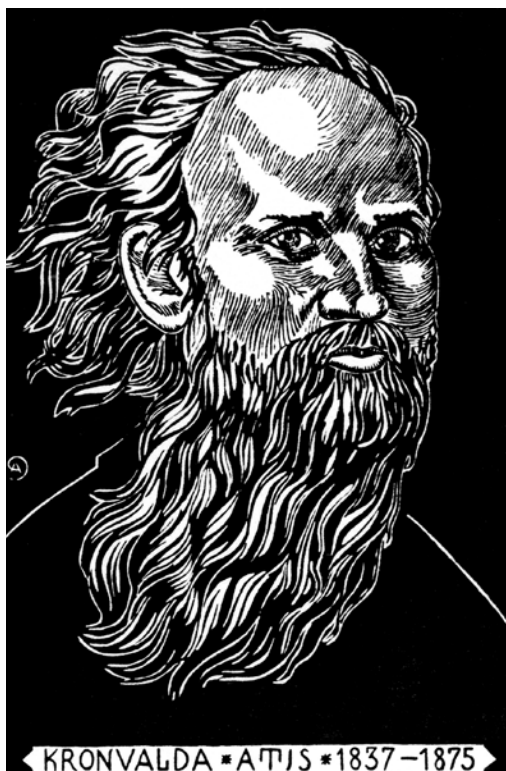
PAR VISSLAVENĀKO KROTENIEKU

Ingūna Bauere. *Piedod, Karolīne!*
Rīga: Zvaigzne ABC, 2013. 503 lpp.

Pirms vairāk nekā simts gadiem – 1905. gadā – Smiltenes mācītājs un rakstnieks Kārlis Kundziņš sarakstīja monogrāfiju *Kronvalda Attis. Gabals is latweeschu garigās dsihwes*. Otra – uz pusi biežāka – monogrāfija par Krotē muižas „Lejasmīkos” dzimušo skolotāju, valodnieku un vienu no lielākajiem patrioziem, kāds Latvijā vispār bijis, iznākusi tikai šogad, pirms pāris mēnešiem. Lai nemaldina darba nosaukums – tas nav melodramatisks vai sentimentāls, lai gan Bauere, protams, ir pievērsusies slavenā krotēnieka privātajai dzīvei, taču tā nav izvērta romāna centrā. Rakstniece gandrīz vai ar izmeklētājam piemītošu vēribu izsekojusi divu senu Lejaskurzemes dzimtu – Rolofu un Kronvaldu – likteņiem, kā arī Ata Kronvalda ieguldījumam gan latviešu valodas kopšanā, gan pedagogiskajā darbā.

Grāmatas ievadā pausti zīmīgi vārdi: *Zvaigznes spīd un izdzīst, kur nu vēl atmiņas par cilvēku un viņa spožā slava. Tomēr, ja esi latvietis, ja runā un domā latviski, tad ir lietas, vietas un vārdi, kas vienkārši JĀZINA. Tev pašam, taviem bērniem un bērnbērniem. Mums – latviešiem* (5. lpp.). Nav noslēpums, ka Kronvalda devums un nopelni dzimtenes labā daudziem mūsdienu latviešiem neko neizsaka – viņi par tiem vienkārši nezina un nav arī ieinteresēti uzzināt. Lai saglabātu kāda izcila tautieša piemiņu nākamībai, nepietiek ar to vien, ka viņa vārdā nodēvē bulvāri, skolu, fondu un prēmiju. Kā rāda pieredze, ar to ir par maz. Lai situāciju labotu un par šo ievērojamo vīru, viņa dzīvi kompaktā veidā būtu iespējams uzzināt pēc iespējas vairāk, ir tapusi šī apjomīgā grāmata. Rakstniece darbu veidojusi pēc hronoloģijas principa.

Pirmkārt, romānu var uzskatīt par detalizētu Kronvalda dzīvesstāsta atspoguļojumu – viņa izveidošanos par vienu no izcilākajiem latviešu valodniekiem un pedagogiem, kā arī par latviskuma kopēju. Tieši šis vīrs ir viens no pirmajiem, kurš atklāti kritizēja savu tautiešu, kuri bija ieguvuši labu izglītību, nevēlēšanos, pat kaunēšanos runāt dzimtajā valodā. Tieši Kronvalds bija viens no pirmajiem, kurš norādīja, ka latviešu valodā bez problēmām var izpaust tieši to pašu, ko ikvienā no lielo tautu valodām. Jā, valoda ir kopja-

Jāņa Cīruļa kokgriezums

ma un uzlabojama, ko šis vīrs ar lielu degsmi mūža garumā arī dara. Mūsdienās latviešu valoda nav iedomājama bez daudziem viņa ieteiktiem un aktualizētiem vārdiem. Protams, ne visus no tiem pieņēma, piemēram, romānā daudzkārt atkārtojas vārds „divatrons”, kas būtu lietojams vārda „teātris” vietā. Kā smags pārmetums skan Kronvalda izteiktais spriedums: *Mēs nemīlam savu tautu, jo no viņas nezinām neko citu kā „tā bijusi vergu tauta un vergu tauta palikšot”* (278). Jāpiebilst, ka šis viņa spriedums nebūt nav vienīgais, kas ir tik aktuāls mūsdienām.

Zināmu izbrīnu, pat kaut ko līdzīgu lepnumam izsauc lappuses, kur atainots Kronvalda nerimtīgais darbīgums, viņa nelokāmā pārliecība un centība, ar ko šis vīrs sev „nobraugēja” ceļu uz studijām Berlīnē (naudas trūkuma dēļ tās ātri pametis) un Tērbatā. Par spīti nespēkam, regulārām veselības problēmām, pat fiziskām ciešanām A. Kronvalds savai „vadzvaigznei” sekojis ar apskaužamu uzticību, bez šaubīšanās upurējot gan veselību, gan privāto dzīvi. Lai sasniegtu iecerēto, lai visas apņemšanās izpildītu līdz galam, šis vīrs neko nežēloja. Šodien mēs teiktu – Kronvalds ir darbaholiķis, kurš bez darāmā un kārtojamā nespēj nosēdēt ne mirkli. Vai tas viennozīmīgi ir slavējami? Grūti pateikt, taču latviešiem gan mūsdienās, gan arī nākamībā Kronvaldu par viņa veikumu valodniecībā

un pedagoģijā būtu grēks aizmirst. Savukārt šī izcilā vīra ģimene ne reizi vien juta dzīvesbiedra un tēva trūkumu. Galu galā – visi trīs A. Kronvalda bērni bija spiesti uzaugt bez tēva un lielā nabadzībā, jo viņš, gadiem sevi nesaudzēdams, nomiris, bērniem esot ma-
ziem.

Otra romāna līnija, protams, ir Kronvalda privātā dzīve – viņa mīlestība pret vācu izcelsmes meiteni, mājskolotāju Karolini Rolo-fu. Rodas jautājums, vai šī mīlestībā dibinātā savienība, šī ģimene bijusi laimīga? Cik gan bieži Kronvaldam savai „māmuliņai”, kā viņš bieži dēvējis dzīvesbiedri un savu bērnu māti, nācies lūgt piedošanu! Kāpēc? Tāpēc, ka sabiedriskā dzīve, aktivitātes – konferences, sanāksmes, studentu vakari, skolas lietas – vienmēr bijušas pirmajā vietā. Lasot romānu, vairākkārt ienāk prātā doma, kāpēc šim izcilajam cilvēkam vispār vajadzīga ģimene, ja jau tai neatlika ne kripatiņas laika? Zīmīgi ir Kronvalda vārdi: *Piedod, Karolīn, bet, ar mani saistījies, tu esi uzticējusi savu dvēseli īstam velnam...* (230).

Ingūna Bauere krāšņi parādījusi arī romānā tēlotā laika sadzīves apstākļus, kā arī lasītāju iepazīstinājusi ar ievērojamām personībām, piemēram, Andreju Spāgi, Jāni Dīriķi, Bernhardu Dīriķi, Jēkabu Pilsātnieku, Kārli Kundziņu, Jāni Andžu Jurjānu, Miķeli Krogzemi (Ausekli), Frīderiku Tīdemani, brāļiem Matīsu un Reini Kaudzītēm, Kārli Egli un citiem. Visiem minētajiem ļaudīm bijusi saistība ar darba centrālo personu – viņi bijuši vai nu Kronvalda draugi vai kolēģi, vai vienkārši domubiedri. Īpaši aizkustināja, kā attēlota izcilā skolotāja sadarbība ar kolēģi Reini Kaudzīti – abi vīri kopīgi strādājuši pie vēstures mācību grāmatas manuskripta, taču diemžēl Kronvalda pāragrās nāves dēļ darbs paliek nepabeigts...

Romānā daudz uzzināms arī par vairākiem tolaik Latvijas teritorijā kalpojušajiem mācītājiem, no kuriem vislielāko ievērību pelna Kronvalda audzītēvs – Durbes Dienvidu draudzes garīdznieks Hermanis Ērenfests Katerfelds. Tieši šis vācu izcelsmes garīdznieks nākamā skolotāja un valodnieka liktenī spēlējis nozīmīgu lomu, jo pirmais pamanījies jaunā puiša zinātkāri, centību, alkas pēc izglītības. Mācītājs, to novērtēdams, devis pirmo iespēju. Bez tās nākamā Latvijas patriota un cīnītāja par latviešu valodu, ar kuru mēs varam lepoties, varbūt nemaz nebūtu.

Saistoša, vietumis savdabīga ir valoda, kādā darbs sarakstīts. Lai labāk attēlotu laikmeta garu, rakstniece citējusi gan mācītāju spre-

diķus, gan Kronvalda saraksti ar Karolini un viņa daudzajiem domubiedriem, gan šī vīra rakstus periodikā, no kā, šķiet, visiespaidīgākā un visnesaudzīgākā ir polemika ar Do-beles mācītāju Augustu Bilenšteinu *Baltijas Vēstnesī*.

Romāns *Piedod, Karoline!* spēcina. Tas ir kā liecība, ka latvieši spēj pastāvēt un izdzīvot arī ļoti sarežģītos apstākļos, ja vien viņos ir cieņa un mīlestība pret savu valsti.

Lāsmā Ģibiete

LIDIJA DOMBROVSKA GLEZNO ARĪ AR VĀRDIEM

Lidija Dombrovska. *Klusuma klarnete*.
Dzeja. Rīgā: Sol Vita, 2013. 208 lpp.

Kad lasīju Austrālijā dzīvojošās ražīgās mākslinieces un rakstnieces Lidijas Dombrovskas nupat iznākušo jau astoto dzejoļu krājumu *Klusuma klarnete*, nevilus gribējās to sasaitīt ar viņas gleznām, – košas krāsas, dažādība un dinamika. Tāpat kā viņas gleznas, arī dzejoļi ir pilni pārsteigumu. Laikam jau tāpēc, ka, kā pati dzejniece dzejoļi „Dzeja sevi nepiesaka” norāda,

*Dzejoļi nāk, kad tiem iepatīkas,
to atceros
un nesāku tiem pakaļ dzīties,
gan tie paši ieradīsies,
gaidu,
datora krēpēs iekērusies.*

Glezošana nenoliedzami ir liela daļa Lidijas Dombrovskas dzīves, jo arī dzejoļos ieskanas mākslas tēma: *Daba ir zinīga – glezno jauktajā tehnikā vai Zīmējot es līkločoju no zvaigznes uz zvaigzni*, un tā ik pa laikam.

Kā jau pierasts, Lidijas Dombrovskas gan prozas, gan dzejas darbos var sastapties ar apbrīnojamiem un neierastiem salīdzinājumiem, piemēram, *Sirds salecas kā pusdzīva rauda* vai *Aizrautība ir vitamīni liesā uzturā*.

Lai gan viena no četrām grāmatas nodaļām ir nosaukta romantiski *Tavā plaukstā mani*

vārdi un arī dzejoļu nosaukumi liecina par kādām maigākām pārdomām, kā *Teic man, Solijums, Mīlestības tēma, Tevi izbūru*, tomēr lasītājam velti gatavoties uz saldsērīgām rindām. Visos dzejoļos ir kāda asa dzirksts, dzejniecei raksturīgā dzēlība un vārdu spēle. Dzejnieku daudz apdzejotā mēnesnīca viņai ir *futbola bumba, ko Dievs debesu vārtos iespēris*, mēness *zilganbāls kā žūpas seja pēc dzīrēs pavadītas nakts*, savukārt par mīlestību Lidija Dombrovska saka: *Ja tā tevī ieķeras, tā aug kā kefīra sēnītes pienā un neliek, neliek mierā*.

Interesanta šķiet dzejnieces pieeja ar pēdējām dzejoļa rindām pārvērst visa dzejoļa noskaņu, tām izskanot negaidīti un it kā aprauti. Tādi, piemēram, ir dzejoļi *Vējam nav monopola, Svētvakars, Alegorija* un citi, arī *Noktirne*:

*Es gāju vakara pastaigā,
pasaules ainava rādījās mēļa.
Riets uzlika savu asiņaino galvu
uz apvāršņa dēļa.
Tumsas sulainis zemei
noslēpumu pārklāja.
Zvaigznes debess spodrajā
virsmā sēklas sēja.
Pelēks putns
uz jumta dzegas meditēja.*

Tomēr mani šajā dzejoļu grāmatā noteikti pārsteidza tas, ka lasītājam nekad neienāktu prātā, ka dzejniece dzīvo Austrālijā. Tik tuva viņai ir dzimtā Latvija un tās daba, ka dzejā jūt tikai to – gan meža zemenes, gan priežu mežus, tāpat to apciemo briedis, ezis, lācis. Ik pa laikam dzejā ieskanas atmiņas un sapņi par Latviju (*Nostalgisks vakars, Sevi izsapņoju* u.c.), dzejoļi *Bēgļa reālija* pat lasāma smel-dze par pārdzīvoto kara un bēgļu gaitu laikā. Ne miņas no ķenguriem, eikaliptiem, kukaburām, ne pat karstās saules, kas visu izdedzina un kas tik bieži parādās rakstnieces prozas darbos. Šķiet, ka dzejniece savu dzeju ir atvēlējusi tikai latviskajam.

Lidija Dombrovska jūtas brīva latviešu valodas lietošanā, tāpēc arī viņas dzejoļos varam sastapt tādus īpatnējus vārdus kā *dziesna, šķirgata, jūrava, vējava, dzieti* u.c.

Dzejoļu krājumā dziļas pārdomas, drosmīgi vārdu salikumi un smaida dzirksts. Baudīsim!

Vita Gaiķe

Vita Gaiķe ir JG redakcijas locekle un laikraksta *Latvija Amerikā* galvenā redaktore.

MŪSU LAIME?

Ilan Berman. *Implosion: The End of Russia and What It Means for America*. Washington, DC: Regnery Publishing, Inc., 2013. 267 lpp. (Angļu valodā.)

Mūsu draugs, bijušais latvijietis Franks Gordons avīzē *Laiks* (2013.5.-11.X), tā gandrīz starp citu, piemin jaunu grāmatu ar priecīgi satraucošu nosaukumu: *Implozija / Krievijas gals*. Steigšus to izprasu caur pilsētas bibliotēku. Gāmatas autors Bermans ir Amerikas Ārpolitikas padomes (American Foreign Policy Council) viceprezidents. 10 īsās viegli lasāmās nodaļās (puse grāmatas sastāv no vērēm un pielikumiem) viņš izgaismo neizbēgamus draudus Krievijai un zilē par neprognozējamām sekām Amerikai – un, protams, mums visiem. Pilnais apakšvirsraksts – *Krievijas gals un ko tas nozīmē Amerikai* – gan it kā sola atbildes, bet grāmata faktiski noslēdzas ar prātulu: „Mēs neviens nezinām, bet mums būtu jāzina pietiekoši, lai zinātu, ka mēs nezinām.”¹

Neizbēgamie draudi vēl nopietnāki tāpēc, ka nedz pasaule, nedz pašas Krievijas vadība, neliekoties tos apzināties, nemēģina tos nevērst vai mazināt: „...valdība [ir] apmāta ar savu finansiālo labklājību un globālo stāžu, bet atstāj novārtā iedzīvotāju ilgtermiņa vajadzības” (8). Nopietnākās ir „drausmīgie veselības standarti”, alkoholisms, nekontrolēta narkomānija un AIDS epidēmija. Rezultātā – caur augstu mirstību, abortiem, zemu dzimstību un emigrāciju – Krievijas iedzīvotāju skaits katru gadu samazinoties par gandrīz pus miljonu, un no PSRS izīršanas brīža līdz gs. vidum varētu sarukt par veselu ceturtdaļu. Demogrāfi to nosaukuši par „Krievijas iztukšošanu” – nesavienojamu ar dzīvotspējīgu modernu valsti. Valdība sevi finansē ar Krievijas dabas bagātībām, īpaši naftu un gāzi (25, 76).

¹ Par prātulu autors atsaucas uz publicistu Marku Steinu (Mark Steyn, <http://www.freerepublic.com/focus/f-news/1781695/posts>), kurš savukārt par tās autoru uzdod bijušo ASV aizsardzības ministru Donaldu Ramsfeldu (Rumsfeld).

Daba nemīl tukšumu, un tukšojošos Krieviju šaipus Urāliem gatavi aizpildīt gan pašas Krievijas, gan Vidusāzijas kaimiņvalstu (bijušo PSRS republiku) musulmaņu tautas, bet tālajos austrumos – ķīnieši. Musulmaņiem ir augstāka dzimstība, nav abortu un tie nelieto alkoholu. Vidusāzijas valstīs ir bezdarbs, un to iedzīvotāji gan legāli, gan nelegāli migrē uz krievu apdzīvotajiem Eiropas Krievijas apgabaliem strādāt un dzīvot. Maskavā jau tagad esot 2½ miljoni musulmaņu. Autors lēš, ka 2020. gadā ap 1/5 Krievijas iedzīvotāju būs musulmaņi, bet 2050. gadā varbūt pat vairāk nekā puse (30).

Fotokolāža: Jim Kazanjian

– 210-220 (54). Ķīnieši meklē zemi lauksaimniecībai un masīvi plūst pāri robežai kultivēt Sibīriju. Sibīrieši savukārt tiecoties uz rietumiem – uz Eiropas Krieviju un tālāk pasaulē. Uz vietas paliekot vairāk alkoholiķi. (58)

Sekojošās nodaļās autors apskata, kāda ir Krievijas valdības politika iepretim šiem iekšējiem un ārējiem spēkiem un strāvotajiem – īpaši pēdējos 12 gados, kopš to vada Vladimirs Putins. Tā bijusi isredzīga – imperiālistiska un musulmaņu pasaulei neizpratoša: „... Maskavas pieeja ārviem vairāk panākusi nokļūšanu arābu pavasara nepareizajā pusē – arī musulmaņu pasaulē vispār.” 85% pasaules musulmaņu (tostarp Krievijas un Vidusāzijas) pieder Sunni denominācijai, bet Krievija – šķietami netīšām – nokļuvusi Šī'a novirziena pusē, kas dominē Irānā un Sīrijā („accidentally Shi'a”).

Nodaļai „Musulmaņu pasaules neizpratne” seko nodaļa „Atkāpšanās Āzijā”. Kopš 2008. gada ekonomiskās krīzes, līdzīgi kā pārējā pasaule, arī Krievija vairāk pievērsusies Āzijas un Klusā okeāna reģionam: „Krievijas politikas vadītāji atzinuši, ka Āzija un Pacifiks ir atvietojuši Eiropu kā globālās ekonomijas dzinējs. [Viņu uzskatā] šis reģions ir Krievijai svarīgs, jo tur ir jaunas tirgus iespējas enerģijai, jēlvielām [un] tehnoloģijai, un potenciāls jauniem divpusējas un internacionālas

sadarbības veidiem." Krievijas Tālie austrumi tiem šķiet „kā vārti uz globālu prominenci” – sevišķi šī reģiona vēl neizmantotas aramzemes, mežu un ūdens bagātību dēļ. Šis potenciāls padarīšot Krieviju Āzijas un Pacifika valstīm absolūti neatvietojamu – tā uznāks kā „globāls cīkstonis jaunā arēnā” (96-97).

Bermans šo domāšanu tomēr apzīmē ar vārdu „atmospherics” (latvietis laikam teiktu – „gaisa grābslība”). Par spīti Krievijas ambīcijām, Āzijas dzinējs turpina būt Ķīna, ne Krievija. Ķīna pērk Krievijas naftu, Ķīnas firmas irē un ķīniešu strādnieki iekopj un apstrādā Sibīrijas aramzemi, apmetas tur dzīvot, un eksportē ražu uz Ķīnu (58).²

Nodaļā „Atjaunot impēriju”, Bermans apskata Krievijā joprojām dominējošo impērijas ideju. Starp tās galvenajiem paudžiem, bez Putina paša, esot Maskavas Valsts universitātes socioloģijas katedras vadītājs Dugins un Valsts Domes priekšsēdētājs Rogozins. Viņu plāns – sākt ar Baltkrievijas, Ukrainas un Kazahstānas atgūšanu, izveidot alianses ar Irānu un Vāciju, varbūt Japānu. Kāda 2005. gada aptauja apstiprina, ka šīs idejas ir populāras arī uz ielas. Neatkarīgi no impērijas idejas, Bermans saskata zināmu izdzīvošanas loģiku stratēģijā atgūt bijušās slāvu apdzīvotās padomju republikas: „... ja Krievija cer dzīvot, tai būs nepieciešams nākošajos gados ieņemt arvien agresīvāku attieksmi pret tās agrākajiem īpašumiem („holdings”)” (114). Medaļas otra puse ir neizbēgamā atkāpšanās austrumos.

Grāmatas kulminācija ir pēdējā nodaļa ar grūti pārtulkojamo virsrakstu „Managing the End of Russia” (Novadīt? Tikt galā?). „Amerikas [ār]politika acumirkli var likties nenoiteikta, bet tās eventuālais virziens nevarēs ignorēt vienu fundamentālu realitāti: Krievijas Federācija atrodas monumentālas pārmaiņas agonijā, kuras iznākums izšķirs to, vai Krievija izvērtīsies par patiesu Rietumu partneri – vai būs tiem nāvīgs drauds” (120). Izgaismojas vairāki iespējamie scenāriji, bet centrāls ir Krievijas imperiālais impulss: „Nacionālās dižēnības atjaunošana ir šodien pilnībā pārņēmusi kā Kremļa elites, tā parasto iedzīvotāju prātus un domas. Rezultātā, Vladimira Putina centieni atjaunot Krievijas ģeopolitisko stāžu (caur bruņoto spēku modernizēšanu, reģionālu uzkundzēšanos un pret Ameriku kūdīšanu) pašmājās ir visumā izrādījušies populāri – vismaz līdz šim. Bet Kremļa pašreizējā „postmodernā impērija”

– influences un stratēģisku atkarību režģis izvilks caur visu bijušo Padomju Savienību, iesniedzoties Eiropā un pat tālāk – var izstiepties tikai tik tālu. Depopulācijai nākošajās desmitgadēs kļūstot arvien nopietnāka, Krievijas valdība būs spiesta kļūt vēl agresīvāka pret tās agrākajiem teritoriālajiem īpašumiem („holdings”) bijušās PSRS telpā, Baltijas valstīs un Austrumeiropā. Tas, paredzams, izraisīs jaunus teritoriālus konfliktus Krievijas pierobežā, Maskavai izmisīgi cenšoties, ja ne novērst, tad vismaz novilcināt tās demogrāfisko saļīmšanu” (121).

Ko nu?!

Maskavas agresiju pret bijušajām padomju zemēm stiprinās tās vienlaicīgā sagrāve austrumos – arvien pieaugošās un neatvairāmās Ķīnas varenības priekšā. Tā, autora vērtējumā, droši vien norisinātos bez militāra konflikta, jo viņš nesaskata, ka Kremlis būtu gatavs Sibīrijas dēļ karot, bet tomēr neizslēdz arī šādu scenāriju. Visticamāk, Maskavas iespāids tur turpināsies pakāpeniski samazināties, kamēr izzudīs pavisam. Krievijas teritorija būs kļuvusi mazāka un „pabidījusies” rietumu virzienā. Vēl viens scenārijs iztēlo Krievijas augošā Islāma izraisītu pilsoņu karu, ieskaitot tās kodolieroču arsenāla nonākšanu nemiernieku rokās. Neviens no šiem scenārijiem neesot drošs, bet visi uzskatāmi par iespējamajiem.

Ko darīt? Un ko tas viss nozīmē mums latviešiem – un Latvijai? Vai Krievijas gals ir mūsu laime? Demogrāfiskā skatījumā, Krievijas problēma ir arī Latvijas problēma. Citur pasaulē, īpaši Āfrikā un Indijā, notiek pretējais – „implozijas” vietā cilvēku „eksplūzija”, ko daudzi uzskata par cilvēces un cilvēcīguma vislielāko draudu. Šo mezglu risināšana būs darbs un nobeļi daudzām – arī vēl nedzimušām – gudrām galvām.

Mūsu mazajai tautai labāk būtu sekot peles gudrībai, ziļoņiem dejojot. Ko lielās tautas savā starpā izdaris, mēs neiespāidosim, bet no „fundamentālajām realitātēm” neviens neizbēgs: arī mums ir implozija – kaut laimīgā kārtā neesam apsēsti ar impērijas megalomāniju. Mums ir mūsu zeme, mūsu valoda, dainas un kultūras mantojums. Mūsu zilacainie zeltmatainie gēni nākošajās paaudzēs saplūdis ar tumšākiem toņiem, bet mūsu izdzīvošanu izšķirs tie, kas prātis mūsu dainas lasīt – un tajās domāt.

Juris Šlesers

² Šeit atsauce uz interesantu rakstu „Russia to sell desolate lands to China?”: <<http://tinyurl.com/mnbnmfhu>>.

PAR NODZĪVOTU DZĪVI

Biruta Baumanē. *Sarunas ar sevi*. Rīgā: J. Daugava, 2012. 104 lpp.

Māksliniece jūnijā nosvinēja 91. dzimšanas dienu, taču joprojām viņa ir pilna spara un enerģijas, cik nu miesa ļauj, un vēlas teikt savu vārdu. Vēl arvien Biruta Baumanē nav apmierināta ar to, ko pasaule par viņu saka, un cenšas labot citu viedokļus. Māksliniece nebija apmierināta ar grandiozo, grezno gleznu albumu, ko, gaidot viņas 90 gadu jubileju, bija sarūpējusi galerija Daugava un mākslas zinātniece Anda Treija. Rezultātā viņa panāca, ka apgāds Jumava izdeva pašas sastādīto gleznu albumu. Un nu šī atmiņu grāmata.

Tā stāsta par tiem laimīgajiem laikiem, kad *bijām jauni, pavisam jaunizcepti un spērām pirmos soļus atklātībā mākslas laukā*. No tā brīža tik daudz ūdeņu aiztecējis! *Paiet mūži. Aizveras laika vārti, lai nekad vairs neatvērtos. Aiz tiem paliek tie, kas šo laiku radījuši, – laiku rada cilvēki, kas tajā dzīvo*, saka māksliniece. Viņa piemin savus kursa biedrus, kolēģus, garīgi tuvus draugus. Mūsu acu priekšā nostājas gleznotāji Boriss Bērziņš un Gunārs Cilītis, tulkotāja Maija Silmale, dzejnieki Vizma Belševica, Andrejs Eglītis un Ojārs Vācietis, baletdejotāji Anna Priede un Arvīds Ozoliņš, aktrise Helēna Romanova, aiz kuriem jau aizvērušies zemes vārti. Daudzi no viņiem ir bijuši Baumanes portretu varoņi. Arī pianists Valdis Jancis, čellists Māris Villerušs, zinātnieks Jānis Stradiņš. Labus vārdus grāmatas autore velta saviem skolotājiem Jānim Liepiņam, Konrādam Ubānam, Valdemāram Tonem un Ģedertam Eliasam. Raksturojumi brīžiem ir ļoti trāpīgi. Piemēram, māksliniece par gleznotāju Jāni Pauļuku raksta: *Viņš bija kā spožs, ass akmentiņš, pēkšņi iesviests solidās, rāmās sabiedrības vidū*. Jaunāku paaudžu mākslinieki nav gleznotājas uzmanības lokā: *Ir divas lieliskas paaudzes, ar kurām man nācies sastapties – manējā (un drusku jaunāka tai līdzās), ko es ļoti mīlu, un manu vecāku un skolotāju paaudze (un drusku vecāka), ko es ļoti augstu vērtēju un apbrīnoju*.

Birutas Baumanes vecāki bija skolotāji Tērvetē. Tur māksliniece uzaugusi, tur pasauli iepazīsusi. Tērvetei viņa velta brīnišķīgas grāmatas lappuses, bet tās ir arī vienas no visskumjākajām. Bērības brīnumainais laiks ir pagājis. Tas vairs nav atgriežams, tādēļ jo mīļāks.

Grāmata ir kā daiļš trauciņš, kurā saglabāti atmiņu ziedi. Tie vairs nesmaržo. Toties to īpašnieci tie ir jo dārgi, tos nevar aizmest – tās ir jaunības puķes, kas vēl arvien zied pilnā krāšņumā un saldās smaržās. Šis šķitums ir valdzinošs un smeldzīgs – jaunība *nenāks vairs, tā neatgriezīsies* – kā nereti saldserīgi dziedam.

Māris Brancis

KAD ATNĀKS LATVIEŠIEM TIE LAIKI?

Journal of Baltic Studies 44/2 (June 2013) & 44/3 (September 2013).

Association for the Advancement of Baltic Studies (www.balticstudies-aabs.org).

Editor Terry Clark (jbs@creighton.edu)

Jūnija numurā īpaši nozīmīgi igauņu tautas un valsts pašreizējā attīstības laikā ir raksti, kas raksturo igauņu identitātes meklējumus, kam atbalsts gūts no *Investing in the Future* fonda un *European Union Regional Development* fonda.

Tie visi nāk no deviņām igauņu daiļā dzimuma pārstāvēm, lielākoties igauņu antropoloģēm, kuras saistītas ar Tartu vai arī Tallinas universitāti – Aeta Anniste Maarja Kaaristo, Anu Kannike, Kirsti Joesalu, Ene Koresaar, Ester Bardone, Kristel Rattus, Liisi Jaats un Eva Keskula. Ar zināmu skaudību jāsaka, lai nu mūsu zinātnieces paveiktu kaut daļu no šī milzīgā darba!

Attiecībā uz septembra laidieniem, nāk prātā sēņu laiks – tur atrodams viss, sākot ar baravikām un gailenēm līdz pat suņu sēnēm un mušmirēm. Glasgovas U. lektors Amons Českins (<ammoncheskin@yahoo.cm>) mums sniedz vai veselu grozu ar suņu sēnēm, ko esam iepazīnuši jau agrāk – sēnes, ko manas lauku māsiņas mežmalā krāva ar sūdu dakšām, veda uz lielo cūku katlu vārīt un tad nodot vāciešiem. Autors labprāt atkārtoti citur no rusofoniem dzirdēto par to, ko latvieši domājot par krieviem un viņu lomu nesenajā pagātnē. Českins gan cer, ka dažādie rusofonu un latviešu uzskati ar laiku izlīdzināsies un integrēsies jaunā sabiedrībā. Raksta beigās gara, noderīga bibliogrāfija.

Tartu U. doktoranda Marta Kuldkepa (<mart.kuldkepp@ut.ee>) ieskatā daudzu igauņu

sapnis būt plaši atzītiem ziemeļniekiem vēl nebūt nav izsappnots. Ne gluži pārlicina paplašinātas ziemeļnieku definīcijas attaisnošana. Marka Finleja (no Armstronga Atlantika Valsts U. <mark.finlay@armstrong.edu>) neapšaubāmi oriģinālo un savā ziņā interesanto pētījumu par baltvācu muižnieku strīdiem ar lauksaimniecības zinātniekiem 19. gs. otrā pusē daži vērtēs par īstām baravikām, bet man tie šķiet kā otrās šķiras beciņas, jo sauc atmiņā lielo īsto baraviku – Darona Acemoglu un Džēmsa Robinsona kapitāldarbu *Why Nations Fail?* – par bargiem kungiem, kuri augstu vērtē stabilitāti un vienlaikus īsti necieš jauninājumus un pārmaiņas. Kornela U. profesora asistents Viljams Sejers (William Sayers <ws36cornell.edu>) ir sagatavojis jaunu Egila Skalagrimsona sagas fragmentu par iebrukumu Kursā. Tāds kā mazs ziemeļu bērزلapes podiņš – ne tikai interesanti apskatīt, bet arī nogaršot!

Glasgovas U. doktorande Marina Germane mūs pārsteidz ar vecām bekām, proti, stāstījumu par Pētera Stučkas sava veida nacionāl-sociālistiskiem uzskatiem. Tiesa, īstāks ļeņinists nebūtu sava režīma ģerbonī licis izkapti sirpja vietā. Galu galā šī izkaptis pasvītvoja Stučkas lepniību, krievu atpalicību un baltvācu muižnieku un latviešu pelēko baronu pārākumu! Bet kur palika tā laika zirgu vilktie zāles plāvēji?

Silvijas Danelsones foto no fotokluba *Rīga* izstādes Sv. Pētera baznīcā (2013.11.XII-2014.12.I)

Norvēģijas Zinātņu un Tehnoloģijas Mūzikas fakultātes asociētā deju profesora Gediminas Karoblisa akadēmisko diskusiju par Lietuvas identitātes vai pat visas nācijas veidošanu ar dančiem, par mīlestību un tautas atmodu lieku pie apšu bekām – diezgan interesanti palasīt.

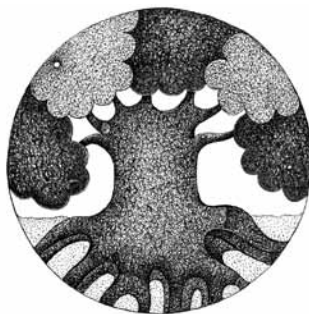
Grāmatu apskati: Karsten Brüggemann / Ralph Tuchtenhagen. *Tallinn: Kleine Geschichte der Stadt* (rec. Mark Gamsa, European U. Institute); Sebastian Rimestad. *The Challenge of Modernity to the Orthodox Church in Estonia and Latvia (1917-1940)* (Alar Kilp, U. of Tartu); Algirdas Sabaliauskas. *Lietuvių kalbos tyrėjimo istorija 1980-2010* (Milda B. Richardson, Northeastern U.); Klaus J. Bade/Pieter C. Emmer / Leo Lucassen / Jochen Oltmer). *The Encyclopedia of Migration and Minorities in Europe from the 17th Century to the Present* (David J. Smith, Uppsala U. & U. of Glasgow); Michael North. *Geschichte der Ostsee Handel und Kulturen* (Bradley D. Woodworth, U. of New Haven); Tynu (Tõnu) Tannberg. *Politika Moskvj v respublikakh Baltii v poslevoennye gody (1941-1956)* (Elena Zubkova, Institute of Russian History, Russian Academy of Sciences).

Gundars Ķeniņš Kings

Pacifika Luterāņu U.

JAUNĀS GAITAS LABVĒLI

Zīm. Agnese Matīsona

*Vendīgs auga ozoliņš
Vendīgā kalniņā:
Vara saknes, zelta zari
Sudrabiņa lapiņām.*

LD 34 066, 12

Kopš 2010. g. līdz šim ziedojuši...

Z E L T A (no \$500)

Amerikas Latviešu apvienība
Sigurds Brīvkalns
Rita Drone
Šellija Ekmane
Andrievs Ezergailis
Rita Gāle
Andrejs Ķīsis
Andrejs Ozoliņš
Andris Priedītis
Jautrīte Saliņa
Ilgvars Šteins
Latviešu kultūras biedrība TILTS
Kārlis Vasarājs
ANONĪMS – 1

S U D R A B A (\$100 - \$499)

Biruta Abuls
Pēteris Alunāns
Voldemārs un Irēne Aveni
Andrejs Baidiņš
Nikolajs Balabkins
Igors-Ivars Balodis
Maija Bišmanis
Uldis Bluķis
Vilma Bolšteins
Jānis Brežinskis
Ingrīda un Nikolajs Bulmaņi
Oļģerts Čakars
Laila un Pāvils Čakuli
Māra un Ojārs Celles
Vija Celmiņš
Juris Cilnis
Gundega Dāvidsone
Aina Dravnieks
Jānis Eglītis
Līga Gaide
Ligita Galdiņa
Richards Grigors
Lolita Gulbis
Vija Ilziņa
Ingrīda Jākobsone

Dzintra Janavs
Laima Kalniņa
Tija Kārkle
Fred A. Keire
Dace Kezbers
Mirdza Krastiņa
Egīls Kronlins
Kazimirs Laurs
Ieva Lerchs
Maruta Lietiņa-Ray
Aija Medenis
Modris Mednis
Melburnas Latviešu biedrība
Lalita Muižniece
Sarma Muižniece Liepiņa
Guna Mundheim
Arturs Neparts
Ausma Matcate-Nonācs
Juris un Silvia Orles
Jānis Peniķis
Juris Petričeks
Jānis J. Pirktiņš
Ilze Plaudis
Gundars Pļavkalns
Guntis un Māra Plēsumi
Vilis M. Plinte
Helmi Rožankovska
Gerda Roze
Astra un Andris Rozes
Mārtiņš Saulespurēns
Alfreds R. Semeiks
Maija un Juris Šleseri
Ilona un Raimonds Staprāni
Rasma Stelps-Kiršteins
Zenta Stengels
Ruta Straumanis
Biruta Sūrmane
Miķelis Svilāns
Tupešu Jānis
Lauma Upelnieks Katis
Dagmāra Vallens
Pāvils Vasariņš

Zigrīda Vidners
Rasma Vītols
Vilis Vītols
Modris un Gita Zandbergi
Ģirts Zēgners
Gunars Zvejnieks
ANONĪMI – 2

B R O N Z A S (līdz \$99)

Ivars Antēns
Ritvars Asbergs
Adolfs Avens
Andrejs Brošs
Jānis Dimants
Lidija Dombrovska Larsena
Ligita Evans
Edīte Franklin
Silvija Jones
Liena Kaugara
Indulis Lācis
Jānis Langins
Dagmāra Lejnieks
George Liepiņš
Ieva Liepkaula
Modris Morozovs
Agate Nesaule
Valters Nollendorfs
Lilija Pencis
Dzidra Purmale
Ina Purviņa
Ausma Rabe
Vitolds Rācenis
Dzidra Razevska-Upāne
Austra Reine
Marga Reinholds
Jānis M. Riekstiņš
Silvija Rūtenberga
Aina Sikсна
Linda Treija
Leo Trinkuns
Māra Viksniņa
Aija Zichmane

JAUNĀ GAITA

Galvenais redaktors:

Rolfs Ekmanis
50 Cedar Lane
Sedona, AZ 86336-5011 USA
Telefons/telefakss: 928-204-9247
rekmanis@gmail.com
rolfs.ekmanis@asu.edu

Galvenā redaktora vietnieks:

Juris Žagariņš
121 Harvard Street
Springfield, MA 01109-3821 USA
Telefons: 413-732-3803
juris.zagarins@gmail.com

Redaktori:

Voldemārs Avens, Māris Brancis,
Vita Gaiķe, Anita Liepiņa, Maija Meirāne,
Juris Silenieks, Juris Slesers, Linda Treija,
Lilita Zaļkalne

Konsultanti:

Ingrīda Bulmane, Līga Gaide,
Tija Kārkle, Uldis Matīss, Andris Priedītis

Saimniecības vadītāja:

Tija Kārkle
616 Wiggins Road
St. Paul, MN 55119, USA
tijalaura@comcast.net

Maketētājs: Juris Žagariņš

JG mājas lapa: <<http://jaunagaita.net>>

Ar autora vārdu, segvārdu vai iniciāļiem parakstītajos rakstos izteiktie uzskati ne vienmēr atbilst redakcijas viedoklim.

Atzīdama demokrātiskās valstīs valdošos preses brīvības principus, *Jaunā Gaita* sekmē dažādu uzskatu publicēšanu.

Pārpublicējot šeit ievietotos materiālus un tekstus, atsaukšanās uz JG ir obligāta.

Adrešu maiņas un pastā vai spiestuvē bojātus eksemplārus lūdzam pieteikt Jurim Žagariņam.

PĒRCIET! DĀVINIET! ATBALSTIET!

Atsevišķa JG numura cena: \$10,-
(sākot ar nr. 264)

Rīgā pie Valtera&Rapas, Jāņa Rozes, Mansarda un LOM krievni lētāk. Bibliotēkās – par brīvu!

JAUNĀS GAITAS ABONĒŠANA:

Visās valstīs vienādi, atbilstoši
pastāvošajam valūtas kursam:

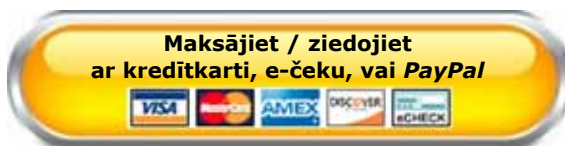
1 gads \$39,-

2 gadi \$76,- (USD = CAD)

Čeku sūtiet saimniecei Tijai Kārklei,
uz čeka uzrakstiet *Jauna Gaita, Inc.*

Ziedojumi no ASV nodokļiem atskaitāmi!

**MAKSĀJUMUS UN ZIEDOJUMUS
VARAT ARĪ NOKĀRTOT JG MĀJAS LAPĀ
<<http://jaunagaita.net>> nospiežot pogu:**

JAUNO GAITU VARAT ARĪ PASŪTĪT NO MŪSU PĀRSTĀVJIEM CITĀS VALSTĪS:

LATVIJĀ (maksājumi euro valūtā)

Māris Brancis
O. Kalpaka iela 28
Jelgava, LV-3001
e-pasts: <maris.brancis@inbox.lv>
Bankas konts: Swedbank LV28HABA000130A213871
Personas kods - 210147-10007

Citur EIROZONĀ (maksājumi euro valūtā)

Lilita Zaļkalne
Himlabacken 10, Solna, S-170 78, Sweden
e-pasts: <lilita.zalkalns@tele2.se>
Bankas konts: Nosaukums „Ad Notam“
BIC code - NDEASESS
IBAN number - SE32 9500 0099 6018 0766 9708
Īpaši ZVIEDRIJĀ:
Pasta tekošais rēķins: Nosaukums „Ad Notam“
Postgiro konto nr 76 69 70-8

ANGLIJĀ (maksājumi britu mārciņās)

Māris Bite
107 Shelford Rd., Radcliffe-on-Trent
Nottingham NG12 1AU
e-pasts: <megabyte_data@compuserve.com>

AUSTRĀLIJĀ (maksājumi Austrālijas valūtā)

Imants Līcis
Sidnejas latviešu biedrības grāmatnīca „Rīga“
P.O. Box 457
Strathfield, NSW 2135
Tel.: 02 9744 8500; Mob.: 0405 013 575
e-pasts: <slb_riga@bigpond.com>

POETRY, PROSE, LITERARY COMMENTARY.

Vivid imagery and incantatory voice are the hallmarks of the poetic art of **Maija Meirāne**, a member of our editorial board. She is the author of two poetry collections and an accomplished practitioner of the visual and graphic arts as well. The cover design for this issue is hers, and the poetry section includes some of her more recent verse. ●●● Author of four novels in the genre of alternative history, **Ainārs Zelčs** treats us to an excerpt from his latest, *Abrene 2002*, a fable based on the premise that WWII never happened. ●●● **Māris Čaklais** (1940-2003) was one of the most influential personalities in Latvian literature in the latter half of the 20th century. His boyhood and student years are the subject of the first installment of Rolfs Ekmanis' account of his life. ●●● Una Alksne's study of the poetry of **Fricis Bārda** (1880-1919) focuses on his use of color to evoke emotion, his choices of motif and character, and the metrics of his verse. ●●● In our new section titled "Scripta Manent", we feature two essays by sociocultural journalist **Sanita Upleja**.

MUSIC AND VISUAL ART.

Helena Gintere introduces us to **Vestards Šimkus**, a young pianist and composer whose soaring talent and energy have won him international acclaim. ●●● A recent exhibit of the tapestries and three dimensional textile art of **Egīls Rozenbergs** is reviewed by art historian Ruta Čaupova, senior researcher at the Latvian Academy of Art. A close-up view of one of his tapestries is on p. 28. ●●● Our co-editor Linda Treija describes the contributions of 18 artists to an exhibit which she organized in Philadelphia last fall. The work of two of these artists is featured in reproduction, **Indra Avena** (p. 1) and **Inga Strause** (p. 6). ●●● Māris Brancis concludes his series on the life and craft of artist **Laimonis Mieriņš** (1929-2011).

HISTORY, REMEMBRANCE, ACTUALITIES.

Last year marked the 25th anniversary of the founding of the Popular Front of Latvia (LTF), a tipping point in the regaining of Latvian independence from the Soviet Union. Our co-editor **Juris Šlesers** contemplates the sources of strength that made this happen and finds much to admire in a recently published English translation of an account of

that event, *Song to Kill a Giant*, by politician and writer Sandra Kalniete. ●●● **Franks Gordons'** essay "The year 1915 on both banks of the Daugava River" takes us back to WW I when the Daugava was a front line splitting Latvia in two between the Russian and the German armies. ●●● In his account of Latvian language broadcasting from Munich during the Cold War **Rolfs Ekmanis** reaches the year 1984, when Radio Liberty Baltic service was incorporated into Radio Free Europe. ●●● In his study of witchcraft in northeastern Latvia, **Sandis Laime** details the history of changing attitudes toward various kinds of women deemed supernatural. ●●● We return to "Looking Back With a Smile", actor-playwright **Uldis Siliņš'** serialized account of life in a refugee camp in the ruins of postwar Germany. ●●● The section "In a Few Words" informs about important Latvian cultural events and includes news shorts and commentaries on universally important actualities in other countries.

BOOK REVIEWS.

Biruta Abula reviews *3x3 ārpus Latvijas 1981-2011 (3x3 camps outside Latvia 1981-2011)*, a compendium of historical information about these annual multigenerational Latvian ethnic heritage camps. Juris Žagariņš shares snapshots from his personal experiences at such a camp in Michigan in 1989 and 1990. ●●● Jānis Liepiņš reviews **Reinis** and **Matiss Kaudzīte's** *Landvermesserzeiten*, a translation into German of the Latvian classic *Mērnieku laiki* (Times of the land surveyors, 1879) about the turmoil wrought by land reform in two townships in the mid-19th century. ●●● Lāsma Ģibiete reviews **Ingūna Bauere's** *Piedod, Karoline!* (Sorry, Karoline!), a historical novel about Atis Kronvalds (1857-1875), one of the leading lights of Latvia's "First National Awakening", and his love affair with German-born Karoline Roloff. ●●● Vita Gaiķe reviews **Lidija Dombrovskā's** *Klusuma klarinete* (Clarinet of Silence), a book of poems. ●●● Juris Šlesers reviews **Ilan Berman's** *Implosion: The End of Russia and What It Means for America*. ●●● Māris Brancis reviews **Biruta Baumane's** *Sarunas ar sevi* (Conversations with Myself), a memoir. ●●● Gundars Ķeniņš Kings summarizes the *Journal of Baltic Studies* 44/2 (June 2013) and 44/3 (September 2013).